

טו על־בן מִפְּנֵי אֲבֹהַּל
אֶתְבוֹנֶן וְאֶפְחֹד מִמֶּנּוּ:

טז וְאֵל הָרֶךְ לִבִּי
וְיִשְׂרֵי הַבְּהִילָנִי:

יז כִּי־לֹא נִצַּמְתִּי מִפְּנֵי־חִשְׁךְ
וּמִפְּנֵי כִסֵּה־אֶפֶל:

(טו) על בן, על כי הסדר צמצע קצוה הוא ונחתו ורנונו הוא צלתי ונשתנה —
מפניו אבהל.

אתבונן צתנוורות צמדיניות — ואפחד ממנו שישלים ויגמור צי חקי.

ע"ד שאמר לעיל:

ואם זכרתי ונבהלתי (כ"ה, ו).

(טז) ואל הרך לבי. ואל אשר הכני הציף המורד צלצצי, כלומר הוא הכין
לצי להתכעל ונעיוות ההנהגה.

וישרי הבהילני. ושדי השיג צוה ווקרצי לויןן האמונה והתקוה.

לא הייתי נבהל כ"כ מורע הסדר צעולם אלו לא היתה צי יד השם, אשר צה צחתי
לידי ההכרה כי לא יכולם האנוש לכי ונעשיו.

(יז) כי לא נצמתי מפני חשך. אהה כי לא נגזרתי מורדן הסיים טרם צאו
יוני החשך.

ומפני כסה אפל. והיה אז האכל, שאני צו עכשיו, נכסה ונסתר ונכני (והיתה
חיונותי צהשגחת הצורח נשחרת צקרצי עד יום מותי תוה וחזקה — יען כי היא עתה
רעועה ונכסדה).

מפני חשך. כענין היוחור: כי מפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיה
כ"ה, ה).

היוחור הא' של כתוב זה יוקציל לחורו צקינתו הראשונה: כי לא סגר דלתי
בטני: והיוחור הצ' יוקציל להיוחור שם: ויסתר עמל כיעיני (לעיל ג, י).

סיום פרשה זו חוזר לראשיתה: גם היום מרי שיחי! — איוב אמר לריעיו: בכל תשובותיכם שסדרתם לפני מאז החילותם לדבר אלי, כדי לנחמני, לא הצלחתם להביני ארחות החיים ולהראות לי יקרתם ותכליתם מה הנה, אשר בעבורן יחפצו בהם גם מרי נפש. מרי שיחי ששפכתי לפניכם בקינתי הראשונה עדיין בתקפו עומד; עוד אני שואג מנהמת לבי: למה יתן לעמל אור, למה לא נגזרתי מארץ החיים! עוד אני אקוץ בהם, והם שנואים לי, כי רע עלי המעשה שנעשה תחת השמש.

פרשה כד

III.

א מדוע משדי לא נצפנו עתים
וידעו לא חזו ימיו:

אחר שזכר איוב במה שקדם, כי אין לו לקוות שישובה מצבו הרע, מאחר שכך נקצב לו בעצת העליון אשר אין שינוי רצון לפניו — פנה בהשכלתו על הכלל. כמו בעניני כן גם במקרי בני אדם בכלל אראה שלטון ההכרח המעוות המשפט ומעקל הישרה, כי צין ופרח מטה הזרון ותרבה בקרב הארץ דמעת העשוקים ואין להם מושיע.

(א) מדוע משדי לא נצפנו עתים. מדוע לא נקצנו משדי זמני העתים אשר הוכנו ואלתו לכקוד על הזדים.

וידעו לא חזו ימיו. ומדוע לא יחזו יודעי דעת עליון ומתי יצאו ימיו — ימי נקם ושלם.

מאמר זה הוא נגד מה שאמר אליכז: יראו צדיקים וישמחו (לעיל כ"ג, י"ט).

נצפנו, מענין ומספר שנים נצפנו לעריץ (לעיל ט"ז, כ"א).

עתים — ימיו. מענין קרוב לבא עתה וימיה לא ימשכו (ישעיה י"ג, כ"ג). חיוץ קוצל על שהנסיון מראה ההפך, כי לא יקרצו העתים ההם המוזומנים לפורענות, וימשכו הימים אשר הוכנו לשפוט תצל צדק.

וידעו לא חזו. מענין וידע דעת עליון מחזה שרי יחזה (צמדצר כ"ד, ט"ז). ויש כאן קצת התול: אפילו עצדיו הנציאים היודעים דעת עליון, וזופים צמראה הנציאה למרחוק, לא יחזו ימיו ולא ידעו עד ומתי קץ הכלאות. וזהו עיקר ענין הכתוב: מדוע לא נקצנו ונקצנו משדי זמן עתותי הפורענות, כי אלו היה קצונו.

וידא' הים ידוע לנציאיו אשר השם מגלה סודו להם, אזל יודעיו — לא חזו ימיו.
ולראיה לדבריו הוא גומר צכתוצים הצאים ליורו משלוות הרשעים אשר מלא לצם צהם
לעשות רע.

ב גְּבוּלֹתַי יִשְׁגּוּ

עֲדָר גְּזֹלוֹ וַיִּרְעוּ:

ג חֲמֹר יְתוּמִים יִנְהֹגוּ

יִחְבְּלוּ יִשׁוּר אֱלֻמָּנָה:

ד יֵטוּ אַבְיוֹנִים מִדֶּרֶךְ

יַחַד חֲבָאוּ עֲנִי־אָרֶץ:

עתה הוא פורט החכם והעושק הנעשים בעיר ובמדינה, וזוכר בתחלה ענין השגת הגבול.
מפני שתחת הסוג הזה נופלות כל הרעות אשר ימשך מהן הקלקול בסדר המוגבל בחברת האדם.
והוא הולך בפרטיו ממדרגה למדרגה: מעתיקים מיצרי השדות למען הרחיב את גבולם; יגזלו
עדר וירעוהו בשדות הגזולות אתם; ולחרוש אותן השדות הם חובלים מיתום ואלמנה אשר אין
עוזר למו שור וחמור; ומטים אביונים מדרך היראים מהם שיהיו כופים אותם לעבוד עבודתם.
עד שמפחדם מפניהם עניי ארץ כלם יחדיו מתחבאים.

(ז) גבולות ישיגו. ע"ד: היו ישרי יהודה כמסיגי גבול (הושע ה, י).

עדר של אחריס גזלו — וירעו צפרסוס כי אין להם צושת.

ולא יוותרו לשחטו כי אין יראת אנשים עליהם (רש"י).

(ח) חמור יתומים ינהגו. לצוה ושצי, כמו ותנהג את בנותי (זרעית
ל"א, כ"ו).

יחבלו ישור אלמנה, כי יעלילו עליה לומר שהיא חייצת להם ולא כן הוא
(וונדת דוד).

יטו אביונים מדרך, אותם הרשעים נוטים האביונים וון הדרך אשר הם הולכים
זה לצקש כרנסתם, לכוף חיתם לעבודתם.

יחד חבאו עניי ארץ. עד שנוחיות זה כל עניי ארץ יחדיו ונתחזאים וייראה
וכני החיונים.

עשים כל רעות החמורות צענין, סוף דבר — ואלוה לא ישים תפלה
להודיעם עונם ולהושיאם גמולם (רש"י).

ה' הֵן פְּרָאִים בַּמִּדְבָּר
יֵצְאוּ בַּפֶּעַל מִשְׁחָרֵי לְטָרֶף
עֲרֵבָה לֹוּ לֶחֶם לְנֹעָרִים:

(ה) הן פראים במדבר, יותר חפשים הם מהעניים האומללים האלה.

יצאו בפעלם. הפראים יוצאים צפעלם צלי מונוע, משחרי לטרף, לצקש אכלם.

ערבה לו, כל הערצה נתונה היא לכל אחד ואחד מהפראים לצקש שם לחם לנערים.

הן קריאת התינוה וההשתוממות על הפלגת ההתנגדות של מִנְצַע העניים היראים לכשותם למִנְצַע הפראים צמדצר. תמיהה זו היא ע"ד תמיהת המקובן:

גם תנין חלצו שד היניקו גוריהן
בת עמי לאכזר כיענים במדבר (איכה ד, ג).

השכיל המליץ לשמש צמלות ומשתתפות להוראות שונות, כדי לתת אומר לכוונותיו הרצות ומתחלפות.

משחרי, משתתף צהוראתו למשכימו קום ולקפוש אחר איזה דצר.

לטרף, משתתף לדריסת החיות ולמזון וכרנסה, מוענין הראשון כמו פן יטרף כאריה נפשי (תהלים ז, ג); ומוענין השני כמו הטריפני לחם חקי (משלי ל, ח).

ערבה נרדף לשם מדבר, כמו שמצינו: במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסלה לאלהינו (ישעיה מ, ג). וגם יש צענינו — עת הערצ.

לו לחם, ולא נקט להם לחם ומכני כצידות המוצטא של שתי תיבות שוות צורתן וסמוכות זו לזו. (ודוגמא לחלוף כזה הוא המאמר: נשקו בר פן יאנף (תהלים צ, י"ג) ולא אמר נשקו בן ומכני פן שלאחריו).

ערבה לו: כל הערצה היא כאלו היתה אדמות כאו"א של הפראים לצקש שם לחם לנערים צלי שום מניעה, יען כי צקצ האדם ידחקון האנשים זה את זה, והאחד יערער על חלק האחר — כאלו לא תספיק הארץ לשאת ולהחיות את כלם.

י בִּשְׂדֵה בְּלִילוֹ יִקְצְרוּ יִקְצְרוּ
וְכָרֶם רִשְׁעֵי יִלְקֹשׁוּ:

י עֲרוֹם יִלְיֶנּוּ מִבְּלִי לְבוּשׁ
וְאֵין כֶּסֶת בְּקֶרֶה:

ח. מִזֶּרֶם הָרִים יִרְטְבוּ
וּמִבְּלִי מַחֲסֵה חִבְקוֹ צוֹר:

(ו) בִּשְׂדֵה בְּלִילוֹ יִקְצְרוּ. אלו עניי ארץ אשר חוצאו, יקצרו להם זליל של השדה, כדי להחיות את נפשם.

וְכָרֶם רִשְׁעֵי יִלְקֹשׁוּ. ואחר כלות זמן הציר ילקטו העניים האלה הלקש זכרם של הרשע להשציע בו רעצונם.

בִּשְׂדֵה בְּלִילוֹ. הכינוי שז אל שדה, כלומר זלילו של השדה, ונפתחה מפני זה הצו"ת.

כָּרֶם רִשְׁעֵי. לצייר גודל זער העני: הוא מוכרח להשציע רעצונו זלקש וזכרם אשר יינו ישום לז הרשע.

(ז) עֲרוֹם יִלְיֶנּוּ מִבְּלִי לְבוּשׁ להם.

וְאֵין כֶּסֶת לַכֶּסֶת עוֹרֶם בְּקֶרֶה לַחֲסוֹתָם —

(ח) מִזֶּרֶם הָרִים אֲשֶׁר יִרְטְבוּ

וּמִבְּלִי מַחֲסֵה לַהֶם חִבְקוֹ צוֹר לְנוֹכַחַת לָנוּ.

קֶרֶה מִן קֶרֶר ע"ו חֲבִיה מִן חוֹם, והנה תוורת הדגש.

זָרֶם, שֶׁטֶף מוֹיֶם, כּוֹנֵן זָרֶם מִיִּם עֶבֶר (חֲזָקוֹק ג', י).

חִבְקוֹ צוֹר. ע"ד: חִבְקוֹ אִשְׁפָּתוֹת (אִכָּה ד', ה).

המליץ הציג לפנינו בכתובים האלו ציור מתנגד לציור ממעלת האדם ויתרונו על החיות המצוייר כנעים ומירות ישראל במזמור ק"ד. יען כי שם הראה המשורר כי חלק האדם בארץ

הוא יותר טוב מחלק אשר חלק הבורא לפראים ולחיתו יער — הראה המליץ כאן כי נהפוך הוא תחת ממשלת העריצים והחומסים האלו.

מול מה שנאמר שם :

תשת חשך ויהי לילה
בו תרמש כל חיתו יער:
הכפירים שאגים לטרף
ולבהש מאל אכלם:
תזרח השמש יאספון
ואל מעונתם ירבצון:
יצא אדם לפעלו
ולעברתו עדי ערב:

אמר כאן :

יחד חבאו עניי ארץ —
הן פראים במדבר
יצאו בפעלם משחרי לטרף:

מול אמרו שם :

מצמיח חציר לבהמה וכו'
ולחם לבב אנוש יסעד:

אמר כאן :

ערבה לו לחם לנערים —
בשרה בלילו יקצורו:

ומול אמרו שם :

הרים הגבהים ליעלים
סלעים מחסה לשפנים:

אמר כאן :

מזרם הרים ירטבו
ומבלי מחסה חבקו צור:

ט יִגְזְלוּ מִשֵּׁד יְתוֹם

וְעַל-עֲנִי יַחְבְּלוּ:

י עָרוֹם הֵלְכוּ בְּלִי לְבוּשׁ

וְרַעֲבִים נִשְׂאוּ עֹמֶר:

יא בֵּין שְׁוֹרֵתָם יִצְהִירוּ

יִקְבִּים דָּרְכוּ וַיִּצְמְאוּ:

יב מַעֲזִיר מְתִים וַיִּנְאֲקוּ

וּנְפֹשׁ-חַלְלִים תִּשְׁוָעַ

וְאַלֹּהֵי לֹא-יֵשִׁים תִּפְלָה:

אחרי דברו מלחץ העניים המסתירים את עצמם, הוא חוזר לענינו הראשון, ומרבה לספר מהחכמים וכמעשיהם אשר מסבתם יברחו המדוכאים האלו.

(ט) יגזלו משד יתום. חץ נשדי האס יגזלו החוונסים האלה, הנוטים חזיונים ודרך, ילד יתום (כדי לגדלו לעבד לוון).

ועל עני יחבלו. ואף על עני ידו גורל (לקחת מעונו הנועט שיש לו).

מישד. ווענין וישד מלכים תינקי (ישעיה ס, ט"ז).

יחבלו. ידו גורל, או ענינו יחצולו צתחצולות.

(י) ערום הלכו בלי לבוש. צאופן שיניחוהו ללכת ערום, צלי לצוש לכסות

צו עורו.

ורעבים נשאו עמר. ואף ווהרעצים לוקחים הם העוור השכחה אשר מולאו

צודה.

הלכו. כיעל יוצא, החוונסים יעצו את העני ערום ויניחוהו ללכת צלי לצוש.

בלי לבוש. להרחצת ציחור של וולת ערום. ויש הצדל צין ענין כתוצ זה לענין כתוצ ז': שם נחזור מבלי לבוש לנתינת טעם, כלוור ילינו ערום מוכני שאין להם לצוש, הצל כאן הוא להרחצת ציחור של ערום, לוור שאינו רק נחוסר צנדים, אלא הוא ערום ונוש צלי לצוש כלל.

נשאו. ווענין לא חמור אחר מהם נשאתי (צוודצ ט"ז, ט"ו).

(יא) **בין שורתם יצהירו.** מזית חומות של הרשעים האלו, מוכרחים הם העניים לעשות שון יסור.

יקבים דרכו. גם יש להם שם לדרך יקבים — **ויצמאו** ולא יתנום לשתות מהיין כדי לרוות צמאונם.

גרוע הוא חלק העניים האלה וחלק השור אשר אין לחסמו צדיק.

בין שורתם. בין חומות צדי הצד, או בין שורות הכרמים.

יצהירו. עושים שון יסור.

הרשעים האלו הם מונעים מהעניים לחם שון ויין, והם וודאי נגד דעת הצורא המזמית חזיר לזהמה . . . ויין ישמח לצד אנוש להזהיל כנים משון ולחם לצד אנוש יסעד.

הכתוצים האלו נוסדו על הכתוצים צסכר תורת משה, דצרים י"ז — כ"א.

ענין כתוצ זה הוא, כאלו היה המדצר אחרי גמרו מאמר הא' מתקן דצורו תוך כדי דצור, להכליג עוד יותר האכצרות של אותם הרשעים. צתחלה היתה כוונתו לומר, אף שהעניים הם עושים עצודת אלו הרשעים, ומתקינים שון צשורותם, והיה הדין נותן שיסכיקום צמזון ומשקה, יתנום עם זה אף לצמא; אכן עוד לא השלים המדצר כוונתו זו, עלה דצעתו מה שהוא עוד יותר יולא מוגדר הרחמנות — **יקבים דרכו.** העניים עושים ומתקינים יינם של אותם הרשעים, ומה שור אוכל צמה שהוא עושה, אינו דין שיהיה לאדם הרשות לאכול ולשתות צמה שהוא עושה, ואף על פי כן לא לצד שימנעו החומסים האלה כועליהם מלשתות מהיין שהתקינו, אצל גם מים לא ישקום. וזו היא צורת הכתוצ לכי הענין:

בין שורתם יצהירו — ו
יקבים דרכו — ויצמאו!

(יב) **מעיר מתים ינאקו.** מתוך רחצות עיר גדולה, שיש צה אנשים רצים, ינאקו העשוקים האלה מרוצ עושקהם כח.

ונפש חללים תשוע. וקול דמי חללי רעצ צועקים אל האלהים מן האדמה —

ואלוה לא ישים תפלה. ואלוה אשר אתם אומרים עליו שהוא שומע תכילה, לא ישים תכלה צמעשי הרשעים האלו.

תפלה. נרדף למלת תהלה. ז' מלות אלו הן מהמטהככות זהירותיהן — לשבח ולגנאי: תכלה הוא ההפך מתכילה, ותהלה הוא ההפך מתהילה, ונקט תפלה לעומת תשוע.

המליץ תכם צכתוצים האלו הקינור היותר נמרץ, לגלות לאוזן השומעת שהמדבר היה נדחק ונזהל אל המאמר צסוף הענין: ואלוה לא ישים תפלה. המעשים הרעים הנזכרים כאן הם ומאותם הנזכרים צכתוצים האלו:

כי תחבל אחיך חנם
ובגרי ערומים תפשיט
לא מים עיף תשקה
ומרעב תמנע לחם
ואיש זרוע לו הארץ
ונשוא פנים ישב בה
אלמנות שלחת ריקם

וזרעות יתומים ירכא (לעיל כ"ז, ד — ט).

אליכו זכרם שם לומר, כי אין צורך להמקום שיתצע את האדם על חטאים מופלגים כאלה כדי להענישו — העונש יחול על העצירה הקלה כונו על החמורה. לעומת זה חומר חיוץ כאן, הלא נראה, כי יש אנשים אשר רעתם היא רצה צאמת ואין קץ לעונותם — ובכ"ז לא יכריע אותם אלוה צועשיהם ולא יקח נקמותו מהם, אצל יניחם לצנע וצמיותיהם, ולא יצנר מהם כל אשר יחשצו לעשות. ואם האל מודקדק כ"כ עמי, להענישני על שגיאות שאין לאדם להוולט מהם צאשר הוא ילוד אשה — מכש"כ שהיה לי להעניש רשעים גמורים כאלה המאצדים נפשות רצות, ומהרסים צנועלליהם תיקון חצרת האדם.

VI.

הָמָהּ הָיָה בְּמִרְיָאֹר
לֹא־הִכִּירוּ דְּרָכָיו
וְלֹא יִשְׁבוּ בְּנִתִּיבָתָיו:

עד כאן היה איוב מדבר מאותם העושקים וגוזלים בפרהסיא, על דרך שאמר הנביא:

הוֹי חִשְׁבֵי אֹן
וּפְעֻלֵי רַע
עַל מִשְׁכְּבוֹתָם

באור הבקר יעשוה (מיכה ב, א).

ובמחלקה זו הוא מתחיל לדבר על אנשי רשע מכת אחרת. המה — אלו מתי און אשר רע להם באחריתם — אינם מהשליטים בעיר, אלא מאותם אשר נגרע ערכם בין האנשים, ועושים במחשך מעשיהם. הם יגורשו מגו ויסופו בארץ ציה, ויאבר זכרם מקרב האדם. אולם האבירים ונשואי פנים היושבים בארץ, רודים באותם שהם כבושים תחת ידיהם בלי מניעה ומעצור, ומענים העניים והאביונים, ואין מי שיהיה מוחה בהם.

(יג) המה היו במרדי אור. המה אשר קומטו, היו מאותם המורדים צמושלט אור היום, ועושים מעשיהם צחשכה לילה.

לא הכירו דרכיו של האור ללכת צהן.

ולא ישבו בנתיבותיו של האור (כי צורח השמש צקק יאספון כל מורדי אור אל מעונותם ומחצואיהם ציערים וצחרן ליה מקום חשך ומאפליה).

תכם צמשל המרידה, מכני שהאור נצח לממשלת היום, ועל כי חוק הטבע ילא האדם צאור הצקק לפעלו. אמנם הם מהפכים הסדר כדרך המורדים, ויואלים לפעלם צומחשך. וענין הכתוצ הוא: אך אלה צני נצל וצני צלי שם, אשר אין לאל ידם לעשות מעשיהם הרעים צפרסום, הם נכאו מן הארץ; אולם האצירים הולכים רומה, ועושים מעשיהם הנשחתים צאור הצקק, כי יש לאל ידם, ומכליגים צרעותיהם כ"כ עד אף מעיר מתים ינאקו.

צכתוצים הצאים הוא הולך ומתאר מהות אותם השכלים והנצזים הנוכלים תחת סוג מורדי אור.

יד לְאֹר וְיָקוּם רוֹצֵחַ

יִקְטֹל-עָנִי וְאֶבְיוֹן

וּבְלִילָה יְהִי כְנָנִב:

טו וְעֵין נֹאֵף וְשִׁמְרָה נִשְׁפָּה

לְאֹמֵר לֹא-תִשְׁוֹרְנִי עֵין

וְסִתֵּר פָּנִים יִשִּׁים:

טז חֲתֵר בַּחֲשֵׁךְ בְּתִים

יוֹמָם חֲתִמּוּ-לָמוֹ

לֹא-יִדְעוּ אֹר:

י' כִּי יַחֲדוּ בִּבְקֶרֶת לָמוֹ צִלְמוֹת
כִּי יִכִּיר בִּלְהוֹת צִלְמוֹת:

זוכר מעשי ומקרי היותר אכזרי שבמורדי אור — הרוצח — לדוגמא למהות וענין כלם. וזה דבר הרוצח מעשהו ומה שיקרה לו בסופו: יקום טרם יאור הבקר לקטול עני ואביון המשכימים לצאת לפעלם. וגם בלילה לא ישכב לבו, כי כמו הגנב וכמו הנואף שומר הוא את הנשף, לחתור בחשך בתים המסוגרים ביום לאותם אשר לא ידעו אור. ובאור הבקר הוא בורח מן העיר ומתחבא במקום סתר בשדה או בכרם. ואם על פי ציווי השופטים תחרב חלקת מורדי אור בארץ, אז ברוח יברח על פני מים לארץ ציה ולמקומות החום ומתחבר לאותם אשר אף מימי שלג יגזלו והולכים וחוטאים עד רדתם שאולה. וכבר שקחו המקום שיצא משם ואכלתהו הרמה ושמו נשכח מקרב האנשים, ואז יאמר: ראה מה סופה של העולה — תשבר כעץ היבש הנשבר בנקל.

(יד) לאור יקום רוצח. קודם שיאור הצקר, צעוד לילה, יקום רוצח צפרשת דרכים למוען —

יקטל עני ואביון הנושכיונים קום ללאת צפעלם לשחר לטרף.

ע"ד: להפיל עני ואביון לטבוח ישרי דרך (תהלים ל"ז, י"ד).

ובלילה יהי כגנב. וצאישון לילה ואכילה הוא חוץ צועשי הגנב הצד צומחת לגנב מונון הצריות.

(טו) ועין נואף שמרה נשף. וכינו עין הנואף הנוונתת לנשף צערצ יום —

לאמר לא תישורני עין, צעשותי הנוונתה.

וסתר פנים ישים. ושים הרוצח כניו לנזקוס סתר להסתר שם נוכני

הרוצח —

חתר בחשך בתים. חתר שחתר צחשך בתים

יומים חתמו למו. שחתיווס וכגרוס צעליהם ציוס לחותם —

לא ידעו אור. אשר הם ציוורדי חור — הרוצח, הגנב, והנואף.

דינוס הרוצח להגנב והנואף, כדי לכרוט כל חלה הנוכלים תחת כוג מורדי חור.

שמרה. מוענין ואביו שמר את הרבר (צראשית ל"ז, י"א).

וכני צירוכו לבעל תישורני.

פנים ישים. מענין וישים את פניו הר הגלעד (שם ל"א, כ"ח) וצא צעתיד מכני צירופו לפעל חתר צוקרא שלאחריו.

(יז) **כי יחדו בקר למו צלמות.** כי למורדי אור יחדו הצקר הוא צלמות, מיראתם מכני האנשים (לכן הצתים הם מוסגרים להם יומם).

כי יכיר בלהות צלמות. הרוצח ישים פניו למקום סתר, אם צקר יכיר צלמות צלמות (שמתקוומים עליו צני אדם לקחת נקמתם מעמו).

מאמר צ' של כתוב זה שצ אל המאמר: **וסתר פנים ישים**, והמאמרים שצינתיים הם מוסגרים. וזו צורת המאמרים האלה לפי ענינם:

וסתר פנים ישים
(חתר בחשך בתים
יומם חתמו למו—
לא ידעו אור
כי יחדו בקר למו צלמות)
כי יכיר בלהות צלמות:

והיה הצורך להסגיר צינתיים כל אלו המאמרים, מכני שצולת אמרו מקודם כי הצקר הוא להם צלמות, לא היינו יודעים ענין של בלהות צלמות מה הוא.

בקר למו צלמות. נוסד על מליצת הנציא: **והפך לבקר צלמות** (עמוס ה, ח).

(המזארים נתקשו מאוד צציאור הכתוצים האלו, מכני עירוצ מספר היחיד והרצים שזהם. אך אם נעיין צדקדוק יותר, נמצא כי אין כאן שום צרות. המדצר כיוון צאלו הכתוצים לשני ענינים: לציר מהות של מורדי אור, ולסכור מעשיהם ומקריהם. ומה שהוא מענין הסכור, הוציא צו הרוצח מכללם, כדי להשתמש צל' יחיד, מכני שלא יחצצ שתיעשה הפעולה המוסכרת מכלם צצת אחת, או שיקרם כלם מקרה אחד צצמן אחד. אצל מה שהוא מענין המהות, אשר יתוארו צה כל מורדי אור, צא צל' רצים. הרוצח והגנצ והנאף לא ישתוו צה לזה צמעשיהם וצצמן עשייתם אותם, אלא כאו"א עושה מעשיו המיוחדים לו צצמן הראוי לו; וגם לא יקרה לצסוף להאחד מה שיקרה להאחר. אצל עם החילוף הזה שציניהם, מדה אחת לכלם צאלו הסגולות שתיחסנה להם — שהם מואסים צאור היום, ועושים צמתשך מעשיהם, ומתיראים מכני האנשים, וצורחים ומקוומות היישוצ).

יח קל־הוא־עַל־פְּנֵי־מִים
תִּקְלַל חִלְקֹתֶם בָּאָרֶץ
לֹא יִפְנֶה דֶּרֶךְ כְּרָמִים:

יט צִיָּה גַם־חֶם
יִגְזְלוּ מִיַּמֵּי־שֶׁלֶג
שָׂאוֹל חָטְאוּ:

כ יִשְׁכַּח־הוּא רַחֲם־מִתְקַן רָמָה
עוֹד לֹא־יִזְכָּר
וְתִשְׁבֵּר כְּעֵץ עוֹלָה:

(יח) קל הוא על פני מים. אף ארצות יומים יעזור לנוס ומכני רודפיו, כי קל הוא לשוט זכלי גווא על כני נים —

תקלל חלקתם בארץ. אם על כי השוכטים תחרצ חלקת מורדי אור זארץ, ויגרשו וין גו.

לא יפנה דרך כרמים. ליווא לו שם נוקוס סתר להסתר.

מוסיף על אמרו: וסתר פנים ישים. כי יכיר צאור הצקר צלחות צלוות היווכנית לו על סתרו צחשך צתים, ישים הרואה כניו להמוצואים צשדות וכרוים להסתר שם נוכני הותם הנוחכשים, ולארוצ צנוסתרים על העוצרים, ע"ד שנונינו וארבתם בכרמים (שוכטים כ"ה, כ). אזל אם לא יכול עוד להיות זכון שם, נוכני שאנשי העיר או שוכטיהם הם נוחריצים את נחלת מורדי אור, אז צרוח יצרח הרואה דרך יומים.

תקלל. תהיה לקללה ולחרצת, כיוו שנונינו: לחרב ולקללה תהיה בצרה (ירמיה נ"ט, י"ג).

תקלל חלקתם. נחלת שדה וכרם שלהם, כיוו רעים רבים ישחתו כרמי בססו את חלקתי (שם י"ג, י).

קל — תקלל. לשון נוכל על לשון.

לא יפנה דרך. מענין והראש אחר יפנה דרך בית חרון (ט"ז)
י"ג, י"ח).

(יט) ציה גם חם יפנה, אשר יגזלו שם מימי שלג, שאול חטאו, אותם החוטאים והולכים עד כי שאול יחתו. — אלו הם הערקים ציה שזכר לקוון ל, ג. כלומר נוחים הם צמעה הגזילה, אף שאין להם לגזול שם אלא מימי שלג שכונסים שוכני המדבר צבורתיהם.

חם המוצן מקומות שולט שם החם, ויגזלו שם אלו בני ככל העורקים ציה מימי שלג, או לקרר בהם גופם, או לשתותם ולרוות צמאונם צארץ ציה ועיף צלי מים.

שאול חטאו. חוטאים עד יום מותם, ואף שהם מנוודים צסצת רעתם, אינם מתנחמים ומדרכם הרשעה. — כענין שנאמר צתלמוד: רשעים אף צפתחו של גיהנם אינם עושים תשובה.

יגזלו מימי שלג—שאול חטאו. המאמר הא' הוא הנשוא של המאמר הצ', לכן צא הפעל הא' צעתיד והפעל הצ' צעצר.

הכוונה צכל זה לומר שאין הנדידות של הרוח לקצלת גמול על רשעתו, כי נוחים לו חיים כאלה, והוא אוחז צמודותיו עד יום מותו.

(כ) ישכחהו רחם אותו אשר מתקורמה, עוד לא יזכר שמו צקרצ האנשים— ותשבר כעץ עולה! האם נוכני סיכו של זה נחליט כי נצצרת היא העולה כעץ אס יכרת.

רחם. האם. אס גם מלצ אמו הוא נשכח—הוא אשר ונתקו רימה ושמו לא יזכר עוד, אז העולה היא נצצרת כעץ.

מתקורמה. המליץ כילל הפעל ותארו צמלה אחת: הרימה אכלתהו והיה הוא מתוק לכיה. ותפס צל' זכר, כמנהג הפעל אשר יקדם לנושאו.

ישכחהו רחם—מתקורמה. המאמר הצ' הוא הפעול של מאמר הא': ישכחהו רחם אותו אשר כצר ונתקו רימה. ונכני שהשכחה צאה אחר שהרימה אכלתהו, וגם צסיצת פעולת האכילה של הרימה, לכן נקט הפעל הא' צעתיד והפעל הצ' צעצר.

רחם – רמה. נקט ע"ד המליצה שתי קצוות של ההויה שיש לאדם צעולם – לידתו ומיתתו. וכדוגמא זו אמרו ז"ל: מחין זאת ולפן אתה הולך.

עוד לא יזכר. ע"ד: ושמו לא יזכר עוד (ירמיה י"ג, י"ט).

גם ציחלקה זו המחמרים הם יותר קצרים, מכני רהיטות של המדצזר למחמר האחרון: והישבר בעין עולה. והכוונה – אלו היה הסוף הרע הזה של הרוח על כל העונש, היה מן הראוי שהעונש הזה יחול עליו צמקום רוחים, צגלוי וצפרסום, כדי שיראו לדיקים וישמחו, וכל עושי רעה ישמעו וייראו ולא יזידון עוד.

ולעומת מחמר חליכו: לא יסור מני חשך (לעיל ט"ו, ל) אמר איוב כל אלה. מה הטובה שתלך מנוול כזה אשר לא יודע צקצז האדם. מי זה אשר לנו יתפעל מוטו, ויתעורר צכצכו לעשות הישר, הלא הרוח הזה הגיע לקצו הרחק מאלה העיר, צחשך כעל ועשה רעותיו וצחשך שמו נכסה, ואיש לא ידע את קצורתו. – כענין זה נאמר ג"כ צקהלת: ובכן ראיתי רשעים קברים ובאו וממקום קרוש יהלכו וישתכחו בעיר אשר כן עשו – גם זה הבל! (ח, י).

בציור זה של עניני מורדי אור, הראה איוב שאין להוכיח שישולם האנוש בארץ ממה שיארע לפעמים כי הרשעים בחשך ידמו. הלא איך זה חלק ומקרה כלם. אך אותם מהחוטאים אשר אין להם יד ושם, הנכזים והנמאסים בעיני האנשים – הם עברו וגם גענשו. חלקתם תקלל בארץ, והם יגורשו מן גו לארץ ציה ושואה, ושם יתמו ויסופו, ושם לא יזכר עוד.

אולם לא כן אלה בעלי זרוע ונשואי פנים אשר ישבו בארץ, וישלטו בעיר ומדינה – הם לא יאכלו כפרי דרכם. – תחת רשעתם ואכזריותם תרגז ארץ ויאנח עם, כי הם מושלים בחזקה על דלים, וגוילים עורם מעליהם, ומעשירים ומפטמים את עצמם בזיעת אפם של העניים והאביונים אשר הם עושקים ורוצצים ומעבירים בפרך – והם יחיו חיי מנוחה ושלוה: צוכרים כנפר כסף וגוברים חיל, וינובין בשיבה דשנים ורעננים, ומבלים ימיהם עד קצם בטוב ובנעימים, ובסופם – לא דיים שאינם חרידים ועצבים מיום המיתה, אלא שלבם בריא להם כאולם. – האין איך יצויר כי ישגיח השם ממכון שבתו על בני אדם, להבין אל כל מעשיהם, ולתת לאיש ברכיו ובפרי מעלליו.

וכה שנראה כי לא תשפר נחלת מורדי אור, כי הם נעים ונדים הרחק מאדם העיר בארץ ערבה ושוחה, ואין להם משליך חבל-בגורל, ובעדת אנשי המון קריה לא יבואו – אין זה די להצמיד ולהחזיק יסוד הגמול והעונש, כאשר הם בעצמם אינם מרגישים ברוע של מצבם השפל, ולא יכירו בזה יד אלוה, שיתעוררו מפני כך לשוב מדרכם הרעה, ולהטיב מעלליהם. הם גיחא להם בהפקירא: תיקון המדיני לא יחפוצו, ונחלת שדה וכרם לא יחשבו. כי כפראים למורי מדבר כרתו ברית את ציה ועם חום עשו חווה, ותערכ להם לשכון ולשוטט בערבות, אם אך חפשים הם ללכת בשרירות לבם, ולגזול – מה שיקצא להם לגזול. – ואין לנו איך שום הוכחה בנסיון, כי ירע השם לרעים, ויטיב לטובים ולישרים בלבותם.

כא רעה עקרה לא תלד
ואלמנה לא ייטיב:

כב ומשך אבירים בכחו
יקום ולא יאמין בחייו:

כג יתן לו לבטח וישען
ועיניהו על דרכיהם:

לעקרה אשר לא תלד, ואין מי יחזיק בידה, רבע האל, ולאמנה השכולה לא ייטיב. אבל הוא מפתם האבירים בכחו, עד שאם האחד מהם יקום, לא יאמין איש בחייו. כי האל יתן לו לבטח, ויסגיר בידו את כל מי שהוא מבקש לרדפו, ואף הוא נשען ובוטח כי יצליח. ועם כל זה אתם מחליטים: עיני האל והשגחתו על דרכי בני אדם לשלם להם כפעלם!

(כא) רעה עקרה לא תלד. עושה הוא רעה לעקרה אשר לא תלד:

ואלמנה לא ייטיב. ואינו מטיב להאלמנה. רעה, כרדף למות לא ייטיב
זמאמר שלאחריו. עקרה לא תלד. ע"ד שנאמר: רני עקרה לא ילדה
(ישעיה כ"ד, ח).

רעה — לא ייטיב. לעומת המאמר: האמרים כללם לא ייטיב ה' ולא ירע
(זכריה ח, י"ג) אמר חיוז, אך קצת החלטה זו היא אמת ולא כלל — הוא ירע
לעקרה לא תלד, ולא למנה לא ייטיב.

(כב) ומשך אבירים בכחו. אלל הוא מטיב לאזירים, כי ימשוך אותם זכחו.

יקום, עד שאל מי מהם יקום — ולא יאמין איש בחייו מיראה מפניו כי
יהרגו.

ומשך. מענין למשוך ביין את בשרי (קהלת ז, ג), והוא ענין פיטום,
ונופל על זה השרש משך, כי הכח והיין הם מתפשטים בכל הגוף.

ומשך — יקום. מתיחסים זה על זה ע"ד סיצה ומסוצה, לכן הא' צעזר והצ'
צעזיר. — ולא אמר יקומו צרצים, כי מה חידוש היה צזה, שמכחדים מפני אזירים
רצים אשר יקומו על האחד. וגם הוא מדרך הספר, לתאר צחילה הכלל, ולהוסיף
לספר אח"כ מהאיש.

וְלֹא יֵאֱמִין בַּחַיִּין. ע"ד: וְלֹא תֵאֱמִין בַּחַיִּיךְ (דברים כ"ט, ס"ט). ונקט
בַּחַיִּין להשוותו למלת יֵאֱמִין.

(כג) יתן לו לבטח וישען. האנשים ומכאדים מכניו, מכני שהם יודעים, כי
יתן לו אלוה לנצח את כל אשר הוא מצקש, וגם הוא נשען מאתו.

וְעִינֵיהוּ עַל דְּרִכֵּיהֶם! צתומה — האם נגד כל אלה עוד נחליט, כי פקוחות
הן עיני אלוה על דרכי בני אדם ועלילותיהם.

מחמור זה נוסד על המחמור: כִּי עֵינִי עַל כָּל דְּרִכֵּיהֶם (ירמיה ט"ז, י"ז), והוא
מוקצוץ להמחמור לעיל: ואלוה לא ישים תפלה.

כד רָמוּ מַעַט וַאֲיָנֻנוּ
וְהִמְכוּ כָּכָל יִקְפְּצוּן
וּבְרֹאשׁ שְׁבִלַת יָמָיו:

עתה הוא כולל ב' כיתי הרשעים יחד בבחינה לסופם: אלו ואלו, האבירים החושבים און על
משכבתם ופועלים רע באור הבקר, והנבזים העושים במחשך מעשיהם — כמות כל האדם ימותו
גם הם.

(כד) רָמוּ מַעַט וַאֲיָנֻנוּ וְהִמְכוּ. אם הלכו רווה, והלחינו צחייהם — ועוד
יזעט ואינם; או אם צשכל ישנו — ועוד זועט ואינם: כָּכָל יִקְפְּצוּן! צווא קצם
יִקְפְּצוּ וזן החיים כשאר כל אדם, ובראש שבלת שנתצטל ונתייצט כל זרכו ונוולל
צקלות, ימלו גם הם.

רָמוּ. כעל עזר על זשקל יִשְׁמוּ שָׁמַיִם ושרשו רָמוּ. — וְהִמְכוּ. שרשו זוכך
וְעִינֵיהוּ, ניווכים אשר צשכל ישנו.

רָמוּ — וְהִמְכוּ. אם רווה או אם הווכו, ונולות מַעַט וַאֲיָנֻנוּ ניושכות לכאן
ולכאן, כלומר אם רווה — ועיד זועט ואינם! או אם הווכו — ועיד זועט ואינם! —
ככל יקבצון.

וְעִינֵיהוּ זו היא נוסדת על הכתוב: וְעִיד מַעַט וַאֲיָנֻנוּ וְהִמְכוּ עַל
מִיָּהֶם וַאֲיָנֻנוּ (תהלים ל"ז, י). ודובר חיוצ כאן כמסתל צוה שהוא מרגלח צכווח
דיוחייים: רָמוּ — מַעַט וַאֲיָנֻנוּ! והיה חיוצ מלעיג אל זה ושאל: וְהִמְכוּ —

מהו ענין של אלה? האם יחיו לעולם, האם כי נתזון צטיצם של הנמוכים לא נוכל לגזור אומר ג"כ: מעט ואיננו! — אלא אין כאן שום הפרש: ככל יקפצון!

ואיננו. לא נקט ואינם צרצים, כי לא ימותו כלם צצת אחת. וגם להניח המלה כצורתה צמקום שהיא לוקחה משם. כדרך זו מצינו ג"כ צירמיה: מאנה להנחם על בניה כי איננו (ל"א, ט"ו).

יקפצון. מענין קפדתי בארג חיי (ישעיה ל"ח, י"ז), ולחיצוק הענין החליף אות הדל"ת צלות הדל"ק.

ימלו. נגד מה שנאמר על הרשעים: כי כחציר מהרה ימלו (תהלים ל"ז, ז) אומר כאן כחציר? לא! אלא כראש שבלת.

יקפצון — ימלו. להורות על הסלגת המהירות והקלות של מיתתם: יקפצון ככלי הנומהר לחתוך, כלומר ימותו פתאום, ודומה זה לאמרו לעיל: וברגע שאול יחתו (כ"א, י"ג); והם יהיו שציעי ימים וידמו למלילות הנתצלות כל צרכן ונקטפות צקלות, ודומה זה להמאמר: כעלות גדיש בעתו (לעיל ה, כ"ו).

המלך הגשים את המות, ודימהו לקוצר וקושין או מגל צידו, הצא לקצור ולקטוף הצריות משדה החיים כמו שקוטפים צדה המלילות צעת צישולן.

וומיתה כזו אשר היא פקודת כל האדם, וגם יקרה היא צעיניהם, וודאי לא נוכל להחליט, שתצא להם על ד העונש.

כה ואם לא אפּוּ מִי יִכְזִיבֵנִי
וַיֵּשֶׁם לְאֵל מִלְתִּי:

איוב חותם תשובתו בקריאת הנצחון:

(כה) ואם לא אפּוּ, כאשר צירתי — מי יכזיבני. מי הוא זה אשר יתיצצ לפני להכחיש אותי, וישם לאל מלתי, ויעשה מלתי מהעדר ההשגחה לאדם ולאין.

במאמר זה השלים איוב ציורו שהחל בו בתשובתו הקדמה הנפתחת כעין הסיום הנוכחי במאמר: שמעו שמוע מלתי. הקוטב אשר הפרשיות האלו (כ"א, כ"ג, וכ"ד) תסובבינה עליו הוא — רוע הסדר במקרי בני האדם. איוב מתמיה ושואל: מדוע רשעים יחיו וכו', ומרחיב לדבר מהפלגת הצלחתם. אבל בגלגול דבריו תפס בכמה ענינים אחרים, כפי שנקרו למחשבתו ע"ד אנב גררא. וגם ממה שהיה אליפו נכנס לתוך דבריו קודם השלמת הענין, היה

איוב מוכרח להשיב לו מתחילה על טענותיו, והיה מתוך כך בא לתפוס בענינים שונים ולהתגלגל בדבורו מענין לענין ומרעיון לרעיון כפי השילוב שביניהם, עד שהגיע לעיקר ענינו שהיה כונן עליו בתשובתו מראשיתה, וחזר מפני זה ושאל: **מדוע משרי לא נצפנו עתים** וכו'. והפליג אח"כ לתאר השמות וההריסות בחברת מין האנושי שעושים הרשעים האלו, עד שנמר ציורו ככל הלקיו ופרטיו, והעמיד והחזיק בו החלטתו מסילוק הגמול, ומהערר ההשגחה בעולם.

מענה בלדר. בצודק הרים איוב דגל הנצחון וקרא בסיום תשובתו: **מי יכזיבני!** אמנם כן הוא! אין לסתור הראיות שהביא מהמפורסמות נגד העיקר המקובל של גמול ועונש. כי אין סדרים לתמורות בקרב האנשים – במקום המשפט שם הרשע, וכל דאלים גבר. – אולם השוחי אשר גברה בקרבו האמונה בהשגחת הכורא, וקרא במענהו הראשון אל איוב:

האל יעות משפט

ואם שרי יעות צדק (לעיל ח, ג)

השתדל ככל מאמצי כחו להחזיקה אף נגד הטענות החזקות והמוצקות האלו, וביקש מנוס לו מהכפיקות אשר תתעוררנה בלב המשכיל בראותו כי מלאו מחשבי ארץ מעשקות ונאות חמם, ככר הנפלא הנראה לעין בגבהי שחק. כי נישא מרום עינינו, ונביט אל המון צבאי מעלה, נכיר ונדע, כי שתי אלה הכחניות לאלוה, להנהיג בהן משרתיו העומדים ברום עולם ולהנחותם במיעגלי צדק: הוא ימשול בהם ויפקוד עליהם, והם יפחדו מהדר גאונו ועושים באימה ובריאה רצון קונם. גרודיו יאמרו לו: לך ה' הממלכה! אף כי רבים הם ואין מספר למו, ושונים הם בטבעם, ומתננדים אלו לאלו בתכונותיהם ובתנועותיהם – הוא יתאימם יחדיו על ענין אחד, להשלים כוונתו, ולעשות רצונו בכל מקומות ממשלתו. האין א"כ יחשב שיש שום מאורע בעולם יוצא מגדר החק הקצוב הזה, ויארע בלתי השגחת אלוה. המושל במרומים ומנחה ברוח פיו כל צבאם, מושל ג"כ בתחתונים, כמו שאמר המשורר:

ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ

אשר תנה הדרך על השמים (תהלים ח, ב).

וגם האין יהיו האנוש מול בחינות אלו כי **המישל ופחד עמו**, לבקש שיבוא עד תכונתו אשר הבין שם ה' כסאו – לריב עמו ולרדן לפניו, ולרמות במחשבתו שיצדק בריבו ויצא זכאי מלפניו. הן לא זכו צבאי מעלה בעיניו, על אחת כמה וכמה האנוש אשר תקותו רימה וסופו תולעה.

בהשכלה זו התחזק בלדר והתאמץ במיעו אמונתו לעומת מופתי איוב. ובזאת נשתלמה כוונתו. כי לא בא הפעם להתווכח עם מתנגדו ולסתור ראיותיו, באשר ראה כי לא יכול לו, וגם לא מצא טענה מספקת לרדותו. לכן לא ערך בלדר דבריו אל איוב בנוכח כמו בשארי המענים שניערכו לו, אלא התקינם במתכונת הזמר. ועיקר כוונתו עתה, בהקטרו מיעמו, אינו כ"א לגלות ולהודיע, שאף אמנם אין בכחו לרדות מופתי איוב על הערר ההשגחה, עורנו הוא עומד על משכרתו, ומחזיק באמונתו המקובלת אתו – כי הכל צפוי ונדרון.

פרשה כה

א וַיַּעַן בִּלְדָּר הַשְּׁחִי וַיֹּאמֶר:

ב הַמִּשַּׁל וּפָחַד עָמּוֹ
עֲשֵׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו:

ג הַיֵּשׁ מִסֶּפֶר לְגִדּוּדָיו
וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אֲנִיהוּ:

ד וּמַה־יִצְדַּק אֲנִישׁ עַם־אֵל
וּמַה־יִּזְכֶּה יְלֹד אִשָּׁה:

ה הֵן עַרְיָרַח וְלֹא־יֵאָהֵל
וְכוֹכָבִים לֹא־זָכוּ בְּעֵינָיו:

ו אָף כִּי־אֲנִישׁ רַמָּה
וּבֶן־אָדָם תּוֹלָעָה:

(3) המישל ופחד עמו. לו המושלה, והוא נותן כחדו על עצמו. —

עֲשֵׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. עמו שהוא עשה שלום, עמו שם צמרומו נונללות שתי
הצחיות הלו — הושל ופחד.

הוא מושל על עצמו צמרומו, כלומר הוא נותן להם חק וזמן שלא ישנו את תפקידם;
והוא נותן כחדו עליהם ועושים הם רצונו צחיומה וצירחה.

ע"ד הכתוב: אל נערץ בסוד קדשים רבה ונורא על כל סביביו (תהלים
כ"ט, ח)

המחמר המישל ופחד עמו הוא מול מה שמור חיו: שם ישר נוכח עמו
(לעיל כ"ג, ז).

עֲשֵׂה שָׁלוֹם. קרא כך שמו של האל עד"ס: יוצר אור ובורא חשך עשה
שָׁלוֹם ובורא רע (ישעיה מ"ה, ז). וכונהו כך, לומר אף שצרא השחך והרע,
עושה שלום הוא, כי הוא משלימם על כוונה אחת.

המחנך הצ' צל להרחצת ציחור של עמו צמחנך הא', ומצאך יותר ה' הכינוי:
עם מי הם המשל וכחד — עם העשה שלום; צ' יחס המוקים: איה הם המשל וכחד—
צמחנך. — י"מ כי במרוכזיו הוא יחס המוקים של עשה שלום, אצל מוקרא
שלחנך מוכח כי הכירוש הראשון הוא היותר נכון.

(ג) היש מספר לגרודיו. שא מרום עיניך וראה האם יש נוספר לגרודי
ועלה —

ועל מי לא יקום אורהו. ועל מי מכלם, אף כי אין סכורות למו, לא יקום
ויחזיל אורהו. כלומר אורהו יותר גבוה הוא ועל אורם ויותר זורח, כי כלמו הם
נחמים ומזיו וניחונים וחורו. — ע"ד שאמר הנצי"א:

ונגה באור תהיה —

קרנים מידו לו (הקקק ג, ד).

(ד) ומה יצדק אנוש עם אל. והאיך יחשוב האנוש שיצדק צריצו עם אל אשר
עניו צמחנך המשל וכחד.

ומה יזכה ילוד אישה. וגם צחיות האיך יכול האנוש שהוא אף ילוד אשה להיות
אף ושלם צעיני הצורא אשר הוא נוקור כל ההכרה והשלימות.

צלדד תכס צמחנך של איז צענמו (לעיל ט' צ') כי קצל שם איז: האיך יכול האנוש
לצרר צדקתו צריצו עם אל הגדול ורצ כח, — ועל זה השיצו כאן צלדד: אנות לא
יצדק אנוש עם אל, אף לא נוסצת הכח שעמו, אלא נוסצת הגריעות הדבוקה צענמוך.

עיקר ענין של הכתיבים האלו הוא: כמו שגרנוי השמים הם מושגחים וואת האל,
כן גם מושגחים וואתו הננואלים צעולם השכל. — ודוונה מליצה זו לנוליצת הנצי"א
(ישעיה מ, כ"ו — כ"ז):

ישאו כרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם
בישם יקרא כרב אונים ואמין כח איש לא נערר: —
לכה תאמר יעקב ותדבר יישראל נסתרה דרכי מה ומאלהי מישפטי
יעבור:

(ה) הן עד ירח כי תצט — ולא יאהיל, ולא האהיל שם שום גוף נוסר.
(הירח הוא היותר קרוב לארץ ונגרנוי השחק).

וככבים היוצתירים ומועל לגלגל הירח — לא זכו בעיניו (חסרים הם מול אורהו
צכח ההכרה).

(ו) אף כי אנוש וכו'. מכש"כ שלא יזכה צעיניו האנוש אשר גופו עכור ועתידו להיות ריומה ותולעה.

ולא יאהיל. ההפעיל מגזרת אהל, והענין לא עשה הצורא אהל צאור הארץ עד מוקם הירח לשום גוף מאיר. — ע"ד שניאור: לשמש שם אהל בהם (תהלים י"ט, ה).

מליצה זו נוסדה על מזמור ס' צתהלים. גם שם המליץ המזמור על פסיתות ערך האדם מול הירח והככזים:

כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה —
מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקרנו:
רמה — תולעה. ע"ד שניאור:

תחתך יוצע רמה
ומכסיך תולעה (ישעיה י"ד, י"א).

תשובת איוב. — שחק איוב וגם לעג על ריעו שנתן אומר להתפלאותו על גבורת הבורא הנכרת במרומים, כאלו היתה הכרה זו גלויה לו לבדו ואין לזרים אתו. קרא לו בלעגי שפה: מי גלה לך רז זה, ומה הועלת לחסירי כח, ומה הבינות לנעדרי שכל. את מי אין כמו אלה! — העמק שאולה או הגבה למעלה — הנמצאים כלם יחילו מפני פחד השם ומהדר גאונו. אף הרפאים, שהם יותר רחוקים ממכון שבתו, ירעדו מפניו. כי לו שמים אף לו ארץ, ותבל ומלואה — הוא יסדם; ואף עמודי שמים, החזקים ומוצקים וישת עליהם תבל, יאחזון חיל ורעדה ויתפלצון מגירתו, כי ירעם בקולו לפורר בעוזו ים, ולשבר ראשי תנינים על המים. וכל אלה הם רק קצות דרכיו.

בציור נשגב זה, המצייר בקיום אחדים רעדת כל הבריאה מהדרת שוכן מרום, התלוצץ איוב על בלדד שעשה לו כנפים לעוף במועף השמימה כדי להכיר ולהבין, כי לו העוז והממשלה. ידיעה זו לא בשמים היא. הבריאה כלה מעידה על עוצם יכלתו. — גם ירגיש הקורא המרירות הבלולה בהתוליו; כאלו אמר איוב לבלדד: מה צורך לך לדבר אלי מתוקף אלוה ורוב עוזו — מי יותר ממני יחוש בקרבו כי הטבע כלו נורא הוא מאוד, הלא על זאת תסבינה כל תלונותי, כי רבת שבעה לה נפשי כובד ידו החזקה אשר נגעה בי.

והיטב חרה לאיוב, שהשתדל בלדד להשקיט נפשו המרה בהרעיון כי גדול השם ורב כח. כי מה יחס יש לרעיון זה לענינו, ומה התרופה שתעלה ממנו למכתו האנושה. הידיעה כי שבט בעל הכחות כלם עליו לא תתן אומץ לו, לשאת דומם עול סובלו, ולא תפתור לו המבוכה שנתעוררה בקרבו בסיבת הקלקול והעיוות במנהג העולם. אדרבה תחת תת לו מזור ונوحם. עוד תוסיף על כאיבו הגעכר, כי ישאל: מדוע שם בעל הכח זה אותי למטרת חציו; ותחת תת

בלדר :

המשל ופחד עמו—עשה שלום—במרומיו !
היש מספר לנרדיו ועל מי לא יקום אורהו—
ומה יצדק אנוש עם אל, ומה יזכה ילוד אשה !
הן-עדר ירח, ולא יאהיל; וכוכבים, לא זכו בעיניו—
אף כי אנוש רמה, ובן אדם תולעה !

פשר הענין שהוא נבון בו, הידיעה מעצמת האל אך תרבה מבוכתו, ותגדיל עוד יותר השתוממותו על החפץ, כי יתמה: הן אשוב ואראה פרוע פרעות במדינה, הגדול בולע את הקטין — ואלוה הכל יכול לא יראה ולא ירוש!

תשובה זו רק ענין אחר לה, והחלוקה שתפול בה אינה, כ"א שתחלק לההצעה ולמה שבא בו עיקר הענין.

ההצעה נערכה לבלדר בנוכח ונאמרה כלה בהיתול, ונמשכת עד פסוק ד'. וענין שאר הכתובים בפרשה הוא ציור יכולת אלוה ואימתו על כל המעשים.

פרשה כו

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

ב מַה־עֲזַרְתָּ לִּלְאָ כַח
הוֹשַׁעַת זְרוּעַ לֹא־עִז:

ג מַה־יַּעֲצָת לִלְאָ חֲכָמָה
וְתוֹשִׁיָּה לָרֹב הוֹדַעַת:

ד אֶת־מִי הִגִּדְתָּ מִלֵּין
וְנִשְׁמַת־מִי יֵצֵאָה מִמָּךְ:

דבריו לא יחזקו ידים רפות, ולא יחכימו חסירי דעת. את מי תחשוב להורות דיעה ולהבין שמועה, כי מי לא ידע כי עז לאלהים. ותמה אני מי האיר שכלך בהשגת העיונים הנשגבים האלה ורוח מי שמה מלתה על לשונך.

(ג) כה עזרת ללא כח. וזה רצ העזר אשר דצריך אלה יתנו לנוי שהוא חלוש וחסר כח.

הושיעת זרוע לא עז. הף הושעת איש לה עז לו לקום נגד מותקונויו.

(ג) כה יעצת ללא חכמה. וזה טוב הענה שנתת צהשכלתך זו על תכלית המיוויית של הצורה, לוי שהוא מושלל החכמה (להצין מועצתו כשר הענין שהוא מיתוויה עליו).

והושיה — לרב הודעת. וידיעות מועילות הודעת לרב וצלי מוסכר.

הקורא ירגיש כי נאמרו כל אלה על דרך לעג. והנאמר האחרון שהוא ע"ד ההחלט, מוכיח על הנאמרים הקודמים שאין ענינם השאלה כ"א ההפלגה, ותורה כאן מלת **מה** על הפלגת הרצוי, כונו **מה רב טובך** (תהלים ל"א, כ).

עזרת — הושעת. הפעל הא' ענינו הסעד שנותנים למי שמתאמץ להמלט מזרה ואין לו די כח וצריך סעד לתמוכו. והפעל הצ' ענינו הנל איש מיד חזק וממנו.

(ד) **את מי הגדת מלין.** את מי תכווין להורות צמליך.

ונשמת מי יצאה ממך. וזו הורה אותך לדעת כל אלה. (ע"ד לעג: קשה לי להאמין כי דברים עמוקים כאלה יצאו מצטנך).

את מי הגדת. ע"ד: **את מי יורה דעה** (ישעיה כ"ח ט). ושמש ציחס צ' פעולים כונו שונינו: **הגד את בית ישראל את הבית** (יחזקאל מ"ג, י).

נאמר **ונשמת מי יצאה ממך** רמז לו חיוז ג"כ ע"ד ההתול, שאף הדברים קלי הערך האלו הם רק שאלים אתו, כי כזר נאמרו וגשנו מאליכז.

ה הרפאים יחוללו
מתחת מים ושכניהם:

י ערום שאול נגדו
ואין פסות לאבדון:

ז נטה צפון על-תהו
תלה ארץ על-בלימה:

אמנם כן הוא — המשל ופחד עמו! — אף הרפאים, השוכנים בשאול מתחת, יחוללו מעמו אשר שאול ואברון הם ערומים נגדו, ואין להסתר מפניו, כי בראשית הוא היה נוטה שמיו לפאת צפון על תהו ותולה ארץ על בלימה.

(ה) **הרפאים יחוללו** וירעדו ומכיו אף שהם שוכנים מתחת מים ושכניהם של המים.

יחוללו, מענין קול ה' יחולל אילות (תהלים כ"ט, ט) ושרשו חיל וצנינו הכועל.

הרפאים יחוללו. עז"ה: **שאול מתחת רגזה לך** ... עורר לך רפאים (ישעיה י"ד, ט).

(ו) **ערום שאול נגדו.** מכניז אשר שאול הוא ערום נגדו.

ואין כסות לאברון, נגד עיני השם אשר הן צוכות למרחוק וגם חשך לא יחשיך מעמו.

כאלו אמר חיוז לכלדד: וזה נוחם יש צדצריך כי הנושל וכחד עמו צמרומו — עוד יותר יודע אני, עד השלול תגיע מנושלתו, וזאת היא כל תלונתי: אנה חלך מרחו וזנה מכניז אצרת, אם חבק שמים שם הוא ולגיעה שאול הנהו.

כתוצ זה נוסד על המאמר: **שאול ואברון נגד ה'** (נושלי ט"ו, י"ה), והמליץ הכריד צ' מלות האלו **שאול ואברון** וחלקם לצ' מאמרים.

(ז) **נטה שמים לכאת צפון על תהו** (ולא יכגשו שם שמים וארץ, ונשאר ח"כ השלול כתוב לכניו).

תלה ארץ על בלימה. אך וזה אמור לכאת צפון חין כיסוי לתהו — כל הארץ היא הצורה תולה על לא דצר (ותלויה היא צין הגלגלים צרוח כיו, וחין שום מוקם היבא דנשקי חרעל ורקיעא חדדי).

כתוצ זה נאמר לרחיה לאמור **ערום שאול נגדו**: מאחר שלא לצד שהשמים הם ייתחיים על תהו לכאת צפון, חלל שכל הארץ היא תלויה על צליונה, והאוויר נוקף אותה לכל כציצותיה, ח"כ חין שום דצר שיכסה השלול ויסתיר אותו מעיני שוכן שחקים. (דצר כאן על הארץ והים יחד המרחפים על כני השלול).

נטה. הכעול המונח הוא שמים, ע"ד שנאמר: **נטה שמים לברי** (ישעיה ח"ד, כ"ד). וכן **נוטה שמים כיריעה** (תהלים ק"ד, צ).

צפון. לכאת צפון. ציונים הקדמונים היתה ההגדה נתפשטת צין האנשים (כמו שנינינו צתלמוד) שנשאר התהו צכאת צכון כתות, ולא נרקעה עליו הארץ.

בלימה. מלה מורכבת משתיים: **בלי מה,** כלומר לא דצר.

להכנת הכתובים הבאים אציג הנה הציור שהיה להקדמונים במחקרי ארץ לפי טבעה ויצירתה, ולפי יחוסה לגבהי שחק ממעל ועומק השאול מתחת.

הארץ תלויה באויר, והים הולך וסוער סביב לה. — אוקיינוס מקיף את כל העולם (עירובין כ"ב, ע"ב). — אלכסנדרוס מקדנוס בר בעי למיסק לעיל, הוי סליק וסליק עד שראה את העולם כדור ואת הים כקערה וכמדבר רבה פ' י"ג). — **והים** מגיע עד קצות השמים. — קורקוס השמים במימי אוקיינוס המה אחווים, שמימי אוקיינוס בין קצות הארץ לקצות השמים, וקצות השמים על מימי אוקיינוס המה פרושים (פרקי דר"א פ"ג). — לפי זה השמים הם בדמות חצי כדור חלול, הכופה על הארץ והגלגלים שהם ממעל לה, ונוח בקצותיו על פני מימי הים. — ומתחת

המים הוא מקום הרהור, ושם התהום והשאל והחשך והם מתפשטים למרחוק עד אין סוף ומקיפים מחוץ לכיפת השמים את כל העולם כלו (חגיגה י"ב, ע"א).

השמים הם ג' וילונים זה למעלה מזה. הוילון הראשון מפנים להכיפה הוא אויר העליון אשר על פניו יתקבצו העבים, ונקרא **ענן**. והוילון הב' הפרוש על הענן ממעל לו, הוא חשרת מים צרורים בעבים, ואינם מקלחים דרך הענן לרדת למטה, אלא הם נעצרים תלויים ועומדים במאמרו של הב"ה. וילון זה נקרא **רקיע**. ולמעלה מכלם נפרש וילון של אש המלהט פני הרקיע, והרקיע מתיש במימיו כחו של גלגל אש שלא ישרוף את העולם. — נטל הב"ה כל מימי בראשית ונתן חציים באוקיינוס וחציים ברקיע (בראשית רבה פ"ב).

ח צַר־מִים בְּעֵבִי
וְלֹא־נִבְקַע עֲנַן תַּחְתָּם:

ט מֵאֲחֻז פְּנֵי־כֶסֶה
פָּרַשׁוּ עָלָיו עֲנָנָיו:

י חֶק חָג עַל־פְּנֵי־מִים
עַד־תִּכְלִית אֹזֶר עַם־חֹשֶׁךְ:

לחזיון ההחלטה שנתלה הכדור על בלימה, הוא מדבר ג"כ על העבים אשר המים הם צרורים בהם כמו בשמלה, ורוחפים באויר על פיו של מקום.

(ח) **צרר מים בעביו**. כונס הוא מיומי צראשית וזוררם צעזים ומעמידם צמאמרו. **ולא נבקע ענן תחתם**. ומעולם לא נצקע. הענן תחת הנוים של הרקיע, אצל הם נעצרים שם ואינם מקלחים דרך הענן. — (הגשמים הם יורדים מהעצים הנעשים ונהאידים העולים מן הארץ).

צרר מים. ע"ד: מי צרר מים בשמלה (משלי ל, ד).

(ט) **מאחז פני כסה**. ונקרה הוא פני הרקיע אשר שם מוכן כסאו —

פרשו עליו ענניו. צוה שהיה פורש סביביו ענניו ושטחו תחת כל פני הרקיע.

מאחז. ונקרה צוים עליותיו, כמו ויאחז את הבית (ו"א ה, י), וע"ד: **לכסא מאחזים** (דה"צ ט, י"א). וקרא לשמים פני כסה, ע"ד: **בשמים הכין כסאו** (תהלים ק"ג, י"ט). ונקט כסה צה"א ע"ד: **יש מעלות לכסה** (ו"א ה, י).

פרשו ענינו כרש צי"ן שואלית, ע"ד: פִּרְשׁ עֲנֵן לַמָּסַךְ (תהלים ק"ה, ל"ט).
והחליף הצי"ן השואלית צחותיות שי"ן וזי"ן, להקציל הוֹלֵה לַמָּלֶת מֵאֲחָז צוֹמָמֹר ח'.

(י) חק חג על פני מים. היה מותר צמוּמָה רֹשֶׁם וּגְזוֹל על פני מים
לַקִּצִּית הַשָּׁמַיִם —

עַד תַּבְלִית אֹרֶךְ עִם חִשָּׁךְ. עד הַמִּקְוִים שִׁכְלוּ הָאֹרֶךְ וְהַחֲשָׁךְ אֲשֶׁר הֵם
נִכְנָשִׁים שָׁם.

עֲנֵן וּשְׁתַּתֵּף צְהִירָתוֹ לִצ' עֲנִינִים: ח' לַכִּיּוֹי לַקֶּצֶן הַעֲצִים אֲשֶׁר הַמִּים צְהִירִים
צֶהֱם; וצ' לַכִּיּוֹי לַהֲשִׁטָּה צְהִירָה אֲשֶׁר יִתְקַצֵּוּ שֶׁם הַעֲצִים. הַשְּׁטִחַ הַזֶּה הוּא וּמִתְפַּשֵּׁט
עַל כִּי כָל הַרְקִיעַ צִחִי עֵינֹל הַכּוֹכָב עַל כְּדוֹר הָאֶרֶץ וּמוֹנִיעַ עַד הַתְּהוֹם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
תֵּאֶר הַצּוֹרָא צְמוּמָה הַגְּזוֹל הַמִּנְדִּיל צִין וּמִקוֹם הָאֹרֶךְ וּצִין וּמִקוֹם הַחֲשָׁךְ. צְמוּמִים
הַקְדֻמוֹת דִּימוֹ כִּי הָאֶרֶץ הִיא נִרְקַעַת עַל כִּי הַתְּהוֹם צְמוּמָתוֹ; וְכִיפֶת הַרְקִיעַ
תְּסִיֵּצַ הָאֶרֶץ צְדוּמוֹת חִי כְּדוֹר חֹלֹל, וְתִנּוֹת צְקוּתֵיהֶם עַל שְׁטִחַ הַתְּהוֹם, וְצִחְלָלוּ שֶׁל
הַרְקִיעַ הוּא וּמִקוֹם הָאֹרֶךְ, וּמוֹחֶן לַחֲלָלוּ חֲשָׁךְ הוּא עַל כִּי תְהוֹם; וְצִשְׁקִיעַת הַחֲמוּה
יַעֲלֶל הָאֹרֶךְ מִכִּי הַחֲשָׁךְ, וְצִזְרִיחַתָּה יַעֲלֶל הַחֲשָׁךְ מִכִּי הָאֹרֶךְ.

חֲקִי. רֹשֶׁם וְסִינּוֹן לַהֲגִזִּיל גְּזוֹל הַמִּקְוִים.

חֲגִי. כַּעַל עֶזֶר ע"ו קָם, וְהוּא מוֹלֶשֶׁן וּמוֹחֶה, וְעִנִּינֵי תֵּאֶר צְמוּמָה.

וְחֹמֶר חִיּוֹב כָּל זֶה, כְּדִי לַהֲכִיחַ צְחֹכֶן יִצִּירַת הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ, כִּי נִגְלוּ לַכִּי הַצּוֹרָא
שְׁעָרֵי שָׁחַל, וְעִינֵי זֹכֹת לְיִרְחָק, עַד שֶׁכֵּל הַנִּצְרָאִים יִרְעָדוּ וּנְכִיּוּ.

חֲקִי חֲגִי. ע"ד לֶשֶׁן נֹכַח עַל לֶשֶׁן.

חֲקִי חֲגִי עַל פְּנֵי מִים. עַד"ה: בַּחֲקוֹ חֲגִי עַל פְּנֵי תְהוֹם (וְשִׁלִּי ח' כ"ז).

כּוֹנֵנֶת כָּל הַצִּיּוֹר הַזֶּה מִמִּעַמַּד שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְאֹפֶן מִצִּיּוֹתָם הִיא, לַהֲרָאוֹת כִּי נִגְלוּ לַאֲלוֹהַּ שְׁעָרֵי
שָׁאוֹל, וְאִף הַרְפָּאִים הַשּׁוֹכֵנִים שָׁם יֵאָחֲזוּ רִיעַד מִפְּנֵי פֶחַד הַשֵּׁם וּמִהֲדָר גָּאוֹנוֹ.

שֵׁם רַפְּאִים הוּא בְּרָאשִׁית הוֹרָאָתוֹ לַכִּיּוֹי לַאֲוֹתָם הַעֲמִים בִּימֵי קֶדֶם שֶׁהָיוּ רַמִּים וְעִצְמִים
כְּהִיעֲנִקִים, וְהָיוּ שׁוֹכֵנִים בָּאָרֶץ הַבִּשֵּׁן קֹדֶם שֶׁלְקַחְהוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִידֶם, וּבִארְצוֹת עִמּוֹן וּמוֹאָב קֹדֶם
שֶׁנִּבְרָא אֱלֹהֵי עֲלֵיהֶם וַיִּירָשׁוּם וַיִּשְׁבּוּתָחַתָם וְדִבְרִים ב' יג'. וְהָיוּ נִקְרָאִים בֶּן עַל שֵׁם רַפְּאֵל שֶׁל אֲבִיהֶם
הָרִאשִׁין (ש"כ כ"א: דה"א כ) — וְגַם הוּא כִיּוֹי מִלִּיצֵי לַהֲנַפְלִים, הַגְּבוּרִים אֲשֶׁר מִעוֹלָם, וְאֲשֶׁר בָּא
מֵהֶם הַסְּפּוֹר הַהֲגִדִי, שֶׁהִפִּילָם הַשֵּׁם עַל שֶׁמָּרְדוּ בּוֹ מִשְׁמִים אֲרֻצָּה, וִירְדוּ שָׁאוֹלָה לִשְׁכּוֹן שֵׁם לִנְצַח
מְחֻלָּלִים מִפְּשָׁעֵיהֶם. וְהֵם אֹתָם שְׁנוּכְרוּ כֹאֵן. — וּמִפְּנֵי שֶׁהַחֻטָּאִים בְּנִפְשׁוֹתָם, כִּפִּי אֲמוֹנֶת

ההמונים מאז, נ"ב יַעֲבֹדוּ אַחֲרַי מוֹתֶם לְשֹׂאֹל, לְנוּחַ שֵׁם בְּקֹהֶל רַפְּאִים — לִכְן יִזְכְּרוּ הַמֵּתִים
בְּהִרְבֵּה מִקּוֹמוֹת בְּתַנּוּךְ עִם הַרְפָּאִים בִּיחָד וְיִשְׁעִיהָ כ"ו; תְּהִלִּים פ"ח; מְשָׁלִי ב, י"ח; ט, י"ח;
כ"ה, ט"ז). — וְהַמְלִיצִים שֶׁל כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ שִׁמְשׁוּ הִרְבֵּה בַּהֲגָדוֹת כְּאֵלֶּה, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁל
מְלִיצֵי כָל עַם וְלִשׁוֹן לִיפּוֹת מְלִיצוֹתֵיהֶם וּלְתֵת לָהֶם יֵתֶר שְׂאֵת וְיֵתֶר עֵז, כְּמֵה שֶׁהֵם מִשְׁתַּמְשִׁים
בְּאֻמוֹנוֹת וּדְיָעוֹת הַהֲמוֹנִים וּבַהֲגָדוֹת הַמְּקוּבְּלוֹת מִיָּמֵי קֶדֶם.

יא עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפּוּ

וְיִתְמָהוּ מִגְּעָרָתוֹ:

יב בִּכְחוֹ רִגְעַ הַיָּם

וּבְתוֹכָנָתוֹ וּבְתוֹכָנָתוֹ מִחֵץ רָהֵב:

יג בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה

חֲלָלָהּ יָדוֹ נַחֲשׁ בָּרֶחַ:

וכמו שיחוללו הרפאים — הרחוקים — מפניו, כן גם ירופפו עמודי שמים — החזקים והמוצקים —
מגערתו, כי רוגע הוא היס בכחו ומוחץ רהב בתכונתו. לא יעשה עצם שמי לטוהר עד כי
תרוצץ ידו התנ"ן הגדול הרובץ ככרית בתוך היס.

(יא) עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפּוּ. אף הסרים הגזוהים, הנראים כאלו היו השנוים
נישאים ונהס, ינועו ויזדעזעו. — ע"ד: מוסדות השמים ירגזו (ט"ז כ"ג, ח).

וְיִתְמָהוּ מִגְּעָרָתוֹ. ויזעלו כי יגער השם כי חרה לו. — ע"ד: יגלו מוסדות
תבל בגערת ה' (שם ט"ז).

יִרְפּוּ. תרגומו של הסמאור: ועמודיה יתפלצון (לעיל ט, ו) הוא: ועמודהא
נותרפין.

הכתוב הזה הוא מקביל לסמאור: הרפאים יחוללו. אחר זכרו כי היותר
רחוקים יחילו מפניו, זכר גם היותר חזקים. — וזכתו הצא הוא הולך ומצטרף:
אימתי יחוללו הרפאים וירופפו העמודים.

(יב) בִּכְחוֹ רִגְעַ הַיָּם. עת אשר הוא צוקע היס צכחו.

וּבְתוֹכָנָתוֹ מִחֵץ רָהֵב. ומחצץ רחצ כלל היס. (צית קצול מיומי היס נקרא
רהב על רחצו).

רנע. מענין רוגע הים ויהמו גליו (ישעיה כ"ה, ט"ו). והוא מענין זקיעה, אי מענין רגש.

מחין רהב. מענין המחצבת רהב (שם ט), ולא חור חצב, למונע פגישת 3 מולת שוות צורתן.

בכחו—ובתבונתו. 3' מולת חלו הן לקוחות מהכתוב: גדול אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר (תהלים קמ"ז, ה), ושמש צהן ע"ד הסתול, כאומר: זה כמו וזו תבונתו — להרגיז ארץ ולהרעים ים ומלואו! —

(יג) ברוחו נעשו שמים שפרה רק אחרי אשר חללה ירו נחש בריח.

לא יטור השם השמים מהעצים שהתקדרו זהם עד שרצא ירו התנין אשר צתוך הים — וחיותו שכבה. — כענין אומר לעיל:

אלוה לא ישיב אפו

תחתו שחחו עזרי רהב (ט, יג).

שפרה. שם דבר וענינו אהל יפה מענין ונטה את שפרירו עליהם (ירמיה מו"ג, י).

חללה. מענין מחללת תנין (ישעיה כ"ה, ט), לשון רציצה ושצירה.

נחש בריח. נחש הרובץ ונותפשט צרוב ארכו צתוך הים, כאלו הים מוצריחו ומקצה חל קצה. שם זה הוא צפי הוולגיס למושל על עם יותר חזק ועזום, כנוו שהכיניו רהב הוא למושל צביהם על גאות וגבהות ארץ ומולכה. ואפשר שרנוז כאן הולץ על החיתות והיווכתים אשר שם אלוה צאדנות צני חם.

ויהור 3' של כתוב הקודם ויהור 3' של כתוב זה נוסדו על הכתוב הלא את היא המחצבת רהב מחללת תנין (שם). והכיניו נחש בריח הוא לקוח מהכתוב: ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקישה הגדולה והחזקה על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש יעקלתון והרג את התנין אשר בים (שם כ"ז, ח).

הואצורים ציור זה יוכסוף ה' עד כאן הם הדוקים ואחוצים זה צום צאופן כחלי האצורו כלם צנצנים אחת. וכסף הציור הוא נעין צתחתו ע"ד לשון נוסל על לשון: הרפאים יהוללו יוכני האל אשר חללה ירו נחש בריח.

י' הֵן־אֱלֹהֵי קְצוֹת דְּרָכָיו דְּרָכָיו
וּמֵה־שָׁמַיִן דָּבַר נִשְׁמַע־בּוֹ
וְרַעַם גְּבוּרָתוֹ גְּבוּרָתוֹ מִי יִתְּבוֹנֵן:

(יד) הן אלה קצות דרכיו. כל חלם הנכלאות שזכרתי חכם קלות דרכיו הן.

ומה שמין דבר נשמע בו. וכונה דבר פחות ומועט הוא וזה שנשנוע ונצנן
זה חל.

ורעם גבורותיו — מי יתבונן. חלל קול רעם גבורותיו, קול שדי נלכתו —
נוי יתבונן.

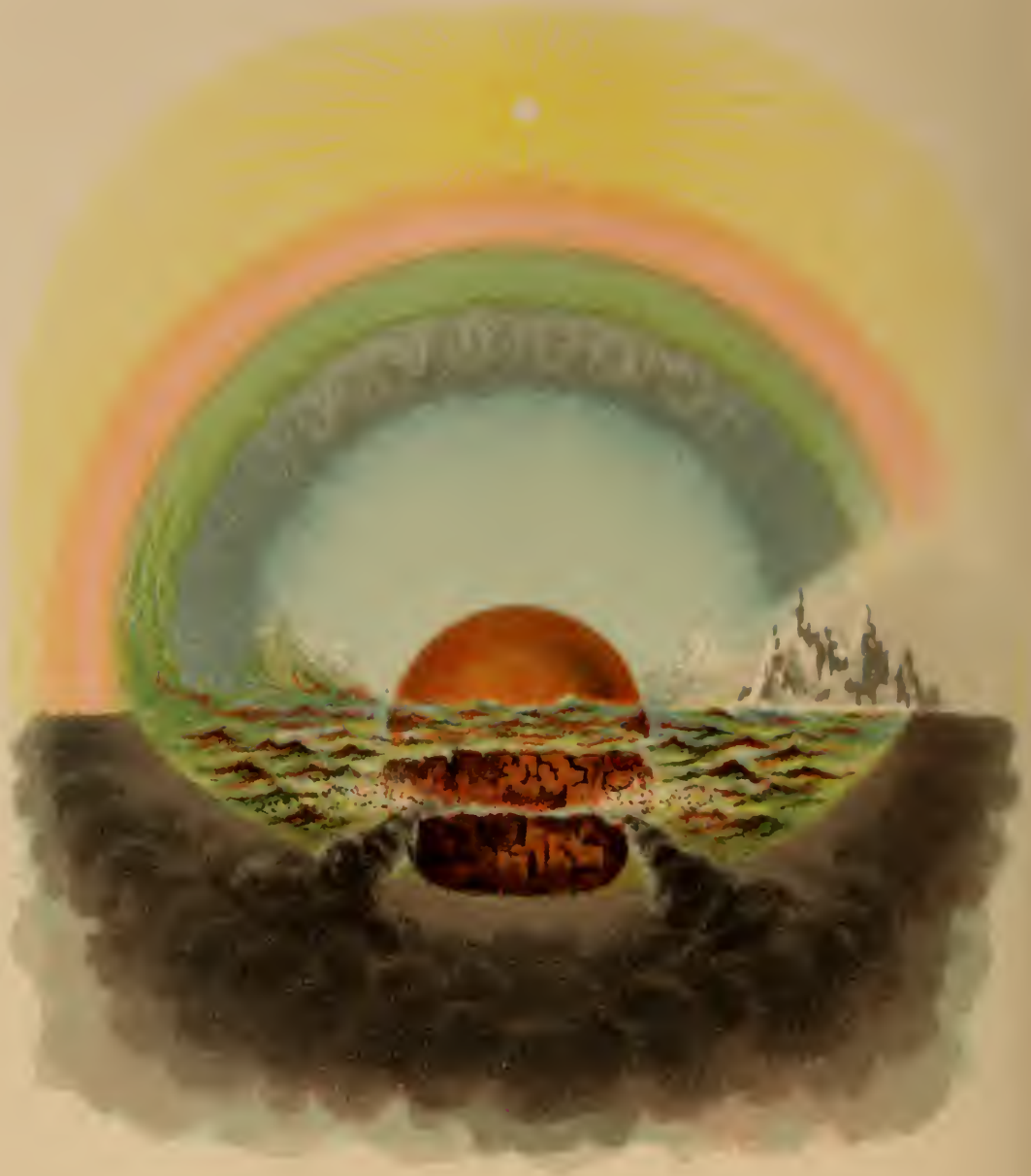
עד"ה: מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו (תהלים ק"ו, ז).

שני המתווכחים האלו, בלדר ואיוב, שימשו בטענה ומענה האחרון שלהם במין הנשגב, אשר לו משפט הנכורה במלאכת המליצה, בתכלית השלימות. והמליץ אשר רוחו דבר בס השכיל להדריג במליצתו עד להפליא. פתח דבריו — במענה בלדר — בציר נשגב מאלוה וחביון עוזו, המוליד בקרבנו הרגשת ההתפלאות, והתעלה במעופו אח"ז — בתשובת איוב — לרומ הנשגב החושף בפעולתו את כל הגות נפשותנו, ומעורר בנו ההרגשות היותר חזקות — ההשתוממות והתמהון.

בלדר בציר רוממות האל וגאווה, הראה באצבעו למעלה, לגרודי שחק אשר אין ספורות למו, וה' עליהם יקרא בהודו והדרו, להדריכם ארחותם ולהאירם בפיעת נגהו.

המשל ופחד עמו — עשה ש לום — במרומיו!
היש מספר לגרודיו ועל מי לא יקום אורהו —
ומה יצדק אנוש עם אל, ומה יזכה ילוד אשה!
הן־ער ירח, ולא יאהיל; וכוכבים, לא זכו בעיניו —
אף כי אנוש רמה, ובן אדם תולעה!

הרגשת ההתפלאות הנתעוררת בלב השומע מציר זה אין להביעה בשפתי בשר עפר ואפר במה נחשב הוא אנוש רימה ותולעה, מה חסרו ומה צדקתו, מול כבוד השם ממקומו אשר נטה שמים הודו. אך קריאה זו תפרוץ בחזקה על דל שפתינו: אדיר במרום ה'!

איוב :

ה ר פ א י ם י ח ו ל ל ו מ ת ח ת מ י ם ו ש כ נ י ה ם :
 ע ר ו ם ש א ו ל נ ג ד ו , ו א י ן כ ס ו ת ל א ב ר ו ן
 נ ט ה צ פ ו ן ע ל ת ה ו , ת ל ה א ר ץ ע ל ב ל י מ ה
 צ ר ר מ י ם ב ע ב י ו , ו ל א נ ב ק ע ע נ ן ת ח ת ם
 מ א ח ז פ נ י כ ס ה – פ ר ש ז ע ל י ו ע נ נ ו
 ח ק ח ג ע ל פ נ י מ י ם ע ר ת כ ל י ת א ו ר ע ם ח ש ך :

אמנם איוב הגדיל על השוחי, והפליא עוד יותר לעשות במליצת הנשגב בציורו. — הוא פרש כנפי דמיונו ויעף במועף רצוא ושוב אל כל מרחבי וקצוי הבראיה. נסק שמים והציע שאול להמליץ על גבורת השם ועוזו נוראותיו: הליכות עולם לו ואימתו על כל המעשים.

ה ר פ א י ם י ח ו ל ל ו מ ת ח ת מ י ם ו ש כ נ י ה ם !
 ע ר ו ם ש א ו ל נ ג ד ו , ו א י ן כ ס ו ת ל א ב ד ו ן
 נ ט ה צ פ ו ן ע ל ת ה ו , ת ל ה א ר י ן ע ל ב ל י מ ה
 צ ר ר מ י ם ב ע ב י ו , ו ל א נ ב ק ע ע נ ן ת ח ת ם
 מ א ח ז פ נ י כ ס ה — פ ר ש ז ע ל י ו ע נ נ ו
 ח ק ח ג ע ל פ נ י מ י ם ע ד ת כ ל י ת א ו ר ע ם ח ש ך :
 ע מ ו ר י ש מ י ם י ר ו פ פ ו ו י ת מ ה ו מ ג ע ר ת ו !
 ב כ ח ו ר ג ע ה י ם , ו ב ת כ ו נ ת ו מ ח י ן ר ה ב —
 ב ר ו ח ו ש מ י ם ש פ ר ה ח ל ל ה י ר ו נ ח ש ב ר י ח :

שער ושמה תאחזנו וכל עצמותינו תרעדנה מול המחזה האיום הזה. — השאול מתחת פתוח ומרחיב פיו לבלי חק, והרפאים יעוררו: כדור הארץ תלוי ומרחף באוויר באמצע הגלגלים; יד אליה צוררת מים בעבי שחקים ומותחת שמים כיריעה לכונן עליו כסאו; מבית לכיפה הולך הים הגדול ונורא כובב כובב, ומחויך לכיפה והלאה מתפשט התהום למרחב אין סוף. — והאל פתאום מריעים בקול גאווה — ויתפוצצו הררי ער, והים ינוס ותנינו יאכרו מנשמת רוח אפן. — שמענו כן ראינו — ותחתנו נרגז, ואין מלה בלשוננו.

וכמו שבידל הציור הזה בעיו ממשלתו בלכותינו מציור הקודמו, כן גם תבדלנה בו בעצמו שתי מדרגות זו למעלה מזו: בתחילה אנו משתאים על המרחבים והמרחקים עד אין קצה, ועל נפלאות אל אלים התולה עולם בזרועותיו, צורר מים בשמלה לקרות בהם עליותיו, ונוטה שמים כיריעה, ומתאר במחוגה גבוליהם על פני תהום. — אך פתאום נחוזהו כי יצער בזעמו ארץ, ומרגיז תבל בהוד קילו, ומריעים הים ומלואו — ונגהל ונקדע.

בי ציורים אלו נוסדו על כמה כתובים במזמור פ"ט. — ציור בלדר נוסד על הכתובים האלו:

ו י ו ד ו ש מ י ם פ ל א ך ה'
 א ף א מ ו נ ת ך ב ק ה ל ק ר י ש י ם
 כ י מ י ב ש ח ק י ע ר ך ל ה'
 י ד מ ה ל ה' ב ב נ י א ל י ם
 א ל נ ע ר י ן ב ס ו ד ק ר י ש י ם ר ב ה
 ו נ ו ר א ע ל כ ל ס ב י ב י ו :

וציור איוב נוסד על ההמשך :

אתה מוישל בגאות הים
בשוא גליו אתה תשבחם
אתה דכאת כחלל רהב
בזרוע עוזך פזרת אויבך
לך שמים אף לך ארץ
תבל ומלאה אתה יסדתם:

בתשובה זו הגיענו המליץ עד קצה האחרון של הויכוח. אין עוד מענה בפי חברי איוב. הטענות כלומכליהם. ותמו מאשפותם החצים השנונים אשר הורו עליו מאז החילם להקיפו בהוכחותיהם. אין עוד אתם איזו דיעה חדשה, לנסות גם אותה כרי לדחותו ולהזיזו ממעמדו, ולעורר בקרב הספק בצדקת עצמו. כל הראיות שניסו בהן לזאת התכלית נתפוררו בצור לבו החזק בידעת תומתו.

בתחילה הריקו נגדו חרבם הלשושה — חרב פפיות האמונה: **אין יסורים בלי עון.** כלמו יחד צררו בשמלת דבריהם ההחלטה — כי הוא נכשל בעונו ומחולל מרוב פשעיו. אולם גם הוא הכם בשבט פיו, והוכיחם בדברים חודרים אל הבטן כמדקרות חרב, על כי הפרו ברית ריעים ושקרו באמונתם, בהחפאים עליו דברים אשר לא כן, לאמור כי מסיבת רשעתו היתה לו כל זאת, אף שאין להם שום ראיה על חטאיו, חוץ ממה שראו כי הוגהו השם והורידהו פלאים. אין זה מחקר ריעים נאמנים, להרהר אחרי אהובם השרוי בצער, ולתת בו דופי, ולהוציא לעז עליו שחטא בסתר לבכו. וביחוד אין זה נכון מעמכם, מאחר שידעתם היטב כי נקי אנכי ואין עול בכפי. אבל מתיראים אתם לנפשותיכם, לכן תרשיעוני נגד הסכמת לבכם, כרי לכחש לאלוה, למען ימשוך לכם חסר על שתחוסו על כבודו.

אח"י הפכו החנית בידם ושענו נגדו: **אין עון בלי יסורים!** וכא"א מהם נתן סיפורו ממה שחזו עיניו במקרי איזה רשע, והיה להם לבנין אב לכל הרשעים כי אחריתם נכרתה. אכן גם בזה לא העתיקוהו ממעמדו. הוא הציג לעומתם תהלוכות החיים כמו שנחזה אותן בעינינו על הרוב: הנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם, ושועות העניים ואין עונה, והעושקים המתגברים אל שרי — לא ימנע מהם כל מה שלכם חפץ, מבליים ימיהם בנעימים ומתענגים על רוב שלום.

ועוד אחת ניסו הריעים למען בצע כוונתם — להביא איוב לכלל מידת הכניעה מפני השם: תארו לו גורל אלוה, ורוממותו הנבחרת ברוב גפלאותיו בטבע. — היתקשב כי האל הנאדר בכח ועושה פלא לא יעשה משפט! ומה מאור א"כ תגדל אשמת אנוש רימה המעיו פניו לתת מגרעת בערכו ולומר כי לא יתכנו דרכיו.

טענה זו נאמרה מצופר בסוף המערכה הראשונה, ונשנית במערכה הנוכחית מבלדר. ואיוב הרבה עליה התוליו: מה ירויח אנוש בהכרה זו — התחבוש לעצבותיו, ואם תפשר תמיהתו על רוע הסדר.

ובכיוון חזר המליץ על ענין נכורת אלוה ויכלתו, כדי לצמצם כל הטענות והמענות בנקודה אחת: אם ההשכלה בטבע תוביל האנוש רק להכירה **כי עז לאלהים**, או אם היא תובילהו **נ"כ לההשגה אשר שלות האדם תלויה בה**, כי הנאדר בכח ונאזר בגבורה הוא גם **אל רב חסד ואמת**. (ענין זה יבואר ויבורר על בוריו במעני אליהוא ומעני האל).

גם הציג המליץ בזה לפנינו המבוכה אשר עליה תסובב מליצת הספר בשלימותה. – הנה מיצאים אנו את איוב מאמין באלוה המושל ככל, וכופר בעיקר הנמול, ועומד ככ"ז בהחלטתו, כי ישרה נפשו בו – דברים הנראים כמתנגדים זה לזה וקשים להתאימם. ואנו שואלים: מה היתה תוכתו וכמה היתה תוכתו נשרשת. – התרת מבוכה זו ניתנה בההוספה הראשונה של ב' הוספות של דברי איוב.

הוספות דברי איוב.

בתשלום המערכה השלישית אשר נבררו לנו בה קלישות הראיות של הריעים על עיקר הנמול ותנכורת מופתי איוב על סתירתו – תתעוררנה בקרבנו שתי שאלות עצומות: הא' במה זכה איוב את ארחו, להיות חביב לבוראו כ"כ עד שהעיד עליו כי אין כמוהו בארץ; הב' לאיזה צורך נתבעה מהאנוש אמונת הנמול, אם גם בלעדה אפשר לו להשיג יעודו – להיות שלם כמדותיו, ורצוי במעשיו. – להתרת ב' שאלות אלו תבואנה שתי הוספות בחמש פרשיות הבאות.

הוספה ראשונה. – בראות איוב כי נסתתמו הטענות בפי ריעיו וכי הוא גבר עליהם כיופתי – אלצתהו נפשו להוסיף על דבריו, להשכילם על התמימות שאחז בה, ועל מה יראתו היא נוסדת.

תוכתו היא אהבת האמת. נטבעת היא בקרבי מעודי, ומנה לא אזוע עד יום מותי. בכל מה שקרני, ועם כל תוכחותיכם כי נכון הוא להאנוש להכניע מפני קונו – לא אסור ממעמדי לדבר אמת בלבבי. הנני נוכח מתומת נפשי, ואי אפשר לי לחייב את עצמי נגד ידיעתי, ולומר צדיק אתה השם על כל הבא עלי כי פיך מריתי. האם בחנופה יתרצה הגבר אל אלהיו השומר אמת לעולם.

כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו!

אני אורכם לדיעת אשר יעם שרי: הארץ נתן אלוה לבני אדם, ונתן להם הכשרון לחפש אחרי מטמוניה ולהוציאם לאור. אולם החכמה היקרה מכל חפצים, החכמה העליונה, אשר על פיה ברא עולמו ומנהיג לכל המעשים, העלים והסתיר מעין שכלנו. בהעלמה זו אכיר השם לאדם כי אין בידו אלא יראת שמים בלבד. כל חכמתו היא להבין משפלות עצמו ומהגבלת כחותיו ונסבות הכורא, ולירא ולהכניע מפניו, וללמד לשונו לומר איני יודע בענינים נעלים ונשגבים מהשנתו.

הוספה זו כוללת ב' פרשיות הבאות, ונחלקת לארבע מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה כ"ז עד פסוק ט'. איוב נשבע באלוה לעמוד עד מותו בדבורו כי נקי הוא וחף מכל פשע.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י' עד סוף הפרשה. איוב מלגלג על ריעיו על גזרם כי ישולם החוטא בארץ על חטאיו.

המחלקה השלישית נמשכת מתחלת פרשה כ"ח עד פסוק י"א. בה הוא מדבר מכשרון האנוש להוציא לאור שפוני טמוני הארץ, ומעמלו ורוב תחבולותיו להשיגם.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק י"ב עד סוף הפרשה. בה הוא מראה כי נעלמה חכמת הבריאה וההנהגה משכל האדם – והאלהים עשה שיראו מלפניו.

פרשה כז

« וַיִּסַּף אִיּוֹב שְׁאֵת מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר:

I.

ב חִי־אֵל הַסִּיר מִשְׁפָּטִי
וְשִׁדִּי הַמֵּר נַפְשִׁי:

ג כִּי־כָל־עוֹד נִשְׁמָתִי בִּי
וְרוּחַ אֱלֹהִים בְּאַפִּי:

ד אִם־תִּדְבַּרְנָה שִׁפְתֵי עוֹלָה
וְלִשְׁוֹנִי אִם־יִהְיֶה רָמִיָּה:

חי אל אשר הסיר משפטי והמר נפשי אם לא תדברנה שפתי כאשר הוא עם לבבי. גם כי יקרבו ימי למות חלילה לי מלהצדיק אתכם ולומר אמנם חטאתי ועשיתי הרע בעיני השם, מאחר שאדע נאמנה מתום לבבי ומנקיון כפי. כי תם אני ולא ידעתי אכנה לדבר משפה ולחזין. כן הייתי כל ימי חיי וכן אהיה עד אגוע – לא אסיר תומתי ממני. מימי לא יחרף לבבי אויבי ומתקוממי שיקרום מקרי הרשע והעול – כ"כ אני בטוח כי חלקם בנעימים ונחלתם שפרה עליהם. וגם מה בצע לאנוש כי יחנוף לאלוה ויכנע מפניו ויצדיק דינו על עצמו נגד הסכמת לבו. האם יש לקוות כי אלוה – אשר לא לפניו חנף יבוא, ודובר שקרים לא יכון לנגד עיניו – יגמלו חלף החנופה, וישמע כי ישוע אליו בעת צרה, או יענגהו וירוח נפשו בכל עת.

(א) **ויוסף איוב.** אמור ויוסף להצדיל ענין הכרשויות הצלות מהפרשה הקדמה. וזה שקדם השיצ רק לצלד ; וזוה שצא הוא כונה את עצמו לכל הריעים לגלות להם וזה שהוא כוונם אתו מעניני האמונה.

ישאת משלו. כינה דצריז המוספים צס משל, לרמוז כי לא כיוון צהם להתווכח עם ריעיו.

(ב) **חי אל.** הריני נשצע, כדי לאמות דצרי, צאל אשר הסיר משפטי וגוולני רע על לא חונם צככי, ושרי אשר המר נפשי.

חי אל, לשון שצועה, ונקד צפת"ח, לכי שהוא וחיוו אחד. ומוצינו וישבע בחי העולם (דניאל י"ג, ז) כי האל הוא החיים של העולם.

הסיר משפטי. ע"ד : הסיר ה' משפטיך (לכניה ג, ט"ו).

ושרי המר נפשי. ע"ד : כי המר שרי לי מאד (רות א, כ).

כתוצ זה נקשר עם כתוצ ד' : **חי אל אם תדברנה וכו'.** וכתוצ ג' הוא וואמור מוסגר. — לשון שצועה זו דומה לשצועת האל צפרשת שלח י"ד, כ"א — כ"ג.

(ג) **כי כל עוד נשמת בי.** הכי אשצע לשקר הלא כל עוד נשמותי צי. — ע"ד : כי כל עוד נפשי בי (ש"צ א, ט).

— **ורוח אלוה באפי.** ועוד אני חי כי רוח אלוה הוא צאכי, וא"כ וודאי לא אשצע צו לשקר.

כתוצ זה מוסד על הוואמור : **ויפח באפיו נשמת חיים** (צראשית צ, ז). — והכוונה : וואמין אני צאלהים חיים וחיי הם רוחו אשר נפח צקרצני, וצו אני אשצע.

(ד) **אם תדברנה ישפתי עולה.** להצדיק נכשי צשקר.

ולישוני אם יהגה רמיה. להצדיק דין אלוה עלי צשקר. — ע"ד שאמור לעיל :

היש בלישוני עולה

אם חכי לא יבין הוות (ו, ל).

וגם כיוון ליור, כי הוא לא יעשה כדוגמתם הווצטים צשפתותיהם וזה שהוא רחוק מלצם כדי להתניף לאלוה. וכתוצ זה ווקציל לאמורו לעיל :

הלאל תדברו עולה

ולו תדברו רמיה (י"ג, ז).

ה חֲלִילָה לִי אִם־אֶצְדִּיק אֶתְכֶם

עַד־אֲנוּעַ

לֹא־אֲסִיר תַּמָּתִי מִמֶּנִּי:

י בְּצַדִּיקְתִּי הִחֲזַקְתִּי וְלֹא אֲרַפֶּה

לֹא־יִחַרְף לִבִּי מִיָּמִי:

י יְהִי כְרִשָּׁע אִיבִי

וּמִתְקוּמָמִי בְּעוֹל:

(ה) חלילה לי אם אצדיק אתכם. אם אומר הדין עומכם לחייצני (רש"י).
עד אנוע לא אסיר תמתי ממני. עד שאנוע לא ארחיק מעמודי מדת
התמוינות שאחזתי — לדבר כאשר עם לציני.

מלות עד אנוע נמשכות לכאן ולכאן: אם אצדיק אתכם עד אנוע — עד
אנוע לא אסיר תמתי ממני. ורמזו על זה מניחי הנגינה צנגינת העולה ויורד
על מלת אֶתְכֶם, אשר כח ההפסק שלו הוא ככח ההפסק של האת נח, והפכת
משתנה צעזורו לקומן.

תמתי. המדה המתנגדת למדת חנוכה נקראת תַּמָּה, ומי שהוא מחזיק במדה
זו, והוא תוכו כצרו וכיו ולצו שווים, נקרא תם.

(ו) בצדקתי החזקתי. אחזתי במדה זו מעודי בכל מאמצי כחי, ולא ארפה
וגם לא אעזבנה עד עולם. — ע"ד: החזק במוסר אל תרף (משלי ד, י"ג).

לא יחרף לבבי מימי. כל מושך ימי חיי לא יחרף ויקלל לציני —

(ז) יהי כרשע איבי

ומתקוממי בעול!

כי קללה זו לצרכה תחשז לו. כ"כ צרור לי הדבר כי לא יספיק הרשע צרעתו.
ואלו עם ידיעה זו שיש לי כי אין הגמול לפי המעשה, אשמוע לעצתכם להכניע את
עצמי מכחי אלוהי, לתת לו כבוד ולומר: אמונה אנוכי חטאתי — אז נהייתי
לחנף.

ח **כִּי מִה־תִּקְנֶה חֲנָף כִּי יִבְצַע**
כִּי יִשָּׁל אֱלֹהֵי נַפְשׁוֹ:

ט **הִצְעַקְתּוּ יִשְׁמַע אֵל**
כִּי־תָבֹא עָלָיו צָרָה:

י **אִם־עַל־יְשָׁרֵי יִתְעַנֵּג**
יִקְרָא אֱלֹהֵי בְּכַל־עַת:

(ח) **כִּי מִה־תִּקְנֶה חֲנָף כִּי יִבְצַע.** ולמה זה אהיה לחנף, כי מה יש לו לחנף המוכזר אלוה צדיק ולצו רחוק ממונו לקוות שיצא (מה צאע יהיה לו לגמול על חטאתו).

כִּי יִשָּׁל אֱלֹהֵי נַפְשׁוֹ. כי יתן אלוה שלום לנפשו. — **יִשָּׁל,** שרשו שלם מענין שלום ושלום, ע"ו יִרָא (שמות ה, כ"ה).

(ט) **הִצְעַקְתּוּ יִשְׁמַע אֵל חֲנָף חַטָּאתוֹ, כִּי תָבֹא עָלָיו צָרָה.** —

וחומר זה מוקציל לוחמור: **כִּי יִבְצַע.**

(י) **אִם עַל־יְשָׁרֵי יִתְעַנֵּג חֲנָף כִּי יִקְרָא אֱלֹהֵי בְּכַל עַת.**

מוקציל לוחמור: **כִּי יִשָּׁל.**

צָרָה — בְּכַל עַת. התנגדות זו נוסדת על הכתיב: **בְּכַל עַת** אהז הרע ואחז לִצָּרָה יולד (משלי י"ז, י"ז).

חומר חיוז כל אלה לעונות דצרי אכיש צוועגהו האחרון (כ"ז): **הַסֵּכֶן נָא עִמּוֹ יִשְׁלֵם . . . כִּי אִזְ עַל־יְשָׁרֵי יִתְעַנֵּג . . . תַּעֲתִיר אֱלֹהֵי וְיִשְׁמַעְךָ.** על ענות אלו השיב לו חיוז צהול — אלו אשוע לענתך, ואסכין עם אלוה ואתן לו תודה לומר נכשלת צעני, אף שלצי לא כן ידוה — הלא אהיה צעניו כיועתע, כאיש המודצר אחד צבה ואחד צלצ, האם אף ישועני אל כי אעתיר אלו צעת צרה, ואם אתענג אף על שדי ואשצע שונות את כניו צכל עת שאקרא לו. האם יסכון אלוה צחניכים!

II.

יא אֹרְהָ אֶתְכֶם בִּיד־אֵל
אֲשֶׁר עִם־שָׂדֵי לֹא אֶכְחָד:

בכתוב זה הציע איוב אמרו בסיום דבריו: ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה וסוד מרע בינה (כ"ח, כ"ח). אך טרם בואו לגמר ענינו הוא שב לחזור על טענותיהם, להראות להם כי הבל יפצה פיהם בגזרם כי בא הרע לאנוש בסבת רשעתו, ועון עקביו יסבהו.

(יא) אורה אתכם ביד אל אשר עם שדי — לא אכחד.

אורה אתכם. אני אלמד אתכם. — ביד אל מענין ביד משה, כלומר אני אורכם צאל צעצמו אשר עם שדי, מה שהוא כמוס אתו (וזהו כמו שאמר צסוק שהאל מונע הסכמה העליונה מהאנוש ואומר לו צזה כי יראתו היא חכמתו). — לא אכחד, אלל אללה לכס צענין זה כל לצי. — ע"ד: חטאתם כסרום הגידו — לא כחרו (ישעיה ג, ט).

יב הֲנִי־אַתֶּם כָּלְכֶם חֲזִיתֶם
וְלִמָּה־זֶה הִבֵּל תִּהְבְּלוּ:

יג זֶה חֵלֶק־אָדָם רָשָׁע וְעִם־אֵל
וְנַחֲלַת עֲרִיצִים מִשָּׂדֵי יִקְחוּ:

בירר להם כי צריכים הם ללמוד, מאחר שעם כל מה שחזו אך מחשבות הבל להם, והנסיון לא החכימם כל צרכם.

(יב) הן אתם כלכם חזיתם, כי שנואה היא הסנופה צעיני השם, הלא זה היה עיקר כל תוכחותיכם אלי שנענשתי על שחטאתי צסתר לצי —

ולמה זה הבל תהבלו, להסליט דצרים נגד ידיעתכם, רק כדי להסניף לאל ולומר:

(יג) זה חלק אדם רשע וכו'. רמוז על מה שאמר צוסר:

זה חלק אדם רשע מאלהים
ונחלת אמרו מאל (כ, כ"ט),

ואמר כלכם כי הסכימו עמו קציריו.

אתם כלכם חזיתם. ג' כינויי נוכח לחיזוק הענין. כלומר הלא כלכם חזיתם כי הייתם הרבה שנענש הרשע, והיה לכם ח"כ לגור מן העונש, מאחר שתדעו כי יש דין.

יד אַס־יִרְבּוּ בְּנֵי לְמוֹ-חַרֵּב
וְצִאֲצִאִיו לֹא יִשְׁבְּעוּ-לֶחֶם:

טו שְׂרִידֵיו בַּמּוֹת יִקְבְּרוּ
וְאַלְמְנֹתָיו לֹא תִבְכְּנָה:

עתה הוא מציג לפנינו ציור כולל הצירים שנתנו לו באו"א ממה שיקרה לרשע. והוא מפליג בצירו כרי להתל בהם ולהראות להם כי הם נותנים דבריהם לשיעורין, מה שמוכיח על ציריהם כי הם רק צירי דמיוניים אשר אין מוסדות למו בתהלוכות החיים.

אם ירבו בניו של הרשע—לפי דעתכם—ירבו למו חרב אשר תאכלם; ובני בניו יגועו ברעב; ושרידי החרב והרעב יכלה הדבר, ואלמנותיו לא תבכינה על מות בעליהן מפני שטוב להם מותם מחייהם.

(יד) אם ירבו בניו—ירצו למו חרב.

וצאצאיו, ובני בניו לא ישבועו לחם ויגועו צרע.

(טו) שרידיו, שרידי החרב והרעב, ע"ד שנאמר: עם שרידי חרב (ירמיה ל"ה, ז).—במות יקברו חף שהותים דבר לא יקצרו וכפי שרצים הם החללים והין נוי לקצרה, אך הם יצלו מהשאר וימותו לדם דבר ויקצרו.

ואלמנותיו לא תבכינה. ואלמנות נוספתו לא תבכינה על ויתת צעליהן.—מליצה זו נעתקה מנאמר ע"ה, ס"ד. ושיוש זה כאן על פי מה שנאמר צירניה: כמותי תחלואים ימותו לא יספרו ולא יקברו (ט"ז, ד) ואמר הם יקצרו וזכ"ז לא יספרו.

הכתיבים האלו נוסדו על ויה שנאמר צירניה:

אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב (ט"ו, ז).

לכן תן את בניהם לרעב והגרם על ידי חרב ותהינה נשיהם שכלות ואלמנות ואנשיהם יהיו דורגי מות בחוריהם מכי חרב במלחמה (י"ח, כ"ה).

טז אם יצבר כעפר כסף
וכחמר יבין מלבוש:

יז יבין וצדיק ילבש
וכסף נקי יחלק:

זה נתן לו אלהים ענין לצבור כסף לרוב ולהכין כחמר מלבוש — אך כל עמלו הוא לאחרים.
הצדיק ילבש המלבוש אשר הכין הרשע. והכסף יהיה לחלק להנקי.

(טז) אם יצבר כעפר כסף. ע"ד: ותצבר כסף כעפר (זכריה ט, ג).

וכחמר יבין מלבוש. מענין חמר מים רבים (חזקוק ג, ט"ז) וטעמו ערמה
כמו יהמו יחמרו מימיו (תהלים מ"ה, ד), והוא מקביל למלת כעפר צמאמר ה',
מכני צמאמעו ג"כ הטיט שוללזשים צו כותלי הצית.

(יז) יבין — וצדיק ילבש. אך יבין, חלל הצדיק ילגש.

וכסף — נקי יחלק. יקח הנקי לחלקו. וגם יש צמאמעו שהנקי יכזר חותו
לאציונים.

כדוגמא זו נאמר צקהלת: כי לחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב
לפני האלהים (ג, כ"ו).

יח בנה כעש ביתו
וכספה עשה נצר:

יט עשיר ישכב ולא יאסף
עיניו פקח ואיננו:

הוסיף משלו על העשיר: ביתו שבנה בית עכביש הוא אשר ידוכא לפני עש, והוא אך כסכה
בכרם שעשאה הנוצר מתחלתה רק לימי הבצירה. והוא ישכב בלילה עשיר בטוח שלא יחסר
ולא יתחסר ממונו — פקח עיניו בקומו ואיננו.

(יח) בנה כעש ביתו. צנה ציתו אשר יהיה כעש ולא יתקיים. — כענין שאמר
לדד: ובית עכביש מבטחו (לעיל ח, י"ד).

ובסכה עשה נצר. ובסכה זכרם שעשה הנזר רק לזמן מה, ולא נתכוונה מתקלתה כ"ל לדירת חרעי.

(יט) עשיר ישכב. הרשע ישכב על משכבו זלילות כשהוא עשיר, ולא יאסף ויחשוב שלא יאסף ויבסוק מהיות עשיר —

עיניו פקח ואיננו. וכאשר יעיר משנתו ויפקח עיניו — והנה איננו העושר כי חזד בעיניו רע.

ולא יאסף. מענין וירחך לא יאסף (ישעיה ס, כ) כלומר יצטח כי לא יאסף ויבסוק מהיות עשיר.

עיניו פקח ואיננו. ע"ד: התעייף עיניך בו ואיננו (משלי כ"ג, ה).

ב תשיגהו במים בלחות

לילה גנבתו סופה:

כא ישאהו קדים וילך

וישערהו במקומו:

ואם ב' אלה אין לו: לא ירבה זרעו ולא כספו — אז תשיגהו אותו בעצמו בלהה אחר בלהה כפרץ מים. ע"ד תגנבהו סופה כלילה ותוליכהו שבי, והקדים ישאהו וישערהו ממקומו.

(כ) תשיגהו אותו זעזעו, במים שוטפים כי יעזורו בלחות זלזה חסר זלזה. — ע"ד: לאמים כשאון מים רבים ישאון (ישעיה י"ז, י"ג).

לילה גנבתו סופה. עד שתגנזהו הסוכה זלילה. — ע"ד: לעת ערב והנה בלהה בטרם בקר איננו (שם, י"ד).

במים. כיוון היום הנגרים זשטף וזלי הכסק (רלז"ג).

(כא) ישאהו קדים וילך. ורוח קדים הקסה שזרוחות תשאהו עד שילך ויכלה.

וישערהו במקומו. הקדים יעקור אותו זכערת חיונה ונוקונו.

כל זה לוישל על החיז שיכול עליו זכתע וינהגהו שצי. והוא על כי הנוחור: ואשר ליטבי ליטבי (ירמיה ט"ו, ז).

כב וַיִּשְׁלַךְ עָלָיו וְלֹא יַחְמוֹל
מִירוֹ בְּרוּחַ יִבְרַח:

כג יִשְׁפֹּק עָלֵימוֹ בְּפִימוֹ
וַיִּשְׂרֹק עָלָיו מִמְּקוֹמוֹ:

ואם ברוח יברח מיד הקדים, ישלך עליו אבנים רבות וגדולות עד שאנשי מקומו ישפקו כפיהם וישרקו עליו: איך היה זה רשמה כרגע!

(כז) וַיִּשְׁלַךְ עָלָיו. המונחן אצנים או חזים. ע"ד: וה' השליך עליהם אבנים גדולות (יהושע י, י"א).

ולא יחמול להשליך עליו אצנים או חזים לרוח (עיין לעיל עמוד קע"ד).

מִירוֹ בְּרוּחַ יִבְרַח. אם צרוח יצרח הרשע מיידו של הקדים (מהאויז המונחן צושל הקדים).

(כג) יִשְׁפֹּק, וישיסכוך, עֲלִימוֹ בְּפִימוֹ, כף על כף. עָלָיו צמאמר שלאחריו נמשך גם לכאן, וענין עֲלִימוֹ בְּפִימוֹ הוא מענין והך כף אל כף (יחזקאל כ"א, י"ט).

מִמְּקוֹמוֹ שהוא גם נשם יסכקו האנשים כפיהם וישרקו עליו לסיומן השתוממותם על מכלתו.

ע"ד: סִפְקוֹ עָלֶיךָ כָּפִים כָּל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּנְיְעוּ רָאשֵׁם (איכה ג, ט"ו).

מה מאוד נפלא ההתול בציור זה! שפך לעגו על מה שחזו, והפחידם במה שאמרו הם בעצמם שחזו. חזיוניכם ממקרי הרשע הוא ושקר הם. רוח דמיוניכם תתעה אתכם לתת לשיעורין דבריכם, להעריך ולמדוד העונש הבא על הרשע לפי הקנינים שיש לו. ואם אמת הואמה שחזיתם — למה זה הבל תהבלי, להחפא עלי דברים אשר לא כן, להצדיק בדברירמיה את אלוה. הטוב כי יחקור אתכם, ויענישכם על אשר כבדתם אותו בשפתותיכם ולבכם רחק ממנו. לכן הקשיבו אלי, ואני אורה אתכם המדה אשר עם שדי.

פרשה כח

III.

א **כִּי יֵשׁ לִבְסָף מוֹצֵא**
וּמִקּוֹם לְזָהָב יִקּוּ:

ב **בְּרֹזֶל מִעֵפֶר יִקַּח**
וְאֶבֶן יִצּוֹק נְחֹשֶׁה:

אחרי הראותו לריעיו כי הבל יהבלו במשליהם מאחרית המרה של הרשע, הוא שב למה שאמר: **אורה אתכם ביד אל**, ומורה אותם מה שנתן אלהים בכח האדם (א — י"א) ומה שהעלים והסתיר השם מעיני האנוש (י"ב — כ"ח). — יש מוצא ומקום לכל מתכות היקרות, והאנוש יש לו הכשרון לחפוש אחריהן, וגם יעמול להגיע להן, ולא ישקוט עד יגלה תעלומות בטן הארץ, ויוציא לאור שפעת שפוגיה וטמוניה.

(ה) **כִּי יֵשׁ לִבְסָף וכו'.** חנוס יש מוצא ומקום לכסף ולזהב אשר הם נחוצים ויוצאים ונשם, ואשר יקו אותם שם היוזקקים.

כי, טעמו כטעם **אבנם** — נחיות קצת ושולל קצת. (וזכר השלילה בכסוק י"ז).

מוצא ומקום. יולת חלו ונוסצות זו על זו ועוונדות לשטים: **לכסף מוצא ומקום — מוצא ומקום לזהב.**

יקו, היוזקקים — נוי שהם. יולה זו נחוצ גם לנחור הא', וזאת לורת הכתוב שליוותי:

כי יש לכסף מוצא (ומקום יקו)
 (יש מוצא) ומקום לזהב יקו.

(ז) **ברזל מעפר יקח.** יש יוצא ויוקוס לברזל אשר יקח שם ונעבר.

ואבן יצוק נחושה. יש יוצא ויוקוס לאבן אשר יצוק ויונו הנק — נוי שהם — נחושה.

יזקו — יצוק. פעלים סתמיים ונושא שלהם הוא אחד מומין האנושי; ומהלך תדון על שארי הפעלים בכתובים הנאים, חוץ מפעל אשר נושא אחד צמודו.

עתה היה לו לזכור ההפך — מהו שמוצאו ומקומו לא נודעו לנו. אבל בהעלות המליץ על דמיונו החפצים היקרים הנמצאים במעבי האדמה, לא יכול להתאפק מלשאת משלו על תחבולות בני האדם ורוב עמליהם לחפוש אחרי הקנינים האלו ולהשיגם.

ג. קֵץ שֵׁם לַחֲשֹׁךְ
וְלִכְל־תְּכִלִּית הוּא חוֹקֵר
אֲבֵן אֹפֶל וְצִלְמוֹת:

ד. פֶּרֶץ נַחַל מַעַם-גֵּר
הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי-רֶגֶל
דָּלוּ מֵאֲנוּשׁ נָעוּ:

(ג) קֵץ שֵׁם לַחֲשֹׁךְ. למוקום אשר עשה שם היוצר קץ לחשך, ולכל תכלית, ולכל הקנים אף להיותר רחוקים ועמוקים, הוא האנוש חוקר.

אֲבֵן אֹפֶל וְצִלְמוֹת, עד האנן שהוא הגזול אשר שם תתחילנה חרצות אופל וללמות. כל הארץ היא נתונה לו, והוא מניע בתיצולותיו עד שערי שאול. (עיין לעיל עמוד כ"ג).

(כדוגמת מחמר הא' המזייר ומתאר מושג אחד מצינו הרצה צסכר).

(ד) פֶּרֶץ נַחַל מַעַם גֵּר. כמו נחל יפרוז האנוש ללכת למרחקים ממוקומות הישן.

הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי-רֶגֶל. מוקומות אשר לא דרכה שם ועולם כף רגל —

דָּלוּ מֵאֲנוּשׁ נָעוּ. נראים כנותנאים ונתרוממים מאנוש אשר נעו ממוקומם והולכים שם (לארצות הנזכר).

פֶּרֶץ, מענין פרצו ויעבורו (מכאן, י"ג).

מעם גר. ויוקוס שהוא גר שם וגרים שם אנשים, כלומר מוקומות הישוב.

הנשכחים בני רגל. ואלוה שלם לזייר מושג אחד. — מאנוש, מדבר על
היון.

דלו, ירונו, ווענין דלו עיני למרום (ישעיה ל"ח, י"ד).

מאנוש נעו, מוקומם והולכים עד יגיעו למחוז הכלם. — ע"ד: ונעו מים עד ים
(עמוס ה, י"ז).

ה אֶרֶץ מִמְּנָה יֵצֵא לֶחֶם
וְתַחְתֶּיהָ נִהְפֵךְ כְּמוֹ אֵשׁ:

י מְקוֹם סְפִיר אֲבִנִיהָ
וְעִפְרוֹת זָהָב לָו:

(ה — ו) ז' כתובים אלו הם מונומדים יחדיו וגם נוכחים לנולת נעו צומור הקודם.
ונסויד כתוב ו' לנולת ארץ הנותקלת כתוב ה', והשאר של כתוב זה הוא נוסגר, וזו
נרתם לכי ציורם וענינם צקישור עם נאלור האחרון צכתובים שלמעלה:

דלו מאנוש נעו
ארץ ממנה יצא לחם
ותחתיה נהפך כמו אש!
מקום ספיר אבניה--
ועפרות זהב לו!

וזהו כירושם: נחל האנוש הכירן וועם גר נוע ינוע לארץ אשר אצניה הן וקום
סכיר—ויינעל ויהנור שם עכרות זהב. — זאת היא הכוונה הראשית של המדבר.
הן צוכרו וולת ארץ, נתעיררה צקרבז הרגשת ההשתנויות על המראה הנכלל —
ויונה יצא לחם, והיוקים אשר תחתיה נהפך והאנוש לחפץ אחרי נטמונים, ונראה
הח"כ כאלו היה שרף צאש, כלומר כוזה ככוי עוצה הוא האנוש!

ממנה יצא לחם. ע"ד: להוציא לחם מן הארץ (תהלים ק"ד, י"ד).

ותחתיה, המוזן המקום אשר תחתיה כלומר זקרצה וצעמוקה. נהפך, כעול
הוא המקום המוזן זמלת תחתיה.

ותחתיה נהפך. ע"ד: ונהפכו נחליה (ישעיה ל"ד, ט).

ועפרות זהב לו. לו להאנוש. זהתול אומר זה: ומה ישיג זכל עמלו — עפרות
זה! מי אכלי אינשי כהמא דדהצא!

י נתיב לא־ידעו עֵיט
ולא שִׁפְתוֹ עֵין אִיה:

ח לא־הִדְרִיכוּהוּ בְּנֵי־שַׁחץ
לא־עָרָה עָלָיו שַׁחל:

(ז—ח) והוא הולך לארץ אשר שם הזהב הגס שהיא רחוקה מארץ נושבת ויש לו
ללכת זנתיז שגם העיט והאיה אשר למרחוק יציטו לא ידעו אותו, ולא ראוהו, וגם
כריזי החיות לא הדריכוהו, ומעולם לא עזר עליו אף שחל אחד.

נתיב, חוזר למעלה להמאמר: דלו מאנוש נעו — נעו זנתיז.

עֵיט, עוף חיש לעוף. והוא שם נגזר מן הכעל: ותעט אל השלל (ש"א
ט"ו, ל"ז).

אִיה, הוא ראה עוף הרואה למרחוק.

לא הִדְרִיכוּהוּ. לא עשו הנתיז לדרך סלולה, כי מעולם לא ערה עליו
שחל.

ערה, עזר. וחרב לא תעבור (ויקרא כ"ו, ו) מתורגם זאונקלום לא
יעדון.

בְּנֵי־שַׁחץ, חיות רמות הקומה וקלות המרחץ. התלמוד משתמש זמלת שַׁחץ על
ענין גיאות: אנשי ירושלים אנשי שחץ היו (שבת ס"ז).

הקורא ירגיש קלות המלות בכתובים האלו: יִדְעוּ עֵיט — עֵין אִיה — ערה עליו —
שַׁחץ, שחל — כאלו כיוון המדבר לצייר במלותיו המהירות אשר בה יעבור האנוש ארחות
לא סלולות כדי לרוות כוספו אחרי הזהב — כ"כ הוא נבהל להון ואץ להעשיר.

ט בחלמיש שלח ידו
הפך משרש הרים:
י בצורות יארים בקע
וכל יקר ראתה עינו:
יא מבכי נהרות חביש
ותעלמה יצא אור:

הולך ומספר טורח האנוש ויגיעותיו בהגיעו אל מחוז חפצו — להארץ אשר שם הזהב.

(ט) בחלמיש שלח ידו. גם צחלמיש שולח האנוש ידו לפלחו ולחצוץ לו מוסילות לנעצת האדמה.

הפך משרש הרים. הוא הוכך ועוקר הרים ושרשם. — הפך וקציל לאמורו: ותחתיה נהפך.

(י) בצורות יאורים בקע. הוא צוקע לו צורות יאורים להזיל ונהן שמויהן —

וכל יקר ראתה עינו! ועינו של האנוש הסוקר תראה כל הון יקר.

בחלמיש — בצורות. ע"ד: ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים (תהלים קי"ד, ח).

בצורות יאורים בקע. ע"ד יבקע צורים במדבר (שם ע"ח, ט"ו). ונהן שלח נקט כאן בצורים, עיין לעיל עמוד רע"ד ד"ס: לו לחם.

(יא) מבכי נהרות חביש. יורד הוא עיוקי נהרות עד שהסוף והקנה הגדילים שם יחצו לראשו —

ותעלמה של הארץ יצא אור!

כתוב זה עוסף על כתוב הקודמו: לח לצד שהוא צוקע יאורים צורות להזיל לו ונאורותיהן, חצל גם הוא צולל צוים חדירים לדלות פנינים ומונולותיהם.

מבכי נהרות. ונענין מבכי ים (לקיין ל"ח, ט"ז). והענין עיוקי נהרות היוכחים צבכי כף וקנה הגדילים שם.

חביש. ונענין סוף חביש לראשי (יונה ג, י), וכן פניהם חבוש בטכון (לקיין י, י"ג).

המאמרים: ועפרות זהב לו — וכל יקר ראתה עינו — ותעלומה יציא אור
הם על דרך אחד. נחסרו צכתוצים אלו (א — י"א) השמושיות והמלות היחס, מכני
הסיטות המדגדג להספך צמה שיצוא.

IV.

יב והחכמה מאין תמצא

ואי זה מקום בינה:

יג לא ידע אנוש ערכה

ולא תמצא בארץ החיים:

יד תתום אמר לא ביהיא

ויס אמר אין עמדי:

עתה הוא מדבר על ההפך — מה שגשגל מהאדם. אין דבר בעולם שיהא מוצאו נעלם
מידעתו, אבל מקום החכמה אשר שם בה הבורא חוק למנהג העולם נעלם מעין האנוש —
והאלהים עשה שיראו מלפניו.

(יז) והחכמה מאין תמצא. אצל החכמה מואין תמצא ותושג לאדם.

ואי זה מקום בינה. אשר יוכל האדם להשיגה שם ולקנותה.

כלומר אין מקום אשר שם יגלו ויודעו לשכל האדם החקים אשר הכין זהם הצורא
כל הנמצאים וכל המעשים. — האין א"כ יגזור האנוש על פי איזו מדה מעריך האל
לצני אדם המקרים.

והחכמה. הוי"ו להתנגד. המדגדג שז אל אמרו צתחלת הכרשה: כי יש
לכסף מוצא ומקום לזהב, ושואל — אצל האם יודע האדם ג"כ מוצא ומקום
החכמה.

מאין תמצא. מול כי יש לכסף מוצא, אף ששונים הם צשרשיהם, אצל וכפני
ששים הם צהצרותיהם יכול עליהם חוק לשון נוסל על לשון.

מקום בינה. מול ומקום לזהב.

(י"ג) לא ידע אנוש ערכה. אף לא ידע אנוש ערכה וגודל מעלתה (שירדון
אחריה יותר ממה שהוא רודף אחרי מטמוני הארץ).

ולא תמצא בארץ החיים. ואלו גם היה יודע ערכה לחשונה כמטמונים, לא תושג לו, כי לא תנוצח צורך החיים.

(יד) תהום אמר לא בי היא. אלו היה זיכולת האדם לרדת אל התהום לקנות שם החכמה, היה התהום נושג לומר: לא צי היא! (נוודת דוד).

וים אמר אין עמדי. ואם יכרוש מי אל הים הסוצצ את היישוב לקנות שמה, ישיג לאומר: לא עמדי היא! — והוא מדרך הכלגה ונולדה לומר שאין להשיג עומק החכמה אף אם ישתדל הרצה לחזור אחריה (נוודת דוד).

למחמר צ' יש עוד כוונה שנייה: הים אומר — עם כל האוצרות שיש לי אין עמדי חפץ שיהיה ערך להחכמה. —

טו לא יתן סגור תחתיה
ולא ישקל בסף מחירה:

טז לא תסלה בבתם אופיר
בשהם יקר וספיר:

יז לא יערכנה זהב וזכוכית
ותמורתה בליפן:

יח ראמות וגביש לא יזכר
ומישך חכמה מפנינים:

יט לא יערכנה פטרת-בוש
בבתם טהור לא תסלה:

טרם נמרו כוונתו העיקרית כי החכמה לאלהים היא, הוא מתאר גודל מעלתה על פי המאמר יקרה היא מפנינים וכל חפציה לא ישוו בה (משלי ג, ט"ו). והוא הולך ופורט כל החפצים אשר יחמוד אותם האדם, ואינם שווים בשוויה, ולא יספיקו לתת די ערכה.

(טו) לא יתן סגור וכו'. סגור הוא הזהב הנושג צוותר, כיוו שנוצנו: זהב סגור (יו"ד י, כ"ה).

(טז) לא תסלה. לא תשתנה, לשון סלו לרוב בערבות (תהלים ס"ח, ה). הנושגה לומר חשונה היא ככתם אופיר וכשזהם יקר — לא שזה הוא לה (רש"י).

(יז — יח) לא יֵעֲרַכְנָה, המעריך — מי שהוא, זֶהָב וזָכוּכִית (זוגיתא חייתא שהיה יקר מאוד צימיו קדם). ותמורתה, ושיוכל לתת תמורתה כלי פז או ראמות וגביש (שמות אצני חפץ) — לא יִזְכַּר לא יעלה על לב מי.

ומישך חכמה, ואף חוט של חכמה יותר יקר הוא מפנינים. (שימש צמשל זה לפי שדרך הפנינים להיות משוכים וחרוזים על החוט).

ראמות. נמצא עוד פעם אחת מענין זה: וראמות וכדכר (יחזקאל כ"ז, ט"ז). — וגביש חד צמקרא, ונמצא: אבני אלגביש (שם י"ג, י"א) לתואר לאצני צרר.

(יט) לא יֵעֲרַכְנָה פטרת כוש אשר לרוצ חשינותה אף בכתם טהור לא תסלה.

הענין, כללו של דבר — יקרה היא החכמה כ"כ עד שאף הפטודה הצאה מכוש, אשר לרוצ חשינותה לא תסלה זכתם טהור, לא יערכנה.

כ וְהַחֲכָמָה מֵאֵין תָּבוֹא

וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

כא וְנַעֲלָמָה מֵעֵינֵי כָל־חַי

וּמַעְוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה:

כב אֲבִדּוֹן וּמוֹת אָמְרוּ

בְּאַזְנוֹנֵנוּ שָׁמַעְנוּ שְׁמָעָה:

מפני ששימש בינתיים בהרבה מאמרים מוסגרים המתארים גודל ערך החכמה, חזר וכפל שאלתו על מקום החכמה, כרי לבוא לעיקר כוונתו ולומר כי רק אלהים לברו הבין דרכה. וגם באה השאלה עתה יותר עצומה, כאומר מאחר שהיא יקרה כ"כ וכל חפצים לא ישוו בה — מה מאוד נכספה וגם כלתה נפשי לחצרותיה!

(כ — כ"א) וְהַחֲכָמָה מֵאֵין תָּבוֹא וכו'. אף מאין תצא החכמה (משתוקק אני לחקר זאת) —

ונעלמה אצל נעלמה היא מעיני כל חי, ומעוף השמים ג"כ היא נסתרה (ואלו היה לאדם אצרים כנשרי שמים, ויפרש כנפיו לרום שחקים, לא היה יכול להשיגה).

מֵאֵין תְּבוּאָה. מוֹל הַכֶּטֶד הַזֶּה שֶׁזָּכַר הַנָּחַשׁ מֵאֵרֶץ כּוֹשׁ. וְלַעִיל אָמַר: מֵאֵין תְּמָצָא
מוֹל הַמֵּאֵמַר: כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצֵא.

(כג) אֲבָדוֹן וּמוֹת הַהֶעֱדָר וְהַסֶּכֶם הַמּוֹחֵלֵט שֶׁהָיוּ צָטָרִים כָּל יָצִיר נִצְרָא, אָמְרוּ:
בְּאֲזֵנֵינוּ שָׁמַעְנוּ שְׁמַעָה —

כג אֱלֹהִים הִבִּין דְּרַכָּה
וְהוּא יָדַע אֶת־מְקוֹמָה:
כד כִּי־הוּא לִקְצוֹת־הָאָרֶץ יָבִיט
תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה:
כה לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ מִשְׁקָל
וּמִים תִּכַּן בְּמִדָּה:

אֱלֹהִים הִבִּין דְּרַכָּה. אֱלֹהִים לָדַד הִצִּין הַדֶּרֶךְ הַמּוֹצֵא לַהֲשָׁגָה. — מוֹל
מֵאֵין תְּבוּאָה.

וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָה. — מוֹל וְאִי זֶה מְקוֹם בִּינָה.

(כד — כה) כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יָבִיט וְכוּ', הוּא מוֹצֵא לִקְצוֹת הָאָרֶץ
וְיִרְאֶה כָּל מִנֵּה שֶׁתַּחַת הַשָּׁמַיִם —

לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ מִשְׁקָל. זָכַל כַּעַס שֶׁהוּא מוֹצֵא הַרוּחַ מֵאֲזוּרוֹתָיו הוּא עוֹשֶׂה לוֹ מִשְׁקָל
לְכִי טַעֲמֵי הַצְּרוּחִים שֶׁהָיוּ יְכוּלִים לַסְּזוֹל.

וּמִים — תִּכַּן בְּמִדָּה. וּמוֹנִי הֵם תִּכַּן לַעֲת הַצְּרוּחִים צוּדָה נְכוֹנָה. — עַד"ה:
מִי מִדֶּר בִּשְׁעֵלֹ מִים וְשָׁמַיִם בּוֹרָא תִכַּן (יִשְׁעִים נ, י"ג).

כו בַּעֲשֵׂתוֹ לְמִטְרָה חֶק
וְדֶרֶךְ לַחֲיֵי קוֹלֹת:
כז אִזְרָאָה וַיִּסְפְּרָה
הַכִּינָה וְגַם־חֲקָרָה:
כח וַיֹּאמְרוּ לְאָדָם
הֵן יִרְאֵת אֲדָנִי הִיא חֲכָמָה
וְסוֹר מִרַע בִּינָה:

(כו) בעשתו למטר חק. צעת שעשה חק קצוע למטר, אימותי וצאיזה אופן ירד על הארץ;

ודרך לחיז קלות. וצעת שעשה הדרך להצקים לעצור עציו מנוגה נגדו —

(כז) אז ראה. אז ראה והכיר אותה כי נאותה היא למלכות הצריחה, ויספרה, וערך וסידר אותה למוספר פרטים.

הכינה. יסדה וכוננה, וגם חקרה, וגם הציג גבוליה לכל מרחקים.

כל הענין נאמר ע"ד העצרה על פי המליצה: ה' קנני ראשית דרכו וכו' (משלי ח, כ"ג).

חיזו. צרק, משרש חזה, ע"מ הגיני משרש הגה. — חיזו קלות. קרא כן להצק ומכני שהוא צא עם הרעמים.

(כח) ויאמר לאדם, צונה שהגזיל כחן מהשיג חכמות הצריחה וההנהגה אמור לו:

הן יראת אדני היא חכמה
וסור מרע בינה!

נוסד על המאמר: ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קי"א, ו).

אדני. ודרך היראה והכבוד נכתב השם כקריאתו.

כענין זה נאמר בקהלת: גם את העולם נתן בלבם מבלי — אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף . . . והאלהים עשה שיראו מלפניו (ג, י"א — י"ד).

וכן נאמר צחתינות הספר:

את האלהים ירא

ואת מצותיו שמור (קהלת י"ג, ו).

וכן נאמר בספר תורת משה:

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם (דברים ד, ו).

עתה הותרה המכוכה שנתעוררה בקרבנו במרוצת הויכוח — במה זיכה איוב את ארחו. כי במשלו הנשגב בהוספת דבריו נפתחו לנו חררי משכיות לבנו, והנענו להכרת תכונתו ומצבו בעיני המוסר והאמונה. — תכונתו היתה אהבת האמת. והיא שעמדה לו, והיתה לו לחיל וחומה נגד זרם דברים כבירים אשר השטיפו עליו חביריו להדפו ממעמדו. ככל מאמצי כחו הרחה את תחבולותיהם להניעו להסכין עם אלוה, ולתלות יסוריו באשמו. **חלילה לי אם אצדיק אתכם עד אגוע!** — וגם את פני יוצרו קדם בלי חנופה ובלי משוא פנים ויטען נגדו כי הסיר משפטו, והמר לו על לא חמס עשה.

ויעל מדה זו התפאר בו הבורא בסוד קרושיו, והעיד עליו כי אין כמוהו בארץ. האמת חותמו של הב"ה, ואותה לבדה הוא מבקש מבחיר יצירי כפיו, הנטבע בחותמו. כי היא מקור תורת האדם ותיקון מדותיו ומעשיו, וממנה יפררו ארבעה ראשי השלימות הנקצבה ליעוד האדם ותכליתו: התמימות והיושר, והיראה והשמירה מעשות כל רע.

וגם היראה אשר היתה שתולה בקרבו מעודו לא זזה ממקומה. כי בכל צרותיו לא היה סר מהאמין כי יש בורא לעולם, וכי האל לכדו הוא השליט בעולמו. ומאמונה זו נצמחה בקרבו הדינה, כי היראה מפני אלוה היא חכמת האדם אשר תבינהו לכלכל דרכיו במשפט, ולתקן במדה ומשקל כל מעשיו ועניניו.

אך באחת היה איוב חסר: ישרה נפשו בו אבל לא אשרה. כי לא נשארו עמרו שארי עיקרי האמונה הנצרכים לאושר האדם. המליץ היה מוכרח להובילו לידי מדה זו, לכפור בגמול מעשי האדם ובהשאת הנפש אחרי הפרדה מהגויה, כדי להשלים כוונתו ולכרר כי חנם היה ירא איוב את אלהים, ולא היה כעבר המשמש את רבו על מנת לקבל פרס. אלו לא נתעוררו בלב איוב ספיקות בעיקרים האלו, והיה מחזיק באמונות המקובלות בשכר ועונש בכאן או בבא — אז היה עוד נשאר פתחון פה לשטן לומר שהוא ירא ועובד השם מפני שהוא מצפה לתשלום גמול. — זה שהכריח את המליץ להפסיד נפש איוב, ולשלול מאתה האמונות המאשרות את האדם. ובכן נשאר איוב, אף שלא הרפה תומתו וישרו, משולל האמונה ומשולל האושר. ואף שצמצמוהו בתשלום ויכוחו עם רייעיו תקיף ואמין בתומתו ובאמונתו באלוה בורא ומנהיג — נראהו עוד הפעם כר וזינף על אלוה, ונפשו עליו תשתוחח בזכרו ימים מקדם.

הוספה שניה. — נפלאה היא תכונת כח הדמיון, והלך נפש איש מי ידענו! אף שהידיעה שהיתה לאיוב מתומת נפשו, אשר עליה נשא משלו, לבשתהו אומין, והחזיקתהו לכלכל מחלתו ולשכך כיעסו ויגונו — לא בא עוד ברוב שריעפיו בקרבו אל המנוחה. הבלג' מינט, וכמו רגע נהפכו בו רייעיו. מדי שגבו בתומתו, והללו יקרת החכמה הנעילית על כל חמודות התבל, והורותו את רייעיו עד היכן יד שכל האדם מגיעה, וכי מורשת האנוש היא היראה המשמרת רגלו מלבד, ומנהלת אותו ארחות ישר, חלפו על פני דמיונו ימיו מקדם, בהיותו הוקס על, ורגול מרבבה בסוד מריעיו — וכחו הנצמח לו מידיעת תומתו כר מעליו, וששונו נהפך לאנחה, כי גברה בקרבו ההרגשה כי באברן עשרו וכל שכיות החמדה שהיו לו מקדם, גלו גם כבודו ופנה זיוו והדרו, עד שנהיה לבו ולקלון כאחד הריקים. בהעלות כל אלה על זכרוננו לא יכול עוד לכלוא את

הרוח מפרוץ על שפתיו בקינה ונהי. וכמו שהיה מקונן אז בבוא אליו ריעיו וגילו לו בשתיקותם כי נסתר כל נוחם מעיניו, כן גם עתה התחיל לקונן על שפלות מצבו מחדש. אפס כי שונה היא קינתו זו – בצורה ובענין – מקינתו הראשונה. יען כי בראשונה הרים קינתו ברעש, כקול רעם בשחקים, וכהמות מים כבירים כי יהמיון – הוא מכלכל עתה דבריו במשפט, ומביעם בשקט ובשפה כרורה. – וגם לא בא עתה לקלל במר נפשו את יומו, ולבקש העדרו ואפיסתו, כי במרוצת הויכוח, וברוב שיחותיו אשר שפך, נתקררה דעתו, ורעיוניו נודככו, ולא דבר עוד בטירוף דעת ובתמהון לבב. – אך אחת שאל ואותה בקשה נפשו מאוד, שיפורסמו מליו, מעשיו וקורותיו, כדי שיבורר דינו ותגלה זכותו, ויכירו כלם כי עשוק הוא ורצוץ משפט, ולא ימנה את פושעים. – לכן הוסיף לשאת משלו בג' פרשיות הבאות, והציע לפני שומעיו כל עניניו – כאיש אשר יהיה לו דבר ובא אל השופט, ועורך ומסדר לפניו כל שיש לו לטעון נגד איש ריבו, ומבקש מעמו פסק דינו: אם לזכות ואם לחובה.

הוספה זו כוללת ג' פרשיות הבאות (כ"ט – ל"א) ונחלקת כפי מספר הפרשיות לשלש מחלקות:

בפרשה הראשונה הוא זוכר כל מחמדיו מקדם, ומרבה לספר מכל הכבוד ויקר וגדולה אשר נעשו לו מאנשי ארצו על רוב צדקותיו שעשה. טרם באו ימי הרעה, ושמש ההצלחה עוד זרחה עליו, רבו אוהביו ומכבדיו. בצאתו השערה אשר ישבו שם זקני העיר כסאות למשפט, נערים נחבאו, ושרים קמו מפניו כי נודע בשערים שמו אשר נתן נפשו על הדין, למלט עני ואביון ולעשות משפט לעשוקים. וכ"כ גדלוהו ורוממוהו יקירי עמו עד שחשב כי יעמדו כן הדברים כל ימי חייו. אם מעטים יהיו ימיו, או אלף שנים יחיה – שרשו יהיה תמיד פתוח אלי מים, וכבודו יתחדש עמו לבקרים. 'כי אנשי סודו קוין לדבריו, ואמרתו היתה עריבה להם. והוא היה מעורב עמם ובחר דרכם לשבת בראשם כמלך בגדודיו עת יאמצם בתנחומיו.

בפרשה שניה הוא מתאר התהפכות מזלו ומצבו עתה. כל מכבדיו מלפנים מזילים אותו, ואף הפוחזים ופחותי הערך מגדילים עליו עקב ומרגנים אחריו. – והעציבו זה יותר מכל מה שקרהו. הן ידום לפגעיו ויסבלם, אך על זאת ידוה לבו – כי ישולם מבני גילורעה תחת טובה. כי הוא עשה עמם ההפך: הוא היה משתתף עמם בצרותם; בכה לקשי יום, ונפשו עגמה לאביון, והלך קודר כל היום בלחצם וצר להם. ועתה באידו הוא מנגינתם, שמחו ונאספו עליו נכים ובווערים, וקרעו ופערו פיהם לבלי חק, ולא דמו חרוק עליו שינימו כחנפי לעגי מעוג.

בפרשה שלישית הוא מעביר תחת שבת הבקורת כל פועל אשר לחטא יחשב וזוכר עונשו הראוי בצדו: פתוי הלב ועשות זמה, הגות שוא ומרמה, הטות משפט עבד ואמה והתנאות עליהם, מנוע חפץ מדלים ועינוי אלמנה, התאכזר על הרעב והערום, בטוח בהון והשען על כח ורוב חיל, התנשאות הלב בהפלגת השפע, שמוח בקלקלת שונאו, ונעול דלת מפני עוברים ושבים. – אם אחר הדרישה ימצא כי אשם באחת מכל אלה, הוא בעצמו גוזר עליו שיבואהו העונש הראוי לו. והוא מפני זה מתאווה, שיהיה בקהל העומדים עליו מי שישמע לו לבחון דבריו היטב ולדונו כפי מעשיו, ולזה הוא יגיד מספר צעדיו, וגם יקבל עליו הדין שיפסוק לו אותו השומע מדה כנגד מדה.

פרשה כט

א וַיִּסַּף אִיּוֹב שְׂאֵת מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר:

I.

ב מִי־יִתְּנִי כִּירְחֵי־קֹדֶם

כִּימִי אֱלֹהֵי יִשְׁמְרֵנִי:

ג בְּהִלּוֹ נְרוּ עָלַי רֹאשִׁי

לְאוּרוֹ אֵלֶךְ חִשְׁךְ:

ד כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִי

בְּסוּד אֱלֹהֵי עָלֵי אֲהֲלִי:

אחרי גלותו לריעיו כל לבבו, והודיע להם טיב תומתו ויראתו אשר עם צרותיו נשארו בתקפן אתו, והם שתקו ולא הודו לדבריו — הרגיש בלבו כי עוד הוא מוזר להם, וחזר להתאונן על ימי עניו ומרודו, אשר אודותם היו ריעיו מנכרים אותו, וחשבוהו מוכה אלהים ומעונה על עונותיו.

(א) ויסף וכו'. הססיק לזמן מה דדצורו, כאלו היה נחכה להם שיודו לו כי ירדו עתה לסוף דעתו, וכי הם נוכרים כי על חנם רדפוהו עד חוזה.

(ב) מי יתנני כירחי קדם. ווי ישיצני למוצאי שהייתי צו צירחי קדם.

כימי — אלוהי ישמרני.

(ג) בהלו, זהאירו, נרו עלי ראשי, עד כי —

לאורו אלך חשך. היה נזרית עלי אורו כ"כ עד שלאותו אור הייתי הולך לנצח בכל חשך וזרה שצאו לעולם.

(ד) כאשר הייתי בימי חרפי. כך היה לי כשהייתי ציווי שחרתי.

בסוד אלוהי עלי אהלי. לעת שהיה סוד אלוהי חונה סביב לזהלי (לשורתי וכל רע).

כירחי קדם — כימי אלוהי ישמרני. וולת קדם ציוחור ה' נושכת גם לכאן, והענין כיווי קדם אשר זהם אלוהי ישמרני. — על נושך זמן שאינו קצוצ ומשתנוים צעזרית ציולות חדש ימים או ירח ימים (צראשית כ"ט, י"ד; דצרים כ"ה, י"ג), והמליך חלק כאן וולת ירח ימים לצ' נוחורים.

אלוה ישמרני. צעתיד מכני יחוסו על בהלו צכתוצ שלאחריו ועל מאמור
בסוד אלוה עלי אהלי צכתוצ ד' שוהס נסתצצה לו השמירה.

בהלו. המקור מההפעיל מהכפולים מענין הארה וזריחה, כמו אם אראה אור
כי יהל (לקמן ל"א, כ"ו), והיה ראוי לכתוצ בַּהֲהִילוֹ, אזל נחסר הה"א להקל.

לאורו אלך חישך. ע"ד: כי אשב בחישך ה' אור לי (מיכה ז, ח). ונקשר
מאמור זה עם המאמור הקודם ע"ד סצה ומסוצצ, וצא כענין שגאמור:

כי אתה תאיר נרי, ה' אלהי, יגיה חשכי (תהלים י"ח, כ"ח).

בימי חרפי. כצשים עולי ימים נקראו צארונית חורפן. ומנימו צארונית הרצה
מלות משרש ומענין זה: הא צחרפי הא צאכלי (תענית ג); כיון דחא דהוו קא
מחרפי (שצת קט"ו); אחריו ועולו אחריו ופוקו (סנהדרין ע). ויזה שמשמשים
צמלה זו לענין ציון, כי המחרף רעהו יצוהו לנער. וגם תורה מלה זו על המרהיז
עוז צלצו, וישחק לשאון מלחמה ומשליך נכשו ומגד, כי צחרות ציוס קרצ. ומכני
שהמרהיז עוז הוא מוסר נכשו, נקראת השפחה המוסרה לאדוניה: שפחה חרופה,
וענין חריף הוא, חד וחרון כמו לצ צחר.

כאשר הייתי בימי חרפי. ליותר ציאור של אמרו כירחי קדם. כאלו אמר
נדמו לי ימי הללחתי כמו ימים מוקדם, רחוקים הרצה מוזמן שאני עומד צו עכשיו,
אזל צאנות היו כאשר הייתי צימי חרפי קודם הסתיו שלי אשר צו שצו העצים אחר
הגשם.

בסוד אלוה. צעדת אלוה — להקת מלאכיו. — סוד נרדף לקהל ועדה,
צסודס הוא הכפל של וצקהלס (צראשית מ"ט, ו). וכן נאמר: אל גערץ
בסוד קרושים רבה (תהלים פ"ט, ח) ומוכח מהקודם: אף אמונתך בקהל
קרושים (שס ו) שענין סוד וקהל אחד הוא. וכן בסוד ישרים ועדה (שס
קי"א, א). — וכן משתווים צהוראותיהם הפעלים יסד ויעד (שס צ' צ; מ"ח, ד).

עלי אהלי. מענין והנה שלשה אנשים נצבים עליו (צראשית י"ח, צ).

בסוד אלוה עלי אהלי. צמאמר זה השלים ענין אמרו: אלוה ישמרני,
כי לשגורו היה סוד אלוה חונה סצצ לאהלו, עד"ה: חנה מלאך ה' סביב ליראיו
ויחלצם (תהלים ל"ד, ח).

ה בְּעוֹר שְׂדֵי עֲמָדִי

סְבִיבוֹתַי נְעָרִי:

י בִּרְחִין הַלִּיכִי בַּחֲמָה

וְצוֹר יִצּוֹק עֲמָדִי פִּלְגֵי־שָׁמֶן:

י בְּצֵאתִי שֶׁעַר עַל־קֶרֶת

בִּרְחוֹב אֲכִין מוֹשָׁבִי:

(ה) בעור שהיה שדי עמדי, אשר

סביבותי היו נערי

(ו) ברחין הליכי בחמה

(וצור — יצוק עמדי פלגי שמן)

(ז) בצאתי שער — עלי קרת

ברחוב אכין מושבי.

כל הכתיבים האלו שנים להוואנור: כאשר הייתי בימי חרפי, לוור שהיו אז מונחים בו כל סיומי ההלחה האלו.

ברחין — בצאתי. נסוכים זע"ז: צאתו השערה, אשר יכין שם מושבו עלי קרת צריצ, היה רוחן צהלכו רגליו צמוחה. — לנשל על הפלגת עשרו, כי ונצרכת השם חדינותו, ונחלתו וצת קלצ וחמוחה. ונסוכים הם צ' פעלים האלו על וואנור צ' של כתיב ה', והענין: **ברחין בצאתי** היו סביבותי נערי נכונים לשרתני ולכור אל ימנעתי (יען כי עכשיו הקרא לעבדי ולא יענה).

הליכי. שיוש צסם זה לכינוי לרגליו, להשוות ההצרות צוולות הוואנור, וגם לכלול בו ענין הליכה — צהלכו לצאת השערה רוחו רגליו צמוחה.

בחמה. כיוו צמוחה. הרצה הסירי. חל"ף מצינו צלשון, ונוכגולת הוולנה לחסר צכל ויה דחכשה, כדי להקל על הווצטא.

יצוק. לשון התכה ומילה, כיוו ויצק יטמן על ראשה (צראשית כ"ח, י"ח).

וצור יצוק עמדי. כיוו יצוק לולת וצור ווכני השיווי צחות צדי"ק, חצל שיעור הוואנור הוא: וצור עמדי — יצוק, כלוור. כ"כ הייתי מושבע מושדי, עד שאף

הנור עמודי הים יונק ושוכך כלגי שמן. והמאמר זה הוא מוסגר ונאמר ע"ד אגז גררא.

כתוב זה מתאר שבעת ההלכה של איוב צימיו חרבו על פי הכתובים: וינקחו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור — חמאת בקר וחלב צאן — וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג, י"ג — י"ד; שם ל"ג, כ"ד).

בצאתי שער. לשער, או השערה, ודרך המליץ לחסר צימושים, ציחוד כשהם מוצנים מחליהם.

עלי קרת. תקרה גבוה מוכנת לכסא לשבת לזקני העיר (רש"י).

ברחוב. מישור רחב לפני שער העיר, כנוי ומוכן לאסיפת האנשים צימיו דשוקא ודינא, והיתה שם הציונה (קרת) שעליה ישבו זקני העיר כסאות למשפט. — ושיעור הכתוב הוא: **בצאתי שער** אשר שם **עלי קרת ברחוב אכין מושבי**, וכל הענין שז לאמרו: **בעוד שדי עמדי.**

כרט איוב עניני הלכתו מקדם ע"ד ההדרגה מהאמצעיים להשם כצדו וצעממו, ומהרחוק אל היותר קרוב:

בהלו נרו עלי ראשי
בסוד אלוה עלי אהלי
בעוד שדי עמדי.

וגם שור צמאמרו חוק שיווי ההצרות צאופן היותר נעים על האזן.

צכתונים הנאים הוא הולך וכורט כצדו מאנשי ענתו ומוראו עליהם — יען כי ראה ראו כי אל שדי היה עמו.

ח רְאוּנִי נְעָרִים וְנַחֲבָאוּ
וְיִשִּׁישִׁים קָמוּ עִמָּדוּ:

ט שָׂרִים עֲצָרוּ בְּמַלְאִים
וְכָף יִשְׁמֹוּ לְפִיהֶם:

י קוֹל־נְגִידִים נַחֲבָאוּ
וְלִשְׁוֹנָם לְחֶכֶם דִּבְקָה:

(ח) ראוני נערים עלי קרת צרחו – ונחבאו, ונויד הם נחצאים ואינם נראים, כי מוראי מוטל עליהם.

וישישים, אשר המנהג לקים וזכיהם, קמו וזכני ואף עמדו עד שיבשתי צמקיו.

(ט – י) שרים, הרגילים לכתוח צדין תחילה – עצרו במלים, מונעים צח בצוריהם וזכני.

וכף ישימו לפיהם, מהשמייע קול דברים נגידים אשר נחבאו צביהם.

ולשונם לחכם דבקה. ונאלמו ולא יכלו לדבר. וכף וכו'. ע"ד: ישימו יד על פה (מכה ז, ט"ז).

קול נגידים. מענין שמעו כי נגידים אדבר (משלי ח, ו). כלומר יש להם נגידים לדבר, והקול שלהם הוא כזר צביהם – אצל מיראת הכבוד שיש להם וזכני, הם שמים כף לביהם ואינם נותנים הקול ללאת וזכיהם החוזה.

ישימו צעיד וזכני שהוא נסמך על נחבאו.

ולשונם וכו'. ע"ד: ולשונך אדביק אל חכך ונאלמת (יחזקאל ג, כ"ו).

היושך הענין זה צבסוק כ': לי שמעו. אך הפסיק צינתיים צענינים אחרים, אשר זכרם כדי לתת טעם, וזכני וזה שהיה מוכווד כ"כ.

א כי אֶזְנִי שָׁמְעָה וְתֹאשְׁרָנִי

וְעֵינִי רָאָתָה וְתַעֲדָנִי:

ב כי־אֲמַלֵּט עֲנִי מִשּׁוּעַ

וְיָתוֹם וְלֹא־עֹזֵר לִּי:

ג בְּרֶכֶת אֹכֵל עָלַי תֵּבֵא

וְלֵב אֲלֻמְנָה אֲרַנֵּן:

(יא) כי אֶזְנִי שָׁמְעָה (ענין השמיעה צבתי צלחריו) ותֹאשְׁרָנִי, וגם היתה מואשרת חותי על וזה שמועה מוועשי.

ועין ראתה (ענין הראיה נכתוב שלאחריו) ותעידני, וגם היתה מעידה עלי.

אזן שמעה ועין ראתה —

(יג) כי אמלט עני משוע, ויתום משוע, ולא עזר לו, וכל מי שאין עזר לו.

(יג) (ברכת אובר עלי תבא!)

ולב אלמנה ארנין. וכי שאני משתדל להיעזר לאלמנה ולהרנין לזה.

אזן שמעה — ועין ראתה. ע"ד לא זו אף זו, כי אינה דומה שמיעה לראיה, כענין שנאמר: אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על דבריך ועל חכמתך — ולא האמנתי לדברים עד אשר באתי וטראינה עיני (מ"א י, ו — ז).

ותאשרני — ותעידני. מכני שמויעת האזן וראית העין היו הסצות אשר מחמתן אשורוהו האנשים והעידו על כושר מפעליו, תלה פעולות האשור וההעדה באזן ובעין.

כי אמלט. אזן שמעה ועין ראתה כי הוא מנהגי לנולט עשוקים מיד עושקיהם. ע"ד הכתוב: כי יציל אביון משוע ועני ואין עזר לו (תהלים ע"ג, י"ג) ותפס אמלט תמורת יציל להשוות הכעל צלות מי"ס לנולת משוע, ושם העני צמקום האציון, לתת מקום ליתום הצא תמיד צמקרא צחצרת האלמנה.

אובר. כינוי לכל מי שהוא נעזר.

ברכת אובר וכו'. הוא מאמר מוסגר: וודי דצרו מחמתו על הכעזים ומחסדו עמהם, הים עומד וקורא: ברכת אובר עלי תבא! כאומר אין אונד הצא חלי אשר לא רצתי את ריצו, והלואי שתצא עלי הצרכה שצרכני!

ולב אלמנה ארנין. מאמר זה צא על דרך שום עם הכתוב: כי אמלט וכו'.

איוב היה משתבח ומתהלל שהיה נותן נפשו על הדין לעזור האומללים והנרכאים ולשפוט דלים באמת. ואין מי שמאשרים אותו האנשים כ"כ כמו הדין הדין אמת לאמתו. כן גב המליין המשורר על המלך אשר יעמיד ארץ במשפט: כל גוים יאשרוהו (תהלים ע"ב, י"ז). וממזמור זה לקח מליין ספרנו רעיונו ומליצותיו על ענין המשפט, ושם בפי המקונן.

י' צָדֵק לְבִשְׁתִּי וְיִלְבָּשֵׁנִי
כַּמְעִיל וְצִנִּיף מִשְׁפָּטִי:

טו עֵינַיִם הֵייתִי לְעוֹר
וְרַגְלַיִם לִפְסָח אֲנִי:

טז אֵב אֲנֹכִי לְאַבְיוֹנִים
וְרֵב לֹא יִדְעָתִי אַחְקֶרְהוּ:

יז וְאֲשַׁבֶּרָה מִתְלַעוֹת עוֹלָם
וּמִשְׁנֵי אֲשֻׁלֵּיךָ טָרֶף:

(י') צדק לבשתי — וילבשני. כמעיל וצניף משפטי. עטיית הדק
כיום לבוש לשחר ולכבוד לי — ולבש אותי ומשכטי כמעיל וצניף, עד שהייתי נחשז
בין האנשים ככהן היומונה על הדינין — וזכן כל אשר היה לו דבר צא אלי.

צדק לבשתי. ע"ד: בהניך ילבשו צדק (תהלים קל"ז, ט). ותכס זוגש
נגדי כהונה, כי הכהנים היו השוכטים ציונים ההם, כו"ש: יורו משפטיך ליעקב
(דברים ל"ג, י).

(טו) עינים הייתי לעור. אני הארתי צענתי עיני כל נוי שהיה סמוך צחיזה
דבר, והוריתיו הדרך אשר ילך.

ורגלים לפסח. ויונהג להכושל נוי היה — אני! האומללים לא ידעו זולתי
שהיו יכולים לבנות אליו לעזרה.

(טז) אב אנכי לאביונים. כללו של דבר — כ"כ הייתי מוכרסם ומוחזק
לחיה צדק ומשכטי, עד שהייתי חז ויונהג לכל החציונים.

ורוב לא ידעתי — אחקרהו. ואכילו הריצ של איש אשר נועולס לא ידעתי
היה לי לחקיר אהריו ולדנו — כ"כ הייתי נודע למרחוק לאיש אשר הוכן לשכוט
עניי עם, ולדין דברי ריבותם.

לא להתפאר אמר איוב. כל אלה, כ"א לומר שהצלחתו נקדם היתה הצלחה אמיתית, כי זה
עיקר ההצלחה להיות ראוי אליה, ולהשיגה בסבת ובאמצעות זכותו.

אב אנכי לאביונים. ע"ד: והלבשתיו . . . והיה לאב (ישעיה כ"ז, כא).

ורִיב לא ידעתי. מענין עם לא ידעתי (תהלים י"ח, ו"ד).

(יז) ואשברה מתלעות עול. ומשחקרתי הריצ נקינתי נקמת העשוק, ושיצרתי מתלעות עול ללל יטרוף עוד להצא.

ומשגיו אשליך טרף. ועם כל כמו וגזירתו של העושק כי דמיונו כאריה, לא נמנעתי מלהלחם זו עד שהשלכתי משגיו טרפו (רש"י).

יח ואמר עם־קני־אגוע
 וכחול ארבה ימים:
 יט שרשי פתוח אלי־מים
 וטל ילין בקצירי:
 כ כבודי חדש עמרי
 וקשתי בידי תחליף:

(י"ח — י"ט) ואמר וכו'. ומאחר שזכרתי הגעתי לידי כך, וכשר וועללי הסב לי את כל הכבוד הזה — אמרתי כה יהיה לי כל יומי: אם עם קני אגוע, או ארבה ימים כחול — שרשי יסאך פתוח אלי מים וכו'.

בנולדה זו מוזן מחילוי דמיון חיי האדם לען אשר צסעפותיו צפרים יקננו; ולא זכר דמיון זה צהדיא, מכני שמוך על מה שהיה מורגל צפי המליצים, ונזכר צהרצה מקומות צתנ"ך. כמו והיה כעץ שתול על פלגי מים (תהלים א, ג); והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה י"ז, ח); הנה אשור ארז בלבנון וכו' (יחזקאל ל"א); כי כימי העץ ימי עמי (ישעיה ס"ה, כ"ז). — וענין הכתוצ הוא: ואני אמרתי צשלו: צין שאגוע עם קן הציפור אשר יקנן צין דליותי, או ארצה ימים כעוף הזה שמו חול, המחדש מעת לעת נעוריו — צין כך וכין כך כל צון שאחיה יהיה שרשי פתוח אלי מים.

עם קני אגוע. המוזן אם עם קני אגוע, והחסיר אם, שלא להכזיז על המוצא ולומר אם עם.

ובחול. לו כחול, מצינו הרצה כעמים טעם הוי"ו כטעם או הנוחלך. — וענין חול כאן אינו כמשמעו זשאר מקומות, אצל הוא שם העוף אשר היתה עליו ההגדה צומים הנושנים, שהוא חי אלף שנים (סנהדרין ק"ה, 3; ילקוט איוב תתקי"ט). — ונגקד זשורק לנהרדעי וזחולס למערצאי.

ובחול ארבה ימים. המלך שיוש זמשל הרגיל כחול ימים, ושינה ימים לַיָּמִים.

שרשי פתוח אלי מים. עד"ה: והיה שרשו אל מים רבים (יחזקאל כ"ה, ז).

וטל ילין בקצירי. וזכל לילה ולילה ירד הטל על ענכי להחיותם, עד שומצות אלו —

(כ) כבורי יהיה חרש עמדי זקרים.

וקשתי בירי תחליף כה, להגיל עני ואציון מיד עושקיהם.

וקשתי בירי. ע"ד: ותשב באיתן קשתו (זראשית יו"ט, כ"ד).

תחליף. הכעיל כח הוא צמוצן, כנו שמוצינו וקווי ה' יחליפו כח (ישעיה מ, ז"ה).

כא לִי־שָׁמְעוּ וַיַּחֲלוּ

וַיִּדְּכוּ לִמּוֹ עֲצָתִי:

כב אַחֲרֵי דְבָרֵי לֹא יִשְׁנּוּ

וְעֲלִימוֹ תַּטָּף מִלְּתִי:

עתה הוא חוזר לאמרו: ולישונם לחכם דבקה מיראת הכבוד מפניו. והוא הולך וגומר ענין זה בכתובים הבאים.

(כא) לִי שָׁמְעוּ — ויחלו וידכו לכו עצתי. הם נוגעו ונחוות דעתם, אך לי שמוע — וחיכו לעצתי שאתן, ודיוו לה וקבלוה.

ויחלו וידכו. וענין דום לה' והתחולל לו (תהלים ל"ה, ז).

(כב) אחרי דברי לא יישנו. לא היו נחזירין את הדין אחרי הכרעתי —

ועלימו תטף מלתי. אכילו שהיתה מלתי מורה נגדס ולחוצתם.

לא ישנו. מוענין ויאמר שנו וישנו (מ"א י"ח, ל"ד).

ועלימו תטף. מוענין ולא תטיף על בית ישחק (עמוס ז, ט"ז).

כג ויחלו כמטר לי

ופיהם פָּעֲרוּ לְמַלְקוּשׁ:

כד אִשְׁחַק אֱלֹהִים לֹא יֶאֱמִינוּ

וְאֹר פָּנֵי לֹא יִפְּלֹן:

כה אֶבְחַר דְּרָכִי וְאֶשֶׁב רֹאשׁ

וְאֶשְׁכֵּן בְּמֶלֶךְ בְּגִרּוּר

כְּאִשֶּׁר אֲבֵלִים יִנָּחֵם:

(כג) ויחלו כמטר לי. ואף היו מיחלים לי לגופי, שאזנא צעדתם ואמותיק סוד עמהם, כמו שמיחלים למטר.

ופיהם פָּעֲרוּ לְמַלְקוּשׁ. ופיהם פָּעֲרוּ לשאול רצוני, שאהיה מרונה להם להתמנות עליהם. — ע"ד: ורצונו כעב מלקוש (משלי ט"ז, ט"ו).

(כד) אִשְׁחַק אֱלֹהִים לֹא יֶאֱמִינוּ. הייתי מראה להם כנים שחקות, אף כי לא האמינו כי לתת לי שררות עליהם, ולא היו שונים אותי צראשם.

וְאֹר פָּנֵי לֹא יִפְּלֹן. ולא היו מענינים אותי צזה. — ע"ד: באור פני מלך חיים (שס).

(כה) אֶבְחַר דְּרָכִי. אנוס אני צחתי צדרכם שהיתה להם למנות אותי ולהושיצי צראשם—וְאֶשֶׁב רֹאשׁ, ונעניתי להם וקצלתי המינוי, וישצתי צראשם לנהג נושאם ומתנם.

וְאֶשְׁכֵּן בְּמֶלֶךְ בְּגִרּוּר. כמלך בגרור באשר אבליים ינחם. כמלך השוכן בגדודיו השצים מצא, והוא מנחמם על חלליהם שנשארו צדי קטל, — כ"כ היו דצרי להם דצרים המתקצלים על הלצ.

פרשה ל

II.

א ועתה וְשַׁחֲקוּ עָלַי צִעִירִים מִמֶּנִּי

לִימִים אֲשֶׁר־מָאֲסָתִי אֲבוֹתָם
לְשִׁית עַם־כְּלָבִי צֹאנִי:

ב גַּם־כָּח יִדְיָהֶם לָמָּה לִּי
עָלִימוּ אֲבָד כָּלָח:

ג בַּחֲסָר וּבְכַפֵּן גִּלְמוֹד
הַעֲרָקִים צִיָּה
אֲמֵשׁ שׂוֹאָה וּמִשְׁאָה:

ד הַקִּטְפִּים מִלֹּחַ עָלִי־שִׁיחַ
וְיִטְרֹשׁ רֶתְמִים לַחֲקָם:

אחרי הראותו יקר תפארת גדולתו וכבודו מלפנים, הוא קובל כי לא כן עבשיו. נהפוך הוא עתה: תחת שמקדם הראו אף הישישים מפני יראת הרוממות, שוחקים עתה עלי צעירים בכני לימים, פחות ערך ובזוי משפחות.

(ה) ועתה נהסוך הוא, שחקו עלי צעירים ממני לימים, וצווי מנשחות אשר מאסתי אבותם לשיית לשוורים עם כלבי צאני.

(לכי הולנצי"ס כירוש הכתוב הוא: הצעירים ווונני שחקו עלי על היונים אשר יחסתי לת חזותם.—והטעם לזה הרציעי על ממני, אשר יוקיוו צכסוק צעל שלשה יוואורים צסיף הוואור הראשון, וצדעת הוולנצי"ס היה כי כל וואור ווואור שלם היו צכני עזונו צענינו.—הצל טעה צזה, כי לא לתכלית הכוונה לצדה היו וניחי הגנינה צכברי חו"ת וונתחים הוואורים והכסוקים, חלל גם כן לתכלית הקריאה, שיקראו הוואורים והכסוקים צוודות שוית ושקולות, צאוכן שתערצ קריאתם על האון. וכיון שצאחר לשונות וונתחים הוולנצים צלעות שיריהם לכי מוסכר ההצרות, כן חלקו ונתחו הוולנצים של סברי הקדש צלעות שיריהם ככי מוסכר ההצרות הוונננות, ולא העדיכו והחסירו ציוסכר הגנינות צוואורים כווכים זה לזה יותר וצננינה חזת).

(3) גם כח ידיהם למה לי. גם לא יכלו להועיל לי צכח ידיהם. — עלימו אבר כלח. זקנתם שעזרה עליהם נאצדה ונפסדה —

(ג) בחסר ובכפן גלמוד. צמה שהיו כל ימיהם צדדיות צחסר וצרעצון. (כלומר לא נתוספה דעתם עליהם צהזדקנותם, וכפי שחיו רחוק ממוקומות היישוצ כל זמן חייהם).

הערקים ציה. הם היו מאותם הסוצצים תמיד צציה, צמקום אמש שואה ומשאה, חשך שמונה ואכלה. — ע"ד: יום שואה ומשואה (צכניה א, ט"ו), והכך המלץ יום לאמש. — הערקים הצורחים, אנכי ברחת (צראשית ט"ז, ח) ת"א אלא ערקת.

(ד) הקטפים וכו'. הם מאותם התולשים עשז מלוח הגדל צין השיחים, ותולשים אף שרש רתמים ללחום ומוזנס. (כלומר חיים הם כפראים צמדצר). — מלוח. מין עשז הגדל צארץ מליחה. — רתמים. מין אילנות צמדצר.

ה מן־גו יג־רשו
יריעו עלימו כגנב:
י בערוץ נחלים לשכן
חרי עפר וכפים:
י בין־שיחים ינהקו
תחת חרול יספחו:
ה בני־גבל גם־בני בלי־שם
נבאו מן־הארץ:

(ה — ו) מן גו יגרשו. מקרצ האנשים יגורשו (לכן הם עורקים ציה).

יריעו עלימו. האנשים היו מריעים עליהם: כגנב בערוץ נחלים, כגנב המסתתר צנקיקי סלעים, כן יהי חלקם של אלו לשכן חרי עפר וכפים לשכון תמיד צצורי העפר וצמוערות הצורים.

הצ"ת של בערוץ נמשך ג"כ להשמות צמחור ז'.

(י) בין שיחים ינהקו. יריעו עלימו אשר יתאספו צין השיחים, תחת חרול שסם יספחו, יתחזרו להם יחדיו —

(ק) בני נבל גם בני בלי שם אשר נכאו ונדחו מן הארץ.

ינהקו. יתאספו, כמו ולו יקחת עמים (זראשית וו"ט, י).

יספחו. יתחזרו, כמו ונספחו על בית יעקב (ישעיה י"ד, ח). — כלומר ילוו על איתם אשר הם שם מכזר. — נכאו. נפעל משרש נכה.

ט ועתה נגניתם הייתי

ואהי להם למלה:

י תעבונני רחקו מני

ומפני לא יחשכו רק:

יא כי יתירו יתרי ק' פתח ויענני

ורסן מפני שלחוי:

(ט) ועתה נגניתם הייתי. ועתה עושים הם עלי שירי לחוק (הנצזים ונקודם ונצזים עתה איתי). — ואהי להם למלה. ונהייתי להם לנשל ולשנינה.

חזר וכתב ועתה, מוכני שהאריך ציור כחיתותם ולא גמר עדיין עיקר כוונתו. גם היא מוסיף עתה ציולגתו צתארו ההכך של מנצו עכשו למה שהיה ונקודם ושני צדים — ונצדו ונצדס: אני הייתי מוכזב ונקודם ועתה נשכלתי ונצזיתי; והם היו ונקודם צזזים ועתה הם ונקילים צכצודי. והוולגה היא נוסדת על המוקרא:

הייתי שחוק לכל עמי נגנתם כל היום (איכה ג, י"ד).

והוולגה המחלקה הקדושה: ועתה שחקו עלי, על פי המאמר הא' של מוקרא זה: הייתי שחוק לכל עמי; והמחלקה הנוכחית: ועתה נגניתם הייתי, מוולגה על פי המאמר הצ' נגנתם כל היום.

(י) תעבוני — רחקו מני. הם מתענים אותי כ"כ, עד שהם נורחקים את עצמם ומוני.

ומפני — לא חשכו רוק. ועם זה שירחקו מעלי, לא יחשכו רוק מפני, ויורקים צי צכל עת שהם עוזרים עלי.

(יא) כי יתרו פתח ויענני. כי האל פתח יתר קשתו והכניע אותי.

ורסן מפני שלחו. ושלחו מכני הרסן שהיו נורחנים צו, כי אינם יריאים מעתה ומוני (רש"י). ואין עוד מעצור לרוחם.

רש"י פירש המאמר הא' לפי הקרי: יתר קשתי פתח (שאמרת) לנעלה וקשתי בידי תחליף, כלומר כחי התיש.

תפס צומל הרסן על היראה שהיתה להם מפניו ונקודם, כי כצודו של אדם ונוראו על הצריות הם כרסן שמים על לחיי הסוס לחסום את פיו, כדי להטותו ולהסניגו, כמו במתג ורסן עדיו לבלום (תהלים ל"ז, ט).

יב על־ימין פֶּרַחַח יִקוּמוּ
רַגְלֵי שִׁלְחוּ
וַיִּסְלּוּ עָלַי אֲרָחוֹת אִידָם:

יג נָתַסּוּ נְתִיבָתִי לְהִיטִי לְהוֹתִי ק' יַעֲלִילוּ
לֹא עֹזֶר לָמוֹ:

יד כִּפְרִץ רָחַב יֵאָתִיו
תַּחַת שְׁאֵה הַתִּגְלָלוֹ:

(יז) על ימין פרחח יקומו! נערים צימו פרחתם יקומו על איש הצא צימים! — ע"ד הקריאה ותמיהה. — כענין ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג, ה).

רגלי שלחו. הם דוחפים רגלי ממוקומי, ויסלו עלי ארחות אידם, ועושים להם נסילות סביבי לארחותיהם אשר הן אך לאדם —

(יג) נתסו נתיבתי. אחרי שנתנו מקודם נתיבתי — להותי יעילו לא עזר למו. אך שלא ילכו למאווה ולא עוזר זהם למו לעצמם — להותי ולשצרי, כלומר להכסידני, יועילו. — מאמר להותי וכו' היא מאמר מוסגר.

על ימין כמו לקין הימין (דניאל י"ג, י"ג). ולא נקט ימים, למנוע כגישת ז' אותיות צו"ף.

פרחח. תואר לנערים צינני כרחתם, והוא ע"ו שאנן ורענן. וצלשון התלמוד פרחי כהונה, וכן קוראים אפרוח לזכרים רכים.

נסתו. כמו נתנו, סו"ך ונתחלף צדי"ק (רש"י). ונקט נסתו ווכני שהוא יותר ניכר בהצרתו על וולת נתיבתי הסמוכה לו.

להותי יעילו לא עזר למו. עד"ה: כל הובאיש אל עם לא יועילו למו לא לעזר ולא להועיל (ישעיה ל, ה).

(יד) כפרץ רחב יאתיו. כמו שטף וים רצים הכורצים לצוף בחזקה וצוהירות, כן יצאו אלי חלו הכחותים.

תחת יראה התגלגלו. תחת השואה אשר צאתני נלחו להתגלגל ולצוף עלי, אך שהם מוטרשים ונגי, ולא יתנוס האנשים לצוף העירה.

כדרך שהגנבים יונאו להם שעת הכושר לצוף צמח צנתי אנשים ולגנוז דים לעתות המוצקה והמהווה אשר מרוצ הצלצל ונשאון המוולה אין מי שישיג עליהם — כן גם חלה עורקי ציה, הצורחים היישוץ, ונאו להם דרך והתגלגלו עלי כתאוס תחת השואה של הצלחות אשר השיגוני.

טו הַהֶפֶךְ עָלַי בְּלִהוּת
תִּרְדֹּף כְּרוּחַ נִדְבָתִי
וְכַעַב עֲבָרָה יִשְׁעָתִי:

טו וְעָתָה י עָלַי תִּשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי
יֵאֱחָזֵנִי יְמִי-עֲנִי:

(טו) ההפך עלי — בלהות. וועט שההפך עלי הגלגל, תשיגוני רק צלחות — צלחה אחר צלחה.

תִּרְדֹּף כְּרוּחַ נִדְבָתִי. כִּדְיַצְתִּי תִרְדֹּף מִמֶּנִּי חַיֵּשׁ כְּרוּחַ.

וְכַעַב עֲבָרָה יִשׁוּעָתִי. וּנְמַשֵּׁךְ כִּי גַם יִשׁוּעָתִי עֲצָרָה כַּעֲצָ. — צִנְדִּיצְתִּי הִלְכָה גַם יִשׁוּעָתִי מִמֶּנִּי, עַד שֶׁאֵינִי מְשֻׁלָּץ לְהַעֲזֵת אֶלֶּה הַנִּצָּצִים הַמִּזְלִזִּים צִכְצוּדִי.

תִּרְדֹּף. עֵינַי מִרְיָאָה, כְּמוֹ נִרְדָּפָה לְדַעַת אֶת ה' (הוֹשֵׁעַ ו, ג). וְצִתְלֻמוֹד מִיָּנִי: צְדוּכְתָא דְרִדִּיכִי מִיָּא (ע"א, ל"ט).

כְּרוּחַ נִדְבָתִי. תְּשִׁיבוֹתִי, כְּמוֹ וְרוּחַ נִרְיָבָה תִּסְמְכֵנִי (תְּהִלִּים נ"א, י"ד) הַמִּלִּין שִׁימָשׁ כֵּאֵן צִמְאֹמֶר זֶה צֹאכֵן כֹּאֵה לְזַרְכּוֹ.

עַב עֲבָרָה, לִשָּׁן נֹכַח עַל לִשָּׁן.

(טז) וְעָתָה — עָלִי תִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי — יֵאֱחָזוּנִי יְמֵי עָנִי. וְעָתָה שֶׁתִּשְׁתַּפֵּךְ עָלִי כַּפִּי כִּי אֶזְכּוֹר יְמֵי־מִקְדָּם — יֵאֱחָזוּנִי יְמֵי עָוִי וְלֹא יִרְכּוּנִי.

וְעָתָה. לַעֲוֹנוֹת אֲמִירוֹ צִהְכְּתוּצֵי הַקּוֹדֶם: הַהִפֵּךְ עָלִי... תִּרְדֹּף כְּרוּחַ נִדְבָתִי, אֲמִיר לֹא כֵן עֲמָדִי עָתָה צַעֲנִי; יְמֵי עָוִי לֹא יַעֲזְרוּ מִמֶּנִּי כִּימֵי הַטּוֹצִים אֲשֶׁר צָרְחוּ וַחֲלָפוּ חַיֵּשׁ מִהֶרָ. —

עָלִי תִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי. ע"ד: אֱלֹהֵי אֶזְכָּרָה וְאֶשְׁפָּכָה עָלִי נַפְשִׁי (תְּהִלִּים מ"ג, ה).

לְכִי פִירוּשׁ רַש"י עֵינַי כְּתוּצָה זֶה הוּא: וְעָתָה עַל הַנֶּרֶה הַזֹּאת תִּשְׁתַּפֵּךְ כַּפִּי כְּאִדָּם שֶׁתִּפְעֵם רוּחוֹ, כִּי יֵאֱחָזוּנִי וְכּוֹפִין אוֹתִי לְהִשְׁתַּפֵּךְ כַּפִּי יְמֵי עָוִי שֶׁאֵינִי צָהֵם. — וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוֹלְכִים ג"כ הַפִּירוּשִׁים שֶׁל שְׂאֵרֵי הַמִּפְרָשִׁים. — אֲזַל אֶלֶּה הִיָּה הַפִּירוּשׁ כֵּן, הִיָּה לוֹ לִוְיֵי וְעָתָה תִּשְׁתַּפֵּךְ עָלִי נַפְשִׁי, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲמִיר לַעֲלִי וְעָתָה שִׁחֲקוּ עָלִי.

יֵאֱחָזוּנִי, וְלֹא יִרְכּוּנִי, יִסּוֹר יִסְרוּנִי וְלִמּוֹת לֹא יִתְנוּנִי. — וְצִהְכְּתוּצֵי הַצָּאִים הוּא הוֹלֵךְ וּמִסְכָּר כִּי יִשְׁכּוֹךְ לִילָה שִׁיחוֹ לְכַנִּי אֶלֶּוֹהִי, וּמִשׁוּעַ אֶלֶּוֹי שִׁיתָר יָדוֹ וִיצְנֵעָהוּ.

י' לִילָה עֲצָמִי נִקְרַךְ מֵעָלִי
וְעִרְקִי לֹא יִשְׁכָּבוֹן:

יח בְּרַב־בָּח יִתְחַפֵּשׁ לְבוּשִׁי
בְּפִי בְתִנְתִּי יֵאֱזָרְנִי:

יט הֲרַנִּי לַחֲמֵר
וְאַתְּ מִשַּׁל כְּעֶפֶר וְאַפֵּר:

כ אִשׁוּעַ אֵלֶיךָ וְלֹא תַעֲנֵנִי
עֲמַדְתִּי וְתַתְּבֹנֵן בִּי:

זו צורת הכתובים האלה לפי ביאורם הנכון והמוסכם עם הנחת הנגינה:

לילה — עצמי נקר מעלי
(וערקי — לא ישכבון)
ברב כח (יתחפש לבושי
כפי כתנתי יאזרני)
הרני לחמר
ואתמישל כעפר ואפר —
אשוע אליך ולא תענני,
עמדתי ותתבונן בי.

(ז) לילה, נקשר עם אשוע אליך כסמך כ'.

עצמי נקר מעלי. עת שהוא מנקר עצמו וועלי. — נקר מנקר, ווי שהוא. —
ענינו חטיטת ועקירת דבר ומוקומו שהוא שקוע בו, כוונת העיני האנשים ההם
תנקר (בזדזר ט"ז, י"ד), וזוהי נקור העצמות והגדין צתלווד.

וערקי. רודכי. — חומר צמוסגר: ורודכי — לא ישכבון. שאר הרדכים יש
להם מניחה לכל הכחות צלילה, כי רודכיהם שוכנים על מוטתם, אזל לי חין מנוחה
אף צלילה כי רודכי לא ישכבון. — ונקט ערקי עכ"ל חוק שיווי ההצרות.

(יח) ברב כח נקשר עם הרני לחמר כסמך י"ט. והוא חומר צינתיים:
יתחפש לבושי כפי כתנתי יאזרני זה לתאר יותר ריבוי הכח אשר בו ישליכהו
לחומר. והענין עד שיתחפש לבושי אשר הוא כערך וודת כתנתי.

כפי כתנתי יאזרני. רצה לומר לצושי ממש אשר יאזרני כפי כתנתי. (ולא ע"ד משל לרמוז על כבודי). גם יש צענינו שהלצוה היה אחר אותו צחוק.

כפי. ענינו ערך ושיעור הכמות, כוונתו, כמו **כפי אשר אינכם שמרים את דרכי** (מלאכי ג, ט). כלומר לצושו אשר כוונתו כתנתי הוא ומכסה כל גופו, יתחפש עד שאין להכירו, מרוצ הכח שישליכנו צו המשליך לחומר ויתגלה.

רמז חיוז צזה על ההפך של ההוה וזמן העצר עת העטיו מעיל הצדק לכבוד ולתפארת. תחת היותו צשכר הימים הדור צלצושו ונחמד להשכיל, הוא עתה כיוסתר כנים ומנו, ענצ נצזה ולא תואר לו ולא הדר.

(יט) **הרני.** ההפעיל משרש ירה, וענינו השלכה וזריקה צחוק יד, כמו **ירה בים** (שמות ט"ו, ד).

ואתמשל כאפר ואפר. ונהייתי צסצת זאת הזריקה למשל צפי המושלים, כמו שמשתמשים למשל צמלות **עפר ואפר**. — האומר אנכי כאיוצ הוא כאומר: אנכי עכר ואפר.

המאמרים: **לילה עצמי נקר מעלי** — ברב כח . . . **הרני לחמר** צאים על דרך שוה ונושא אחד להם, המנקר והמורה אחד הם — האל המכהו. והיתה זאת מדרך חיוז צכל תלונותיו ותרעונותיו שלא להוציא את שם מכהו על שבתיו מכני הכבוד והיראה. אמנם רמז עליו כאן צמה שהיה פונה את עצמו צהמשך דצרו כלפי מעלה.

(כ) **אשוע אליך.** שצ אל מלת לילה צכסוק י"ז: **לילה . . . אשוע אליך** — ולא תענני.

עמדתי הגם שעמדתי זמן רצ לפניך צתפלה — ותתבונן בי עד שהיית יכול להתצונן ולהשגיח צי להאזין אלי.

עמדתי צמוצו הוא להסתכל, כמו **אם יעמר משה ושמואל לפני** (ירמיה ט"ו, ח). — צעצר מכני צירוכו לפעל שלאחריו.

ותתבונן. מענין ואתבונן אליו בבקר (מ"א ג, כ"א).

כא תִּהְפֹּךְ לֵאכֹזֵר לִי
בְּעֵצִים יִרְכֶּךָ תִּשְׁטַמְנִי:

כב תִּשְׂאֵנִי אֶל־רוּחַ תִּרְכִּיבֵנִי
וְתִמְוֶגֶנִי תִשְׂוֶה תוֹשִׁיָה ק':

כג בִּי־יִדְעֵתִי מוֹת תִּשִּׁיבֵנִי
וּבֵית מוֹעֵד לְכָל־חֵי:

וזאת שאקרא אל אלוה לילה:

(כא) תהפך לאכזר לי — בעצם ירך תשטמני!

אחרי שנהכבת ומודתך הראשונה אשר השכעת עלי אורך, ונהיית לאכזר לי —
הראה לי ושמיותך עצם ידך.

(כב) תשאני אל רוח. תחת השליכך אותי לחומר, שאני אל רוח, תרכיבני
על כנכיו, ותמוגגני תושיה, ותמוגג אותי לגמורי.

תרכיבני ותמוגגני. יש כאן קצת התול: צום שתרכיבני תמוגגני, ואין צורך
לך להשליכני ארצה, אכול נושם ונענני, כי אין לאנוש כח כאל השם עצם רכובו
וזהלך על כנכי רוח.

ענין כתוצים אלה הוא כענין חנורו ונתחילה:

מי יתן . . . ויאל אלוה וידכאני
ויתר ידו ויבצעני (לעיל ה, ט).

(כג) כי ידעתי שסוף סוף מות תשיבני.

ובית מועד וזמן לכל חי כי הילודים ליוות (וטוב לי א"כ שאיוות ויוד
עשהחיה חי זער כאלה).

כענין חנורו: מאסתני — לא לעולם אחיה (לעיל ז, ט"ז).

כד אַךְ לֹא־בְעִי יִשְׁלַח־יָד
אִם־בְּפִידוֹ לִהְיוֹן שׁוֹעַ:

כה אִם־לֹא בִכִּיתִי לְקִשְׁה־יּוֹם
עֲגֻמָּה נַפְשִׁי לְאַבְיוֹן:

כו כִּי טוֹב קָוִיתִי וַיָּבֵא רָע
וַאֲיַחְלָה לְאֹר וַיָּבֵא אֶפֶל:

(כד) אַךְ לֹא בְעִי יִשְׁלַח יָד. אֲזַל לֹא יִשְׁלַח אִלּוּם יָדוֹ צוּי שְׂהוּא חֲרָצַ וְשִׁנּוּס
לְהַמְיִתּוֹ —

אִם בְּפִידוֹ שֶׁל זֶה הַחֲרָצַ, לִהְיוֹן שׁוֹעַ יֵשׁ שְׂמִיחָה וְעוֹנָג לְאוֹתָם אֲשֶׁר יִשְׁעֲשְׂעוּ
צִנְרָתוֹ.

בעי. תֵּל חֲרָצַ, כְּמוֹ שְׂמִיחָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעֵיִים (תַּהֲלִים ע"ט, א), וְכֵן לְעִי
הַיִּשְׂרָאֵל (מִיכָה א, ו). וְרִנּוֹן אִיוֹצַ צִכְיוֹנִי זֶה עַל עֲצָמוֹ, כְּעִנִּין שְׂמִיחָה לְעִיל:
וְאַתְּמִשֶׁל כְּעַפְרָה וְאַפְרָה.

יִשְׁלַח יָד, לְהַמְיִתּוֹ, כְּמוֹ וַיִּד אֶל תִּשְׁלַחוּ בּוֹ (צִרְאֵשִׁית ל"ז, כ"ג). וְנִקְטַע מִשֶׁל
זֶה מִוֹל אֲמִירוֹ: בְּעֵצִים יֶדֶךָ תִּשְׁטַמְנִי.

בְּפִידוֹ. צִדְקוֹ וְשִׁנּוּס, כְּמוֹ וּפִיד שְׂנִיָּהֶם מִי יוֹדַע (מִסְלִי כ"ד, כ"ג). וְהוּא
מוֹסַד עַל בְּעִי — צִפְדוֹ שֶׁל זֶה אֲשֶׁר הוּשָׁם לְעִי.

לִהְיוֹן. לְאוֹתָם הַרְיָקִים הַשְׂמִיחִים לְאִיד אַחֵר. וּמוֹכְנֵי הַסְתַּמְנוּיִי, כִּי לֹא הִיָּה מִיִּיחָדָם,
הַמִּוֹרָה הַמִּי"ס צִנְרָת, כְּמוֹ שְׂמִיחָה: הַלִּהְיוֹן תִּשְׁבַּרְנָה (רוֹת א, י"ג).

שׁוֹעַ. מְעִנִּין שְׂעִשׁוּעִים.

איוב אָמַר זֶה בַּהֲתוֹל וּבַמְרִירוֹת — כִּאֲלוֹ לֹא הִיָּה הָאֵל מְקִיָּמוֹ בַּחַיִּים לְשׁוֹם תְּכֵלִית, כִּי אִם
לְשַׁעֲשַׁע בְּפִידוֹ הַנִּבְזִים וְהַשְּׁפִלִים שְׂמִיחָה לְעִי אֲךָ יָדוֹ לֹא יִשְׁלַח בִּי, כִּי שְׂמִיחָה לְשַׁחֲוֹק לְמוֹ
כָּל הַיּוֹם.

(כה — כו) אִם לֹא בִכִּיתִי לְקִשְׁה יוֹם עַתָּה כִּי עֲגֻמָּה נַפְשִׁי לְאַבְיוֹן — שְׂחִירַע
לִי כִּי טוֹב קָוִיתִי וַיָּבֵא רָע, וַאֲיַחְלָה לְאֹר וַיָּבֵא אֶפֶל, עַד שְׂמִיחָתָה הָרַע
הַזֶּה אֲנִי אֵיחָל לְאֹר שִׁיחָה לִי לְעַתָּה כִּי יִצְוָה אֶפְסֵל הַמּוֹת.

אם לא בכיתי. הכי לא זכיתי. — לקשה יום. למוי שמוזלו רע ויומו קשה עליו.

עגמה נפשי. מענין אגמי נפש (ישעיה י"ט, י). ומוזל צתלמוד עגנות נפש, ותרנוס דלפה נפשי מתוגה (תהלים קי"ט) הוא: אגנות נפשי מודצנא.

כי טוב קויתי. רמוז לאמרו: ואמר עם קני אגוע וכו' (לעיל כ"ט, י"ה — כ).

ויבא — ואיחלה — ויבא. תחת הטוץ אשר קויתי צא רע אשר צסצתו אני וצקש וניחל לאור שיהיה לי כי יצא אובל. כלומר הרע שצא עלי הציאני לידי מדה זו שאחכה למוות. — כענין שאמר: אור קרוב מפני חשך (לעיל י"ז, י"ז).

כי מעי רתחו ולא דמו
קדמני ימי עני:

כח קדר הלכתי בלא חמה
קמתי בקהל אשוע:

כט אח הייתי לתנים
ורע לבנות יענה:

ל עורי שחר מעלי
ועצמי חרה מני חרב:

לא ויהי לאכל כנרי
וענבי לקול בכס:

יעתה הוא מצייר ככה הוא מתאבל מיעת אשר באו ימי הרעה, כאומר האם לא התאבלתי ברעותיהם, שיהיה זה גמולי להתאבל על קשה יומי — ושם המליץ ליסוד מליצתו כתובים אלו של מזמור ל"ה:

ואני בחלותם . . .
כרע כאח לי התהלכתי
כאבל אם קדר שחתי.

(כז) מעי רתחו ולא דמו וועט אַזש קדמני ימי עני. — האס לא הוּו וועי צעט שהיו הם שרויים צלער שצאתי לידי כך.

קדמני ימי עני. כענין קדמוני מוקשי מות (תהלים י"ח, ו).

(כח) קדר הלכתי תמיד וועט שהסלו יוני עניי וורודי. — האס לא התהלכתי קדר צימי אצלם. — ע"ד: כל היום קדר הלכתי (שם ל"ח, ז).

בלא חמה, צעוד לילה קודם שזרחה החמה, קמתי — בקהל אשוע. — האס לא התפללתי עליהם צלותם.

קמתי — אשוע. מתיחסים זע"ז: קמתי כדי שאשוע. והמאמר זה הוא כוסד על המאמר: קדמתי בנשף ואשועה (תהלים קי"ט), ושינה קדוּמתי לקומתי, ופני קדמוני של מוקרא שלפניו.

בקהל. ענין קהל זה כפי המשמעות של הכתוב שלאחריו צא כאן ע"ד ההתול.

(כט) אח הייתי לתנים

ורע לבנות יענה.

צקהל תנים וצנות יענה אַזש דרכם לתנות ולנהוס שועתי מנהמות לצי, כי אחי וריעי עזצוני. — האס לא התהלכתי צלותם כרע כאח לי.

תנים ובנות יענה. שונן מוכיח עליהן שהן מין עובות המותנות ועונות. וכן נאמר: אעשה מספר כתנים ואבל לבנות יענה (מזכר ד, ח).

(ל) ערי שחר מעלי. עורי מעלי שחר.

ועצמי חרה מני חרב. — האס צלעס לא שחתי קדר כאצל אס.

ערי שחר. ע"ד: חישך משחר תארם (איכה ד, ח).

ועצמי חרה. ע"ד: ועצמותי כמוקד נחרו (תהלים ק"ג, ד).

מני חרב. שז ג"כ לנאמר א': ערי שחר מעלי. והכתוב צא להוסיף על הקודם, לא לצד צלל חמה קומתי, אלא גם ציוס אהים ואילול צגודל דאצוני צחצרת תנים וצנות יענה עד שנשחר מעלי עורי ועצמי נחר מני חרב. כענין שאמר יעקב:

הייתי ביום אכלני חרב (צראשית ל"ה, מ). — חרה מני חרב. לשון נוסל על לשון.

(ל) ויהי לאבל כנרי
ועגבי לקול בוכים.

וצכן ויהי וכו'. ע"ד: נהפך לאבל מחולנו (איכה ה, ט"ו). — וצא כסוק זה ע"ד כלל אחר הכרטי, והכוונה היא לומר: האם נוצד העונש הגעתי לכלל מודה ז, לומר צצכי תמיד —

אם לא בכיתי לקשה יום
עגמה נפשי לאביון!

פרשה לא

III.

א ברית כרתי לעיני
ומה אתבונן על-בתולה:
ב ומה חלק אלה ממעל
ונחלת שדי מברוקים:

ג הלא-איד לעול
ונכר לפעלי און:

בפרשה זו איוב סופר ומונה את כל המעשים אשר יאשם בהם האנוש. והוא גוזר הדין על עצמו לקבל ברצון העונש הראוי עליהם לעושה אותם לאשמה בהם ככל אשר יושת עליו מבעל הנמולות אם אחרי חקור הדין ימצא חייב. ובכל לבבו הוא דורש ומבקש שיהיה מי שיברוק אחריו היטב ויעיין בכל מעשיו ועניניו ויבררם על בורים, למען תצא זכותו לאור ויהיה נקי כאלהים ואנשים.

(ה) ברית כרתי — לעיני. וזה שהוא נוגע לעיני — ברית כרתי עושהן שאף לא תשחלנה דבר אשר הן נזירות ויונו.

ומה אתבונן על בתולה. ונס ויה חתונתו ואשמה צוענודי שאני צו עכשיו חסיו על בתולה אשר היא נחודת להסתכל זה.

כתוב זה שיך צענינו לכתובים האחרונים צפרה הקדומה, אשר היה חיוז כורט
זה עניני אצילותו מעת שהסך עליו גלגל וזלו — כי שצת ממתו כל מושג ונאספו
שומה וגיל, ולא ישמע עוד לקול כנור ועוגז. והוא מוסיף עתה לומר כי אין צורך
לפרט צפרותו הדברים הנאמרים להשכיל אשר מוסצת אצילותו אלל אותם מענינו.
כי עמהן כרת צריתו שאל תשאלנה כלל אותם הדברים. צונצו הנכחי אשר
האנחה היא ארוחתו רחק מעמו גם השק להשגית על צתולה. ונאלל כתוב זה
מהקודם ונחלק לפרשה הנכחית, מכני שנקשר צו ההמשך.

(3) ומה חלק אלוה וכו'. ומה ח"כ הוא חלק אלוה ממעל הראוי לאנוש על
צדקתו.

ומה חלק אלוה. מאמר זה הוא דבוק עם המאמר הקודמו: ומה אתבונן על
בתולה. כלומר אם על זכותי הורדתי כללים כ"כ עד שאף צצתולה אין לי נוח,
מה ח"כ גמולי ואיה איכו שכרי הראוי לי.

(ג) הלא איר לעול. הלא איר ראוי רק לאיש עושה עול. (ולא לאיש
ישר הולך).

ונכר לפעלי און. והסתנכרות מזד האנשים ראוייה רק לכועלי און.
(ומדוע האיר והנכר הם לחלק לי אשר אין עול צי). — ונכר. מענין ביזם נכר
(עוצדיה ח, י"3).

ד הלא הוא יראה דרכי
וכל צערי יספור:

ה אם הלכתי עם שוא
ותחש על מרמה רגלי:

י ישקלני במאזני צדק
וידע אלוה תמתי:

(ד—ה) הלא הוא יראה דרכי וכו' — אם הלכתי עם אנשי שוא וכו'.
ותחש. מענין חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קי"ט). — אם הלכתי —
ותחש. ע"ד זו ואין צריך לומר זו, לא הלכתי עם שוא, ומכש"כ שלא חשתי על
נורמה.

(ו) ישקלני במאזני צדק — וידע אלוה תמתי. כלומר ואני צטוח כי אז
ידע תמתי. — תמתי. הסך השוא והמרמה.

ענין ג' כתובים חלו נאמר ע"ד הסדרגס: 'ראה דרכי—וכל צעדי
יספור—' ישקלני (אותי וכל מעשי ועניני) במאזני צדק.

י אם תטה אשרי מני הדרך
ואחר עיני הלך לבי
ובכפי דבק מאוס א' נחה:

ח אזרעה ואחר יאכל
וצאצאי ישרשו:

(ז—ח) אם. כי יצחק חלו דרכי וישקלני, יונא כי תטה אשרי וכו'—אזרעה
וכו' אז אגזור עלי שיחול עלי העונש הראוי על זה, שאזרע ואחר יאכל.

מני הדרך אשר ילך זה האדם.

ואחר עיני הלך לבי. לזה ועינא סרסורי דחטאס נינאו.—ע"ד: ולא תתורו
אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (צמדזר ט"ו, ל"ט).

ובכפי דבק מאוס. ודבק צכפי וואווא וואווא שאינו שלי.—ע"ד: ולא ידבק
בדרך מאומה מן החרם (דזרים י"ג, י"ה).

ענין כתוב זה נקשר עם הכתובים הקודמים על דרך זו:

אם, אם הוא 'ראה דרכי יונא כי תטה אשרי מני הדרך; ואם, אם
כל צעדי יספור יונא כי אחר עיני הלך לבי, ואם כי ישקלני במאזני צדק
יונא כי בכפי דבק מאוס— אז אזרעה וכו'.

אזרעה. אחרת שאזרע ואחר יאכל. ויחול עונש זה עלי על פי החוק
של ודה כנגד ודה; כונו שאכלתי אני חיל אחרים, כן יאכלו הם את שלי.—ע"ד:
וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו איביכם (ויקרא כ"ו, ט"ז).

וצאצאי. נוחי שדותי, כונו רקע הארץ וצאצאיה (ישעיה מ"ג, ה).

ישרשו. יעקרו שרשיהם, כונו וישרשך מארץ חיים (תהלים כ"ג, ז).

החטא והעונש צדו הנזכרים כאן הם ע"ד כלל, ובכתובים הנאים הוא הולך
יבורט צדוטרות החטאים אשר צמחתם יצא לו העונש.

ט אם־נפתה לבי על־אשה

ועל־פתח רעי ארבותי:

י תטחן לאחר אשתי

ועליה יכרעון אחריו:

יא כִּי־הוא היא ק' זמה

והיא והוא ק' עון פלילים:

יב כִּי־אֵשׁ היא ער־אברון תאכל

ובכל־תבואתי תשרש:

(ט) אם נפתה לבי על אשה. אלו נפתה לבי על אשה נכריה כי חמדתי יסיה צלצצי — ועל פתח רעי ארבותי. כדי להתייחד עם אשתו אשר נפתה לבי עליה —

(י) תטחן לאחר אשתי. אז היה טוב לי למות, ואשתי שתתאלמן תהיה נחרפת לחיט אחר כמו השפחה אשר אחר הרחיים.

לפי שארי המזלרים ענין כתוב זה הוא צדוגמת אמרם ז"ל: אינו צקרא ואיהו צצוינא. והוא לכי דעתם ענין הוא והיא צכתוב הצא. — הצומר יצחר.

ועליה — יכרעון אחריו. ועל האשה הזאת וצצנתה יכרעון ויכולון אחריו ולא אני. — ע"ד: טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה (קהלת ז, כ"ו).

יכרעון, מענין המה כרעו ונפלו (תהלים כ, ט). והכו"ן הנוסף להורות על חוזק הכעולה וכי נכלל זה ענין הנפילה.

אחריו. צנו"ן תמורת מי"ם ע"ד ציון כי אינו מדצר על כל אחרים שיכשלו זה, אלא על אותם הצוערים אשר הוא מנהגם להסתפות על נשים.

(יא) כי הוא זמה. כל זה, להסתפות על אשה ולחרוז על פתח ריעו, הוא זמה, תאזה נתעזה ונשתתה.

והיא עון פלילים. והזמה היא מומין עון אשר הוא ראוי להשפט צפני הדיינים.

(יב) כי אש היא הזמה, ואני אגזור עלי: עד אברון תאכל ובכל תבואתי תשרש! האש הלוהטת הזאת תאכלני ותכלני כלה ונחרצה, ותעקור צכל תצואתי הצומחים עם שרשיהם, וגם לאזאי יאלו צחטאי ויושחתו.

הוא והיא לכי הכתיב, ושב הוא על הזכר צענין סתומי, והיא שב על זמה; ולכי הקרי היא והוא, ושניהם שבים על הכללית, רק שתכס בכל אחד צוין השם הסמוך. — פלילים. מענין ונתן בפלילים (שמות כ"א, כ"ב).

כי איש וכו'. נוסד על המליצה: כי איש קדחה באפי ותיקר עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבולה (דברים ל"ג, כ"ג).

בג' מדרגות הדריג איוב הננות של פיתוי הלב על אשת איש, לומר כי ראוי הוא חטא זה שיחול עליו העונש היותר מופלג.

כי הוא זמה — והיא עון פלילים — כי איש היא! — ואלו נכשלתי בחטא זה, אז אנזיר: עד אברון תאכל ובכל תבואתי תשרש!

יג אם־אמאם משפט עבדי ואמתי
ברבם עמדי:

יד ומה אעשה כי־יקום אל
וקי־יפקד מה אשיבנו:

טו הלא בבטן עשני עשהו
ויכוננו ברחם אחר:

(יג) אם אמאם. חלו היה מונהגי למואס משפט עבדי ואמתי, שלא לשום לב על טעמותיהם בריבם עמדי —

(יד) ומה אעשה. אז היה לי מן הראוי לגור מוכני העונש ולומר ומה אעשה כי יקום אל וכי יפקד עלי עוני — מה אשיבנו. ומה אדבר ומה אנטדק.

(טו) הלא בבטן עשני עשהו. הלא עושני עשה גם אותו צנטן (העבד, והאנוה בכלל).

ויכוננו ברחם — אחר. ואחד היה כונן אותו ברחם, ולא נגרע הוא צערכו יומי — ומה התגלות היתה לי ח"כ לכני האל.

אם אמאם יוכני שחשבו לכחיתות כבוד ליכנס לדין עם עבדי וחיותי.

ברבם עמדי. חן צריצם עמדי.

אם אמאם — ומה אעשה. לשון נופל על לשון. כי יקום אל. מענין
עתה אקום יאמר ה' (תהלים י"ג, ו).

וכי יפקד, מענין מה תאמרי כי יפקד עליך (ירמיה י"ג, כ"א).

עשהו ויכוננו. ע"ד: הוא עשך ויכוננך (דברים ל"ג, ו); וכן ידיך עשוני
ויכוננוני (תהלים קי"ט).

ויכוננו. ז' נוני"ן מהעיקר, והנו"ן לכוני הרצים המדצרים צעדס נצלע צלות
הדגושה.

אחר. אל אחד. אלו היה התואר של ברחם, לא תתכן הה"א הידיעה
הנצלעת צקמן של צי"ת השימוש.

ואין כוונת איוב לומר בכל זה, כי היה נמנע ממאוס משפט עברו ואמתו מפחד העונש —
אלא כי היה אז העונש בא עליו ברין, ולא היתה לו שום סבה להרהר אחרי מדותיו של אלוה.
ועל דרך זו הולך ענין כל הפרשה.

טו אם־אֲמַנֶּעַ מַחְפֵּיץ דָּלִים

וְעֵינִי אֶלְמָנָה אֹכֶלָה:

יו וְאֶכֶל פֶּתִי לְבָדִי

וְלֹא־אֶכֶל יְתוֹם מִמָּנָה:

יח כִּי מִנְעוּרִי גִדְלָנִי בְּאֵב

וּמִבֶּטֶן אִמִּי אֲנִי־חָנָה:

(טו) אם אמנע מחפץ דלים. האם הוא מנהגי למנוע מדלים חפצם.

וְעֵינִי אֶלְמָנָה אֹכֶלָה. ואם אכלה צתוחלת ומושכה עיני אלמנה המזקשת
עזרתי.

צכל מוקום שזכר צפרשה זו מלת אם וזכר העונש עמו, טעמו הוא
טעם תנאי; וכשלא נזכר העונש צדו, שיעורו הוא האם, כלומר האם עשיתי
זאת.

מחפץ דלים. סרם המלות: מדלים חפץ. ומה שנהפך הסדר הוא, כדי
לשום אות המי"ס על מלת חפץ ולשמור צכל המאמר השיווי צאות זו.

אכלה. העצרי משתמש בלשון כליון עינים על המוצה על דבר לריק. — ועל המחמק הזה המכיים צמלת אכלה סמך הכתוב הצא המתחיל צמלת ואכל ע"ד לשון נוכל על לשון.

(יז) ואכל פתי לבדי. ואם הוא מנהגי שאוכל כתי לדדי — ולא אכל יתום במנה. כלומר חיה עמי היה מוסר עווי, והיתום שתי באוכלי שלחני כל הימים.

(יח) כי מנעורי וכו'. צורת כתוב זה לכי ענינו היא:

כי מנעורי ומבטן אמי גדלני — כאב אנחנה. האל גדל אותי מנעורי ויוצן אחי שאנחה היתום כאלו הייתי אז לו. — כענין אמור: וחנותי לבני בטני (לעיל י"ב, י"ז).

גדלני שז אל קל צמחור: ומה אעשה כי יקום אל, כי כל הענין כאן נקשר צמחור זה וגסוך עליו כאלו היה צמור: ומה אעשה כי יקום אל — אם אמנע מחפץ דלים וכו'.

אנחנה. שרשו נח, והס"ל צכוף הוא ה"ל הרצון כלומר שאחכוך להנחות, והט"ן לתכחרת הקריאה, והרצה מנינו כזה צבעלי נל"ה.

ענין כתוב זה הוא עד"ה: אלהים למדתני מנעורי ועד הנה — אגיד נפלאותיך (תהלים ע"ה, י"ז).

אם אראה אובר מבלי לבוש
ואין כסות לאביון:

אם לא ברכוני חלצו חלציון
וכגז כבשי יתחכם:

(יט — כ) אם אראה וכו' — אם לא וכו'. החינם רחיתי חיש שהוא חוצד מוכני שאין לו לבוש לכסית מערווינו, וחציון אשר אין לו כסית צקרה להגן צעדו יתענה — ולא הלצתיו ולא כסיתיו. מבלי לבוש. מוכני שאין לו לבוש כלל. ואין כסות. צקרה.

אם לא ברכוני חלציו. על שהייתי מכסה מערומיהם. — מקציל למאמר הא' צפסוק י"ט.

ומני כבשי יתחמם. ע"ד כבשים ללבושיך (משלי כ"ז, כ"ו), והוא מקציל למאמר הצ' צפסוק י"ט.

ז' כסוקים אלו הם דזוקים צעניס לענין הכתוצים שקדמו: לא לצד שלא אוכל כתי לצדי', אצל גם כי אראה ערום וכסיתיו. — ע"ד: הלא פרום לרעב לחמך. . . כי תראה ערום וכסיתו (ישעיה כ"ח, ז).

כא אם הניפותי על יתום ידי
כי אראה בשער עזרתי:

כב כתפי משכמה תפול
ואזרעי מקנה תשבר:

כג כי פחד אלי איר אל
ומשאיתו לא אוכל:

(כא) אם הניפותי מעולם על יתום ידי להכותו.

כי אראה בשער עזרתי. יען כי ראיתי לו עזרה צשער, שהיה נתחייב עפי' הדין והוא היה מסרצ לניית הדין.

(כב) כתפי משכמה תפול, אלו עשיתי זאת, ולא הייתי נמנע מלהכותו, ומחמלתי עליו אשר הוא חלוש ואין לו עזר, ואזרעי מקנה תשבר.

הניפותי. מענין כי חרבך הנפת עליה (שמות כ, כ").

על יתום. דווקא, אצל אדם אחר שנתחייב צדין כגמר צו דינו, כאמרו לעיל: ואשברה מתלעות עול (כ"ט, י"ז).

משכמה. הוא רוחצ הכתף. — מקנה. הוא עגס העליון העגול כקנה, ועל שהוא עגול כקנה קורא אותו כן (רש"י).

אזרעי. האלף נוסף, מול עזרתי כמו שנקט כתפי מול הניפותי ע"ד לשון מוכל על לשון.

(כו) כי פחד אלי — איד אל. אני איני מכת החניפים אשר מורא צר ודם נצר יותר עליהם ממורא שמים. הפחד שהוא אלי הוא איד אל ולא הפחד מהאנשים. — ע"ד: ולא פחדתי אליך (ירמיה 3, י"ט).

ומשאתו לא אוכל. ומכני שאתו ורוממותו לא אוכל לעשות מה שאינו הגון, ולא מכני יראת העונש.

כתיב זה הוא מול המאמר: כי אראה בשער עזרתי, כאומר לי אינו די להיות זכאי צעיני האנשים, אצל אהפוך שיתגלו מעשי לפני המקום. — ואמר איוב זה כמהתל צריעיו שהיה מחזיקם לחניפים המונעים מעשות הרע מכני מראיה העין. — ע"ד שאמר לריעיו לעיל:

הלא שאתו תבעת אתכם
ופחדו יפל עליכם (י"ג, י"א).

כר אם־שִׁמְתִי זָהָב כֶּסֶלִי
וְלִפְתָּם אִמַּרְתִּי מִבְטָחִי:

כה אם־אֲשַׁמַּח כִּי־רַב חֵילִי
וְכִי־כִפִּיר מִצָּאָה יָדִי:

כו אם־אֲרַאֲהָ אֹר כִּי יִהְיֶה
וְיִרְחַח יִקְרַח הַלֵּךְ:

כז וַיִּפֹּת בִּסְתֵר לִבִּי
וַתִּשָּׁק יָדִי לִפִּי:

כח גַּם־הוּא עֵנָן פְּלִילִי
כִי־כַח־שִׁתִּי לֹאֵל מִמַּעַל:

(כד) אם ישמתי זהב כסלי. האם שנותי זהב כסלי צדורח עוד שמש ההצלחה עלי.

ולכתם אמרתי מבטחי. והאם אף לזהב היותר משובח שהיה לי אמרתי: מנצחתי אתה!

(כ"ה — כז) אם אשמח וכו'. מפני שהייתי שמח כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי, אם אראה אור ההלכה כי יהל שהאיר לי צימי חרפי, וירח יקר הלך ויריחי היה זורח צמילואו — ויפת בסתר לבי. עד שהיה מפני זה לצי נפתה צסתר להתגאות צעשרי ולצטוט עליו, ותשק ידי לפי, אך שדצקה ידי לפי, שלא לגלות רוס לצצי. — כלומר לא לצד שלא אמרתי לכתם מצטחי אתה, אצל גם צסתר לצצי לא התגאתי צעשרי.

אם אשמח — אם אראה. אם אשמח כי אראה —

אור כי יהל. כי יהל אור השמש לי. — מול אמרו: בהלו נרו (לעיל כ"ט, ג).

וירח יקר הלך. ויריחי היה הולך וזורח צמילואו וצסדרו, והיה יקר תמיד, ולא כעס יקרות וכעס קפאון. — על דרך שנאמר: והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון (זכריה י"ד, ו).

ויפת. עד שמצצת ההלכה שהיתה לי, היה לצי נפתה לחשו, כי צעוטס ידי עשרתי ומנאתי און לי. — או הענין ורחצ לצי, כענין יפת אלהים ליפת (צראשית ט, כ"ז).

ותשק ידי לפי. אך שהייתי נזסר לומר כך צפרסוס, אצל תשק ידי לפי לסתמו מצלי להוציא על שפתי התנשאותי צסתר לצצי. — או הענין שהיה נוסק ידו לסיומן שהיה עשתה לו רצ חילו.

הכתוצים האלו נוסדו על המקראים:

ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ז, ז).

כי אמר בכח ידי עשיתי . . . ואוריד כאביר יושבים ותמצא כקן ידי לחיל העמים (ישעיה, י"ג — י"ד).

(כח) גם הוא עון פלילי. גם עון זה — התגאות על עשרו — הוא עון הראוי לעונש.

כי בחשתי צס לאל ממעל. ע"ד: פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה (משלי ל, ט).

כט אם־אֶשְׂמַח בְּפִיד מִשְׁנָאִי

וְהִתְעוֹרַרְתִּי כִּי־מִצְאוֹ רָע:

ל וְלֹא־נָתַתִּי לַחֲטָא חֲכִי

לִישְׂאֵל בְּאֵלֶּה נִפְשׁוֹ:

לא אם־לֹא אָמְרוּ מִתִּי אֶהְיֶה

מִי־יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׁבָּע:

לב בַּחוּץ לֹא־יִלֵּין גֵּר

דְּלַתִּי לְאַרְח אֶפְתָּח:

(כט — ל) אם אֶשְׂמַח וכו'. האם הייתי שונם לאיד שצא על וּשְׁנָאִי. והתעוררתי. והאם רק התעוררתי צלצו לשונות כי מִצְאוֹ רָע וְלֹא נָתַתִּי לַחֲטָא חֲכִי, שִׁנְאוֹ הָרַע וּצְלִי שָׁנַתִּי חֲכִי לַחֲטָא לִישְׂאֵל בְּאֵלֶּה נִפְשׁוֹ, ולקללו צכה מלֹא. — כוונָה עֵינִן זֶה לַעֲנִין שִׁלְכִנּוּי, לוֹמַר כִּנּוּ שֶׁלֹּא יִשְׁנֹם וִירָחֵץ לִצִּי כִּי רַצַּח חִילִי, כֵּן לֹא אֶשְׁנֹם לֹאִיד חִוּצִי. — והתעוררתי. לֹא הִיָּה לִי שׁוֹם הָרַגֵּשׁ הַנָּשָׂה, וְחִזָּה הַתְּעוֹרָרוֹת שֶׁל שׁוֹמֵה.

וְלֹא נָתַתִּי לַחֲטָא חֲכִי. ע"ד: אֵל תֵּתֵן אֶת פִּיךָ לַחֲטָאִים אֶת בִּשְׂרֶךְ (קִהַלְתָּ הֵ, ה).

לִישְׂאֵל בְּאֵלֶּה נִפְשׁוֹ. לִשְׂאֵל נִפְשׁוֹ שֶׁל וּשְׁנָאִי צָלַח וְצָקְלָה. ע"ד שְׁנָאוֹר: אֶת אִשְׁרֵי יַחֲטָא אִישׁ לְרַעְהוּ וְנִשְׂאָה בּוֹ אֱלֹהִים לְהַאֲלוֹתוֹ (וּ"א ח, ל"א). חֲכִילוֹ שִׁיחָה זוֹ לֹא הִיָּה לִי, שִׁנְאוֹ הָרַע וּצְלִי אִשְׁרֵי נִשְׂאָהִי צוֹ אֱלֹהִים לְהַאֲלוֹתוֹ, כ"כ הִיָּה נִפְשִׁי צָכָה וְנִקְיָה תְּמוּדָה. — עֵינִן זֶה כּוֹסֵד עַל הַכְּתוּבִים:

שִׁמַּח לֹאִיד לֹא יִנְקָה (וּשְׁלִי י"ז, ה).

בְּנִפְל אוֹיְבְךָ אֵל תִּשְׁמַח (שם כ"ד, י"ז).

(לז — לז) אם לֹא אָמְרוּ וכו' — בַּחוּץ לֹא יִלֵּין גֵּר. אִם וּנְתִי אֶהְיֶה לֹא צָקְסוּ אֶת נִפְשׁוֹ וּשְׁנָאִי, וְחִוּרוֹ הַלִּיחִי שֶׁהַשְּׁגוּסָה, וְלֹא נִשְׁבָּע וּנְשָׂרוֹ — בַּחוּץ לֹא יִלֵּין שׁוֹם גֵּר הֵךְ שֶׁהוּא חִוּצִי.

דְּלַתִּי לְאַרְח אֶפְתָּח. כִּי זֶה וּנְהִי לַכְּתוּב לְרוּחָה דְּלַתִּי צִיִּיתִי לְכָל עוֹצֵר חוּרָה, יִהְיֶה נִי שִׁיחָה — כָּל דְּכִכִּין יִיִּתִי וִיכּוֹל!

מבשרו לא נשבע. כענין ומבשרי לא תשבֵּעו (לעיל י"ט, כ"ג).

חתם בענין זה סיפור מנהגיו, כדי לחזור לעיקר ענינו שהיה קובל עליו — שמדות ריעיו לרעתו. כאומר ראו מה ביני לבין מתי סודי: הם שמחים לצרות נפשי, יען כי אני לא לבד שהשתתפתי עמהם בצרתם, אבל גם לאיר אויבי לא אשמח, וביתי פתוח לרוחה אף למשנאי.

לג אם־כסיתי כאדם פִּשְׁעִי
לְטֹמֹן בְּחִבִּי עֹנִי:

לד כִּי אֶעְרוֹץ הֶמְזֹן־רָבָה
ובוֹד־מִשְׁפָּחוֹת יַחְתָּנִי
וְאָדָם לֹא־אֵצָא פֶתַח:

(לג — לד) אם כסיתי וכו' — כי אערוץ וכו'. האם כסיתי מעולם כאחד האדם כשעי, כדי לטמון צהצי עוני ולהעלימו מעיני הצרות מיראתי מכניהם — אשר צאתי לידי כך שאערוץ ואכחד עתה מכני המון של עיר רצה, ושגם צווי משפחות יחתני ויכחידיני צחרכותיו, ואני מוכרח לידוס ולסצול, עד שמיראה מכניהם אף לא אלא מכתת ציתי. — אם כסיתי — לטמון. כסיתי לכוונת הטוונה להסתיר מעשי מכני הצרות.

כאדם. כאחד האדם, כמו והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז).
וכן אכן כאדם תמותון (תהלים כ"ג, ז).

בחבי. צמצואי וזהו הסק, הירושלמי מתרגם הבא נא ירך בחקך (שמות ד, ו) אעל ירך צחוצך.

כי אערוץ. אשר אערוץ, לשון כחד. — המון רבה. חסר המתואר ושיעורו הוא: המון אנשים של עיר רצה. אף צרחוצ עיר גדולה יש לו לכחד, שיאסכו עליו נכים ויחרכוהו.

אערוץ — יחתני. מענין אל תערץ ואל תחת (יהושע א, ט).

ואדום. חוזר על אם כסיתי כאדם ע"ד לשון מכל על לשון.

לא אצא פתח. ויול דלתי לארח אפתח. אני שכתחתי ציתי לכל עוזר
הורח צאתי לכלל וודה זו שאירח לצאת ווכתח ציתי החוצה. ע"ד: שנתני תועבות
למו כלא ולא אצא (תהלים כ"ח, ט).

ב' כתובים אלו באים בסיום סיפור מנהגיו ע"ד כלל אחר הפרט. כל מה שספרתי הוא אמת כי
סתרי בגלויי, ולא היה זה מנהגי מעולם לעשות במחשך מעשי, ולומר מי רואני ומי יודעני.

לה מי יתן-לי ושמע לי
הן תוי שדי יענני
וספר כתב איש ריבי:

לו אם-לא על-שכמי אשאנו
אעננו עטרות לי:

לו כספר צערי אגידנו
במו נגיד אקרבנו:

בהתייכו סיפור מנהגיו היה איוב עומד וקורא הלוואי שיהיה מי אשר יפנה את לבו לשמוע לי
ולעייץ בענייני כרי לחרוץ על פיהם משפטו עלי.

(לה) מי יתן לי שמע לי. ווי יתן לי איש אשר ישמוע אלי (כלומר אשר
ינצל את חכמי, לעיין בדברי ריבתי ולהוכיח ציני וצין ריעי, ווי נואתנו יצדק).

הן תוי! הנה כחן ציוה שסכרתי אתן לשוכטי רשוני עיניי. — שדי יענני! אל
שדי יעיד עלי כי סכרתי האמות. — וספר הכולל הטענות כגדי אשר כתב איש
ריבי —

(לו) אם לא על שכמי אשאנו! האם איני מוכן ונוזון לשאת הסכר הזה
על שכמי, ולהציאו לאיש השמוע לי. עוד יותר מזה חף אעננו אקשיר הסכר הזה
עטרות לי.

(לו) כספר צערי אגידנו. רוצה אני להגיד לחותי האיש (רש"י) וסכר כל
בסיעתי (לא אכחד ונוזנו דבר).

כמו נגיד אקרבנו. אקרב לו ריצי כמו שמקרצים האנשים דצרי ריצותם למוי שהושם לשר ושופט עליהם.

מִי יִתֵּן לִי שִׁמְעָה לִי. חֵן הַעֲנִין שִׁיחִיה מִי שִׁשְׁמַע לְמוֹה שְׁהוּא לְמוֹה, חֵלָל לְמוֹה שְׁהוּא מִזְקָשׁ—שִׁיזֹרֵר דִּינוֹ עַל נֶכֶן.—ע"ד: לוֹ עֲמִי שִׁמְעָה לִי (תהלים כ"ה, י"ד).—וְזֶה עֲנִין זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְעִיל: מִי יִתֵּן אֲפֹ וּכְתָבוֹן מִלִּי (י"ט, כ"ג).

הֵן תִּוִּי. מִעֲנִין וְהַתּוֹת תּוֹ (יחזקאל ט, ד). רָאָה לְמוֹה שְׁהוּא אֶךְ נֶתֶן רְשִׁימוֹת צִלְמָא מִדְּקוּתִיו אֲשֶׁר עָשָׂה, וְסִיכַר אֶךְ מִקְצַת שְׁצִחוֹ.

שְׂרֵי יַעֲנִנִי! יַעֲדֵד עַל תִּוִּי כִּי אֲמוֹת הוּא.—ע"ד לְמוֹה לְעִיל: הֵנָּה בִּשְׁמַיִם עֲרִי (ט"ז, י"ט).

אִישׁ רִיבִי. הַמְרִיצ כְּנַגְדִּי, מִי שִׁיחִיה. ע"ד שֶׁאָמַר לְעִיל מִי הוּא יִרִיב עֲמָרִי (י"ג, י"ט).—ע"ד: אִישׁ רִיב (ירמיה ט"ו, י).

תִּוִּי—וּסְפָר. מוֹל תִּוִּי יִכְתּוּז אִישׁ רִיבִי סְפָר אֲשֶׁר יִכְתּוּז צוֹ כָּל מוֹה שִׁישׁ לְטַעוֹן נֶגְדִי.—כְּתָב. צִעֲצֵר, מַכְנִי צִירוֹכּוֹ לְכַעֲלִי הַעֲתִיד צִמְקָרָא שְׁלֹאֲחֵרִיו.

אִם לֹא. כְּטַעַם אֲמָנָם לְאֲמוֹת, כְּלֹמֶר וּדְלִי וְצִאֲמוֹת אֲעָשֶׂה זֹאת.

אֲשֶׁאֲנוּ אֲעַנְדֵּנּוּ. כִּינּוּי הַגּוֹף שֶׁל צ' כַּעֲלִים הָאֵלֹהִים הֵם צִיחַם הַכְּעוֹל וּמוֹסָצִים עַל וּסְפָר כְּתָב אִישׁ רִיבִי. הַסְפָּר הַזֶּה וּדְלִי עַל שְׁכִי אֲשֶׁאֲנוּ, אֶךְ אֲעַנְדֵּנוּ עַטְרוֹת לִי, כִּי מִתּוֹךְ טַעֲמוֹתָיו תּוֹצֵר וְתוֹכֵר זְכוּתִי עוֹד יוֹתֵר עַל צוּרִיה.

אֲעַנְדֵּנּוּ. מִעֲנִין עֲנָדָם עַל גְּרַגְרָתִיךְ (משלי ו, כ"א).

אֲגִידֵנּוּ. עַל כְּרַחֵךְ צִרִיךְ אֲתָה לְכַרֵּשׁ הַכִּינּוּי הַגּוֹף שֶׁל כַּעֲלֵ זֶה צִיחַם שְׁאֲלִיו, כְּלֹמֶר אֲגִיד לּוֹ, וְא"כ מוֹכַח כִּי כְּתוּב זֶה אִינוֹ עַל דֶּרֶךְ הַשּׁוֹה עִם הַכְּתוּב שְׁלֹכִינוּ, וּמוֹכְרָחִים אֵינוֹ לְמוֹה שְׁהוּא שֶׁעַל שְׁוֹמַע לִי זְכָתוֹ ל"ה.

אֲקַרְבֵּנּוּ. הַכִּינּוּי הוּא צִיחַם שְׁאֲלִיו כְּמוֹ הַכִּינּוּי שֶׁל הַכְּעַל שְׁלֹכִינוּ אֲשֶׁר הוּא עִמּוֹ עַל דֶּרֶךְ הַשּׁוֹה, וְטַעֲמוֹ אֲקַרְצ לּוֹ, וְקָרִיצָה זֹו לְמַשְׁכֵּט הַיָּא, כְּלֹמֶר אֲקַרְצ לּוֹ רִיבִי. ע"ד: קָרְבוֹ רִיבְכֶם (ישעיה מ"א, כ"א).

וְעֲנִין רִיב זֶה אֲשֶׁר יִקְרְבֵהוּ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ הַשּׁוֹמַע לּוֹ הוּא זוֹכֵר בְּכַתּוּבִים הַבָּאִים.

איוב — הוספות דברי איוב לא

לח אם-עלי אדמתי תזעק
וְיִחַד תִּלְמִיָּה יִבְכִּיּוֹן:

לט אם-כחה אכלתי בלי-כסף
וּנְפֶשׁ בְּעַלְיָה הִפְחָתִי:

מ תחת חטה יצא חוח
וְתַחַת שְׁעֵרָה בָּאֵשָׁה
תָּמוּ דְבָרֵי אִיּוֹב:

זהו שאומר לו:

(לח) אם עלי אדמתי תזעק. אם לועקת אדמת שדי עלי חום צעליה הראשונים (רש"ז').

ויחד תלמיה יבכיון. ותלמיה יחד יבכיון על כי אינם נעזדים עוד ונצעליהם הראשונים.

(לט) אם כחה אכלתי בלי כסף. אם אכלתי תצואתה ונצלי שקייתיה ונתתי מחירה לנצליה הראשונים.

ונפש בעליה הפחתי. אכל הפחתי נפש צעליה כי עסקתים ורעותים —

(מ) תחת חטה וכו'. אז יהיה זה גמולי: — לא תוסיף האדמה תת כחה לי אכל תמוית לי קק ודרדר —

תחת חטה יצא חוח

ותחת שערה באשה!

מוכן אני ונורוזה לקבל עלי דיני — מדה כנגד מדה.

מליצה זו דומה למליצת הנצי"א:

ויקו לעישות ענבים ויעש באושים (ישעיה ה, ז).

והיא הכוכה צענינה ומה שנקמר:

תחת הנעצוץ יעלה ברוש

ותחת הסרפר יעלה הדס (שם כ"ה, י"ג).

כל משכיל יכיר ויבין כי בכתובים האלו (ל"ה—מ) הכין המליץ הדרך לפרשיות הנאות ופינה מקום לא ל"הוא בן ברכאל הבוזי שהיה שם בעדת השומעים, ולרמוז על זה עוד יתור בהחלט נחתמה הפרשה בהמאמר:

תמו דברי איוב.

איוב גמר כל דבריו והיה לריעיו לענות לו—אבל שבתו ולא ענו.

תוכן ההוספה השניה.—בשלש פרשיות הקדומות השלים איוב עיקר כוונתו בחלונותיו—גילוי גודל צעריו על כי במרודו גם כבודו הורד פלאים ונהפכו בו מחשבות ריעיו, ומפני זה הוא מבקש כ"כ שיבורר דינו על בוריו בעודו בחיים, למען דעת כל בני גילו, כי לחנם נפגע וכי אין בו שום פגם ודופי. כי נשיאות הפנים אשר יש לאיש ישר הולך בין האנשים נראתה לו לרום ההצלחה אשר יפול בה חבל אנוש פה עלי חלד; ובהפך הכבו והקלון אשר שופכים האנשים על מי, חשב לתחתית השפלות שידחה בה האדם. העשיר לא יתענג על רוב עשרו ואף לא ירלה שום הנאה מנכסיו הרבים, אם אין רוח הבריות נוחה הימנו, וכבודו ידל בעיניהם; והעני לא יחרל בעניו, כל זמן שקרוביו ומיורעיו לא ירחקו מעליו ולא יחסרו לו ריעים נאמנים המנחמים אותו ומדברים על לבו.

לכן הרחיב איוב בדבריו האחרונים לדבר מכל היקר והגדולה אשר נעשו לו בירחי קדם כאשר היה בימי חרפו ואור ההצלחה האיר לו במלואו, והאיך פתאום ההפך עליו ונאבדו ממנו כל אלה. * יותר מעל חליו ומעל אכרן בניו וקניניו, הפליג להתאונן על כי אחרי נפלו רבת שבעה לה נפשו לעג השאננים. ומה שהיה זוכר גם שארי עניני האושר אשר מלפנים היו לו לנחלה ונאבדו מעמו בענין רע—הוא אך לההצעה לסיפורו מהכבוד אשר בא לו בעקבות עשרו ומהשפלות הנסבה לו מעניו כי הא בהא תליא: אוהבי עשיר רבים וכל הריע לאיש מתן; ובאבוד העושר גם הכבוד והחן ירחקו ויסורו מאתו.

וזאת היא שהסבה תלונותיו מתחילה. לא אכרן קניניו וגם לא רוב מכאוביו שמו על שפתותיו הנהי אשר הרים כבוא אליו ריעיו וישבו לארץ אתו משמים, כי אם הרעיון שנתעורר בקרבו והתגבר עליו מאוד, כי נדמה הוא לריעיו כאיש אשר ישא בחטאו. רעיון זה נתעורר בקרבו בסיבת שתיקותם. כי כל שבעת הימים ושבעת הלילות שהיו אתו, לא היה איש מהם דובר אליו, ולא היה מי שניסה לשלם גיחומים לו ולחבש לעצבותיו. וכאשר אח"כ בסיבת קינתו

* רצים תמוהו על לא זכרו צקינותיו אצדן צניו, הלא אין מקרה רע מכאיז ומעניז לצ האדם יותר מומיתת צנים. — אומנם היתה זאת שווא מהמליץ צכוונה — להראות כמה קשה נכסו של איוב צחיים, עד שלא הקפיד כלל על מיתת צניו כי צדעתו טוב מותם מוחיהם. כאלו אמר איוב צשתיקתו מהרעה הגדולה הצאת אשר צאתהו — כי לוקחו צמות ומחמדי עיניו מלתו: משבח אני את המתים שכבר מתו, כי מפני הרעה נאספו הם הלכו למנוחה ואותי עזבו לאנחה!

שפרצה על דל שפתיו ניסו ריעיו דבריהם אליו, והוכיחוהו על שיחו, והשתדלו לעוררו לתשובה. להתחנן אל אלוה אולי יחוס ואולי ירחם — השריש בלבו רעיון זה, שהנא נחשד לחוטא בעיניהם, עוד יותר.

אילו היה איוב חפשי כהרעיון הזה, אילו לא היה נותן לבו לחשוב שבגדו בו ריעיו, להחזיקו כחמת גודל יסוריו. לאיש תככים אשר מאז הרבה לפשוט בסתר וטמן כחובו עונו — אז וודאי לא היה מקלל את יומו, ולא היה שופך נפשו בקינה כלל. אך היה יושב דומם על עפרו ונושא בסבל עולו כי נטל עליו. אבל הסרת כבודו ועדיו גדלה לו מנשוא. הנה ראה הנדחה הזה — או חשב לראות — בעיני רוח דמיונו, כי גם ריעיו היותר קרובים, אשר ידעו היטב את טיבו ואת שיחו ודבקו בו באהבה עזה כמות כחוק כל ריעים נאמנים, נהפכו לו עתה לאויבים, בחשבם כי גם ארוה ממעל נהפך לאויב לו, ושפך עליו זעמו, והכהו על רוע מעשיו בשבט אפו; ומה א"כ יהיה מעכשיו למולו מצב ההמונים אשר כן דרכם תמיד, לרדוף הנרדף ולחרף הנחרף והמשולח לפניעים, ולשנוא המוכה ומיעונה הנחשב להם לשנוא בעיני המקום. — זאת היתה האש אשר קדחה כזפת בוערה בקרבו ונלאה כלכל.

ומה נקל היה זה לריעיו להרויח לבו ולהסיר מעמו הרעיון המר הזה, ולהשקיט סערת נפשו לדממה! — אילו הטיפו מלתם על תומתו כי גדלה ונודעה למרחקים; אילו ניסו לדבר על לבו כמו אלה: צר לנו אחינו מאוד לראותך כמעמד זה, מעומם בכל עמל ותלאה ומנודח באפילת העוני! אכן בכל זאת אין כאן סיבה לומר נואש. החדלת תירושך! האם גלה בענין כבודך מעמך! הלא עוד עמך ריעיך המכבדים אותך, הנם שנדכית לארץ, על זהר מעלתך הפנימית אשר לא יועם ולא ישנוא מענני הפנעים והתונות. אמנם כן הוא: גדול כים שברך, ואין מכאוב כמכאובך. אבל מה לזה עם האושר האמיתי של האנוש אשר נפשו היא זכה ונקיה מכל חטא. אם גם נדקחו כאתך כל מחמדיך שהיו לך מקדם, הלא נשארו לך קניניך הנצחיים אשר כל קניני התבל לא ישוו בם. מטמוני לבך הם לך לערי ער — העש לא יאכלם, ולא תשערים הסופה, ויד הכליון נצח לא תשינם. תוכה קנית, מה חכרת — ומה לך עוד להתאונן ולהתלונן! — אילו כה היו דבריהם אליו — אז בלי ספק היתה שבה עליו נפשו מהר, והיתה נוחה ושקטה בהרעיון מלא נוחם ומרגוע, כי עוד נאמנה אתו רוח ריעיו המשתתפים עמו בצרותיו ונושאים אתו.

אך ריעיו לא התנהגו עמו על פי מדה זו. — לא מפני שבאמת בגדו בו, ושנאוהו על רוב יסוריו ושכחו לרעתו; אלא מפני שלפי אמונתם אשר היתה מקובלה להם חשבו זה לנמנע שייסר אלוה את האנוש על לא חמס בכפיו, והיתה זאת שתלו החיסרון בו רק מאהבתם אותו, כדי לעוררו לתשובה ולהטותו לתחיה. ויותר שהיה הוא משתדל להצדיק את נפשו, התעצמו הם יותר בדעתם להחזיקו לחוטא.

והם תמכו יתירותיהם לשפוט כזה על ג' היסודות האלו אשר במובנם האמיתי אין ספק באמיתותן: הא' לא יצדק שום אנוש פני יוצרו, ואין צדיק בארץ אשר לא יחטא; הב' צדיק השם בכל דרכיו ואין עולתה בו; הג' באורח צדקה ימצאו החיים והאושר. — הנה היסודות האלו, כאשר ידכש מעל הספר כמה שיבוא, חזקות ובצורות הן, ונעלות על כל ספק — ידעו ויודה להן כל איש משכיל וישר הולך. אבל הם לא ידעו האין להתאים עם היסודות האלו ההנחה שעם אמיתותן אין להרשיע המיוסר ולגזור אומר כי על חטאיו נתיסר. לכן גזרו ואמרו כי חטא איוב בסתר ואליה פירסם את עונו כמה שהכהו.

ואיוב גם הוא אשר ידע בצדקת נפשו לא מצא לו דרך להתאים במחשבתו צדקת האל עם מה שקרהו. ואם אטנם יראתו נצרתהו מהכחיש בהחלט צדקת אלוה בכלל, מ"מ לא מנעתהו מהצדיק את עצמו נגד האל ולומר: **חי אל הסיר משפטי וישרי המר נפשי!** — וזה וודאי אינו נכון. אם גם בטוח הוא האנוש מתוכת נפשו, ראוי הוא לו להכנע מפני האל ולקבל דינו עליו בנפש חפיצה.

והיה איוב נכון בענין זה, לא מחסרון היראה, כ"א מחסרון ידיעתו על מה שתתקדנה היראה והצדקה והתמימות הנתבעות מהאדם, הוא חשב כי גדר האל בעד שכל האנוש, ושלל מעמו הידיעה וההשגה בדברים שלאחר הטבע ואין בידי אדם אלא יראת שמים, ועל פיה יש לו לתקן דרכיו ומדותיו.

מהדיעה הזאת, שמוגבל שכל האנוש בעיוניים, צמחו תכונת איוב ומעשהו. הנה ראינו בראש הספר שהעיד הכורא על איוב: **אין כמהו בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע.** התארים האלו נותנים ציור שלם ממדות איוב בדיעות ובמעשיות אשר הן שתיים שהן ארבע — שתיים בדיעות, האחת בענין האמונה והאחת בענין המוסר; ושתיים במעשיות אשר הן תולדות הראשונות. איוב היה **תם** בעינו בעניני האמונה — לא הלך במחקריו בגדולות ובנפלאות הנשגבות מהשכל האנושי; — ומה נמשך היותו **ירא אלהים** נזהר וזריז לעבוד את הכורא בלב שלם. והיה איוב **ישר** בחקירותיו במוסריים למצוא אילו היא הדרך שיבור לו האדם ומה השם דורש מעמו; ומה נמשך היותו **סר מרע.**

איש אשר אלה לו, היה בכל עניניו נאות לכוונת המליץ, להראות בדוגמא האפשרית להאדם להתקיים ולעמוד בתומתו אף בחזותו כי יציץ מטה הזרון, ופרי הצדק הוא רוש ולענה. כי היה זה בטבעו הפנימי לבחור הטוב והישר ולשמש את רבו שלא על מנת לקבל פרס. הוא הרגיש בקרבו כי תסור מאתו מעלתו הרמה, ותאבד ממנו הנדולה אשר יצטר בה הכורא את האנוש, כי ישחית דרכו ויתעב עלילה.

דיעה זו הדריכתהו לנצור ארחות תום ולאחוז בכל מדה ישרה ונכונה עד שהיה שלם בכל עניניו. לא נטה מימיו מחוקי הצדק והישר; אהב הטוב והאמת ומאס בשקר ובכצע מעשקות; נתן נפשו על הדינים, להציל עשוקים מיד עושקיהם, ולשפוט בצדק דין יתום ולריב ריב אלמנה; לבו נרב אותו לתת פזר לאביונים ולנהל כושלים ולכסות מערומיהם; לא נשא עינו בגאון וגובה על הסרים למשמעתו, ולא מאס במשפטם אף בריבם עמרו. לא עשה זהב כסלו, ולא הרים לבבו על חילו הרב; לא נקם ולא נטר איבה, ולא נתן פיהו לחטוא לחרף שונאו ולשאול באלה קלקלתו; לא שש באיר משנאיו, וביתו היה למנוס ולמפלט לכל עוברי אורח, בלי הכרל אם אוהביו היו או אויביו.

וזה היה דרכו בעניני האמונה: האמין באמונה שלימה באלוה כורא ומנהיג, כי כל יצורי בראשית מעידים על מציאותו ויכלתו. אבל בשארי עיקרי האמונה — עיקר ההשגחה

הפרטית ועיקר הגמול — לא החזיק. כי אין ראיה על אמתותם מהמוחש, וגם אין צורך להם לתיקון מדות האדם.

קודם שהוכח איוב במכאובים ועוד הלך לתומו לנוגה זרחו, היו גם עיקרים הללו באמנה אתו הלא ראינו כי קרש מעת לעת בנו אשר היה תוף וחליל ויין משתיהם, והעלה עולות בעדם, כחששו כי חטאו בלבבם, וקשבו כי תהיינה העולות להם לרצון לפני השם לכפר עליהם. א"כ ודאי היה אז מאמין כי יתרצה האנוש אל אלוה בעשותו פקודיו, וכי בשמרם עקב רב. — אכן בעברו בעמק הבכא, וגלי התנוגה עברו על נפשו, שינה את טעמו, והסיר מקרבו אמונתו התמימה מקודם, ונשאר רק מודה במקצת — מודה במציאות הבורא שהוא מחויב המציאות, וכופר בעיקרי ההשגחה והגמול אשר אין מופת עליהם בהמוחש, ואין הכרח להם לתיקון ותורת האדם, מאחר שהתמימות האמיתית היא עשיית הטוב בלי פנייה, ואהבת האמת והיושר שאינה תלויה בדבר.

אולם טעה איוב בענין זה. אם גם אינם נצרכים עיקרים הללו להדריך האדם במעגלי יושר, נצרכים הם לנהל אותו על מי מנוחות האושר. יעוד האנוש הוא להשיג ולנחול שניהם. ואין מי שיהיה מאושר פה בחלד כמו המאמין כי צדיק השם צדקות אהב ישר יחזו פנימו. ואיוב בעצמו הוא לעד על זה. כי אף שעמד בנסיונו ונשאר עם צרותיו שלם בתמימותו, מצאנוהו וראינוהו מחוסר האושר אשר הנחיל ללב האמונה באלוה משגח על יצוריו ומשלם לאנוש כדרכו. — אבל השאלה היא: כמה יאומתו לנו העיקרים האלו אשר אין יסוד להם בהמוחש. להתיר שאלה זו, הוביל המליץ על כמת המחזה החוקר הנפלא אליהוא אשר סלל לו בעיונים מסילה חדשה העולה בית אל המדע והאושר.

מעני אליהוא.

אחרי שתמו דברי איוב, וריעיו שבתו מענותו, קם אחד מערת השומעים, איש צעיר לימים ומלא רוח אלהים — **אליהוא בן ברכאל הכוזי** — והראה ההשכלה הנכונה להגיע בעיונים אל מטרת האמת.

הנה שלשת ריעי איוב התפלכפו על ענין ההשגחה והגמול ביסודות לקוחות מהמוחשות והמקובלות. כל אחד ואחד מהם בנה לעצמו בנין מחקר, או על מה שראה ממעשי בני האדם ומקריהם, או על מה ששמע מהמקובל והנהוג בקרב העם בעיקרי האמונה, וכולם הסכימו על דיעה אחת — כי אך פרי מעלליו יאכל האנוש: חבל הצדיק נופל לו בנעימים, וגורל הרשע הוא כליון הנוף והנפש.

אכנס איוב הלך רק אחרי המוחש. רק כמקור הנסיון ידלה האדם כל ידיעותיו. כי קצר שכל האנוש להשיג מה שהוא מכוסה מעיניו. והחסרון הזה בידיעותיו של האדם אין להמנות בדיעות מקובלות. ועל החסרון הזה היתה לאיוב נוסדה היראה המנהלת את האדם בתיקון מדותיו ומעשיו. יען כי אנו נגדרים ומוגבלים בהשגתנו, ונעלמו מעינינו חוקי הנהגת התבל — לכן אין טוב לנו כ"א לירא את השם וללכת בדרכי המוסר.

אולם לא כדרך אלה דרך אליהוא. — הוא עזב דרך הנסיון ושם פניו בעיניו פנימה, קרב לב אנוש, אשר שם הן נטועות כל הדיעות הרמות והנשגבות הנצרכות לתיקון מדות האדם ומעשיו ולהשגת אשורו האמיתי. כי הגדיל אלוה את האדם ושמהו עליון לעולם החצוני כנטוע בקרבו עולם רוחני. כי רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינהו. על עולם הרוחני הזה תמך אליהוא יתירות ויסודות חקירותיו. לא על הקדמות הנקנות מהנסיון תבנה ותכונן טירת האמונה, כי המעשים בתבל ובקרב בני האדם אך יבלבלו השכל, ויעוררו ספיקות אשר תהרוסנה אשיות האמונה והמוסר. לכן ברוח יכרח המחקר האמיתי מהמית התבל ושאונו, ויגוס הקדש פנימה, אל מקדש אל הוסד בלב האדם, למצוא ולהבין הדיעות שהוטבעו שם מאת הבורא להנחות האנוש הדרך אשר ילך בה. כמו שאמר החכם: אם תרע את נפשך תרע את אלהיך.

ואז בצאתו מן הקדש החוצה ויביט סביב, מאזור חיל וחוסן במושכלותיו — גם תבל ומלואו יראו לו באור חדש. באור שכלו יראה אור כי לעת קץ ילבנו ויצרפו הדברים.

ואלו הן ראשי הדיעות אשר אמיתותן בעצמן, במה שהן נקראות מעל לוח לב האנוש כמו מעל ספר כתוב באצבע אלהים.

א' האדם הוא מוסרי. כי הוא מיועד לקנות שלימות בעיון ובמעשה. לכן יפעמחו תמיד קול השם במצפון עומק לבו, להזכירו ביעורו.

ב' צדיק השם וצדקות אהב. הנוטע און הלא ישמע ויוצר עין הלא יביט. והמלמד לאדם דעת הצדק והיושר — הלא יאהב הצדק וישנא הרשע.

ג' הצדק ינחיל לאדם יש והרשע יורידהו שחת. אם הצדק יעור האדם הוא והוא מיוסד ברוחו הפנימית — איך יחשב כי הוא לעושהו ללא הועיל.

הדיעות הללו ברר אליהוא במליצותיו בג' מענים. ואח"כ הוסיף אליהוא שאת משלו, וקיבץ דיעותיו וכללן יחד והראה על פיהן לאיוב, כי רק לנסותו ולצרפו בא אל, כדי להגיעו בסולם השלימות אל המעלה היותר גבוהה.

ובסוף השכיל אליהוא על המחזות הנפלאות בטבע — על המטר, הרעם והברק אשר הן מסיבות ביד האל מתהפכות בתחבולותיו — אם לשבת אם לחד.

הפרשה הבאה, שהיא הפתחה למעני אליהוא, נחלקת לארבע מחלקות:

המחלקה הראשונה, ההצעה לענין הפרשה, נמשכת עד פסוק ד'.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק ה' עד פסוק י'. בה אליהוא נוטל רשות ונותן טעם להתעברו על ריב זה ולהחרישו עד בה.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק י"א עד פסוק כ'. בה הוא מברר מצבו מול הריעים.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק כ"א עד סוף הפרשה. בה הוא פונה את עצמו כלפי מעלה, לחלות פני עושהו שיסעדהו לבל ישא פני איש.

פרשה לב

I.

א וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את-איוב
כי הוא צדיק בעיניו:

ב ויחר אף ואלהוא בן-ברכאל הבוץ ממשפחת רם באיוב חרה אפו
על-צדקו נפשו מאלהים:

ג ובשלשת רעיו חרה אפו על אשר לא-מצאו מענה
ורשיעו את-איוב:

ד ואלהיו חכה את-איוב בדברים
כי יקנים-הקיה כפנו לימים:

(א) וישבתו וכו'. כאשר כלה חיוז לדבר שנתו הרעים מלענות עוד לחיוז.
כי הוא צדיק בעיניו ויהי יועילו ח"כ צוועניהם, ולמה זה עוד ישחיתו דצריהם. —
לא שיוש הכתיב שחר לשונות של ענין הספק וזיטול מוועשה, כמו ויכלו, ויחדלו,
ויכני שלא כסקו דצריהם ונתוך דצריהם, אלא שלא זלו אחר גמר דצרי חיוז לחזור
חלילה עוד הכעס צוועניהם.

(ב) ויחר אף ואלהוא וכו'. חומר תחילה שחרם אף אליהוא ע"ד כלל, וברט
ח"ז על ווי שחרם חכו ווודוע שחרם חכו.

אלהוא בן ברכאל הבוץ. על שם בוז צוודינת ערצ, כו"ש: את דרן ואת
תיבא ואת בוז (ירמיה כ"ה, כ"ג), ונקרא היקוס צס זה על שם בן השני של
גחור, כו"ש: את עוין בכרו ואת בוז אחיו (צרחית כ"ז, כ"א). והוסיק:
ממשפחת רם, לנלות על הבוץ שזינו מענין ובוז ממשפחות יחתני (לעיל ל"א,
ל"ד). — (אשר שרם ליחסו על ושבחת יהזקאל בן צוזי הכהן).

ויחסו הכתיב כ"כ, כדי לתת טעם על שחר צו הוחרז והצדילו ווכל שחר
השיועיס שהיו שם לתת לו ויקוס צין הוחרזים. ויחסו הוולץ צזכירתו עד הנה,
שלא ירגישו הקוראים וויד שהרעים לא יסכיקו צטענותיהם, ויהיו כל דצריהם לטורח
עליהם ויחרזו להם.

באיוב חרה אפו על צדקו נפשו מאלהים. אף שידע נדקתו צנפשו, לא היה נכון לו להנדיק את עצמו לפני האלהים ולהחליט שהסיר האל משפטו, כי לא ינדק אנוש פני יולדו.

(ג) ובשלישת רעיו חרה אפו על אשר לא מצאו מענה — וירשיעו את איוב. חרה לו אליהוא שהרשיעו הריעים את איוב הגם שלא מנאו מענה ומספיק להנדיק האל על הכותו את איוב.

כאן רמז המליץ אליהוא לא ירשיע את איוב ולא יטיל ספק צתמימותו, אבל גם לא ינדיקו מאלהים. אלא שהוא יורה הדרך הנכון להסרת המזוכה — האיך להתאים נדקת אנוש המיוסר עם נדקת אלוה המיוסרו.

(ד) ואליהוא חכה את איוב בדברים. ואליהוא ממתין נדנריו כל משה הזמן שהיה עם איוב ושמע הויכוח צינו וצין ריעיו — כי זקנים המה ממנו לימים, ואין זה מדרך המוסר לדבר לפני מי שגדול ממנו. — לימים, אבל לא לחכמה.

II.

ה וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיָאִין מִעֲנָה בְּפִי שְׁלִישֶׁת הָאֲנָשִׁים
וַיַּחַר אָפוֹ :

י וַיַּעַן אֱלֹהִים בֶּן־בְּרַכְאֵל הַבּוֹזֵי וַיֹּאמֶר
צֹעִיר אֲנִי לַיָּמִים וְאַתֶּם יִשְׁשִׁים
עַל־כֵּן זָחַלְתִּי וְאִירָא מַחֲוֹת דַּעֲי אֶתְכֶם :

(ה — ו) וירא אליהוא וכו'. כאשר ראם אליהוא כי אין מענה צפי שלשת האנשים עד שזכני זה חרה אפו — ענה ואמר:

צעיר אני וכו'. ולא לדד שאני צעיר, אלא ואתם ישישים וזקנתם הרבה — על כן זחלתי שיתי עצמי כרומש על הארץ להתאצק צעפר רגליכם כי צעיר אני ואירא וגם היתה לי יראת הכבוד מפניכם אשר שצתם וזקנתם, מחות דעי אתכם מהגיד לכם דעתי.

זחלתי. מענין זחלי עפר (דברים ל"ז, כ"ד) שהוא לכינוי לשרצים הרומשים על הארץ צאחור התנועה, והוא אל מזה הפעל לסמן פעולת הכניעה של הנסוג אחור מפני הגדול ממנו.

זחלתי ווול צעיר אני לימים. — ואירא ווול ואתם ישישים.

אתכם הכינוי הרצים שז קל חיוז ואל ריעיו, וזוה שיזול הול נותן התנלותו על שאיחר נדנורו — לחיוז לזד ולריעיו לזד.

י אִמְרַתִּי יָמִים יִדְבְּרוּ
וְרַב שָׁנִים יִדְּעוּ חֲכָמָה:

ח אֲבֵן רוּחַ הִיא בְּאֲנוּשׁ
וְנִשְׁכַּת שְׁדֵי תְּבִינָם:

ט לֹא־רָבִים יַחֲכְמוּ
וְזִקְנִים יִבְּנוּ מִשְׁפָּט:

י לִבִּן אִמְרַתִּי שְׁמָעָה־לִּי
אֲחִיָּה דַּעִי אֶף־אֲנִי:

התחיל ליטול רשות מאיוב ולהתנצל על שתקו ער הנה.

(ז) אמרתי ימים ידברו. השנתי מוקדם כי יומי האדם צמייו יציעו לו חומר יתולדיתיהם וקורותיהם, וזכן יתרצה נסיונו מיום ליום.

וְרַב שָׁנִים יִדְּעוּ חֲכָמָה. ואם שנים הרבה יחיה האדם — אז ינחילוהו חכמה נרורה ושליוה. צוםסר שניו יקנה האדם חכמה ודעת — לפי רוב השנים תרצה ווקנתו ולכי מועט השנים תוועט ווקנתו.

(ח) אבן רוח היא באנוש, אצל חיו כן — הרוח היא ווקור הדיעות אשר ישיג וינחיל האנוש.

וְנִשְׁכַּת שְׁדֵי תְּבִינָם. והנשימה הניתנה לזני האדם וואל שדי תשכילם צינה. (יש קנקן חדש מולא ישן, וישן שחילו חדש אין צו). — ע"ד שאור החכם: מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה (יושלי כה). ר"ל החכמה תקועה בתולדת האדם וציעו וזכה הכרתו, כיום הטיוונים צלז הארץ. והנצון הושכיל ישתל לחקור על מה שיש נכחו וציונכיו מן החכמה, לגלותה ולהראותה, וישאצנה מולצו כאשר יחקר על היום אשר צעיוקי הארץ (ח"ה).

(ט) לא רבים יחכמו. לא רצים הם אשר יתנו לזם לדרוש ולתור בחכמה —

זקנים יבינו משפט. שיצונו משפט זהירותם זקנים (רצים ונזלים זהצל חייהם ועלימו אצד כלת). — ע"ד זה יש לפרש הכתוב: ולא למרתי חכמה — ודעת קדושים אדע (משלי ל, ג).

יחכמו. טעמו נתון לז לקנות חכמה, כמו אמרתי אחכמה (קהלת ז, כ"ג).

(י) לכן אמרתי שמעה לי. לכן כי רוח היא צאנוש, הני אומר עתה שמע נא, איוצ, לי.

אחזה דעי אף אני. (אולי הוכנה רוחי ציורת. — ו"ד) — אמרתי צעזר, צחינה לזמן של הפעל אחזה.

III.

י"א הֵן הוֹחַלְתִּי לְדַבְרֵיכֶם

אֲזִין עַד־תִּבְנִיתִיכֶם

עַד־תַּחֲקִירוֹן מִלִּין:

י"ב וְעַדִּיכֶם אֶתְבֹּנֵן

וְהִנֵּה אֲנִי לְאִיּוֹב מוֹכִיחַ

עוֹנֶה אֲמַרְיוֹ מִכֶּם:

אליהוא נוטל רשות מהרעים.

(יא) הֵן הוֹחַלְתִּי לְדַבְרֵיכֶם. הנה הוחלתי זמן רב לשמוע כל דבריכם —

אֲזִין עַד־תִּבְנִיתִיכֶם. צכוונה שאזין עד תצוותיכם וארד לסוף דעתכם — עַד־תַּחֲקִירוֹן מִלִּין. עד שתגיעו לחקר וקץ וליכם.

הוֹחַלְתִּי. ענין המתנה, כמו ויחל עור (צראשית ח, י). — אֲזִין, כמו אֶזְזִין והקונן לתשלוס אל"ף השרש. — וְהִנֵּה צעתיד צחינה לזמן העזר של הוחלתי כי הם נותיחסים זה על זה: הוחלתי כדי שאזין.

אזין — תחקרון. דומים למלות ואזן וחקר (קהלת י"ג, ט).

(יג) ועריכם אתבונן. וכי אתצונן עכשיו, אחרי שמועי כל דעריכם, על מזהותכם המלא —

והנה אין לאיוב מוכיח — עונה אמריו — מכם. כי אין מכם שיהיה מוכיח לאיוב, דהיינו עונה אמריו צלופן מסכיק.

ועריכם. עזמות ומזהות שלכם. —

ועריכם אתבונן. ומאמר זה שזה צהרותיו להמאמר: עדותיך אתבונן (תהלים קי"ט). וצלי ספק שינוש המליץ צמאמר זה ושינחו לזרכו. אזין — ועריכם. מלית חלס ליקחו מהמאמר: האזינה עדי (צמדצר כ"ג, י"ח).

עונה אמריו להרחצת ציחור של לאיוב מוכיח. ושיעור המאמר הוא: והנה אין מכם לחיוז מוכיח — עונה אמריו. והצדיק אליהוא צזה המשפט שחרן חיוז על הרעים כצר צאמרו: ומה יוכיח הוכח מכם (לעיל ו, כ"ה).

יג פֶּן־תֹּאמְרוּ מִצָּאֵנוּ חֲכָמָה
אֶל יִדְפְּנוּ לֹא־אִישׁ:

יד וְלֹא־עֲבַךְ אֵלַי מִלִּין
וּבְאִמְרֵיכֶם לֹא אֲשִׁיבֵנוּ:

טו חֲתוּ לֹא־עָנֹנוּ עוֹד
הִעֲתִיקוּ מִיָּהֶם מִלִּים:

טז וְהוֹחַלְתִּי כִי־לֹא יִדְבְּרוּ
כִי עָמְדוּ לֹא־עָנֹנוּ עוֹד:

יז אֶעֱנֶה אֶף־אֲנִי חֶלְקִי
אֲחִוֶּה דְעִי אֶף־אֲנִי:

(יג — יז) זהו סדר כתובים אלו לפי הנושאים:

פן תאמרו מצאנו חכמה:

אל ידפנו לא איש!

(ולא ערך אלי מלין) —

אענה אף אני חלקי

אחיה דעי אף אני.

ובאמריכם — לא אשיבנו:

חתו לא ענו עוד

העתיקו מהם מלים —

והוחלתי כי לא ידברו

כי עמדו לא ענו עוד.

וזהו ציבור: למוען שלא תאמרו: השצנו לו כהלכה צמה שהרשענוהו, אל ידפנו לא איש הוא שיהדכנו צאיצה, והגם שלא ערך מליו אלי — אענה אף אני חלקי וגו'. — וצמה שנוגע לאמריכם — לא אשיצנו צאוכן שהייתי כונס צכצודכס לאמור: חתו ומוכני זה לא ענו עוד, העתיקו והוסרו מהם מלים ואין להם עוד מה לענות; אצל אומר שהוחלתי עד כי מעתה לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד, מעצמם וצר צונם, כלומר אינם חפצים לענות עוד.

פן תאמרו. למוען שלא תאמרו, כפירוש הכתוב: פן יפקוד עליה — לילה ויום אצרנה (ישעיה כ"ז, ג)..

ידפנו. מענין בלא איבה הרפו (צמדצר ל"ט, כ"ז). ונוסד על המאמר: לא עמד כי ה' הרפו (ירמיה מ"ו, ט"ו). חתו. נשצרו ונרצנו, ע"ד שנאמר: איבה תאמרו חכמים אנחנו. . . הבישו חכמים חתו וילכדו (ירמיה ח, ח — ט).

אליהוא הצטייח את הריעים צהתנללותו אליהם, שלא יקל צכצודס צמעניו אל איוב לומר צמה שנוגע לאמריהם: הוצישו, חתו וילכדו, וחכמות מה להם; כמו שגם עד כה היה נזהר מאוד לחוס על צכודס, ולא היה נצהל ליכנס צויכות, כל צמן שדצרו הם: אצל הוחיל צמתיונות הרצה עד שכילו לדצר.

אף אני. כפל צמלות אלו, לומר שלא להתגדל עליהם יענה הוא חלקי, אלא שהניחו לו מקום להתגדר צו.

ומה שלא נכתב כסוק י"ז צמקום שהוא שייך לשם, ושיוש צינתיים צכתובים מוסגרים, זהו כדי לקשור צו הכתובים הצאים הנסמכים עליו.

יח כי מַלְתִּי חֹסֶר א' מַלְיָם
הִצִּיקְתָּנִי רוּחַ בְּטָנִי:

יט הִנֵּה בְטָנִי כִּי־לֹא יִפְתָּח
בְּאֲבוֹת חֲרָשִׁים יִבְקַע:

כ אֲדַבְּרָה וַיְרוּח־לִי
אֶפְתָּח שִׁפְתֵי וַאֲעֲנֶה:

(יח) כי מלתי מלים, ואלו דרכים אל איוב —

הציקתני רוח בטני, עד כי נר צטני להכיל מולי, ועל כרחי נריך אני להשיב.

כי מלתי. ע"ד: ואת חמת ה' מלאתי נלאתי הכיל (ירמיה ו, י"ח).

הציקתני. עיין דחיקה, כמו כי הציקה לו (שופטים ט"ז, ט"ז).

(יט) הנה בטני וכו'. הנה צטני יִבְקַע אלו עוד אעצור צמולי, כמו היין אשר עדיין אינו מוכשר להִבְתַּח (כלומר יין חדש הנקרא תירוש, שהוא תוסס צתוך הכלי אשר הוא עזיר זו ונועלה רתיחות);

באובות חרשים. כמויות חדשים שהם קלים להתצקע חף צמעת הרתיחה של היין, וכפי שעוד לא נתקשו צמעה שצמעה ונוה שצתוכס. וכן נוזינו צתלנווד: צמלכי הדתא דשכיחי דפקעי (שצת וו"ה).

חרשים. נקט התואר צל' זכר, כדי שלא לסמוך צ' מלות הרעות זו לזו (עיין לעיל עמוד רע"ד). וגם הוא ע"ד שצמל' ציהושע ט, י"ג.

אליהוא בענותנותו דימה את עצמו לִיִן חדש בקנקן חדש על היותו ערן צעיר לימים. אמנם כענין הנביחים והברורים אשר הראה בהם יתר שאת ויתר עזו במדע ובמליצה, מעידים עליו שהיה קנקן חדש כלא ישן, איש חכם ונבון לב אשר רוח אלהים דבר בו ומלתו על לשונו.

(כ) אדברה וירוח לי. לכן חפץ אני לדבר כדי שירוח לי — וירוח ווענין ורוח לִשְׂאוֹל (ש"ח ט"ז, כ"ג).

אפתח שפתי ואענה, ועתה גם אכתוב שפתי ואתחיל לדבר.

IV.

כא אֶל־נָא אִשָּׁא פְּנֵי־אִישׁ

וְאֶל־אָדָם לֹא אֲכַנָּה:

כב כִּי לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנָּה

כְּמַעַט יִשְׁאַנִּי עֵשְׁנִי:

אליהוא חותם פתיחת מעניו בחנון, שישאהו אלוה עושהו למעלה על כל אשר ידבר אליהם, לבל ישא פני איש לחוס על כבודו ולהסתיר מעמו האמת. בדרך המשוררים בפתחם בשיר פיהם לשאת מקודם השמים עיניהם ולחלות פני יוצרם, להורותם את אשר ידברו, ולהיות עם פיהם שלא יכשלו בהגיונם ובלשונם.

זאת היא צורת כתוצים אלו כפי הנושכס:

אל נא אישא פני איש

(ואל אדם לא אכנה;

כי לא ידעתי אכנה כמעט)

ישאני עשני!

וזו פירושם:

(כא) אל נא אישא פני איש, למוע האמת צתוך חכי מוכי כזודו של חיוז.

ואל אדם לא אכנה. ואל אדם המוניי לא אכנה לתארו צתואר איש (ואין כאן נשיאות פנים צמה שאכנה אותו איש, וצאמות איש הוא — חשוד ונכד).

(כב) כי לא ידעתי אכנה כמעט. כי זר אצלי הדצר שאכנה אף כמעט.

ישאני עשני! למועלה זו לבל אשא פני איש, ישא אותי אלהי עושי.

או הענין הוא: ואל אדם המוניי אשר אינו איש וודאי לא אכנה, כי לא ידעתי אכנה, ואין צורך לי לחלות פני אל לשמרני מזה. — אך זאת חזקש אלוה עושני, להיות עם כי לבל אשא פני איש.

כי לא ידעתי אכנה. המלץ שיוש צהמאמר: אכנך ולא ידעתי (ישעיה מ"ה, ד), ושינהו לזרכו. — ענין כנה הוא, כינוי חזק עזם צתארים של כזוד וחשיצות צהעלם שם הכרטי.

כמעט. הוראת מלה זו היא על הרוצ: קרוצ הדצר להיות; חצל כחן היא משתמשת לתוס"ס של אכנה, ע"ד: **כי יבער כמעט אפו** (תהלים 3, י"ג).
אל נא אשא — ישאני עשני. ע"ד לשון מוכל על לשון.

מענה ראשון. — במענה הבא מוכיח אליהוא לאיוב קרבת אלהים לאדם. אם אמנם רם ונשא הוא ולא יענה כל דבריו לאנוש, ויעלים מעיניו או פני הנהגתו — משים הוא עליו עיני השגחתו, ומנהיג אותו כאשר ינהג האומן את הנער, וכאב את בן ירצה. במסתרי לבבו קול אלוה דובר אל האנוש תמיד — מה הוא הטוב אשר יבחר בו ומה הוא הרע אשר ירחיק את עצמו ממנו. כי עקוב לב אנוש, ועלול הוא למדת הנאווה אשר תטהו ללכת ארחות עקלקלות. כי היא שרש פורה ראש ולענה ומקור וראשית כל חטאת. מאתה צומחות כל אותן המדות הרעות אשר תמצאנה בקרב האדם. בהתנאות האנוש לאמור הנה צדקתי מכל אשר הם חיים אתי, נעלה אנוכי על כלם בשלימות המדות ובתקון המעשים, אין כמוני בארץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע — ידמה את עצמו לבר אלהין, ויבקש כל יקר וכל כבוד וגדולה לעצמו, ובני גילו יחשוב לפחותי ערך לשפלים ונבזים, וכל מקרה אשר יקרהו גדול לו מנשוא. כמאמר חכם אחר לתלמידיו: אילו לא היו לכם עונות הייתי מפחד עליכם ממה שהוא הגדול מן העונות. — מהו הגדול מן העונות. — הגבוהות והנאות (חז"ה).

ולמינן הרחיק האדם מעל מרה נשחתה זו, הטביע השם בלב האנוש המורח והפחד מהאסונים והמקרים שיעברו עליו. לילה עת ינוח על משכבו ולבו פנוי מכל עסקיו, ותמורות התבל תחלופנה על פני רוחו — אז תתעוררנה בקרבו הרגשות האלו, הפחד והדאגה מפגעי הזמן אשר האדם הוא מעותר להם. והפחד הזה הוא קול אלהים מדבר אליו, להזהירו על שמירת נפשו ולעוררו לתיקונה.

ומזה נמשך כי אם גם יבוא הפחד שמפחד האנוש תמיד, ואידו כסופה יאתה, כי לא לרעת האדם יאריע כך, כ"א לטובתו, להוסיף אומץ לתום, ולתת לו מקום להוציא מן הכח אל הפועל כל צדקתו, בקבלו עליו היסורים בחבה, ובהורות נפשו אל השם בסורם מאתו, ובהורות את אנשי גילו חסדי האל כי לא תמו.

סענה זה נחלק לארבע מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק י"ב, והיא ההצעה למעניו. אליהוא מרשה לאיוב להשיב על דבריו, כי הוא אנוש כמוהו אשר מפניו לא תסתמינה טענותיו כמו מפני האל.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י"ג עד פסוק י"ח. בה מראה אליהוא לאיוב כי עיקר טענותיו הוא העלם הידיעה מקרבת אלהים לאדם ומאופן הודעותיו אליו.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק י"ט עד פסוק ל'. בה הוא מוכיח כי גם הפגעים והחלאים אשר יעברו על האדם שלוחי ההשגחה הם מחמלת הבוֹאָא עליו, למלט נפשו מרדיעות זרית וכוחות ולהחזיקה בהומתה.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק ל"א עד סוף הפרשה. בה הוא מציע מעניו הבאים, וכבס"ח לאיוב שיאלפיהו **חכמה** אשר תישיריהו בהשכלותיו ותתיר לו כל מבוכותיו.

פרשה לג

I.

א וְאוֹלָם שָׁמַע־נָא אִיּוֹב מִלִּי
וְכָל־דְּבָרֵי הָאֵיזִינָה.

אחרי השענו באלהי אמן פנה אליהוא את עצמו אל איוב.

(א) וְאוֹלָם הַגַּם שָׁעֲמָדוּ הַרִיעִים וְאִין עוֹנָה אֹמְרִיךְ מֵהַסְּשָׁמַע נָא אִיּוֹב מִלִּי, שָׁמַע לְמֹה שִׁישׁ לִי לַעֲנוּתְךָ.

וְכָל דְּבָרֵי הָאֵיזִינָה. הַאֵיזִין כָּל דְּצָרֵי עַד תּוֹמָם, כִּי יִתְרוֹנָם צָכַל הוּא; כּוֹלָם יָחַד יִפְשְׁרוּ לָךְ עֵינֶיךָ; מֹה שִׁישָׁאֵר לָךְ סְתוּם צִמְקוֹם אֶחָד יִכּוּרֵשׁ לָךְ צִמְקוֹם אֶחָד מִדְּצָרֵי.

ב הִנֵּה־נָא פִּתְחֹתִי פִּי
דְּבָרָה לְשׁוֹנִי בְּחֹכִי:

ג יִשְׂרָאֵלִי אֹמְרִי
וְדַעַת שִׁפְתֵּי בְּרוּר מִלְּלוּ:

ד רוּח־אֵל עֲשֵׂתִנִּי
וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תַחֲנִינִי:

ה אִם־תּוֹכַל הִשִּׁיבֵנִי
עֲרֹכָה לְפָנַי הִתִּיצֵבָה:

כּסוּק ה' נִקְשַׁר עִם מֹאמְרֵי צ' שֶׁל כְּתוּבַת צ': דְּבָרָה לְשׁוֹנִי בְּחֹכִי — אִם תּוֹכַל הִשִּׁיבֵנִי, כְּלוּמָר אַחֲרֵי שְׁלֹשׁוֹנֵי צִחְכִּי כִלְתָּה לְדָצֵר דְּצָרִיָּה, הַשִּׁיבֵנִי אִם תּוֹכַל. וְהַכְּתוּבִים צִינְתִּיִּים מִתְאַרִּים אֶחָד דְּצוּרוֹ אֵלָיו וְתַכּוּנַת כָּל אֹמְרָיו.

(ג) הִנֵּה נָא פִּתְחֹתִי פִּי! הִנֵּה עֲתָה פִּתְחֹתִי כִּי וְהַחִלּוּתִי לְדָצֵר (ר"ל הַחִלְתִּי זְמַן רָצָה, אֲצִל לְכַסּוֹף הַרְהַצְתִּי עוֹץ צִנְפָּשִׁי וּפִתְחֹתִי שְׂכֵתִי).

דְּבָרָה לְשׁוֹנִי בְּחֹכִי. אַחֲרֵי שְׁלֹשׁוֹנֵי צִחְכִּי דְצָרָה —

(ג) יִשְׂרָאֵל לְבִי אֲמַרְי. אֲמַרְי אֲשֶׁר הֵם יוֹשֵׁר לִצִּי, כְּאֹמְרֶךָ: מַה נִּמְרָצוּ אֲמַרְי יִשְׂרָאֵל (לְעִיל ה, כ"ה);

וְדַעַת — שִׁפְתֵי בְּרוּר מִלְּלוּ. וְאַחַר שִׁשְׁתִּי מִלְּלוּ צֹאֲסֶן צְרוּר דַּעַת וְלֹא דְצָרִי רֹחַ;

(ד) רֹחַ אֵל עֲשֵׂתָנִי. כִּי רֹחַ אֵל הִזְקַתָּנִי לִפְתּוֹחַ שִׁפְתֵי;

וְנִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל תַּחֲנִינִי, וְגַם מִכָּאֵן וְלִהְיוֹת לֹא אֶדְצֶר כ"א מֵה שִׁשִּׁים אֲלוֹהִים צָפִי —

(ה) אִם תּוֹכֵל, אַחַר כִּלְוִתִּי לְדָצֶר, לְהִשִּׁיז לִי, הִשִּׁיבָנִי!

עֲרִכָה לִפְנֵי טַעֲנוֹתֶיךָ! הִתִּיצֵבָה צָלִי כֹחַד וּמוֹרָא!

עֲרִכָה הִתִּיצֵבָה. ע"ד עֲרָכוּ — וְהִתִּיצְבוּ (יִרְמְיָה מו"ו, ג — ד). — לִשְׁוֹנִי

בַּחֲכִי. לִשְׁוֹנִי שֶׁהָיָה צָחִי. — יִשְׂרָאֵל לְבִי אֲמַרְי. אֲמַרְי שֶׁהֵם יוֹשֵׁר לִצִּי, וְלֹא אֶחָד צָפִי וְאֶחָד צָלִי.

שִׁפְתֵי בְּרוּר מִלְּלוּ. כִּרְס הַמֶּאֱמֹר: שִׁפְתֵי מִלְּלוּ צְרוּר. בְּרוּר הוּא תוֹה"כ שֶׁל מִלְּלוּ. וְכִיּוֹן בְּרוּר אֵל שִׁפְתֵי, ע"ד שִׁפְהָ בְּרוּרָה (צִפְנִיָה ג, ט). — וְהַעֲנִין הוּא, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלֻּת דְּוִשְׁתִּיּוֹת לְתַרִּי אֲפִי.

עֲשֵׂתָנִי. הִזְקַתָּנִי, כְּמוֹ הַנִּי עֲשֵׂה אֶת מַעֲנֶיךָ (צִפְנִיָה ג, י"ט) אֲשֶׁר עֲנִינוּ הוּא: הַנִּי מוֹזִיק אֶת נִוְעִיךָ.

י הֵן אֲנִי כְּפִיךָ לְאֵל
מִחֲמַר קִרְצָתִי גַם־אֲנִי:

י הִנֵּה אֵימָתִי לֹא תִבְעַתְךָ
וְאֶבְפִּי עָלֶיךָ לֹא־יִכָּבֵד:

(ו) הֵן אֲנִי כְּפִיךָ לְאֵל. אֵין כְּאֵן סָזָה לִירָא שֶׁתִּסְתַּיִינָה טַעֲנוֹתֶיךָ, כִּי אִישׁ כְּמוֹךָ אֲנִי, כְּעֶרְכְּךָ לֹאֵל כֵּן גַם עֲרָכִי.

מִחֲמַר קִרְצָתִי גַם־אֲנִי. גַם אֲנִי נִגְזַרְתִּי וְנִוְלַרְתִּי וְנִחֲמַרְתִּי.

כְּפִיךָ. וּלְתֵי יָחַם הַשִּׁיּוּי כְּפִי, וְנִוְעִין כְּפִי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שְׂמִרִים (וּלְאֲכִי צ, ט) עַם כִּינּוֹי הַנּוֹכַח, וְהוֹרָחָה הִיא כְּמוֹךָ.

קִרְצַתִּי. לִשׁוֹן חֲתוּךְ, כִּמוֹ קִרְץ מִצְפּוֹן (ירמיה מ"ו, כ).

(ז) הִנֵּה אִמְתִּי לֹא תִבְעֶתְךָ, מִלִּסְדֵּר טַעֲמוֹתֶיךָ נִגְדִי. — וְאַכְפִּי עֲלֶיךָ לֹא יִכְבֵּר, לֵאמֹר אֲתָךְ שֶׁלֹּא תִסְתּוֹר דְּצָרִי.

הִנֵּה. חֲזָר לְשִׁלְכֵנִי ע"ד הַמִּשְׁךְ: מִזֶּה שֶׁאִישׁ כְּמוֹךְ אֲנִי נִמְשָׁךְ כִּי אִימֹתִי לֹא תִצְעֶתְךָ וְגו'! — אַכְפִּי. כִּפִּי וְהִסְלֵף נִסְכֵּף. — וְהוֹסַסָּה זֶה מִכּוֹונַת הַיָּד וְהַמְלִיץ, כְּדִי לִקְשׁוֹר עִם מִלְּמֹר זֶה הַמִּלְמֹר שֶׁלֹּא חֲרִיו: אַךְ אִמְרַת בְּאִזְנִי ע"ד לִשׁוֹן נִסְכֵּף עַל לִשׁוֹן.

אִימֹתִי — וְאַכְפִּי. הֵא' הוּא לְכִינוּי לִירֵאָת הַרְוּמֹת מוֹת, וְהֵצ' לְמַשֵּׁל עַל הִירָאָה מִכְנֵי רִיצוּי הַכַּח. וְלִמְרָא חֲלִיהוּא, לֹא יִרְאָת הַרְוּמֹת וְלֹא יִרְאָה מִכְנֵי רִיצוּי הַכַּח יֵשׁ כֹּחַ, לַעֲמֹת מִה שֶׁאִמֵּר חֲיוּצ:

כַּפֶּךָ מֵעַלִּי הִרְחַק וְאִמְתְּךָ אֵל תִּבְעֶתְנִי
וּקְרָא וְאַנְכִי אֶעֱנֶה אוֹ אֲדַבֵּר וְהִשִּׁיבֵנִי (לְעִיל י"ג, כ"א — כ"ז).

ח אַךְ אִמְרַת בְּאִזְנִי
וְקוֹל מִלִּין אֲשַׁמְעֶ:

ט וְךָ אֲנִי בְּלִי-פֶשַׁע
חָף אֲנִי וְלֹא עֵוֹן לִי:

י הֵן תְּנוֹאוֹת עָלַי יִמָּצֵא
יְחִשְׁבֵנִי לְאֵיב לִי:

יא יֵשֶׁם בְּסֵד רַגְלִי
יִשְׁמֹר כָּל-אַרְחֹתַי:

יב הֵן-זֹאת לֹא-צָדִיקָתָא אֶעֱנֶךָ
כִּי-יִרְבֶּה אֱלֹהֵי מִאֲנוּשׁ:

לְהַצִּנֵּת כְּתוּזִים חֲלוֹ צִהְמִשְׁכֶּם, יֵשׁ לְהַקְדִּים כִּי מִלֵּת אַךְ צִרְאֵשׁ כְּתוּז ח' נִדְרַשׁ
לְמִלְמֹר הַקּוֹדֵם: וְאַכְפִּי עֲלֶיךָ לֹא יִכְבֵּר, וְלִמְלֵת אֶעֱנֶךָ כְּתוּז י"ג. חֲלִיהוּא חֲמֹר

לאויז: איככי עליך לא יכד—אך אענך: הן זאת לא נדקת! כלומר אין כוונתי להראות יתרון כחי עליך, אלא להיטיבך בדרך ההשכלה הנכונה, ולהציגך מה שהוא עיקר טעויותיך, ומה שהתעה אותך לדבר סרה על השם.

(ח) אך—אמרת באזני. אמרת להריעים בפני. כמו שאומרים ומועשים הנעשים בפני נוי ונראים לו: לעיני, כן אומרים ונדברים הנדברים בפני נוי: באזני, בדרך שאומר: אם לא כאשר דברתם באזני (נודבר י"ד, כ"ח).

וקול מלין אשמע. וקול מלין שזאו ונדברין באזני אשמוע ואצין כאלו אמרת כמו זה:

(ט) זך אני בלי פשע

חף אנכי, כסוי חטאם אני—ולא עון לי. ואין לחשוב לי עון שהייתי ראוי לעונש עליו. חף, לשון כסוי, כמו חפף עליו (דברים ל"ג, י"ז).

(י) הן תנואות עלי ימצא. אונם יונא עלי עלילות.

יחשבני לאויב לו. מפני שהוא חושב אותי לאויב לו, והוא נזקק תואנות עלי למוען—

(יא) יישם בסר רגלי

ישבר כל ארחתי.

זכר חליהוא קצת ונדברי חיוז על השם (לעיל י"ג, כ"ד—כ"ז) כדי לתפוס עליהם, ולהראות לו מה שהתעה אותו צעיוניו ומה שהוא שרש מנוכתו צענין ההשגחה.

(יב) הן זאת לא נדקת—אענך. הן זאת שתיחסם לאלוה נודות אנושיות—נקיונה ונטירת חיבה—היא הסיבה אשר לא נדקת נדברך.

כי ירבה אלוה באנוש. כי רחוק הוא אלוה ונאנש (גזהו דרכיו ונדרכיו ויחשבותיו ויחשבותיו).—כי ירבה. ויענין וכי ירבה במך הדרך (דברים י"ד, כ"ד).

II.

יג מְדוּעַ אֵלָיו רִיבוֹת
כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא יַעֲנֶה:
יד כִּי־בִאֲחַת יִדְבַר־אֵל
וּבִשְׁתֵּים לֹא יִשְׁוֹרְנָה:

כהתימו הצעת דבריו ביסודו שהניח המחוייב מעצמות אלוה — הוא הולך ומברר קרבת אלהים אל האדם ואופני הודעותיו אליו.

(יג) מדוע אליו ריבות. מדוע תריצ אל אלוה אשר שגצו דרכיו מדרכיו.

כי כל דבריו לא יענה. כי הוא אינו כצער ודס שיענה כל דבריו לתת דין וחשצון עליהם.

מדוע אליו ריבות. ע"ד: למה תריבו אלי (ירמיה ז, כ"ט) וכן צדיק אתה ה' כי אריב אליך (שס י"ז, א).

(יד) כי וכו'. אך באחת ידבר אל עם האנוש ובשתיים, וגם יוסיף לפעמים לדבר שנית עמו, לא ישורנה. צלתי אשר ישור האנוש וישגיח על דבריו.

(כלומר מדבר האלוה עם האנוש ומגלה לו מה שהוא צריך לדעת לתיקונו — אך אופן דבורו הוא שונה ונצלל מאופן דבורו. הוא לא ידבר עם האנוש כאשר ידבר איש אל רעהו — פנים אל פנים, כ"א צסתר לצצו. גם לא יגלה הוא לאנוש כל דבריו וכל אופני ההגתו, כ"א מה שהוא צריך לו לתקון נפשו).

כי — כי הא' לנתינת טעם על שאלת מדוע, והצ' טעמו כטעם אך, כמו כי אל ארצי . . . תלך (צראשית כ"ד, ד). ונסמכים הם זה על זה, כאלו אמר אליהוא: אם אנוס לא יענה אלוה כל דבריו — מדבר הוא צאחת וצשתיס, ומדוע א"כ ריצות אליו.

בקשת איוב שיודיעו אלוה על מה יריבהו, עשה אליהוא לראשית ועיקר הוכחותיו, כי נבעה בקשה זו מחוסר ידיעת איוב מיחס האמיתי של אלוה אל האדם. הידיעה מקרבת אלוה אל האנוש ומדברו אליו תמיד בהרגשותיו הפנימיות, לא היתה ערץ ברורה לאיוב. הוא חשב והאמין כי אלוה הוא המושל בכל והמתנשא לכל לראש — עד שכא אליהוא וגילה לו סוד האמונה. אם גם רחוק הוא משכל האנוש קרוב הוא אל לבו, ודובר הוא אליו בהרעיונים דסליקו ביה.

להנחותו בעצתו הדרך הישרה אשר תובילהו אל רום השלימות. יריעה זו היא היתר אשר תלום בו כל עיקרי האמונה. בקרב לבנו נגלה לנו ממרומים מה טוב ומה השם דורש מעמנו. כי רוח היא באנוש, ונר אלהים יאיר בו וישכילהו בינה.

ולקח אליהוא ליסוד מעניו המקראים:

אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים

ולך אדני חסר כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ב, י"ב — י"ג).

ושם הכתוב הא' ליסוד מענהו הראשון, כי ידבר האל אל האדם ומגיד לו מה שיחו; וכתוב ב' שם ליסוד המענים הבאים.

טו בַּחֲלוֹם חֲזִיוֹן לִילָה
בְּנִפְל תִּרְדָּמָה עַל־אֲנָשִׁים
בְּתַנּוּמוֹת עַל־י מִשְׁכָּב:

טז אִזּוּ יִגְלֶה־אֶזֶן אֲנָשִׁים
וּבְמִסְרָם יַחֲתֶם:

עתה הוא הולך ומבאר ענין קרבת אלוה אל האדם ואופן דבורו אליו.

(טו — טז) בחלום חזיון לילה — אז יגלה וכו'. בחלום שהוא חזיון לילה אשר יתקף האדם בתנומות עליו משכב, בנפול צעת שיכול תרדמה על אנשים — אז יגלה חלומו און אנשים ונוודיעם צרעיונים ומסחידים שלא תעמוד חתם השלום. ובמסרם, וציוסר שהוא נותן להם, יחתם ויסגור את החזון.

אליהו רמז בזה על הפחד שיתעורר בקרב האדם על משכבו בלילות כשהוא פנוי מטרדת עסקי היום — שישתנו עניניו משלוה אל הצער. ופחד זה הוא דבר אלוה אל האדם, כי עלולים הם קניני ההבל להפסד ולכליון, ואין אושר מתמיד כ"א תיקון הנפש ביראה ובמוסר השכל. והעיר אליהוא על זה, לומר לאיוב הלא הפחד הזה קראך גם אותך, כאמריך: פחד פחדת ויארתני ולמה לא שמת לבך לזאת. — והוסיף אליהוא על אליפו שהשתמש ג"כ במליצה זו (לעיל ד, י"ג) במה שאמר כי לכל אדם יש חזיון זה, ואין מי שלא ישמע בקרב לבו קול אלהים מדבר אליו: האנוש כאלוה יצדק!

יגלה און. ענינו גילוי דבר נסתר וצלתי מודע, כיון וה' גלה את און שמואל (ש"ס ט, ט"ו).

ובמסרם. וצמוסר שהוא נותן להם צהודעה זו. כענין שאמר להלן: ויגל
אזנם למוסר (ל"ו, י). ולא נקט ובמוסרם, כדי להקל על המוצטא.

יגלה — יחתם המליך צהתנגדות זו ע"ד: את החתום ואת הגלוי (ירמיה
כ"ז, י"א).

י' להסיר אדם מעשה
וגוה מגבר יכסה:

יח יחשך נפשו מני-שחת
וחיתו מעבר בשלח:

(יז) להסיר אדם מעשה. גולה חלוה חזון האנשים כדי להסיר אדם
מועשה (שאינו הגון).

וגוה מגבר יכסה. ולהסיר הגלוה מוגבר אשר יכסה את עצמו צה וגלות לצג.

(יח) יחשך נפשו וכו'. לוען יחשך נפשו וכו'. כלומר לווענו מועשים אשר
ילכד צהם וירד עליהם לשחת. כדרך שנאמר: ואחשך גם אנכי אותך מחטו לי
(צדאשית כ, ו).

מעבור בשלח. ענין שלח הוא מיתה חטובה, כמו אם בניך חטאו לו
וישלחם (לעיל ח, ד). והושאל שרש זה לכל אלו האמצעיים אשר יסוצצ צהם
המות — דצר, חרצ ורעצ; ונזה משלחת מלאכי רעים (תהלים ע"ח, מ"ט). —
ומוסד הכתוצ על המקרא: לא חשך ממות נפשם וחיתם לדבר הסגיר (שס נ).

ענין כתוצים אלו צא על דרך שאמר המסורר:

אברך את ה' אשר יעצני
אף לילות יסרוני כליותי:
כי לא תעזב נפשי לשאול
לא תתן חסידך לראות שחת:

(תהלים ע"ז, ז, ט).

להסיר. נסמך לשלכניו ובמסרם יחתם ע"ד לשון נוכל על לשון.

אדם מעשה. ענינו אדם מועשה, ונדחק המי"ם השימוש מכני צ' מוימי"ן האחרים.

וגוה מגבר. ע"ד לשון נוכל על לשון. —

יבסה אשר יבסה זה. העצרי יושל על המדות הרעות והטועות צענין לצוש. **הו יבסה** הוא הנשוא של **וגוה**, והל"ל תכסה, אלא שהעצרי משתמש צמין השם הסמוך.

אדם — גבר. נתחלת הענין נקט הרצים: **יגלה און אנשים**, לכלול שתי כתות צני אדם — ההמונים והחסושים, ואח"כ הוא מורטס לאחדים. ההמונים אשר אינם נזהרים כ"כ צמעים הוא קורא **אדם**; ומכנה צס **גבר** החסושים העלולים יותר מאחד האדם למדת הגאווה אשר ינחו צחיקה הכעס והמיאוס ציסורים. כי צגאווה יתענז האנוש על כל אשר יקרהו, וציחוד קשה לו איצוד כצודו ויקרו.

אליהוא זכר ביחוד ענין הגאווה, להעליט במליצתו תוכחה מסותרת לאיוב ולומר לו: אם אכנס לא חטאת בפועל, ואין בדרך איזה חטא מיוחד, לא עשקת ולא רצות, אבל בכח — רבה חטאתך מאוד. חשבך כי ין הנך בלי פשע אינו כ"א פרי גודל לבבך, והגאווה שקולה היא נגד כל החטאים. עקב עגוה יראת השם. האיש הנכנע ושח עינים יאמר בבוא עליו צרה וצוקה חטאי גרמו לי כל אלה, ובעוני נלכדתי, ועל מי זולתי א"כ יש לי להתרעם. לא כן המתנאה, המדמה בלבבו כי הוא שלם בכל מדותיו — עליו תקשה מאוד תביעת קונו והתעוה סררי עניניו, ויחסר לו הכח לכלכל מחלהו, ולשאת בסבל נגעי לבבו ולהצדיק עליו דינו.

מאוד השכיל המליץ להוביל על כמת המחזה את **הבוזי** אשר הוכיח את איוב על התנשאות לבו ועל התפארו בתומתו אחרי הסיפור הארוך שהיה איוב נותן מצדקותיו אשר עשה ומחשיבותו מלפנים לחזק החלטתו כי הסיר אל משפטו. כי בסוכת סיפור זה החל גם בלב הקורא להתנוצץ הפקפוק בשלימות איוב בתומה ויושר, ולחשוב שהפריז קצת על המדה.

ובספר עקרים נתפרשו כתובים אלו באופן כאלו היתה כוונת אליהוא להוכיח לאיוב עיקר ההשנחה הפרטית: ההודעה שתבוא לאדם בחלום חזיון לילה להסיר האדם מהמעשה הרע שנכתב בו, ולחשוך נפשו מני שחת — היא ראייה גדולה על ההשנחה האישית במין האדם. שהרי אין זו ההשנחה מינית, אחר שהיא תבוא בדברים החלקיים, ונראה כל המינין מתקיימין זולתה. ואם היתה השנחה מינית — היה ראוי שתמצא ג"כ בזולת מין האדם, ושלא תמצא בדברים הפרטיים.

III.

יט והוכח במכאוב על־משכבו

ורִיב וריב ק' עֲצָמָיו אֶתָּן:

כ וְהִמָּתוּ חֵיתוֹ לֶחֶם

וְנִפְּשׁוּ מֵאֵכֶל תַּאֲוָה:

כא יִכַּל בִּשְׂרׁוֹ מֵרָאִי

וְשָׁפִי וּשְׁפִי ק' עֲצָמָתוֹ לֹא רָאוּ:

כב וְתִקְרַב לִשְׁחַת נִפְּשׁוֹ

וְחֵיתוֹ לְמִמָּתִים:

גמר ענין כתובים אלו באכתוב כ"ז. אליהוא הולך ומברר מה שהוא נמשך מהנחתו שהניח כי יגלה אלוה אוון אנשים בשעיפים מחזיונות לילה. אם מה שפחד יֵאָתֶה ומגורתו תבואנו, כי יחלה ויפול למשכב עד שתקרב לשחת נפשו: ואם יודמן שִׁקְרָע גזר דינו, וישלח אלוה דברו וירפאהו — אז יודה החולה שנתרפא על גמולות אלוה עליו, ויודיע חסדו ואמתו לבני אדם, בדעתו כי לטובתו יסרהו השם.

(יט) והוכח במכאוב על משכבו. ואם הוכח ונתיסר צמקאוז ונפל למשכב.

ורִיב עֲצָמָיו אֶתָּן. וחזק עליו ריב עצמיו.

והוכח. ונתיסר, מענין אל בקצפך תוכיחני (תהלים ל"ח, ז).

ורִיב ולפי הקרי ורוז, מענין מריצה, ע"ד שנאמר: אין שלום בעצמי (תהלים ל"ח, ז). — אתָּן, שז אל וריב, וענינו הריצ צעמיו הוא חזק.

(כ) וְהִמָּתוּ חֵיתוֹ לֶחֶם. והמה לו חיתו לחם, כלומר חיתו עשתה לו הלם מאלים ומתועב. — שרש זהם חד צמקרא, והרצה מומנו צתלמוד.

וְנִפְּשׁוּ מֵאֵכֶל תַּאֲוָה. אף מאכל ערצ אשר הוא תאוה לחין הצריאים תתעב נפשו. — עד"ה: כל אכל תתעב נפשם (תהלים ק"ז, י"ח), וחילק המליץ כל אכל לשני מינים — לחם ומאכל תאוה.

(כא) יכל בשרו מראי. עד שמיצת הקצת נפשו נמאכל, צשרו ירזה ויכלה ויתעלם מן העין.

וישפו עצמתיו לא ראו. וצלמו עצמותיו לחן וגצהו אשר לא היו נראות ונקודם משוין הצצר שהיה נוכסה חותן.

מראי. שם דומה צענינו למראה, ע"ד חולי ומחלה. כלומר עד שאין מראה לו, כמו בן משחת מאיש מראהו (ישעיה נ"ג, י"ד).

וישפו. וגצהו, כמו על הר נשפה (ישעיה י"ג, ג).

(כב) ותקרב לי שחת וכו'. עד שמתוקף חליו תקרצ נפשו לשחת, וחיתו תקרצ לווייתים, כלומר כמותו אכסו עד שהיה כפשע צינו וצין המות. ע"ד שנאמר: ויגיעו עד שערי מות (תהלים ק"ז, י"ח).

לממיתים. ווענין ממותי תחלואים ימותו (ירמיה ט"ז, ד).

כג אִם־יֵשׁ עָלָיו מִלֶּאךָ
מִלֵּין אַחֵר מִנִּי־אַלֶּף
לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂרוּ:

כד וַיַּחֲנְנוּ וַיֹּאמְרוּ
פָּדֵעֵהוּ מִרֶדֶת שַׁחַת
מִצָּאתִי כִפָּר:

כה רִטְפֵּשׁ בְּשָׂרוֹ מִנֶּעַר
יָשׁוּב לִימֵי עֲלֻמּוֹ:

כתובים אלו נאמרו ע"ד הנאי, והתשובה תבוא בכתובים שלאחריהם (כ"ו — כז). והענין בקיצור הוא: אם יזמן שיעלה הרצון לפני הבורא לרפאותו ולהחזירו לקדמותו — יעתר וכו'.

(כג) אם יש עליו מלאך וכו'. אם יש לאדם הנכאז ונלחך ונליץ הנוהבך ונוכר צרכות ונוגד חל חלוה ישרו של זה —

(כד) ויחננו. והנוקם ונחונ את הכואז הזה צכצת הללז הנולחך —

ויאמר. עד שיאמר למלאך המליך: פדעוהו מרדת שחת! מצאתי כפר. מנאתי ישר וזה יהיה לו לכפר.

(כה) רטפש בשרו מנער. צשרו יתרכך מעתה מחדש ויחזור להיות רך ורעוב עד—

ישוב לימי עלומיו, ויהיה צתוקף צריאותו כמו שהיה מקודם. (גם כתוב זה הוא ומאמר אלוה אל המלאך).

אם. אם יזדמן שיתרפא, כי לא כל חולה ישוב ויתרפא.

מלאך מליין. צמונים הקדמונים חשבו שיש לאדם למעלה משמיים ומלמדי זכות. כן מנינו צזכריה ג'.—המשכילים הצינו צענין זה המעשים של אדם אשר אם הגונים הם יליצו עליו ויגינו צעדו, ואם נשחתים הם מלמדים עליו חוצה. . . אצל היתה זאת מדרך ההמונים להגשים דיעותיהם ולמנות מלאכים מיימינים ומשמאילים על מעשי אנוש ועלילותיו. . . וכן שמו צרוח דוויניהם מלאכים לכל כחות הטבע אשר בהן ישתלמו כקודי אלוה על הארץ והיו להם שתי כיתות של מלאכים—עוליים המזכירים אל אלוה מעשי צני האדם; ויורדים המשלימים צארן כקודי אלוה וגזירותיו. ציחוד היתה דיעה זו מושלת צין עולי הגולה שהציאו עמהם שמות המלאכים מצל. והמליצים אזהצים לדבר צלשון צני אדם ולהשתמש ציירי כח הדמיון.

אחד מני אלה. מלאך מליין אחד המלמד עליו זכות מול אלק מוגידי פשע, כי מדה טובה היא נורוצה מומדת הפורענות.

פדעוהו. ראוי להיות פָּדָהו, אצל מי שיש לו אהן מליין תצחן יצחן ויצין כי יכצד על המצטא המאמר: פָּדָהו מרדת שחת.—ונחלק הה"א צעי"ן ע"ד שמוניו חילוף ה"א צעי"ן צמלת התגלע (משלי י"ח, א).

רטפש. משורש ומענין טפש בחלב לבם (תהלים קי"ט). ונוסף אות רי"ש על השורש מכני שארי הרישין שצמאמר.*

* כלל גדול יש למליצי העצרי צשימוש אותיות הנוצלות: ל—מ—נ—ר. צכל נוקם שיש צמאמר מלה אשר ציסודה אחת ומאותיות האלו, אף תמושך האות ההיא האות הדומה לה גם צמלות האחרות של המאמר. ומנינו צתנ"ך הרצה דוגמאות המורות על הכלל הזה: למה פרצת גרריה וארוה כל עברי דרך יברסמנה

- **מנער.** ע"ד: וישב בישרו כבשר נער קטן (ו"ז ה, י"ד). והענין כאן, יתחיל מראשיתו כאלו היה נער קטן. נצטו יכרה מעט מעט וירטוב, עד שיתחזק וישוב לימי עלומיו ויהיה צתקפו הראשון.

מליצה זו היא נוסדת על כתוצים אלו:

ברכי נפשי את ה'
ואל תשכחי כל גמוליו:
הסלח לכל עונכי
הרופא לכל תחלואיכי:
הגואל משחת חייכי
המעטרכי חסד ורחמים:
המשביע בטוב עריך
תתחדש כנשר נעוריכי:

נאמר כל זה ע"ד תנאי: אם יודמן שיתרפא מחליו. כדרך שאומרים הבריות: אם יש לו כוכב או מלאך טוב ויהיה כה במולו שיחזור לקדמותו. ותשובת התנאי נאמרה בכתובים הבאים.

חזיר מיער (תהלים כ, י"ד). שורש יכרסמנה הוא כסם, אצל נגרר הרי"ש מולת זו מוכח שארי הרישי"ן.

ותרבינה סרעפתיו ותארכנה פארתיו (יתחקל ל"ה, ה). ונומה שנונינו נכרשה זו צ' כעמים סרעפתיו: בסרעפתיו (סס ו) אל סרעפתיו (סס ח) מוכח שצ"ח כאן הרי"ש מוכח הרישי"ן של שארי המלות.

נמבזה ונמם (ש"ה ט"ו, ט). הנוי"ם של נמבזה הוא מוכחו של הנוי"ם של ונמם.

וזכרנו מנינו דוגמאות רבות כאלו נספר הנוכחי אשר נוצרו היה נזהר נאוד לשמור חוק עריצות הלשון: בלו שלאנן ושליו — ותבחר מחנק נפשי מות מעצמתי מאסתי — למה שמתני למפגע לך — נקטה נפשי תיורת קזה נפשי — און מלין תבחן תיורת מליס — קנצי למלין — יכרעון אחרין — עד תחקרון מלין.

גם יש לחותיות האלו, כונו לחותיות האלו אשר הן דוונות להן נלחות, דיני חלוקה, חסרון, ויתרון.

כו יַעֲתֵר אֶל־אֱלֹהִים וַיִּרְצֵהוּ
וַיֵּרָא פָּנָיו בְּתִרְוַעָה
וַיֵּשֶׁב לְאַנוּשׁ צְדָקָתוֹ:

כו יִשָּׁר וְעַל־אֲנָשִׁים וַיֹּאמֶר
חַטָּאתִי וַיִּשָּׁר הָעֲוִיּוֹתִי
וְלֹא־שׁוּה לִי:

כח פָּדָה נַפְשִׁי מִנְּפֹשׁ מַעֲבֵר בִּשְׁחָת
וְחַיִּיתִי וְחַיִּיתוּ ק' בְּאֹר תִּרְאָה:

(כו) יעתר אל אלוה וירצהו. כי יעתר אז אל אלוה, ואלוה ירצהו וירכאסו —

וירא פניו בתרועה. ויקדם החולה שנתרפא, כניו צתודה —

וישב לאנוש צדקתו. על כי השיז לאנוש כצדקתו —

(כו) ישר על אנשים ויאמר. יציט על אנשים צקהל רצ ויאמר: — כענין שאמר המשורר: נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו (תהלים קט"ז, י"ח).

חטאתי, צמה שלא הקשצתי לקול הזהרותיו צחלום צחזיון לילה כי רצויים מעשי אצל כוונתי אינה רצויה אצלו. חלום חלמתי ולא ידעתי מה הוא, ולא שמתי עליו לצי.

וישר העויותי. ולא עשיתי הישר צאופן נכון צמה שגזה לצי צישרי. —

ולא שוה לי. ועם כל זה לא שוה לי לשלם לי כערך מעשי, אצל נהג עמי לפנים משורת הדין.

(כח) פדה נפשי מעבר בשחת. לא עצצני לשאול ולא כתנני לראות שחת.

וחייתי באור תראה. וחייתי עוד תראה צאור החיים.

כן ארחות ירא האלהים האמיתית, להצין ולשים אל לכו הודעות הצורא אליו צקול פחדים צאציו, ולקצל היסורים צאהזה, כי שלוחי השגחתו הם אל האנוש להטות לכו אליו, ולהודות לו על תגמוליו כי יעתר לו וירכאסו.

הריעים גינו את חיוצ מכני שומצת הרעות שצאו עליו חסדוהו לחוטא; ואלהוא
נינה אותו על שלא נהג נסיונו כוונהג השלימים, המוסכים צענים צתיקון ושליוות
נכסה, צוה שנתוסכת אז דעתם עליהם כי מעלת האנוש היא רק יקרתו
הכניוית.

יעתר. ע"ד: ושבנו ער ה' ונעתר להם ורפאם (ישעיה י"ט, כ"ג). —
וירצהו. והוא נרצה ונושגח מן האל צעיתרתו.

וירא פניו בתרועה. האדם יראה פני האל. בתרועה לשון שומה ותודה,
כמו יתרועעו אף ישירו (תהלים ס"ה, י"ד).

וישב לאנוש צדקתו. ע"ד: וה' ישיב לאיש את צדקתו (ש"א כ"ו, כ"ג).
כאן רמז אליהוא לחיוצ כי לא חסדו וחסות הרעות שצאו עליו לחוטא.

וירא פניו בתרועה — ישר על אנשים. על דרך שאמר המשורר:

ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם —

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם:

(תהלים ק"ז, כ — כ"א).

וכן אמר חזקיהו בחלותו ויחי ויחליו:

חי חי הוא יודך כמוני היום

אב לבנים יודיע אל אמתך (ישעיה ל"ה, י"ט).

פרה נפשי. לפי הכתיב הם דברי החולה שנתרכא; ולפי הקרי הם דברי
אליהוא.

באור. צאור החיים, וריונות על זה הם"א הידיעה הנצלעת צקמן של הצי"ת
השינוש, ואמר אח"כ יותר צהדיא: לאור צאור החיים.

(יולית כתובים אלו היא נוסדת על וצאור קט"ז).

בט הַן-כָּל-אֱלֹהִים יַפְעֵל-אֵל

פַּעֲמִים שְׁלֹשׁ עַם-גִּבֹּר:

לְהַשִּׁיב נַפְשׁוֹ מִנִּי-שַׁחַת

לְאֹר בְּאֹר הַחַיִּים:

(כט) הן כל אלה. להוכיח צמחאוז האנוש ולפדותו, יפעל אל פעמים וגם שלוש, עם גבר אשר השם חפץ צשלימותו ורואה לזכותו.

(ל) להשיב נפשו מני שחת. לחשוך אותו ומחטוא, כדי שלא ירד שחת צמחאו.

לאור באור החיים. וכדי שיאור צאור החיים. (כלומר לא לרעת האנוש מוסרו השם, כי אם לטובתו, לנקות נפשו ומחלאת הגיאות, ולהעיר הרעיון צקרצו כי עדן לא נשתלם כל צרכו).

לא על החיים הנצחיים היה אליהוא מדבר, כמו שחשבו כמה מהמבארים, כי אין זה מדרך הספר לעסוק בגסטרות, ולהפיל החקירה על מה שהוא מכוסה ממנו. אמנם די בבירור ענין קרבת אלוה אל האדם, והתחברו אלינו בכח הרוחני אשר נטע בקרבנו, ודברו אלינו תמיד בן בהרגשות הנפשיות וכן במאורעות העולם החצוני. כי בכמו אלה תנוח הנפש, ותבטח באלהים אשר רוחו מתנוססת בקרבה, ולא תפחד מהמות.

IV.

לא הקשב איוב שמע-לי

החרש ואנכי אדבר:

לב אם-יש-מלין השיבני

דבר כי-חפצתי צדקך:

לג אם-אין אתה שמע-לי

החרש ואאלפך חכמה:

אחרי שהראה אליהוא לדעת מאיזה צד תגיענה אל הצדיק הרעות מזולת שיהיה עול בחיק אלוה. הוא מעורר כוונת איוב על מעניו הבאים אשר מענה זה הוא רק ההקדמה להם.

(לא) הקשב איוב שמע לי. תהי נא לזניך קצצת למה שאוסף לדבר.

החרש ואנכי אדבר. החרש כדי לשמוע ואנכי אוסף לדבר ממה שהוא הנורץ לעניינו.

(לג) אם יש מלין השיבני. אין כוונתי שתתוק לנמורי ולא תשיז על דצרי כלל, לא כך אם יש לך מלין השיבני.

דבר כי חפצתי צדקך. דצרי דצריך, כי כל כוונתי היא להישירך צדריך האמת ולהעמידך על נכון צעיוניך.

הזר אליהוא והרשה את איזו לענות אותו כך שרששו על כך צתחלת המענה, לזל יטעה איזו צכוונת אומר אליהוא החרש.

(לג) אם אין אתה שמע לי. רק אם אין לך מלין לסתור דצרי שמוע אתה לי.

החרש. עשה לזנך כאכרכסת לשמוע דצרי, ואאלפך חכמה. (עד הנה דצרתי קלת צסנגון צצואה, הנחתי הנחותי צהחלט צלי מוכתים, כפי ששונה אותן רוחי צכי — לזל מועתה לזכילך ואורך דרך החכמה).

והיה ההכרח להמליץ שיעורר אליהוא בסיום מענהו את כוונת איוב על מה שיוסיף לדבר, מפני שבמענהו הבא אליהוא קורא אל החכמים והיודעים שישמעו מליו, והיה איוב יכול לחשוב שהדברים אינם נערכים לו, לכן הקדים לומר הקשב איוב שמע לי — ואאלפך חכמה.

מענה שני. — אחרי שהראה אליהוא כי הרעות הטבעיות המתרגשות לבוא על האדם, אף שתמצאנה אותו מצד ההערר הרבוק בחמרו, יש עם זה תכלית מוסרית להן, במה שהן משמרות אותו מנבהות רוח, ומחלצות נפשו ממות ורגלו מרחי — הוא הולך ומדבר במענה הבא על הרעות במדינות, ומברר כי גם הן מתנהגות על פי דרכי הצדק והמשפט. ואלו הם מופתיו על ענין זה:

הוא מן הנמנע לצייר במחשבתו שלילות אהבת המשפט מהאל. ממושג אלוה ומעצמותו מסתעף בהכרח כי ישר הוא ולא עולתה בו. כי ענין אלוה הוא עצם שלם בתכלית השלימות. אם אל הוא וודאי לא יעשה עול, ואילו יחשב כי הוא פועל און לא היה אל.

גם מציאות העולם וקיומו נותנים עדותם ויאמרו שהמציאו ומקיימו לא יעשה עול בפקודתו על יצוריו. היותו בורא ומנהיג מכלי סיבה חוץ ממנו ומעצמותו, כ"א בחפצו וברצונו, מורה אותנו לדעת כי חפץ חסד הוא. אילו יחשב שחפצו לרדות בחזקה ולעשוק יצירי כפיו, למה זה בראם מתחלה, ולמה לא יכלה אותם ברגע, הלא אתו העוז והיכולת, ומי זה ימחה בידו?

וגם אם נתבונן על מנהג העולם בכללו, נמצא על הרוב כי ייצור האל בממשלת הזדון ומכריח מלכים ועמים יחד על משפט אמת ושלוש. ואם יאריץ לפעמים כי ימשול מלך עז ברוחו הקשה וישלוט האדם באדם לרע לו, ואלוה לא ישים תפלה — לא תבטל מפני זה האמונה בצדקת השם, אשר היוצקה בקרבנו ומחויבת היא על פי מופתים חותכים כאלו.

והיוצא מכל דברי אליהוא הוא, כי חוקי הנהגת הבורא נגלו לאדם באשר הם מאומתים ברוח אלוה המתנוססת בקרבנו. אך האופנים השונים והמתחלפים אשר בהם ישלים אלוה חוקיו נעלמו מעיני האנוש. כי האלתוכן עלילותיו כפי העתים וכפי המקבלים שתכונותיהן אינן נודעות כ"א לו לברו אשר עיניו צופות למרחוק וסוקר הכל בסקירה אחת.

המענה נחלק לארבע מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק ט'. בה הוא מעורר כוונת שומעיו על גודל הענין אשר ידבר עליו.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י" עד פסוק ט"ו. בה הוא מוכיח מעצמות הבורא ומבריאת העולם וקיומו כי אין עול בחיק אלוה.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק ט"ז עד פסוק ל, בה הוא מדבר על הרעות במדינות.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק ל"א עד סוף הפרשה. בה הוא מזהיר את איוב לבל ימאס במשפטי האל ותוכחותיו.

פרישה לר

א וַיַּעַן אֱלִיהוּא וַיֹּאמֶר:

I.

ב שִׁמְעוּ חֲכָמִים מִלִּי

וַיִּדְעִים הָאֲזִינוּ לִי:

ג כִּי־אֶזֶן מִלִּין תִּבְחַן

וְחָךְ יִטַּעַם לֶאֱכֹל:

ד מִשְׁפָּט נִבְחַרְה־לָנוּ

נִדְרָעָה בִּינֵינוּ מִה־טוֹב:

אליהוא קורא אל החכמים, להוכיח את איוב בהסכמתם עמו כי תהיינה הכרעותיו על פי חקות החכמה. וגם מפני שבסיום המענה הוא חורץ משפטו על איוב וגוזר ואומר: **ואיוב הבל יפצה פיהו**, לכן הוא מבקש החכמים לעיין עמו ביחד בענין איוב, כי לא היה אליהוא רוצה להיות דן יחיד.

(3) שִׁמְעוּ חֲכָמִים וכו'. שמעו והאזינו ודעו אם לא כאשר הצטחתי את איוב: ואאלפך חכמה גם לעשה, אם לא שכרית הכרעותי על פי דרכי החכמה.

(ג) **כי און וכו'.** קורא אני לכם שתאזינו לי, ומכני שהאון ערוכה לזמון הדברים קודם שהשכל יקבלם, כמו שהחיד צריך ונתחלה לטעום את האוכל כדי לזרר אם מתוקן וכשר הוא לאכילה — ואני לא אחשון שתקבלו דברי שלי שום נחמה.

אליהוא תבסם צוללת חיו: **הלא און מלין תבחן וחדך אבל יטעם לו** (לעיל י"ג, י"ח) צקנת שינוי הלשון ושינוי הענין ע"ד ההתלה. חיוצ חומר זה ע"ד ההחלט: הלא האון צכלל מצינה ומוכרת ענין הדברים שיגיעו לה צשמויעה צעלמח, כמו שהחיד מציין ומוכיר טיב המוחל צטעיונותו — ונותנוה אני כי לא הצינות דברי ולא ירדתם לכף דעתי. ולעומת זה חומר אליהוא ע"ד הציווי: הטו חזקם לי וצחנו מלי היטב צכל מוה דאכשר; אני חיוני חומר קצלו דעתי שאני רשאי ולא אתם, חלא חזקש מכם שתצקן חזקם דברי, כמו שאומרים לקרוא ללחם לטעום אותו ונתחלה היערצ לו. — עוד הצדל אחר יש, חיוצ סנוך למחומר זה המחומר: **בישישים חכמה**, ומחחר שצעירים אתם מוויני היה לכם לכמוך עלי, כי אם אין זקנה אין חכמה; חונם אליהוא החזיק צהנחתו שהניח: **אכן רוח היא באנוש**, ולא כל המרצה ימים ומחכים — והיה מוכני זה כונה את עצמו אל החכמים והיודעים.

(ד) **משפט נבחרה לנו.** צנחר נא לנו ענין מושכט לדעת טיבו ומהותו. — חו הענין: לשכוט את חיוצ צמושכט צודק.

נדעה בינינו מה טוב. אם נוכיח את חיוצ ונאנוייתת הכרעותינו חו לא — עכ"פ נדעה צינינו מוה טיב לאדם להחזיק צו.

נוסד על הכתוב: **הגיד לך אדם מה טוב . . . כי אם עשות משפט.**

ה **כִּי־אָמַר אִיּוֹב צִדְקָתִי
וְאֵל הַסִּיר מִשְׁפָּטִי:**

י **עַל־מִשְׁפָּטִי אָבֹב
אָנוּשׁ חֲצִי בְּלִי־פֶשַׁע:**

(ס) **כי אמר איוב צדקתי.** — רוונ על חומר: ידעתי כי אני אצדק (לעיל י"ג, י"ח).

ואל הסיר משפטי. — רוונ על חו אל הסיר משפטי (לעיל כ"ז, ז).

(ו) על משפטי אכזב. על משפט הראוי לצוא עלי אני ככזב, הולך וחדל כמעין אכזב וצוגד אשר לא נאמנו וימיו.

אנוש — חצי בלי פשע. קץ שדי אשר הוא עומדי מצלי שהיה בוס כשע ונזדי, אנוש הוא ואין להרכא.

עד"ה: למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה מאנה הרפא היו תהיה לי כמו אכזב מים לא נאמנו (ירמיה ט"ו, י"ח). — ורנוז אליהוא צזה על מה שאמר חיוז: כי חצי שדי עמדי — מה כחי כי איחל (לעיל ו, ד, י"ח).

י מי־גבר כאיוב

יִשְׁתָּה־לַעַג כַּמִּים:

ח וְאַרְחַ לַחֲבֵרָה עִם־פַּעְלִי אֹן

וְלִלְכֹת עִם־אֲנִישֵׁי־רָשָׁע:

ט כִּי־אָמַר לֹא יִסְכֵּן־גִּבֹּר

בְּרָצָתוֹ עִם־אֱלֹהִים:

(ז) מי גבר כאיוב ישתה לעג כמים! הוא מחשיז את עצמו כנוז אכזב וזיס לא נאמנו, ושותה לעג הרצה כמים אשר לא יכזבו ולא יכסקו.

(ח) וארח וכו'. ויש לדאוג כי עוד יארח לחצרה עם כועלי און. — וי"י וארח מהכך עזר לעתיד —

(ט) כי אמר וכו'. כי מכל תלונותיו תתחייז שאין תועלת לאדם צהשתדלו להיות צמעשיו רצוי למקום.

וארח לחברה — וללכת. צתחלה יצוא להתצצר עמהם, ואחר התצצרותו עמהם אף ילך עמהם ציחד לעשות רע.

כי צכתוז ה' לנתינת טעם על ההכרח להוכיח את חיוז מוטעותו; כי צכתוז ט' לנתינת טעם על החשש הנזכר צכתוז הקודמו שיארח חיוז לחצרה עם כועלי און. כי מה שיתחייז מכל מה שאמר חיוז דוונה הוא למה שיאמרו אנשי רשע: שוא עצוד אלהים ומה צנע כי צשומר וצשורתו.

II.

י לִבְנֵי אָנָשִׁי לִבְבִּי שָׁמְעוּ לִי
חֲלָלָה לְאֵל מְרִשָּׁע
וְיִשְׁדֵּי מַעְוֹל:

יא כִּי פָעַל אָדָם יִשְׁלֹם-לוֹ
וּכְאֶרֶח אִישׁ יִמְצָאֵנוּ:

יב אֶף-אֲמָנָם אֵל לֹא-יִרְשָׁע
וְיִשְׁדֵּי לֹא-יַעֲזֹב מִשְׁפָּט:

א' עצמות האל תורה על צדקתו ועל ההתרחקות העול מאתו. ב' עדות מציאות העולם וקיומו על צדקת בוראו ומקיימו.

(י) לִבְנֵי. למונע את חיוצ מועשות כה, אנשי לבב שמועו לי, למה שיש לי להתנגד לטענה זו.

חֲלָלָה לְאֵל וכו'. חללה ליחס לאל רשע ועול. מלת חללה תכול על דבר שאין הדעת סובלתו, ומכני הסתירה שתהיה דבר צעזעוו. — עד"ה: חללה לך מעשות בדבר הזה (זראשית י"ח, כ"ג).

מְרִשָּׁע — מַעְוֹל. מועשות רשע ומועשות עול. פעולה הנעשית זכוונה להכסיד היוקצלה נקראת רשע; ועול הוא עוות הנושבת להטיב לרעים ולהרע לטובים, וזא הכתוב ע"ד זו ואין לריק לוור זו.

(יא) כִּי פָעַל אָדָם יִשְׁלֹם-לוֹ. כי הוא ונוודתו לשלם לאדם כפי פעלו.

וּכְאֶרֶח אִישׁ יִמְצָאֵנוּ. והוא ונוציא הנוקרים לאיש כפי ארחו. (נודה זו וחוויצת היא ונוושג ויועזמות הצורא, כי לא יתכן לצייר אלהות זנוחשזה זולת שתדצק זה וודת החסד).

(יג) אֶף אֲמָנָם וכו'. ונוכש"כ שאיות הוא אשר לא ירשיע ולא יעות מושכט.

ענין כרשה זו נוסד על הנוקרה: ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ג, י"ג).

יג מִי־פָקֵד עָלָיו אֲרֻצָּה
וּמִי שֵׁם תָּבֵל כְּלָהּ:

יד אִם־יֵשִׁים אֱלֹהֵי לְבוֹ
רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֱלֹהֵי יֶאֱסֹף:

טו יְגֹעַ כָּל־בֶּשֶׂר יָחַד
וְאָדָם עַל־עֵפֶר יֵשׁוּב:

(יג) מי פקד עליו ארצה. מי פקד עליו וזוהו צעזל הארץ להשגיח עליו ולקיימה.

ומי שם תבל כלה. ואם יזויר שהפקד עליו ומאחר — אשאל מי הוא זה אשר שם תצל כלה והפקיד את כלום על הארץ. ומאחר שאין זולתו והוא עשה את הכל צחקו וצרכו — ח"כ וודאי עולם חסד יצנה.

(יד) אם ישים אלו לבו. אם ישים אלו לצו על האדם לדקדק אחריו כ"כ — רוחו ונשמתו אלו יאסוף עד

(טו) יגוע כל בשר יחד. ולא היה שום יציר נמלט מהכלייה והאזדון, אצל יגועון כלם צצת אחת כמו צדור המזל. ואדם על עפר ישוב כשהיה.

מליצה זו כוסדת על הכתוב:

תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון (תהלים ק"ד, כ"ט) ומאחר שהכל תלוי צרכו, למה לא יעשה משפט; אילו היה מואם צצרואיו — הלא ציכלתו לכלותם כרגע.

III.

טז וְאִם־בִּינָה שְׁמָעָה־זֹאת
הָאִזְיָנָה לְקוֹל מִלִּי:

אליהוא מדבר על כלכול הסדר במדינות, עת אשר ישלוט האדם באדם להרע לו. ויאנח עם במשול רשע. גם מראה זה לא יתעה את החכם להתמוטט באמונתו. אף שמלאו מחשכי תבל מעשקות ונאות חכם. סמוך לבו ובטוח בצדקת השם; שומר מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם.

(טז) ואם בינה. ואם תצקש צין ודצד ודצן דמראה — שמעה זאת, שמע נא למה שאומר לך עתה. האזינה לקול מלי. האזין נא למה שיוצן ויוצא מתוך ירי.

ואם בינה. ע"ד: ואבקשה בינה (דניאל ה, ט"ו). — מול אמרו: ואאלפך חכמה. — חכמה תכול על השגת עצמות העצם והשגת הדיעות המסתעפות מהעצמות; בינה תכול על הצגת הדברים ההווים והנראים לעינינו. ואחר שהורה אליהוא לחיז צדק חכמה, לחיז לעצם התארים המסתעפים מעצמותו, הוסיף ואמר לי: ואם גם זאת תצקש שאשכילך צינה — שמעה זאת.

לקול מלי. לתוכן מלי: כענין וקול מלין אשמע (לעיל ל"ג, ח). כאילו אמר אליהוא לחיז, כמו ששמעתי אני לקול מליך, כן שמע גם אתה לקול מלי — ואז תצין יראת ה' ודעת אלהים תמלא.

יז האף שונא משפט יחבוש
ואם צדיק בביר תרשיע:

יח האמר למלך בליעל
רשע אל נדיבים:

יט אשר לא נשא ופני שרים
ולא נבר שוע לפני דל
כי מעשה ידיו כלם:

(יז) האף שונא משפט יחבוש. הגם שיחצוש שונא נושכט הנושל צחקה על האנשים — ואם יוכני זה צדיק בביר תרשיע:

(יח) האמר למלך בליעל רשע אל נדיבים. שהוא נוגדל ונושא לנולך על נדיבים איש בליעל רשע.

(יט) אשר לא נשא ופני שרים ולא נבר שוע. כתיב זה שז אל וואמר ז' של כתוב י"ז: ואם צדיק בביר אשר לא נשא ופני שרים ולא נבר שוע. כהשכטו וואתו לפני דל, תרשיע האמר למלך אל נדיבים בליעל רשע!

כי מעשה ידיו כלם, ולמה זה א"כ יחסיצ האחד יותר ונהאחר:

יחבוש. ימושול, כמו לא אהיה חובש (ישעיה ג, ז).

צדיק כביר. האל אשר אתו הצדק והיכולת. — כתוב זה נוסד על המקרא:
מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם (מזלי י"ז, ט"ז).
אליהוא שאל את חיוז, היעלה על הדעת להרשיע האל הצדיק ובעל הכחות כלם,
שיצדיק הרשע להאמירו למלך ולתתו עליון על נדיבים.

ואם עם זה יארע שיעמוד מלך עז פנים והגלית ועשה והשחית, אז וודאי ראוי
הדור למלך כזה.

האמר. המקור מההכעיל מענין וה' האמירך (דברים כ"ו, י"ח). ונקד
דרך שתקל המלה על המוצא.

שם כתוב י"ט למטה אף שהוא שז אל מחמר ז' של כתוב י"ז, כדי לסמוך לו
הכתובים הצאים אשר יחזרו לו יחדיו צענינם כזה: ולא נכר שוע לפני דל רגע
ימתו — יגעשו עם ויסירו אביר; ומחמר כי מעשה ידיו כלם הוא מוסגר.

ב רגע ימתו וחצות לילה

יגעשו עם ויעברו

ויסירו אביר לא ביד:

כא כי עניו על דרך איש

וכל צעריו יראה:

כב אין חשך ואין צלמות

להסתר שם פעלי און:

כג כי לא על איש ישים עוד

להלך אל־אל במשפט:

(כ) רגע ימתו, אם שוע אם דל. וחצות לילה ואף צנקודה שיחלק זה הלילה,
אשר אין צכח האדם לשער, ימותו פתאום כי האל יודע העתים והרגעים.

יגעשו עם ויעברו. העם יזדעזעו ויעזרו מן העולם.

ויסירו אביר. ויסירו המסירים — מיי שהם — האזיר והתקיף. לא ביד
לא צחיל ולא צכה, כ"א צרוח האל.

כתוב זה וכתוב י"ט הם להרחצת ציפור של כמותו השם צדיק כביר: לדיק הוא
אשר לא נשא בני שרים וכו'; כציר היא כי צרוחו וצמזמורו כיו רגע ימותו וכו'.

יגעשו. ווענין ויתגעשו כי חרה לו (תהלים י"ח, ח).

לא ביד. עד"ה: ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידים (איכה ד, ו); וכן
ובאפס יד יטבר (דניאל ח, כ"ה) וכן כי לא ביד יקחו (ש"צ כ"ג, ו).

כתוב זה נוסד על וזה שנאמר: ויהי בחצי הלילה וה' הכה . . . מבכר
פרעה הישב על כסאו עד בכר השבי אשר בבית הבור (שמות י"ג,
כ"ט).

(כה) כי עיניו על דרכי איש. כי עיני השם הן על דרכי איש לצחון
היותם היתכנו, ולא יצט אל בני איש. וכל צעדיו יראה. והוא גם יראה
כל צעדיו.

(כז) אין חישך ואין צלמות, להחשיך צעד חלוה — (ואל תחשוז שיוכל איש
להעלים דרכיו וועיני המוקס).

להסתיר שם פעלי און. עד שהיה אפשר לכוועלי און להסתיר שם ופניו
ולעשות צוחשך וועשיהם.

עד הכתובים: כי עיני על כל דרכיהם לא נסתרו מלפני (ירמיה ט"ז,
י"ז); אם יסתיר איש במסתרים ואני לא אראנו (שם כ"ג, כ"ו); גם חישך
לא יחשיך כמך (תהלים קל"ט, י"ז).

(כט) כי לא על איש ישים עוור. כי אחרי ראותו דרכי איש, לא ישים עוד
עיניו על איש לצרר חשיכותו ולהכיר בניו ונחיותה —

להלך אל אל במישפט. עד שהיה צה שום סיצה ליוי, להלך צנושכט אל
אל, ולריצ עונו, ולהרשיעו שהוא יוחשיץ החדד יותר ונהאחר.

להלך אל. כענין להלך נגד החיים (קהלת ו, ח), הליכה צנוונה להרחק
ריצ ולהלחם.

איוב — מעני אליהוא לר

כר ירע בבירים לא־חקר
ויעמד אחרים תחתם:

כה לכן יביר מעבדיהם
והפך לילה וידכאו:

כו תחת רשעים ספקם
במקום ראים:

כז אשר על־כן סרו מאחריו
וכל־דרכיו לא השבילו:

כח להביא עליו צעקת־דל
וצעקת עניים ישמע:

(כד) ירע בבירים לא חקר. הלא ירוע וירונן כצירים אין חקר
למספרם.

ויעמד אחרים תחתם. והוא נעמיד צמנוקומם אחרים, מי שהם, אף
שאינם כצירים. ירע, נענין הירוע ברזל ברזל מצפון (ירמיה ט"ז, י"ז).

(כה — כז) לכן — יביר מעבדיהם;

והפך לילה וידכאו

תחת רשעים ספקם

במקום רואים —

אשר על כן סרו מאחריו

וכל דרכיו לא השבילו.

לכן צראש כתוב כ"ה יחזור עם כתוב כ"ז, והמאמרים צינתיים הם
נוסגרים.

יביר מעבדיהם, ולא ישגיח על נשיאות פניהם, כי עיניו על דרכי איש, ולא
על איש ישים עור. — או הענין, נותן הוא מעצדיהם להכרה, כלומר משרסם מעשיהם
שיכירו צהם האנשים.

והפך לילה, ועצר לילה והצוקר האיר — וידכאו. — וידכאו. ויתדכאו.

תחת רשעים ספקם. המאמר כלו הוא מושג אחד ועינו תחתם, מענין והדרך רשעים תחתם (לקמן ו, י"ז). ולא אמר תחתם, מכני שיושג צתיזה זו צתיזה כ"ד הסמוך לו. ולא אמר תחת רשעים, מכני שהיה מושג תחת רשעים אחרים. אזל אמרו תחת רשעים ספקם, מוכיח שהענין הוא צוקוס של הרשעים צעזעס אשר ספקם.

ספקם. לשון חצוה והכאה, כמו וספק מואב בקיאו (ירמיה ו"ח, כ").

אשר על בן. חוזר צולת לבן צתיזה כ"ה, כלומר לכן הוא מרועה הכצירים, אשר על בן סרו מאחריו. וגם נקשר כתוצ זה עם במקום רואים שהוא סמוך לו, כלומר צוקוס שהכל רואים, אשר נדכאו אותם הכצירים אשר על בן סרו מאחריו. וכיון אליהוא לוור צזה כי נגלה כצוד השם וראו כל צער יחדיו כי אין מושג פנים לפניו ולא נכר שוע לפני דל. —

לבן — אשר על בן. צולת הטעם ה' מורה על המושג המוכצ; והצ' מורה על המושג המוכצ כמו כי על בן עברתם (צראשית י"ח, ה), והמושג המוכצ הוא: ירע כבירים; והמושג המוכצ הוא: סרו מאחריו. וחילו לא היו המאמרים המוכצרים, לא היה מושג כ"א צולת הטעם האחת: ירע כבירים — על בן סרו מאחריו; אזל מורה שנתרחק המושג המוכצ מהמוכצ צכצת המאמרים המוכצרים, סוך לבן להמושג המוכצ, וצולת הטעם אשר על בן סוך להמושג המוכצ.

ענין כתוצים אלו נוסד על וזה שמוכר צוקרא מוכלת מוכה אשר חנתה על ירוכלים ציווי חזקים: ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אישור . . . וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים (ו"ז י"ט, ל"ה).

(כח) להביא עליו צעקת דל. שצ לומר ה' של כתוצ כ"ז: סרו מאחריו להביא עליו צעקת דל.

וצעקת עניים ישמע. שצ לומר צ' של כתוצ כ"ז: וכל דרכיו לא השכילו. וחת היה מודרכו שהוא שווע צעקת עניים.

נוסד על המוקרא: כי אם צעק יצעק אלי ישמע אישמע צעקתו (שמות כ"ז, כ"ז).

כט והוא יִשְׁקֵט וּמִי יִרְשָׁע
וַיִּסְתֵּר פָּנִים וּמִי יִשׁוּרְנוּ
וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יַחֲדָה:

ל מִמֶּלֶךְ אָדָם חָנָף
מִמֶּקְשֵׁי עֵם:

ענין כתובים אלו שב אל מאמר א' של כתוב י"ז, לומר אם גם יארע כי ימשל שונא משפט וירדה בעם, אין לנו להחליט מפני זה כי נתנה ארץ ביד רשע, מאחר שאנו יודעים כי אל נאמן הוא אלוה אשר לא ישא פנים, והשוע והדל והיחיד והמרוכים הם שווים לפניו — אבל כן היא מדתו להתנהג עם בריותיו פעם כך ופעם כך, כפי ראותו מה שהוא היותר טוב.

(כט — ל) זהו סדר המלות והמאמרים צכתוצים אלו לכי הענין:

והוא יִשְׁקֵט וַיִּסְתֵּר פָּנִים
מִמֶּלֶךְ אָדָם חָנָף מִמֶּקְשֵׁי עֵם
(וְעַל גּוֹי וְעַל אָדָם יַחֲדָה) —
וּמִי יִרְשָׁע וּמִי יִשׁוּרְנוּ!

אך נסדרו כפי חק המליצה, וזהו ציאורם:

והוא — האל אשר לא ישא פני שרים וישנוע זעקת עניים — יִשְׁקֵט לכעמים ולא יעניש הרשע, וַיִּסְתֵּר פָּנִים מִמֶּלֶךְ אָדָם חָנָף אשר הוא מִמֶּקְשֵׁי עֵם, כלומר מסתיר כניו כי ימלוך אדם חנף אשר יאָנֵחַ עם תחת ממשלתו, ועושה כאלו לא יראהו ולא ינוחה צידו, וכן אם ימלוך החנף הזה על גוי אחד, וכן אם הוא מולך צכיפה על אדם יחד, מסתיר כניו ולא ישים תכלה, כי היחיד והמרוצים שווים הם לפניו — וּמִי יִרְשָׁע אותו מכני זה, וּמִי יִשׁוּרְנוּ, ומי זה שיציט אל מראהו למונעהו מרצונו ולהשיצו מגזירותיו (כלומר מי יכול ומי גם יצקש לעשות זה ללמוד אלוה צאורם נושפט).

והוא יִשְׁקֵט. מצינו ההפעיל משורש זה עומד, כמו בִּי הִשְׁקֵט לֹא יוכל (ישעיה ל"ז, כ). ונקט יִשְׁקֵט ולא יִשְׁקוּט, מכני ומי יִרְשָׁע. — מול ואם צדיק כביר תרשיע.

ועל אדם יחד. כענין כל בִּישָׁר יַחֲדָה (לעיל ל"ד, ט"ז) כלומר מין הסנושי כולו.

כמלך אדם חנף. הווי"ס לשלילה, כלומר לא ישגיח לכל יוולוך אדם חנף אשר
היה למוקש לעם.

לא כי אל-אל האמר
נשאתי לא אחבל:

לב בלערי אחזה אתה הרני
אם-עול פעלתי לא אסיף:

לג המעמך ישלכנה כי-מאסת
כי-אתה תבחר ולא-אני
ומה-ידעת דבר:

(לא) כי אל אל וכו'. אצל אל קל ראוי הוא לאדם לוומר: נשאתי חינוך לזוען
לא אחזל ואשחית נפשי (ולא להלוך אליו צושפט).

(לב) בלערי אחזה וכו'. חונס אם נתיסרתי על שחטאתי אך שאני לא אחזה
וזה הרע שעשיתי — אתה הרני, שגיותי מה הן. אם עול פעלתי ועל עול
זה נענשתי — לא אסיף! מוקבל אני עלי שאהיה נוכחן ולהצא נזהר צמזמתיך ולא
אחטא עוד.

כי אל אל. שז אל מלומר ז' של כתוב כ"ג: להלך אל אל במשפט ע"ד
ההתנגדות.

האמר. המוקיר והנכעל כמו האמר ולא ננקד כך, נוכחי שקריאת המלומר
תכבד אז על המצטא.

נשאתי. לשון סבול, כמו נשאתי אביך (תהלים פ"ח, ט"ז).

לא אחבל. לשון חטא והשחתה, כמו חבל חבלנו לך (נחמיה א, ז);
ותרגם כי ישחת עמך (שמות ל"ז, ז) הוא ארי חבילו.

אתה הרני. ע"ד: הוריעני דרך זו אלך (תהלים קנ"ג, ח).

(לג) המעמך ישלכנה. האם כפי דעתך ישלם אלוה מה שהוא מושלם, רעה
אז טובה — כי מאסת ציושכתי אל ותוכחותיו.

כי אתה תבחר ולא אני! כלומר האם יעזוב אלוהים נודת הגמול צידך ויאמר לך: כי אתה תזחר על הזמן ועל האופן אשר צהם אשלים חקי, ולא אני!

ומה ידעת דבר. או מה זולת זה ידעת לדבר, ויש לך לטעון על אלוהים. — אין ענין דבר מדרך הציווי, אלא הוא המקור והפעול של ידעת, כמו לא ידעתי דבר (ירמיה א, ו).

ישלמנה. מענין ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם (ירמיה ט"ז, י"ח). והכינוי של ישלמנה מוסב על כללות השלום, כלומר ישלם מה שיש לו לשלם.

VI.

לר אנשי לבב יאמרו לי
ונגבר חכם שמע לי:
לה איוב לא ברעת ידבר
ודבריו לא בהשקיל:

אחרי הודיע אליהוא לאיוב את כל זאת, פנה את עצמו אל שומעיו היורעים ואמר ב בטוח הוא שיסכימו עמו במשפטו שהוא חורין על איוב כי כל דבריו על האלהים לא ברעת ולא בהשכל.

(לד — לה) אנשי לבב וכו'. מי שלז מזין לו, וגם גזר חכם השומע לדברי, וודאי יסכימו עמי ויאמרו: איוב לא ברעת ידבר וכו'. כי גזר חכם צעזע ואיש דעת מחזיק כח.

לו אבי יבחן איוב ער נצח
על תשבת באנשי און:
לו כי יסוף על חטאתו פשע
בינינו יספוק
וירב אמרו לאל:

(לו) אבי! יבחן איוב ער נצח. אצוי! אדאוג כי יתסר איוז עד נצח על תשבת הנשמעות רק צהצרת אנשי און. —

אבי. תמורת אצוי למונע כגישת צ' יודי"ן כראים. וי"ו: אצז שזשמים.

יבחן. יתסר, כמו כי בחנתנו אלהים (תהלים ס"ו, י).

באנשי און. ע"ד אמרו נתחלת המענה: וארח לחברה עם פעלי און.

(לו) כי יסיף וכו'. כי הוא מוסיף על חטאתו לקראת תגר על המקום, השפע שסבוק וירצ אמרו לאל גם ציינו.

יספק הככל של ירב, מענין אם ישפק עפר שמרון (מ"א כ, י).

בינינו. דברים הנאמרים צאנשי און הוא אומר ציינו, ומוטל א"כ עלינו החוב להשכילו צינה.

מענה שלישי. — במענה הבא תופס אליהוא על מה שתצא מדברי איוב, כי אין יתרון לצדיק מן הרשע, וכי אין הכרל במקרי האדם בין העובד אלהים ללא עבדו. כי כן נתאמת לאיוב — לפי דעתו — במצבו הרע אשר הרפו בו אלוה בלי איזו סיבה מצדו ועל תומת נפשו. מעניני עצמו הוכח לו ברור ונעלה מעל כל ספק, כי לא יועיל לאנוש ישרו ולא יזיקהו חטאו.

להפיץ אור על ענין זה אשר נבוכים בו רבים, וכמה גם נוקשו ונלכדו — הניח אליהוא שתי בחינות אשר בהן נבין אמיתת עיקר הגמול ומהותו, ויחס פעולות האנוש — הטובות והרעות — לו לעצמו ולאלוה ממיל.

א' פעולות האנוש אם נכונות או נשחתות הן, אינן נוגעות כלל בעצמות האל הרם והנשא. הוא השוכן עד ישר שלם בעצמותו, ושום פגם והפסד לא ידבקו בתארייו הנעלים, אם יזכה האנוש במדותיו ובמעשיו או אם יחטא וארח לחברה עם פועלי און. ומה שעם כן אלוה דורש מהאנוש מאוס ברע ובחור בטוב, אינו כ"א לתיקון בני האדם, אשר לא ירעו ולא ישחיתו, אבל יטיבו זה לזה, ואיש אל אחיו יאמר חזק, למען יחיו בהשקט וכאשר יחדיו. — ומאחר שהוא כן, מה תביעה יש לאדם על בוראו, והאיך יעוז לדין עמו שהוא מקפח שכרו.

ב' אמנם הצדיק האמיתי ג"כ לא ילין על השם — לא על צרות עצמו ולא על הרעות במדינה. הוא לא יאמר בצרת נפשו, או כי יראה חמס וריב בעיר: איה אלוה עושי! בידעו כי השכר והעונש הם במעשים בעצמם. העושה הרע יעוכר בשרו ושאר ומשחית נפשו, והרורף אחרי הצדק יתענג על חלקו הטוב הניתן לו מיוצרו אשר גדלו ונשאו על כל היצורים וחננו חכמה ובינה. ואף שהוא רואה כי אין כדרים למקרי האנשים, ואלוה לא ימחה ביד האכירים העושים ורוצים רלים ואביונים — לא יחדול מפני המראה המכהיל ומרעיד הזה מבטוח באל ומהתחולל לו, כי יעשה משפט העשוקים לזמן הראוי ובעתו יחיש לבצע אמרתו ולכלה הזדון.

מענה זה נחלק לשתי מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק ח'. ענין מחלקה זו הוא, כי שכר והפסד פעולות האדם אינם נוגעים לאל, ואין לו א"כ שום תביעה על בוראו לשלם לו שכר חלף עבודתו.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק ט' עד סוף הפרשה. ענינה הוא כי רוע הסדר בחברת מין האנושי לא יבלבל דעת הצדיק האמיתי לומר איה אלוה עושי. אבל הוא מוצא אומץ בגדולת האנוש אשר שמהו היוצר עליון לכל הנבראים. וגם ישאר לבו בטוח ונכון בהשם תוכן עלילות כ יעשה דין ויריב ריב העשוקים והנרכאים.

פרשה לה

א וַיַּעַן אֱלִיהוּ וַיֹּאמֶר:

I.

ב הַזֹּאת חִשְׁבַּת לְמִשְׁפָּט
אֲמַרְתָּ צְדִיקִי מֵאֵל:

ג כִּי־תֹאמַר מֶה־יִסְכֵּן־לְךָ
מֶה־אֲעִיל מִחַטָּאתִי:

ד אֲנִי אֲשִׁיבֶךָ מִלֵּין
וְאֶת־רַעֲיֶיךָ עִמָּךְ:

פרשה זו היא השלמת הענין של פרשה הקדמה אשר הוכיח בה אליהוא מכללית הבריאה, כי ישפוט אלוה תבל בצדק וידין לאומים במישרים. אמנם כל זה לא יספיק להסיר תלונת איוב. באשר עוד לו פתחון פה להשיב, כי גופו בעצמו יוכיח שאין למדין מן הכללות. הוא בעצמו יודע כי על חנם נלקה, ותומתו היתה לו ללא הועיל — והאין א"כ יאמין כי ישלם אלוה לאיש כמעשהו. וכדי לסלק תלונה זו, הראה אליהוא לאיוב כי השכר של האיש הישר הולך הוא האומץ אשר ישאב ממעשיו הטובים והבטחון כי יחיש אלוה משפטו ליום מועד.

(3) הַזֹּאת חִשְׁבַּת לְמִשְׁפָּט. האם תחשוב שזאת היא הוכחה צרורה ונכונה על סילוק ההשגחה —

אֲמַרְתָּ: צְדִיקִי מֵאֵל! אשר אמרת כי צדקת אתה לפני האל כלומר כי צדקתך היא צתכלית השלימות.

(ג) כִּי־תֹאמַר. עד שופני זה תוכל לוור ולהחליט: מֶה־יִסְכֵּן־לְךָ זה שצדקת לפניו.

מה אעיל צדקי יותר מחטאתי (כלומר וזה הצדל יש אם צדקי וואל או חטאתי מאל).

צדקי. הוא שם צדיקו ודבר צדקו, כלומר צדק שלי. — מאל. לפני האל, כלומר גלוי וידוע הוא לפני כסא כבודו כי עשיתי הטוב והישר לפניו. — רונן על אמרו: כי ידע דרך עמדי (לעיל כ"ג, י).

אמרת — כי תאמר. מוסבים זע"ז: מהחלטה האחת צדקי מאל תושך ההחלטה השניה מה יסכן לך. — יסכן. יועיל.

מה אעיל וכו'. להרחצת ציפור של ומור הקודם. — מחטאתי. חסר מאל, מכני שהוא מונח ומעצמו, כי הוא מוסב על מה שאמר: צדקי מאל.

ככל אלו המאמרים יש לטעום ציור הכינויים הרומזים על גוף חיו: צדקי יואל; מה יסכן לך; ומה אעיל ומחטאתי. כאלו אמר חיו: לו גם כדצריך כי עושה אלוה ומשפט בכלל, הוונס אני יואלתי וזן הכלל, כי צדקי וואל ומה יסכן לי, ומה אעיל.

(ד) אני אישיבך מלין. אם גם לא ידעו הרעים ומה להשיב לך על זה — אני חשיבך.

ואת רעך עמך. וגם חשיב צתשונתי זו לרעך אשר לא מאלו מענה, להראות לך מחזה גד תניענה אל הצדיק הרעות, והטובות אל החוטאים, וזולת שיהיה עול צדיק חלילה.

ה הבט שמים וראה

וישור שחקים גבהו ממך:

י אסחטאת מהתפעלבו

ורבו פשעיה מהתעשהלו:

י אסצדקת מהתתןלו

או מהפידך יקח:

ח לאיש כמיה רשעה

ולבן אדם צדקה:

(ה — ז) הבט שמים וכו'. ומהצטטת זו יתאמת לך: אם חטאת מה תפעל בו וכו'. צדקתך לא תועיל לו, ורשעתך לא תציקהו — ומה דין יש לך לתצוה שכל מעמו על כי צדקת לפניו.

(ח) לאיש כמוד וכו'. לפני האדם צדומים לך תוכל להיטיב או להרע. (ועל כן לך השם לעשות הטוב והישר).

הבט שמים וראה. ע"ד: הבט משמים וראה (תהלים כ, ט"ו). — וישור שחקים גבהו ממך. שור, כי השחקים גבהו מומך ולא תוכל לפעל זהם אם חטאת או אם צדקת, וכש"כ שלא תפעל זו. — מה תפעל בו. אל תפעל צד כי החוטא חוונס נפשו. — אם צדקת מה תתן לו. אל תתן לך, גוול נפשו איש חסד. — או מה מידך יקח. ע"ד: לא אקח מביתך פר (שם כ, ט).

אליהוא תפס במליצת אליפו (ולעיל כ"ב, ג, י"ב) באופן יותר נשגב ושלם, ועל ענינים יותר נשגבים. אליפו אמר: החפץ לשרי כי תצדק, כדי ליכנס עמך לדין; הלא אלוה גבה שמים, ואינו ירא מפניך שיוכיחך ויצדיק לפניך גזירותיו. אבל אליהוא כיון במליצה זו מגובה שמים, לצייר לאיוב רוממות הבורא אשר ברוב חסדו מלמד בני האדם חקים ומשפטים לעשותם לטוב להם. ומה ימשך כי לא יתן אלוה לאנוש חלק צדקתו וישרו שבר נקוב ונקצב כמנהג בשר ודם לשלם לפועלים שכרם בכלות מלאכתם דבר יום ביומו, אלא השכר הוא במעשה בעצמו, אשר תשתלם בו הנפש ותמלא יעודה הנצחי.

II.

ט מְרֹבַע שׁוּקִים יִזְעִיקוּ
יִשְׁעוּ מִזִּרְע רָבִים:

י וְלֹא־אָמַר אֵיהָ אֱלֹהֵי עֲשִׂי
נָתַן זִמְרוֹת בְּלִילָה:

י"א מִלִּפְנֵי מִבְּהֵמוֹת אֶרֶץ
וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יִחְכְּמוּ:

י"ב שֵׁם יִזְעִקוּ וְלֹא יַעֲנֶה
מִפְּנֵי גֵאוֹן רַעִים:

י"ג אֶךְ־שׁוֹא לֹא־יִשְׁמַע אֵל
וְשָׂרִי לֹא יִשְׁרָנָה:

אליהוא משיב על מה שהיה איוב יכול לטעון נגדו. — אם כה איפו כי תכלית פקודי האל הוא תיקון מין האנושי — למה אי"כ יחרשו וישקוט האל עת אשר ישלוט האדם באדם להרע לו. — להשכיל את איוב על זה, הורהו אליהוא מה שהוא מול מראה זה מצב הצדיק האמיתי. לבו סמוך ונכון. אף כי יראה כי הצועקים מרוב עושקיהם כח אינם נענים. הוא לא יאמר איה אלוה עושי, ולא יאמר שוא הוא לזעוק לפניו כי לא ישמע אל. אבל הוא עומד על משמרתו ומצפה כי פתאום ובהיסח הרעת — כשיהיה הזמן ראוי לכך — יפקוד אלוה אפו ויחיש מעשהו.

(ט) מרוב עשוקים יזעיקו. האומנם יש עשוקים לרוצח אשר עושקיהם מוזעיקים אותם —

ישועו מזרוע רבים. עד שהם — העשוקים — משועים מזרוע רצים העושקים אותם —

(י) ולא אמר איה אלוה עשי. אך עם זה לא יתאונן ולא יקצול לומר: איה אלוה עושי!

נתן זמירות בלילה. הצדיק הנותן זמירות כלילה :

(יא) „מלפנו מבהמות ארץ

ומעוף השמים יחכמנו!”

האל מולך אותנו דעת ומחכמונו צוה שנשכיל בטעמי היצורים — צהמות ארץ וצעף השמים.

(יב — יג) שם יצעקו וכו'. הצדיק לא יאמר: שם יצעקו הנעשקים מוכני גלון רעים — והאל לא יענה! אך שוא ח"כ לשוע אל האלהים — לא ישמע אל זעקת הנדכאים, וישרי לא ישורנה, וגם לא ישגיח שדי עליהם כלל.

תלונות כאלה — איה אלוה עשי! אך שוא לא ישמע אל! — לא ישא הצדיק על שכתיו כי עוז לו צהודו והדרו אשר עטרהו זהם השם לשונו עליון לכל היצורים אשר פעל השם לזענהו — לחלכו ולחכמו.

איה אלוה עשי. ע"ד: באמור אלי כל היום איה אלהיך (תהלים מ"ג, ד). — נוסד על הכתיב: ותשבח ה' עישך. . . מפני חמת המציק (ישעיה כ"ה, י"ג).

עשי. תכס צרצרים כיוו ייטבח ישראל בעשיו (תהלים קמ"ט, ז).

נתן זמירות בלילה. ומאמר זה הוא מקוצן מ' כתובים אלו:

זמירות היו לי חקיק בבית מגורי

זכרתי בלילה שמך ה' (שם קי"ט).

מלפנו וכו'. זהו המאמר שהם מזמרים. אליהוא רמוז בזה על מה שאמר
איוב:

ואולם שאל נא בהמות ודרך

ועוף השמים ויגד לך (לעיל י"ג, ז)

ומאחר שחכמת יותר משאר בעלי חיים למה זה א"כ תתאונן — דא קניית
מה חסרת.

שם יצעקו וכו'. סרס המוקרא: שם יצעקו מפני גאון רעים — ולא יענה.
— ע"ד: ישועו ואין מושיע על ה' ולא ענם (תהלים י"ח, מ"ג).

ולא יענה — לא ישורנה. נוסד על המאמר; אני עניתי ואשורנו (הושע
י"ד, ט).

אליהוא אמר כל זה לעומת מה שאמר איוב:

מעיר מתים ינאקו ונפש חללים תשוע —

ואלוה לא ישים תפלה! (לעיל כ"ד, י"ג).

יד אף כי תאמר לא תשורנו

דין לפניו ותחולל לו:

טו ועתה כי אין פקד אפיו

ולא ידע בפש מאד:

טז ואיוב הכל יפצה פיהו

בבלי דעת מלין יקבר:

(יד) אף כי תאמר לא תשורנו. אף שתאמר כי לא תראה איה ואיפ

משפטו —

דין לפניו ותחולל לו. בכל זאת יש לך לזנוח כי יש דין לפני המוקוס, אך
יש לך לזכות לו. — נוסד על המוקרא: דום לה' והתחולל לו (תהלים ל"ז, ו).
ושינה המלין דום לדין.

(טו) ועתה כי אין. ומה שאינו עושה דין ומשפט תיכף וייד —

פקד אפו ולא ידע בפש מאד. זהו מפני שכן דרכו: הוא פוקד על הזדים רעה כלתי אשר ידע — היודע, מי שהוא — (כלומר צכתאומית וזהיסם הדעת) עת שזכו הוא זהכלגת הריצוי. — כלומר ציוס חרון אפו, ע"ד: **בעת אפך עשה בהם** (ירמיה י"ה, כ"ג). — **ולא ידע.** כענין המעתיק הרים ולא ידעו (לעיל ט, ה). והוא שז כל פקד ע"ד תו"ס: **פקד ולא ידע.**

בפש. תו"ס משורש ומענין **ופשו פרשיו** (הזקוק לו, ח). לשון ריצוי; תרגום פרו ורבו (זראשית לו, כ"ח) הוא פשו וסגנו. ונתלמוד מנינו גם שורש **נפיש** מענין זה: כל היכא דנכישין מלי משתעי כלשון קצרה (כסמים ג). וכן נאמר: **וילך נכנס תחילה לדין מקויו דליכוש חרון אף** (ע"ז ז). — ותסוד מלת **בפש** אל **אפו** נמאמר לו, ולורת הכתוב כפי ענינו היא: **פקד ולא ידע — אפו בפש מאד.** — ותבס נמלה זו להורות על הריצוי, ומכני שיוויה צלות פ"א לרוז שארי מלות המאמר, כדי לזייר לאוזן השומעת הצכתאומית של הסורענות אשר יפקוד אלוה על הכושעים צעת אפו. — צווא יום כקודתם יחיש עתידות למו.

(טז) **ואיוב — הבל יפצה פיהו.** ואיוב הגם שהוא איש ישר — כוונה פיהו להתרעם על השם זהכל (כלומר צדצרים שאין זהם מונש). **בבלי דעת מלין יכביר.** כי הוא נכביר מלין צכלי דעת, ומדצד אף מרוז שיחו וכעסו.

הוספת דברי אליהוא. — ממצב המוצק אשר יסר אליהוא בשלשת מעניו, כי הנפש המכרת את עצמותה מכרת גם את יוצרה — השקיף החוקר הנפלא הזה על תהלוכות החיים ועל נפלאות הטבע, והראה לאיוב כי גם בהן תוכר ההשגחה העליונה אשר על פיה נערכים כל המעשים הנעשים תחת השמש לקיום וטובת מין האנושי.

ונפתחה הפרשה הבאה במלת **ויסר** ולא במלת **ויען** כמו הפרשיות הקודמות, מפני שלא דבר אליהוא במה שבא על איזה ענין חדש, כי כבר הניח כל הנחותיו, והראה היסוד אשר אדני האמונה הטבעי עליו, וזכר כל העיקרים המסורים ונלוים ללב אשר נטע בו היוצר מטעיו להתפאר — מטע הצדק ואילי היושר. ולא היתה כוונת אליהוא בהוספת דבריו, כי אם לחזק בהשכלותיו על נפלאות הטבע המורות על ההשגחה הבטחון בלב איוב, לבל יקוין במוסר שדי, ולבל יאמר כי יתכה על החפץ: ריע עלי המיעשה! כי אם יאמר על מה שהוא מכוסה ממנו ולא ימצא לו פתרון: פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה!

והמליץ היתה לו עוד כוונה אחרת בשומו הדברים האחרונים האלה בפי אליהוא — להכין דרך לאלוה אשר נגלה כבודו לאיוב לבסוף. והפליא המליץ לעשות בתשלום כוונה זו.

כי נערכו ההוספות הבאות כמעט במתכונת השיר, כמו שמשוררים ומזמרים לקדם פני מלך גדול בבואו ובהקראתו בתוך עדרתו. בראשית דבריו נשא אליהוא אכרת כנפי מליצתו בלט ובנחת, כאלוהיה מנכה אותה אם יש בכחה לעיף במוינף ולראות על מרחבי ומרחקי הכריאה. ובמעופו

נראהו מהגבר יותר ויותר במליצות נמרצות ונשגבות המלאות הוד ונועם, יפרוש שמימה כנפיו, ועל אל אלים נפלאות ידבר, להגיד רוב גבורותיו ונוראותיו הנראות בהרעם והרעש, בהברק והגשם והשלג, בהקרח והקרה בנשיבת הרוחות והצהרת האור וזוהר השמש בשחקים.

בציוריו הנשגבים היה אליהוא מבשר ואומר לאיוב שיגלה עליו השם בכבודו ובעצמו וישקיט המיות רוחו, וינחהו אל מחוז חפצו—המנוחה והשלווה.

הוספת דברי אליהוא בשתי פרשיות הבאות נחלקת לארבע מחלקות.

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה ל"ז עד פסוק ט"ו. בה חוזר אליהוא וכולל יחד דיעותיו בעיקר ההשגחה, כדי לחזק בלב איוב הבטחון באלוה ממעל.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק ט"ז עד סוף הפרשה. בה הוא מזהיר את איוב לבל ידחוק את השעה אבל יחזק ויאמץ לבו לקוות אל השם העושה נפלאות לברו.

המחלקה השלישית נמשכת מתחלת פרשה ל"ז עד פסוק י"ג. בה הוא נותן את שירו על הרעם ועל פלאי ימות הגשם.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק י"ד עד סוף הפרשה. בה הוא מרבר מרוממות האל אשר הוא נשגב מהשגת האנוש.

פרשה לו

א וַיִּסֹּף אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר:

I.

ב בְּתַרְלֵי זַעִיר וְאַחֲנֹךְ
ג כִּי־עוֹד לְאֱלֹהִים מְלִים:

ד אִשָּׂא דְעֵי לְמַרְחֹק
וּלְפַעֲלֵי אֶתֶן־צָרֶךְ:

ה כִּי־אֲמַנִּם לֹא־שָׁקַר מְלִי
וּתְמִים דְּעוֹת עֲמָךְ:

ו הֵן־אֵל בְּבִיר וְלֹא יִמָּאֵם
ז בְּבִיר כַּח־לֵב:

ח לֹא־יִחְיֶה רִשָּׁע
ט וּמִשְׁפָּט עֲנִיִּים יִתֵּן:

אליהוא מוסיף על דבריו הראשונים לא לחדש כי אם לחזק בהשכלותיו ובמליצותיו הנחותיו מקודם, והראה לאיוב כי עוד הוא מלא מלים, וכל אמריו הם אמרי יושר היוצאים מן הלב. ורמו אליהוא על הוספה זו בפתחת דבריו באמרו:

אענה אף אני חלקי

אחזה דעי אף אני (לעיל ל"ב, י"ז)

במאמר הא' רמז על מעניו אשר בהם התיר לו מבוכותיו; ובמאמר ב' רמז על הוספת דבריו אשר כיוון בהם לפחת בלב איוב התקוה כי ישיב לו אלוה בצדקתו.

(ג) **כתר לי זעיר! הוהל לי מעט! ואחוך כי עוד לאלוה מלים.** וארחך כי יש עוד עמדי מלים למה שהוא נוגע לאלוה (כלומר למדתו שהוא מתנהג זה עם הצדקות).

כתר. היותו, כמו שתרנס יונתן ולתורתו א"ים ייחלו (ישעיה נ"ג, ד) יכתרון (רש"י).

ווכני שהיה חיוז שומע ונמס שהיה אליהוא גוזר דינו עליו צאמרו צסיום וועניו: ואיוב הבל יפצה פיהו, שכלו ותמוו דבריו, לכן כתת הסוספה צמאמר זה: **כתר לי זעיר!** ואמרו צלשון ארמיו, כדי לעורר כוונתו ציותר.

(ג) **אישא דעי למרחוק.** כי אשא רוח צינתי לו אשר נציט צו נורחוק —

ולפעלי — אתן צדק. תצינתי רוחי לתנות ולזמר צדקו של אלוה אשר הגם שהוא אלוה נורחוק הוא עם זה כועלי (וייתרצו צי הווליס וועצום).

למרחוק. כינוי לאלוה, ע"ד שנאמר: **האלהי מקרוב אני נאם ה' ולא אלהי מרחק** (ירמיה כ"ג, כ"ג). וכן **מרחוק ה' נראה לי** (שם ל"א, צ). וכן חוור להלן: **כל אדם חזו בו אנש' ביט מרחוק.** וכינה כך לאלוה על ריחוקו ממונו צזמן וציזקוס, כי הוא ראשון ואין ראשית לראשיתו והוא יושב על כסא רם ונישא.

ולפעלי. הו"ו מורה על חיוז ענין ומאמר צ' ווענין ומאמר ח': אם אשא דעי למרחוק ואתחיל להצזון עליו — מוכרח ונחוייז אני לתת צדק לצועלי ולזמר תהלתו.

למרחוק ולפעלי. רחוק ועם זה כועלי אשר יצרני ועשני. — אליהוא חוור זה מול ויה שהיה חיוז קיצל שיוצרו אשר צצטן עשהו מנחיתו, כאלו היה אלוה מואם יגייע כסו. **ידיך עצבוני, ויעשוני יחד סביב — ותבלעני** (לעיל י, ה).

(ד) אתן צדק. ענין נתינה וגם מענין שם יתנו צדקות ה' (שופטים ה, י"א). כלומר הספר ששצחו ואזמר צדקו, ע"ד: ולישוני תהגה צדקך (תהלים ל"ה, כ"ח) וכן ויגידו שמים צדקו כי אלהים שופט הוא (שם נ, ו).

(ד) כי אמנם לא שקר מלי נמה שאגזר ואומר:

תמים דעות עמך! אל תמים דעות, המקיף צתונתו כל פרטי המציאות, הוא עמך והוא לא ירכך ולא יעצב. (גם יש כאן קצת התול, כאלו אמר לו: תמים דעות עמך — אך אתה נער ולא תדע, ותכזיר מלין צלי דעת).

כי. שצ ע"ד נתינת טעם לאמרו: כתר לי זעיר. כלומר ראויים הם דברי לשמוע להם ולקבלם, כי לא להחניף לאלוה אצדיקו כמו הריעים אשר דחיתם באומרך: ואולם אתם טפלי שקר (לעיל י"ג, ד)

אמנם. יש צדק מלה זו חיוצ קצת ושלילה קצת, לומר לא שקר מלי אך שמצנך עתה לא יחייצ על זה.

תמים דעות. נוסד על המאמר: כי אל דעות ה' (ש"א ז, ג). וכן להלן: מפלאות תמים דעים (ל"ז, ט"ז).

(ה) הן אל כביר. הן אל כביר הוא, גדול ורצ כח — ולא ימאם כביר כח לב. והוא הכביר וכל יכול לא ימאם איש אשר כח לצ לו לעמוד כעמוד צרזל לכל אשר יקרהו ולקוות אליו.

ולא ימאם. נגד מה שאמר חיוצ: כי תמאם יגיע כפיך (לעיל י, ג).

(ו) לא יחיה רשע. לא יפדה הרשע מרדת שחת כי הוכח צנוכאוב על משכבו — נוסד על המאמר: ה' ממית ומחיה (ש"א ז, ו), שהענין שם הוא כענין ה' ישמרהו ויחיהו (תהלים מ"א, ג), כלומר ישלח דברו וירפאהו. אמנם הרשע כי יחלה ימות לשחת.

ומישפט עניים יתן. ולא יעצם ציד הרשע אשר צנאותו ידלק דלים ועושק אציונים.

מאמר א' של כתוב זה הוא נגד מה שאמר חיוצ:

מדוע רשעים יחיו (לעיל כ"א, ז).

ומאמר ז' הוא נגד מה שהיה חיוצ קוצל לעיל צפרשה כ"ד, כי לא ישגיח אלוה על חנקת האציונים הכבזשים תחת ידי הערונים אשר יגזלו עורם מעליהם ושארם מעצמותם.

י לא־יגרע מצדיק עֵינָיו
וְאֶת־מַלְכִים לַכֶּסֶּא
וַיִּשִׁיבֵם לַנֶּצֶחַ וַיִּגְבְּהוּ:

ח וְאֶסְאֹרִים בְּזָקִים
יִלְכְּדוּן בְּחֶבְלֵי־עֲנִי:

(י) לא יגרע מצדיק עיניו. לא ימונע אלוה השגחתו מהצדיק.

שרש גרע אשר עיקר הוראתו הוא מחסר ומנכה משיעור ומחסזון הראוי כמו לא תגרעו מלבניכם (שמות ה, י"ט) כמלא הרצה כעמים גם מהוראת מנוע מווי ויה שהא ראוי לו, ויה שהא מוכטו וחוקו, כמו ותמר את משפטי . . . וגם אני אגרע (יהזקאל ה, ו—י"ה), וכן ואגרע חקך (שם ט"ז, כ"ז). ומהוראה זו הוא גם כחן: לא ימונע השם מהצדיק חקו ומשכטו. וחק הצדיק הוא שיטת עליו השם, כו"ש: עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים (תהלים ל"ד, ט"ז). ואמר אליהוא זה ע"ד כלל לחק ענין ומאמר הקודם: ומשפט עניים יתן, כי הצדיק הוא מזה, כמו שמואל בהרצה מקוונות צתהלים שהצדיקים נקראים עניים מענין עניים. —ומכני שיש להשיז על מה שהניה, הלא נראה כי עניניהם חולפים ומשתנים משלום אל הצער, לכן הוסיף ואמר שכן דרכו גם עם המלכים. גם את מלכים אשר הושיצם לנצח יחף גזהו, ואם יארע לחיזה מלכים שיהיו אסורים צזקים מכני שהוא גולה אצנם למיסר, הוא ג"כ מתנהג עיניהם על כי מודה זו—אם ישועו ויעצדו יצלו ינויהם צטוצ, ואם לא ישועו צשלה יעצרו. ומופדת מוליזה זו על הכתוצ צשירת חנה אשר עליה ניסדו כל הכתוצים האלו הוודצרים מענין ההשגחה:

מקום מעפר דל מאשפת ירים אביון
להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחלם.

והיתה כוונתו ויתחלה לתכום צמוליזה זו ולומר שלא לצד שהוא מותן משפט עניים, אלא הוא גם מוריוס ומושיצם עם מלכים לכסא; אצל נהפכה מוליזה זו צפיהו מוליזה יותר נשגבה, כאומר ויה צכך כי ישצו עם מלכים לכסא, הלא גם הם אינם יוצאים מוגדר זה—להיות כעם צשלוה וכעם צצער, כי לא ישא כני שרים ולא יכיר שוע לכני דל.

וְאֶת מַלְכִים לַכֶּסֶּא. ואת מלכים אשר ישצו לכסא (גמור ענין ומאמר זה הוא: אם ישועו ואם לא ישועו).

וַיֵּשְׁבוּ לנִצָּחַ. וְהוּא הוֹשִׁינָם וּמַחֲלָה לְכַסֵּף הַמְּלוּכָה אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ שָׁם עַד־עַד, וְלֹא תִפְסֹק הַמְּלוּכָה מֵאֵתָם. — כַּדָּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר: גַּם בְּנֵיהֶם עָרִי עַד יֵשְׁבוּ לְכַסֵּף לָךְ (תהלים קל"ז, י"ז).

וַיִּגְבְּהוּ. וגם גָּבְהוּ זֶמֶן הַרְצָה לְשַׁצַּת כַּסְאוֹת לְמַשְׁכְּנוֹ וּלְדַת הַהִשְׁמָחָה הַהִיא.

(ח) וְאִם אֲסוּרִים בְּזָקִים. וְאִם יִקְרָה לָהֶם שִׁיחִיו אֲסוּרִים בְּזָקִים (הַתְּשׁוּבָה תְּצוּף צִסּוֹף: אִם יִשְׁמְעוּ וְאִם לֹא יִשְׁמְעוּ). — ע"ד: לְאִסֵּר מַלְכֵיהֶם בְּזָקִים וּנְכַבְּרֵיהֶם בְּכַבְּלֵי בְּרוֹזַל (תהלים קמ"ט, ח).

יִלְכְּדוּן בַּחֲבִלֵי עֲנִי. אִם יִלְכְּדוּן בַּחֲבִלֵי עֲנִי, לֹא דוּוּקָא בְּזָקִים מוֹמֵשׁ דְּהֵיִינוּ בַּחֲבִלֵי בְּרוֹזַל כ"א גַּם בַּחֲבִלֵי עֲנִי כִי יִלְכְּדוּ. — ע"ד: יִשְׁבִּי חִשָּׁךְ וְצַלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹזַל (תהלים ק"ז, י);

ט וַיִּגְדֵּל לָהֶם פֶּעַלָם
וּפִשְׁעֵיהֶם כִּי יִתְגַּבְּרוּ;
י וַיִּגְלֵל אֲזָנָם לְמוֹסֵר
וַיֹּאמֶר כִּי יִשׁוּבֹן מֵאֵוֶן;

(ט) וַיִּגְדֵּל לָהֶם פֶּעַלָם. אַחֲרַיִם שֶׁהִיא מוֹגִיד לָהֶם וּמוֹדִיעַם פֶּעַלָם שֶׁאִינוּ נִכְוִן; וּפִשְׁעֵיהֶם כִּי יִתְגַּבְּרוּ. וְכִי שִׁימֵשֶׁךְ מוֹזֵה אֲשֶׁר פִּשְׁעֵיהֶם יִהְיוּ מִתְגַּבְּרִים וְהוֹלְכִים;

(י) וַיִּגְלֵל אֲזָנָם לְמוֹסֵר. וְהִיא מוֹגֵלָה מִקּוֹדֶם צִלְזִיזָה וְנִלְכְּדָה הוֹדְעוֹתֶיהָ אֲזָנָם לְמוֹסֵר; וַיֹּאמֶר כִּי יִשׁוּבֹן מֵאֵוֶן, שֶׁהִתְחִילוּ לִפְנוֹת אֵלָיו: —

(ע"ד שֶׁנֶּאֱמַר לַעֲיֵל: אִם יִגְלֵל אֲזָנֵי אֲנָשִׁים (ל"ג, ט"ז). אֲלֵלָה שֶׁלַעֲיֵל דָּרַר עַל הַחֹלָה, וְכֵן עַל הַחֲצוּשׁ צִנִּית הָאֲסוּרִים, וְצ' עֲנִיִּים אֵלָיו נִלְקְחוּ מִמִּזְמוֹר ק"ז).

יא אִם יִשְׁמְעוּ וַיַּעֲבְדוּ
יְבָלְיוּ יְמֵיהֶם בְּטוֹב
וְשָׁנֵיהֶם בְּנַעֲיָמִים;

ב ואם־לא־ישמעו־בְּשִׁלַח־יַעֲבְרוּ
וַיִּגְוְעוּ בְּבִלְיִ דַּעַת:

(יא — יז) אז אם ישמעו ויעברו וכו', ואם לא ישמעו וכו'.

אם ישמעו ויעברו. אם ישמעו למוסר שלקחה אזנס ויעצדו ויכניעו לזס —

יכלו ימיהם וכו'. ע"ד: ויכל בהבל ימיהם ושנותם בבהלה (תהלים ע"ה, נ"ג) ושינה שנותם לשניהם להשוותו ליוניהם. — בשלח יעברו. יעצדו וכן העולם צויתה הטובה.

ויגועו בבלי דעת. ויגועו צלי שידע היודע, כלומר לפתע פתאום. — אז כענין ימותו ולא בחכמה (לעיל ד, כ"א). ואין לוור צסיצת צלי דעת, מכני שלא שמו דעתם להשכיל תכלית היסורים שצאו עליהם, כי אז הל"ל מוצלי דעת, כמו לבן גלה עמי מבלי דעת (ישעיה ה', י"ג).

ג וְחֲנַפִּי־לֵב יִשְׁמֹוּ אֶף
לֹא יִשְׁוְעוּ כִּי אֶסְרִם:

ד תִּמְתָּ בְּנַעַר נַפְשָׁם
וְחִיתָם בְּקִדְשִׁים:

ה יִחַלְצֵנִי בְּעֲגִי
וַיִּגַּל בְּלִחְצֵן אֲזִנָּם:

(יג — יד) וחנפי לב וכו'. אוננס הזונים מהשם אשר אלו היה אוסר אותם צחצלי עוני יתקצבו צאלוה, לא ישועו אליו אך היו כועסים ונותלוננים על מדותיו — תיוות נכשם צנערותם ולא יחצו יוניהם, וחיתם תצא ויהם צין הקדשים אשר יוותו וויותי תחלואים רעים, מוצלי שיתרה אותם מוקדם.

כתוצים אלו צאים להשיצ על מה שיוכל הטוען לטוען הלא הרצה כעומים יארע שיכלו הרשעים ויחצדו צלי הודעה והתרחם ווקודם. — ועל זה הוא איוור, הם אותם אשר נשחת וכספד לזס הזונה, ולא היו וותעוררים מסיצת ענים לשוצ מואון, אצל היו ויחרבים ויוגדכים.

וחנפי לב. מצינו הרבה פעמים שורש חנף מענין זנות, כמו ותחנפי ארץ בזנותך (ירמיה ג, ז). וקרא לאותם אשר סרו מאחרי השם חנפי לב, ע"ד שאמר: אשר נשברתי את לבם הזונה אשר סר מעלי (יתחקאל ו, ט).

ישימו אף. יתנו אף, מענין ואלוה לא ישים תפלה (לעיל כ"ד, י"ז). ונקט ישימו, לומר תחת שהיה להם לשם לצם לצאת ולשעות, ישימו הם אף.

לא ישועו. כי אמנם הם לא ישועו. — כי אסרם. אילו אסרם.

בנער. כי לצם הזונה יחניף וישחית את נפשם כ"כ עד שלא יאריכו ימיהם וימותו קודם זמנם. — ע"ד שאמר המשורר: הצמתה כל זונה ממך (תהלים ע"ג, כ"ז).

בקדשים. צין אותם המיועדים לזנות, כלומר כמוהם ימותו גם הם. (צדמיון זה גילה הכתוב כי חנפי לב הוא כרדף צענינו עם קדשים).

עיקר כוונת ז' כתובים אלו הוא לגמור ציור כל מיני הרעות אשר הן מג' מינים. — א' החלאים שיקרו להאדם מזד טבע הסויה וההפסד (לעיל ל"ג, י"ט — כ"ז); ז' מה שיארע לצני אדם בהתגזר קצתם על קצתם (לעיל פסוק ט); ג' החלאים הנמשכים אחר המדות המגונות, ועל הרעות מוין זה נאמר משחית נפשו הוא יעשנה, וכן אולת אדם תסלק דרכו. (נורה נזכרים).

(טו) יחליץ עני בעניו. אך העני אשר יכנע לזו צעמל הוא מחזק ומאמן צעניו לתקן מה שהיה מעוות.

ויגל בלחץ אונם. וכל אותם הוא מאמן אשר הוא גולה אונם בלחץ ולוקחים מוסר מגילוי זה.

יחליץ. מענין החלצו מאתכם אנשים לצבא (צמדזר ל"א, ג)

בלחץ. סמך לחץ לעוני, ע"ד שמינו: תשכח ענינו ולחצנו (תהלים מ"ד, כ"ה). וכן נאמר: ראה ראיתי את עני עמי . . . וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם (שמות ג, ז — ט).

יחליץ — לחץ. ע"ד לשון נוכל על לשון.

חזר לזכור ענין זה שהיסורים הבאים על האדם הם הודעות אלוה אליו להזהירו שלא ישתקע בעונו, כדי לסמוך לו הכתובים הבאים.

II.

טז ואף הִסִּיתָךְ כִּפִּי־צָר
 רָחַב לֹא־מוֹצֵק תַּחְתִּיָּה
 וּנְחַת יִשְׁלַחנֶךָ מִלֵּא דִשָּׁן:

יז וְדִין־רָשָׁע מִלֵּאת
 דִּין וּמִשְׁפָּט יִתְּמָכוּ:

יח כִּי־חֲמָה פִּן־יִסִּיתָךְ בְּשֹׁפֶק
 וּרֹב־כֶּפֶר אֶל־יָטֶךָ:

יט הִיעֲרָךְ שׁוֹעֵךְ לֹא בָצָר
 וְכָל מְאֻמֵּי־כַח:

אחרי שבירר אליהוא כי עיקר אמונת התום הוא, האמין בריעות המוסריות השתוללות בנפשו החצובה ממרומים ונר אלהים יאר בה, ולהחזיק אותן הדיעות ביחוסן לחכמת אלהות כערך המעשים ההווים והנמצאים להמרעים החושיים הנכנים עליהם; ואחרי שבירר כי מאותן הדיעות המאומות מעצמן ומוסדות בעצמיות הנפש יש לנו לשפוט על אמיתת תארי הצדק והיושר המיוחסים לאלוה אשר נטע אותן בקרבנו, וכי המקרים החולפים תכלית מוסרית להם: — התחיל לדבר על עניני איוב, ולברר לו כי בן קרהו גם אותו, וכן גם יקרה לו כי ישיב השם שבותו. גם אז יעשה עמו השם דין ומשפט למען יתמך בהם בצדקתו. — ואחר זה הזהירו לכל יחטא עוד בתרעומותיו על הנהגת הבורא ולבל יהרהר אחר מדותיו; אבל כי יפלא מעמו דבר במעשים הנעשים תחת השמש ישנא פועל אלוה המקיף כל חלקי הבריאה ומכווין העתים והרגעים ומוני וטבעי האִשִּׁים ויודע מהו הטוב והיותר נאות ונכון.

(טז—יז) ואף הִסִּיתָךְ כִּפִּי צָר שֶׁל

רָחַב אֲשֶׁר לֹא מוֹצֵק תַּחְתִּיָּה;

וּנְחַת יִשְׁלַחנֶךָ מִלֵּא דִשָּׁן

וְדִין רָשָׁע מִלֵּאת —

דִּין וּמִשְׁפָּט יִתְּמָכוּ.

ואף אחר אשר הִסִּיתָךְ חֲלוּם (כי יסיתך) יוכי הקצר של רחב (השחול) אשר חין תחתיו יסיד ויוקיס חזק (כלומר אחר שהיה כודה חותך — כונו שתאוס — ונהגה אשר הנך זה עתה) וירויח לך ויטכיעך עד כי נחת שלחנך יהיה מלא דשן, וזעף השם (הראוי לרשע) אשר תשא יִשְׁלַם — גם אז דין ויושפט יתנוכו חותך צתוותך.

ואף הסיתך. ענין הסתה הוא פיתוי לדבר שהוא טוב מדומה, ונקט כלשון זה, מפני שהיה איוב חמוץ שינוי מזלו, אשר צדעת אליהוא אינו טוב גמור ומוחלט. — ונקט הסיתך צעזר, צחינה לזמן היותר מואחר של הפעל יתמכו.

מפי צר רחב. מפי נקשר עם רחב ע"ד הסמיכות: מפי של רחב. ומלת צר היא תואר של מפי, מענין ויעמד במקום צר (צמדצר כ"ז, כ"ו) כאלו ימלטו השם צר מהצרה אשר הוא לטרף צפיה.

רחב שם ע"מ שער, ודימה הצרה לשאל ע"ד: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק (ישעיה ה, י"ד).

לא מוצק תחתיה. אשר אין קרקעית חזקה תחתיה, כמו כי לא מועף לאשר מוצק לה (שם ה, כ"ג) שהענין הוא שלא יהיה מנוס להם מפני אשר למקום חזק ומוצק, כמו שהוא הולך ומצא: בעת הראשון הקל ארצה זבלון וארצה נפתלי—והאחרון הכביר דרך הים (שם).

תחתיה. מוסד אל רחב, ותפס כלשון נקצה לגלות שישם שם זה לכינוי לשאל ע"ד ההשאלה.—ונחת. משרש ינח ע"מ דעת, כלומר מה שיהיה מונח בשלחן.—מלא רשן, צור רוצ השפע.—ורין רשע. זעם השם שהרשע נדון צו.—מלא את. ענין השלמות הזמן, כמו כי מלאה צבאה (ישעיה מ, ז).—יתמכו. ענין תמיכה זו יצאך צכתוצ הצא.

ענין של צ' כתוצים אלו בקיצור הוא: גם כי ישנה השם מעמדך מהצער אל השלום אל תתיאש מן הפורענות.

(ית) כי חמה! כי יש לגור מפני החמה. פן יסיתך בשפק. דין ומשפט יתמכו שאל יסיתך—וי שהסיתך—צרוז השפע שיהיה לך (להתצרך כלצנך לחומר שלום יהיה לי). ורב כפר אל יטך לחשוב שתתן כפר נפשך (כי האל לא ישא פנים ולא יקח שוחד).

(יט) היערך שועך מי שהוא לא בצר, וכל מאמצי כח עמו (כלומר האם יחשיב האל נדיבותך אשר אינו צריך לעזרתך לומר לך: הצ לי ומכתך שחד צעדי ומלטיני מיד צר—הלא הוא לא צר ולו כל מאמצי כח).

כי חמה. מלות אלו מוסגרות הן לצאר מה שיש לו לגור אלו יסיתו צשפק, ומפני מה הוא צריך שיתמכו אותו דין ומשפט.

בשפק. די ההלחה, כמו במלאת ספקו (לעיל כ, כ"ז). והוא כענין שנאמר: וישמן ישרון ויבעט (דברים ל"ז, ט"ו).

ורב כפר. מרצית העושר, כמו כפר נפש איש עשרו (משלי י"ג, ח).

היערך. מענין לא יערכנה זהב (לעיל כ"ח, י"ז).

שועך. ענין שוע היא נדיז ושר, כמו ולא נכר שוע לפני דל (לעיל ל"ד, י"ט). וענין שוע הוא הון ועושר.

ענין כתיבים אלו נקיזור הוא: ואף הסיתך מפי נר . . . דין ומשפט יתנוכו . . .
כן יסיתך נשכך.

כ אל־תִּשְׁאַף הַלִּילָה
לַעֲלוֹת עַמִּים תַּחְתָּם:

כא הַשָּׁמַר אֶל־תִּפְּן אֶל־אֹן
כִּי עַל־זֶה בְּחִרְתָּ מַעֲנִי:

כב הֲיִנְאֵל יִשְׁנִיב בְּכַחוֹ
מִי בְמָהוּ מוֹרָה:

כג מִי־פָקֵד עָלָיו דְּרָכָו
וּמִי־אָמַר פָּעֵלְתָּ עוֹלָה:

(כ) אל תישאף שימור ויחיש אלוה הליילה הנועתד לעלות עמים תחתם,
שיעלו ויחזדו העמים צוקקום (כי ידן וישכוט אותם השם).

אליהוא חזר זה נגד מה שהיה חזר קוצל על חיזור עת העזרה: מדוע מישרי לא
נצפנו עתים (לעיל כ"ד, ח). וזוהי כענין זה הרצה דצרי נציאים, כיוו הוי . . .
האומרים יבחר יחיישה מעישהו למען נראה (ישעיה ה, י"ח — י"ט); וכן
הוי הכתאויס את יום ה' (עיוס ה, י"ח).

אל תישאף. מענין כעבר ישאף צל (לעיל ז, ז).

הליילה. נוכחי שהליילה מוכן לכורענות, כמו שאמר לעיל: וחצות לילה יגעשו
עם (ל"ד, כ); והפך לילה וידכאו (שם כ"ה).

לעלות. ענין הסתלקות כתאוויית, כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים
ק"ג, כ"ה).

עמים. העברי ושתמש הרצה צסם זה לכינוי להמונים שכלים ונצזים, כמו
ה ידין עמים (תהלים ז, ט), וכן באף עמים הורד אלהים (שם כ"ו, ח), וכן
חור להלן: כי במ ידין עמים.

(כא) הישמר אל תפן אל און, לאשר זדים על כי תראה צסלום רשעים.

כי על זה בחרת מעני. לכן אני וזהירך על כך מפני שמוציאת עניך צחרת
על זה, ונטה לצד לפנות לאון. — כמו שאמר לעיל: וארח לחברה עם פעלי און
(ל"ד, ח).

אליהוא השתמש צכל לשונות של אזהרה: פן הישמר ואל, מפני שהיה חושש
ודואג כי יחטא איוב צשפתיו ותאשם נפשו, כמו שאמר לעיל: אבי יבחן איוב עד
נצח על תשבות באנשי און (ל"ד, ל"ז).

(כב) הן אל ישגיב בכחו. משגיב ומרום המדוכאים צתוכחותיו (לגלות אונם
למוסר ולהשיג משחת נפש).

מי כמהו מורה, להדריך ענוים צמשכט וללמד דרכו. — ע"ד שאמר המשורר
טוב וישר ה' על בן יורה חטאים בדרך (תהלים כ"ה, ח).

הענין העמוק הזה כי היסורים הצאים על האדם הם לטוב לו, כתוצ צתורה
ושנוי צנציאים ומשולש צכתוצים. — כתוצ צתורה:

וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך
(דברים ח, ה).

ושנוי צנציאים:

כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך
כשמעתו ענך.

ונתן לכם אדני לחם צר ומים לחץ — ולא יכנף עוד מוריך והיו
עיניך ראות את מוריך.

ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר: זה הדרך לבו בו כי
תאמינו וכי תשמאלו (ישעיה ל, י"ט — כ"א).

ומשולש צכתוצים:

אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו (תהלים צ"ד, י"ג).

כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה (משלי ג, י"ג).

ומאוותת ומקויות היא דיעה זו צקורות התצל, כי מהרעות המתרגשות לצוא
לעולם יקרו כל התיקונים — צמדעים וצמוסרים — שנתקנו צמרוצת הזמנים צחרת
מין האנושי. ולולא הרעות, וצני אדם יראו צחייהם רק צטוצה, ודאגות ויגונות

מעולם לא תעזורני מושכיות לנצח — הן מזהר ישחיתו את דרכם על הארץ, ושמונו ועשתו ולנצח ירום, ואין כחד אלהים לנגד עיניהם.

(כג) מי פקד עליו דרכו. מי זה אשר פקד על אלוה והורשו בדרך יצחר בהנהגת העולם.

ומי אמר פעלת עולה. ומי א"כ שהיה מעולם יכול לומר לו: כעלת עולה ולא עשית מעשיך על כי האקים שנצטוית עליהם.

הענין, מואחר שקצרו שכל ויכולת האנוש לומר לאלוה: כה תעשה! גם אין ראוי ונכון לו שיאמר אליו: מה תעשה!

מליצה זו דומה למליצת הנביא:

מי תכן את רוח ה'?

ואיש — עצתו יודיענו!

את מי נועץ — ויבינהו

וילמדוהו בארח משפט

וילמדוהו דעת?

ודרך תבונות יודיענו! (ישעיה מ, י"ג, י"ד).

בר זכר כִּי־תִשְׁגִּי־א פִּעְלֹו

אֲשֶׁר שָׁרְרוּ אֲנָשִׁים:

(כד) זכר וכו'. זכר את אשר שוררו אנשים מנפלאות אלה, לזמן שתשגיא ותרונום כעלו.

כי טעמו כמעט אשר ווענין לזמן או צעצור. ולא נקט אשר ווכני שנקטו ביוצא.

בראש יוצא צ' חסר סיון הכעול את המוצן וועצמו.

שררו. ווענין שיר, כיון קול ישרר בחלון (לכניה ג, י"ד), וכן והשיר משרר (דה"צ כ"ט, כ"ח).

אשר שררו. לשון נפול על לשון.

אנשים. המנונים. כלומר כדי להכיר גדולתו של ווקוס אשר שגזו דרכיו, זכור וזים על לב השיר השגור בצי המנונים. — ונכחן עד סוף הפרשה אליהוא הולך ויוסבר את השיר הזה המוסד על המקרא: מעלה נשיאים מקצה הארץ ברכים למטר עישה (תהלים קל"ה, ז).

- כה כָּל־אָדָם חָזוּ־בוֹ
אָנוּשׁ־יֵבִיט מִרְחוֹק:
כו הֵן־אֵל שְׂגִיָּא וְלֹא נִדְעָ
מִסֵּפֶר שָׁנָיו וְלֹא־חֶקֶר:
כז כִּי יִגְרַע נִטְפֵי־מַיִם
יִזְקוּ מָטֶר לְאָדָם:
כח אֲשֶׁר־יִזְלוּ שְׁחָקִים
יִרְעֻפוּ עָלָיו וְאָדָם רָב:
כט אָף אִם־יִבִּין מִפְּרִשֵׁי־עֵב
תִּשְׁאֲוֹת סִכְתּוֹ:
ל הֵן־פָּרֵשׁ עָלָיו אוֹרוֹ
וְשִׁרְשֵׁי הַיָּם כֶּסֶה:
לא כִּי־בָם יִדִּין עַמִּים
יִתֵּן־אֶכָּל לְמַכְבִּיר:
לב עַל־כַּפִּים כֶּסֶה־אוֹר
וַיֵּצֵא עָלֶיהָ בַּמִּפְגֵּיעַ:
לג יִגִּיד עָלָיו רָעוֹ
מִקְנֶה אָף עַל־עוֹלָה:

ענין שיר זה בקיצור הוא: האל בעצמו לא יושג משכל האנוש, אמנם נכירָהו מפעולותיו. — כי יגרע נטפי מים ויעלה נשיאים מקצה הארץ להוריד גשמי נדבות; אף אם יבין מפרשי עב לעשות שם ברקים למטר ולשלחם להפגיע בפושעים: אז יגיד ויעיד עליו קול רעמו בגלגל. והמאמרים הראשיים בשיר זה הם: הן אל שגיא! — כי יגרע נטפי מים; אף אם יבין מפרשי עב: — יגיד עליו רעו.

(כה) כל אדם חזו בו. צני אדם כלס חזו והשכילו צו (כלומר השתדלו צעיוניהם להכירו).

אנוש יביט מרחוק. והוא שהשיגו: כי אך מרחוק יצטו אליו האנוש (כלומר שיש להכירו רק מזד בעולותיו ולא מזד עצמותו).

חזו בו. כענין לחזות בנעם ה' (תהלים כ"ז, ד).

יביט מרחוק. ע"ד: מרחוק ה' נראה לי (ירמיה ל"א, ז).

(כו) הן אל שגיא! הן אל (הוא זכודו וזעזמו) שגיא הוא וכגז מהשגתו.

ולא נרע מספר שניו. כי הוא נמצא ואין עת אל נוציאותו.

ואין חקר לשניו, כי הוא צלי ראשית וצלי תכלית.

(כז) כי יגרע נטפי מים. אונס וזה שנקזה זו זהו: אם הוא נוגרע נטפי מים

מוקירם —

יזקו כטר לאדרו. לזמן שיזדקקו ושיהיו שוככים מיומי מטר לאדרו אשר הוא מעלה וזן הארץ.

(נז) הענין זה זכתו ל"ג צמחור: יגיד עליו רעו, שהוא התשובה לתנאי כי יגרע ולתנאי השני אף אם יבין זכתו כ"ט).

כי טעמו כטעם אם. — יגרע. לשון מוסר ומושז צחשזן, כלומר יחסר נטפי המים וזן הים שהוא מוקרם זשיעור הנזרך לתכלית המטר. — הוא מונה טיכות המטר אחת לחת למנח צחשזן הנזרך צמוזים, כדי שידרו הגשמים זשיעור מוספיק להסקות האדמה, ולא יותר מזה, שלא יטשטשו את הארץ.

יזקו. לשון שכיכה וזיקה כמו יזקו. ונתחלק הזדי"ק צזי"ן, לכלול זו גם ענין זיקוק, וכני שיוני חוקיזם ולוחים הם ונותנותקים צעזים. — וגם להשוות ההזרה לכעל יזלו צמחור שלאחריו.

(כח) אשר יזלו ישחקים. לתכלית אשר יזלו הגשמים מהשחקים.

ירעפו. חף ירעבו זשכע רז — עלי אדם רב. עזר צני האדם הרצים שגזרכים להם הגשמים (כלומר הגשמים ידרו לרוז להחיות עם רז). כאומר: ראה הכלל! — נטכי מים ירעבו עלי אדם רז.

ירעפו הככל של יזלו, כמו הרעיפו ישמים ממעל וישחקים יזלו צדק (ישעים מ"ה, ח), חלל שיש זלשן ירעפו חזלה זשכע, כמו יערף כמטר לקחי תול כטל אמרתי (דברים ל"ז, ז), כי השורש רעף הוא וזן הנותהככים, ויערף וירעף ענין אחד להם.

אחר זכרו הסיבה הפועלת של ירידת הגשמים, זכר גם הסיבה התכליתית לחזק המופת על עיקר ההשגחה. אם לא תספיק הסיבה הפועלת הגם שהיא נפלאה בעינינו להוכיח האנוש מהשגחת הבורא. מפני שהטוען יטעון כי מוטבעת היא בטבע—הסיבה התכליתית מכרחת השכל להאמין כי יש פועל בעל רצון יכול חכם ומשגיח.

(כט) אף אם יבין מפרשי עב. אף אם יצין האל להכין מפרשי עז—
תשאות סכתו. לסכתו המלאה תשאות—זרקים ורעמים.

אף. מוסיף תנאי אחר על התנאי כי יגרע. צתלה הוא מועלה נשיאים
ואח"ז הוא מכין מפרשי עז—ואז יגיד עליו רעו.

אם יבין. ענין ההצגה מהו יצואר צכתו של אחריו.

מפרשי עב. משום שנפרשים העצים ומתפשטים על כני הרקיע ככל חני
הכדור כמכסה קראס כך. ומוניו מפרש ככל של מכסה: שיש ברקמה
ממזרים היה מפרשך—תכלת וארגמן מאי אלישה היה מכסך (יחזקאל
כ"ז, ז).

תשאות. לשון רעש והומיה, כמו תשאות מלאה (ישעיה כ"ז, ז); וכן
תשאות נוגש לא ישמע (לקמן ל"ט, ז), ומשתמש כאן צסם זה על שון הרעמים
והזרקים.

(ל) הן פריש עליו אורו. הן זה אשר יצין: פורש אלוה סניצ לו אורו ויהיה
נוגה כגדו.

ושרשי הים כסה. וצאור הזה הוא מוכסה ומלמעלה העצים אשר נקצצו צהם
נטכי המים שעלו מן הימים (צאופן שהאור הוא למפרש מומעל, ונטכי המים שנתעצו
לעצים הם מתחת לו, וכוגשים ח"כ האור והמים זה צזה.—וזהו שקרא לעצי שקים
מפרשי עב, כי יחוצרו צהם האור מומעל ושרשי הים מתחת.

בזמנים הקדמונים חשבו כי הסיבה הפועלת של הרעמים והברקים היא פגישת האור עם
האדים. כי יצוה אלוה על האור סביביו, אז האור בוקע בהעבים ועוברם בכח, ומנוצץ על פני כל
האוויר, ומשמיע בועף הוד קולו. וענין זה הוא ענין המליצה כאן הנוסדה על מליצת המשורר:

ישת חשך סתרו.—סביבותיו סכתו
חשכת מים עבי שחקים.
מנגה נגדו—עביו עברו
ברר וגחלי אש. (תהלים י"ח, י"ז—י"ג).

(לז) **כיבם** נזכרשי עז **ידין עמים** לשלוח זהם חזיו ולהכניסם. **יהן אכל למכביר**. וגם יתן זהם אוכל לרוז מאור. (וזהעזים ירדו הגשמים ומהם ינוללו הזרקים).

למכביר. לרוז מאור, ע"מ למרבה המשרה (ישעיה ט, ו).

(לח) **על כפים כסה אור**. צשתי ידיו פורש הוא האור על שרשי הים למוכסה להם מומעל. — למשל על מהירות הכרישה. — טעם מלת הים **על** כאן כטעם ועל חרבך תחיה (זראשית כ"ז, מ).

ויצו עליה במפגיע. ומוזה על האור צשלחו מעליו על פני תצל ארצה צמי להכגיע. — או הענין לכגוע זהעצים ולעצור דרך שם.

עליה. הכינוי מוסב על אור. ולא נקט **עליו** שלא להרצות צאותיות צומ"ף אשר תכד על המצטא. — ויש זה ציד המליץ לשנות המון כפי צרכו, על פי הכלל: כל דבר שאין צו צו רוח חיים זכרהו ונקצהו. — וגם להצדילו ונשארי **עליו** הצאים צענין ומוכצים על האל.

במפגיע. מענין וזה הפגיע בו את עון כלנו (ישעיה נ"ג, ו).

(לג) **יגיד עליו רעו**. אחר כל אלה יגיד ויעיד על האל הרעם —

מקנה אף על עולה. צקול וצרעש גדול עד שאף המוקנה יתר ממוקומו ויסתלק לכתע וננחות השדה, כי קול השם יחולל אותם. (וצכן יציטהו האנוש מרחוק).

רעו. קול תרועת הרעם, כנוו את קול העם ברעה (שמות ל"ז, י"ז); וכן לכה תריעי רע (ויכח ד, ט).

על עולה. עלייה זו סילוק והסרה היא, מענין לעלות עמים תחתם. צחרדת המוקנה נוכחי שאון הרעם הם נסים וצורחים וון השדה ונוצקשים להם ווקוס סתר.

ציחור מואור צ' של כתוב זה הוא על כי וודה ל"א ונוודות של ריה"ג: ווקדם שהוא מואור צענין. כדוגמא שמינו: אף איש צריך תאכלם (ישעיה כ"ו, י"א) שמינו הוא — אף צריך חש תאכלם.

וסירוס זה נוגעים קריאת המואור ונוקילו על הנוצטא. — שנה הסדר והשמייעו להצק, ותנועא כי לא יקרא אז המואור כאחד, אצל יתחלק לשני חצאים — יען כי צסדר שהוא צו עתה הוא נחל צקלות מושכתי המודצר.

ועוד טעם אחר יש לסדר זה — לסינוך לו המואור המותחיל הכרשה הצאה אשר הוא נסיון עליו צענינו: **מקנה אף על עולה** — אף לזאת יחרד לבי.

השיר הקטון הזה הוא גדול הערך ורב הנועם כן בצורתו וכן בתוכנו. הדור הוא בלבשו כי רקמו המליץ ממלים קלי המבטא ביותר ועריכים מאוד על האזן לרוב רכות הכריתיהם. ומה נעלה הוא בתוכנו המתאר במלים מועטים היותר נפלא במחזות הטבע. מהתחלות דקות מאוד אשר לא תשלוט בהן העין לרוב קטנותן ומיעוטן עושה השם נפלאותיו היותר גדולות. מנטפי מים כי יגרעם ממקומם הוא רוקם מפרשי עב המכסים פני שחק, ומכין מטרות גשם עוזו, לשולחן על פני הארץ להשקותה, ולברך צמחה אשר תוציא ממעיה למכביר, עד כי יכוסו הרריה באינים הרבה ועשבים מעשבים שונים, ועמקיה יעטפו בר, ומלאו פני תכלתנובה, להחיות ההולכים בה ולרוותם דשן. — ומאלה התחלות האל מכין גם כן כלי זעמו — הרעמים והברקים — להחריד לבות כבירים, ולהשקיש שאון זדים, הבוטחים על כחם כי עז וחילם כי רב, ואומרים מי אדון לנו. — וההפכיות האלו הנפגשות בפעולה אחת מעירות על מדת הרחמים ומדת הרין של פועלן — ועדותיהן נאמנו מאוד, כי הטבע בעצמו אף שהוחק בו הכח לפעול, הוא בלתי רצון וכוונה, והאין א"כ תצאנה מעמו פעולות המכוונות לתכלית האחת או לתכלית האחרת. לכן בכל עת אשר ישמיע הרעם קולו בעז — הרעם חוללתו פעולה בלתי נרגשת בתפיסת העין בראשיתה — מי זה, אשר לב רגש לו, לא ירגיש בלבבו, כי הטבע כולו בכללותו מרים בכח קולו לספר כבוד אל, וכל הברואים עונים ואומרים: אדיר במרום ה' ותהלתו מלאה הארץ! — והקורא עומד משתאה ושואל: מי זה האיש אליהוא, והשיר הזה מבטן מי יצא, — ומי חיבר הספר כולו?

פרשה לו

III.

אֶף־לִּזְאת יִחַרְדַּ לְבִי וַיֵּתֶר מִמֶּקוֹמוֹ:

אליהוא מאמח במחלקה זו את תוכן שיר העם — כי עז לאלהים ולו החסד. והתחיל באמרו כי גם לבו יתפעל מפלאי הרעם בגלגל, עד שנתעורר גם הוא לשורר על מחזה הנורא הזה. אמנם יש ב' הכרלים בין שיר אליהוא ובין השיר אשר שוררו אנשים. — הא' הוא פתח שירו במקום שפסקו הם — בענין הרעם אשר היה הוא מציירו ומתארו ברוח דמיונו כאלו היה הרעם קול השם וציוויו אל השלג והגשם אל הרוחות והקרח והכפור לרדת על הארץ — אם לשבט אם לחסד. הב' השיר העם מדבר על עת הקיץ ושיר אליהוא בחר לחומרו המחזות בעת הגשמים.

ב שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ בְּרָגִז קִלּוֹ וְהִגָּה מִפִּי יֵצֵא:

ג תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם יִשְׁרָהוּ וְאוֹרֵוּ עַל־בִּנְפֹּת הָאָרֶץ:

ד אַחריו יִשְׁאַג־קול
 יָרַעַם בְּקול גֵּאוֹנוֹ
 וְלֹא יַעֲקֹבֶם כִּי־יִשְׁמַע קוֹלוֹ:
 ה יָרַעַם אֶל בְּקוֹלוֹ נִפְלְאוֹת
 עֲשָׂה גְדֻלוֹת וְלֹא גִרָע:

(3) שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ בְּרַגְזוֹ — קִלּוֹ. שְׁמַעוּ קוֹלוֹ צִחִיל וְרַעְדָּה. רַגְזוֹ וְאֵל תַּחֲטֹא. וְהִגָּה כִּפּיו יִצָּא. וְשְׁמַעוּ צְרוּגָה הַדְּצָר אֲשֶׁר יֵצֵא מִכּוֹ. (הַרְעַם הוּא הַדְּצָר אֲשֶׁר יֵצֵא מִלִּפְנֵי שְׂתִיעֲשִׁינָה נִכְלָאוֹת צִתְצֵל אֲרָצוֹ).

בְּרַגְזוֹ. נִדְצַק עִם הַכֶּעַל שֶׁלִּפְנֵי ע"ד תוֹס"ס. כַּעֲנִין עֲבָדוֹ אֶת ה' בִּירָאָה וְגִילּוֹ בְּרַעְדָּה (תְּהִלִּים 3, י"ה). וְכֵן מוֹנִינוּ דְּצָרֵי הַנְּצִיף: ה' שִׁמְעַתִּי שְׁמַעֲךָ — יִרְאָתִי (הַצִּיק ג, 3); שִׁמְעַתִּי — וְתַרְגֵּז בִּטְנִי (שֵׁם ט"ז). — וַיֵּשׁ מִן הַמִּפְרָשִׁים הַסּוֹמְכֵי מֵלֶת בְּרַגְזוֹ לְמֵלֶת קִלּוֹ, כְּלוּמָר שְׁמַעוּ שְׁמוֹעַ — קוֹלוֹ צְרוּגָה וְצִרְעָה.

(ג) תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִסְרָהוּ. הַצִּטָּת עֵינָיו הֵיךְ צָקוֹ יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם. — וְאוֹרוֹ יֵאִיר עַל כִּנְפוֹת הָאָרֶץ. (הַאִוֵּר הַכְּרוֹשׁ כַּמְכָּסָה מוֹמַעַל לַעֲצִים).

יִסְרָהוּ. כִּי שָׁנִים צַעֲנִין מֵלֶה זֶה: שׁוֹר וַיִּשְׂרָה, כְּדוֹגְמָא שְׁנִימָר: וְעַפְעַפִּיךְ יִישִׁירוּ נִגְרֵךְ (מִשְׁלֵי ד, כ"ה) שְׁפִירָשׁוֹ שֶׁ רִש"י: יִסְתַּכְּלוּ עַל הַיִּשְׂרָה לִישֵׁר דְּרַכְךָ נִגְדֵךְ. — וְצִדְּהָ הַכְּתִיב כִּאֵן עַד"ה: כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יִבִּיט וְתַחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאָה (לַעֲלִיל כ"ה, כ"ד). יִסְרָהוּ צִמְשֶׁקֶל וּבִמְקֻבוֹת יִצְרָהוּ (יִשְׁעִיָּה מ"ד, י"ג).

(ד) אַחֲרָיו יִשְׁאַג קוֹל. מִאֲחֹרֵי הָאִוֵּר יִשְׁאַג אֱלֹהִים צָקוֹל.

יָרַעַם בְּקוֹל גֵּאוֹנוֹ. לְהַרְחִיץ צִיּוֹר שֶׁל מִאֲחֹרֵי הַקּוֹדֶם, כִּאֵלֹּו אֲחֹר: יִשְׁאַג קוֹל — כְּלוּמָר יָרַעַם צָקוֹל גֵּאוֹנוֹ.

וְלֹא יַעֲקֹבֶם. וְאֵין נִי שִׁימֹאֵל עַקְבוֹת הַקּוֹל וְהָאִוֵּר מִהִיכָן יִצְאוּ.

כִּי יִשְׁמַע קוֹלוֹ. אֲשֶׁר יִשְׁמַע קוֹלוֹ. כְּלוּמָר יָרַעַם הָאֵל צָקוֹל גֵּאוֹנוֹ עַד כִּי יִשְׁמַע קוֹלוֹ.

זו צוֹרֶת הַכְּתִיב כִּי עֵינָיו:

אַחֲרָיו יִשְׁאַג קוֹל —
 יָרַעַם בְּקוֹל גֵּאוֹנוֹ
 (וְלֹא יַעֲקֹבֶם)
 כִּי יִשְׁמַע קוֹלוֹ.

אחריו. צמקום ולא צמון, כענין והוא אחריו (צראשית י"ח, י).

ולא יעקבם. לא ילך על צעדס למנזא מנזאס היכן הוא, כמו ועקבותיך לא נודעו (תהלים ע"ז, כ).

(ה) ירעם אל בקולו — נפלאות. ירעם אל צקולו כדי לעשות נכלאות. (לצוות על השלג והרוחות והקרח והכסור).

עשה גדלת — ולא נדע. כי הוא עשה גדלות אשר אין צדינו לדעתם.

נפלאות — גדלות. עד"ה: לעושה נפלאות גדולות לברו (תהלים קל"ז, ד).

ענין כתוצים אלו כוסד על סוף מזמור ע"ז:

קול רעמך בגלגל . . . ועקבותיך לא נודעו. המליך שימש ציחוד צמאמר: ועקבותיך לא נודעו, וחלקו כאן לשני מאמרים, ושינה ועקבותיך למאמר: ולא יעקבם; ומלות לא נודעו שינה למאמר: ולא נדע.

י כִּי לִשְׁלֹג יֹאמֶר

הוּא־אֶרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר

וְגֶשֶׁם מְטָרוֹת עֶזְו:

י בִּיר כָּל־אֲדָם יַחְתּוֹם

לְדַעַת כָּל־אֲנָשִׁי מַעֲשָׂהוּ:

(ו—ז) כִּי לִשְׁלֹג יֹאמֶר האל כי ירעם צקול גאווו: הוא ארץ! היה למשך זמן מה על הארץ.

וגשם מטר — וגשם מטרות עזו ביר כל אדם יחתום. והגשם החזק והשוטף היורד צימות הגשמים סוגר צעד האדם מנצת השדה להתצונן ולשית לצו על כל אנשי מעשהו, כי צעת הגשמים לא ינא אדם לפעלו.

לדעת. לשום השגחתו, כמו ידע תדע פני צאנך (משלי כ"ז, כ"ג).

כל אנשי מעשהו. חסר הנסמך והמאמר צתשלמונו יהיה: כל אנשי מעשהו מעשהו.

ח וּתְבוֹא חַיָּה בְּמוֹ-אַרְבַּ

וּבְמַעֲוֹנוֹתֶיהָ תִּשְׁכֵּן:

ט מִן-הַחֹדֶר תְּבוֹא סוּפָהּ

וּבְמִזְרֵים קָרָה:

(ח—ט) ותבוא חיה כמו ארב למוזל שם ומחסה מרוח סועה ונסער; ובמעונותיה תשכן—צעת אשר מן החדר תבוא סופה, וממזרים תזול קרה.

ארב. שם דבר כמו מארב. — ובמעונותיה תשכן. ע"ד: ואל מעונתם ירבצון (תהלים ק"ד, כ"ז). — תשכן. עד כלות ימיו הגשמיים.

מן החדר. אשר נכלא שם הרוח, ע"ד: מוצא רוח מאוצרותיו (שם קל"ה, ז).

ובמזרים. כמו מזרות נרדף למוזלות.

י מְנַשְׁמַת-אֵל יִתֵּן-קָרָח

וּרְחַב מַיִם בְּמוֹצֵק:

יא אֶף-בְּרִי יִטְרִיחַ עָב

יִפְיִן עֵנָן אֹרֹר:

(י) מנשמת אל יתן קרח. וכי יתן אלוה קרח מנשמתו (כלומר צרוחו וצווחותיו);

ורחב מים הוא במוצק (כלומר חזק) —

(יא) אף ברי. אף השלג אשר יטריח עב וינח עליו לצור, יפיין ענן אורו יפזר חיתו ענן חורו על הארץ. — וגם הכבוד והצדק נכללו בשם זה.

ברי. שם מושג צרה ע"ו דלי מושג דלה, והוא שם קצון לחלקים דקים צדוניות בר שהוא שם קצון גרעיני תצואה, כי ההוראה הווקורית של שורש צרה היא גזור לו כרות. — והשם זה מכוון השלג או הכפור והצד שהם הקצון של פירורים דקים. — וינוע בר וינשטיו לכל סעיפיהם נגזר גם השם ברד. ונוע נקרים וברדים (בראשית ל"א, י) כינוי לכתמים הדוניים צורתם לגרגרים.

וחזר כאן אחר שזכר כל עניני הסתיו צמוסגד על ענין השלג שזכרו צכתו
ו' כי לשלג יאמר הוא ארץ לומר, כי הוא אומר ויהי. ונוסד הענין על דברי
המשורר:

השלח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו
הנתן שלג בצמר כפור כאפר יפזר. (תהלים קמ"ז, י"ח).

יפין. יפזר, כמו ואפיצם בישראל (צראשית מ"ט, ז).

ענן אורו. כן נקרא המפרש העליון של עני שחקים; והמפרש מתחת לו אשר
יתקצו צו האדים העולים מן הארץ נקרא עב הענן.

יב והוא מסבות ו מתהפך בתחבולתו לפעלם
כל אשר יצום על פני תבל ארצה:

יג אם לשבט אם לארצו
אם לחסר ימצאהו:

(יז) והוא האל מסבות מתהפך בתחבולתו והפך צומשצתו מסבות שונות
וחולכות — קור וחוס קין וחורף — לפעלם שיפעלו אותם המסבות כל אשר יצום
האל על פני תבל ארצה

(יח) אם לשבט וכו'. סדר המלות כפי הענין הוא:

אם לשבט אם לחסר

אם לארצו ימצאהו

אם ימצא לארצו, מה שימצא, הוא אם לשבט לארצו אם לזכר לארצו. — אך נסדרו כפי
חוק עריצות הלשון.

מסבות. שם מהכפולים ע"מ מסלות.

ארצה. לזעזור הארץ.

על פני תבל ארצה. ע"ד: משחקת בתבל ארצו (משלי ח, ל"ח).

עיקר התפלספות אליהוא ברברים והאלו הוא להוכיח לאיוב כי הנפש הנכונה מכרת כמו
בעצמותה כן גם בפלאי הטבע, כי מנהיג אלוה את עולמו כפי חכמתו העליונה באופנים
שונים ומתחלפים

IV.

י' הַאֲזִינָה זֹאת אִיּוֹב
עֹמֵד וְהִתְבּוֹנֵן בְּנִפְלְאוֹת אֵל:

אליהוא מסב את פניו עוד הפעם אל איוב לעוררו מרם שיפטר מעמו, להתבונן בנפלאות אל ולהכיר כי תמים פעלו וכל דרכיו משפט ואין עולתה בו.

(יד) הַאֲזִינָה זֹאת אִיּוֹב. זאת אשר הורתיך ודרכי אלום. — עמוד מטעמותיך עליו! והתבונן נפלאות אל ותכיר כי לא ימנע השגחתו ונצרוֹאיו.

טו הַתְּרַע בִּשְׁוֹם-אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם
וְהוֹפִיעַ אֹר עֲנָנוּ:

טז הַתְּרַע עַל-מַפְלְשֵׁי-עֵב
מַפְלְאוֹת תָּמִים דְּעִים:

(טו) הַתְּרַע בִּשְׁוֹם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם. האם תחבון לחקר את זאת לדעת גם בחוכן שהוא נוצה עליהם (על וכלשי ענ, וכונן על שלחריו).

והופיע אור עננו. והאיך הוא נוצרית עליהם אור עננו אשר צאונעיתוהוא עושה נכללותיו.

בשום. ווענין על פי אבשלום היתה שומה (ש"צ י"ג, ל"ז).

(טז) הַתְּרַע וכו'. האם תחבון לדעת ולהצין נכללות תנוים דעים על וכלשי ענ. כלומר הנכללות שהוא עושה ונוועל להעצים.

מפלישי עב. כונו מפרשי עב בחילוף רי"ש צלנו"ד. ותכס צלשון זה נשום מפלאות.

מפלאות. כונו נכללות, ונקט נכללות נשום וכלשי.

שאלו: האם אין די לו צוה שהוא רואה ננכללות הצורא וחכן לחקור גם ננכוסה ונונו. — ועל זה הוא נשיצ לו נכתוצים הצאים.

י' אֲשֶׁר־בְּגִדֵי־חַמִּים
בְּהִשְׁקֹט אֶרֶץ מִדְרֹם:

י"ח תִּרְקִיעַ עֲמוֹ לִשְׁחָקִים
חֲזָקִים כִּרְאֵי מוֹצָק:

(יז—יח) אֲשֶׁר בְּגִדֵי חַמִּים בְּהִשְׁקֹט אֶרֶץ. מֵאֲחֵר שֶׁבְּגִדֵי חַמִּים הֵם כִּשְׁתִּיקוּט הָאֶרֶץ (כְּלוּמַר צֶעֶת הַקִּין)—מִדְרֹם תִּרְקִיעַ עֲמוֹ לִשְׁחָקִים. הֵלֵךְ תּוֹכֵל לִהְרַקִּיעַ עֲמוֹ לִשְׁחָקִים מִכַּחַת דְּרוֹם אֲשֶׁר הַשְׁחָקִים נוֹחִים שָׁם עַל קְצוֹת הָאֶרֶץ (מִכַּחַת צִפּוֹן, הָעוֹלָם הוּא כְּתוּחַ).—חֲזָקִים כִּרְאֵי מוֹצָק. וְהַשְׁחָקִים הֵם חֲזָקִים כְּמִרְאֵה הַנִּצָּח הַמוֹצָק מִמִּתְכַּת וְתוֹכֵל לַעֲמוּד צִטָּח עֲלֵיהֶם.

אָמַר לוֹ כָּל אֵלֶּה צִלְעַג וְצִהִיתוּל לֹמֵר שֶׁהוּא מִצָּקָשׁ מִה שֶׁהוּא מִן הַנִּמְנַע.— כְּדוֹגְמָא זֶה אָמְרוּ חֲז"ל: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמַיִם אֵתָּה שׂוֹאֵל, וְאֵי אֵתָּה שׂוֹאֵל מִה לַמַּעֲלָה וּמִה לַמַּטָּה מִה לַפְּנִים וּמִה לַאֲחֹר (חֲגִיגָה י"א). וְכֵן אָמְרוּ: עַד כַּאֲן יֵשׁ לָךְ רְשׁוּת לְדַבֵּר, מִכַּאֲן וְאֵילָךְ חֵין לָךְ רְשׁוּת לְדַבֵּר. שָׁכַן כְּתוּב צִסְכַּר צֵן סִירָא: צִמוּכְלָא מוּמָךְ אֵל תְּדַרּוּשׁ, וְצִמְכּוּסָה מוּמָךְ אֵל תַּחֲקוּר; צִמָּה שְׁהִרְשִׁית הַתְּצוּקָן, חֵין לָךְ עִסְק צִנְסִתְרוֹת (שם י"ג).

יט הוֹדִיעֵנוּ מַה־נֶּאֱמַר לָו
לֹא נֶעְרַךְ מִפְּנֵי־חִשָּׁךְ:

כ הִי־סִפֵּר־לָו כִּי אֶדְבֵּר
אִם־אָמַר אִישׁ כִּי יִבְלָע:

(יט) הוֹדִיעֵנוּ מַה נֶּאֱמַר לוֹ. וְאַחֲרֵי עֲשׂוֹתָךְ זֹאת הוֹדִיעַ גַּם אֹתָנוּ מִה נֶאֱמַר לוֹ וְאֵיזוֹ תוֹאֲרִים נִיחָם אֵלָיו—

לֹא נֶעְרַךְ מִפְּנֵי חִשָּׁךְ. אֲשֶׁר לֹא נוֹכַל אֲנַחְנוּ לַהֲעֲרִיךְ לוֹ שׁוֹם תּוֹאֲרֵי וּדְמִיוֹן מִכֵּנִי הַחֹשֶׁךְ אֲשֶׁר יֵשֶׁת סִתְרוֹ—לֹא נֶעְרַךְ. מוֹעֲנִין וּמִה דְּמוּת תַּעֲרְכוּ לוֹ (יִשְׁעִיה מ, י"ח).

(כ) הִי־סִפֵּר לוֹ וְכוּ. סֵרַם הַמִּקְרָא:

הִי־סִפֵּר לוֹ אִם אָמַר אִישׁ כִּי יִבְלָע—
כִּי אֶדְבֵּר.

היסופר כל שזכו לו, הגם שיאמר איש אספרס, ויתמיד צשזכו עד כי ימות ויסולק מן העולם — כי אדגר עוד ממעשיו הנכלאים אשר אין סכורות למו. — ע"ד: אספרס מחול ירבון (תהלים קל"ט, י"ח) אגידה ואדברה — עצמו מספר (סס מ, ו).

היספר לו. כענין יספר לאדני (תהלים כ"ז, ל"א).

אמר — יבלע. הא' צעזר צנחנה לזמן הצ' — יבלע. מענין בלע אדני (איכה ז, ז). כלומר עד שימות.

כא ועתה ול'אראו אור
בהיר הוא בשחקים
ורוח עברה ותטהרם:

כב מצפון זהב יאתה
על־אלוה נורא הוד:

(כא) ועתה כהתינוי דצרי עוד לעירך על זה: לאראו אור הנה לא ראו — הרואים מי שהם — אור, אף אמנם בהיר הוא בשחקים וזרח הוא שם, אך שהעצים מוכסים אותם.

ורוח עברה ותטהרם. אזל כאשר עברה הרוח וטיהרה השחקים מהעצים אשר יכסה כניהם —

(כז) מצפון זהב יאתה. אז יאתה האור מוכסת צפון ונאיר צהדרו כזה צהדר. לטוהר.

על אלוה נורא — הוד. ונגלה ונראה לעין כל צהר האור הוד כציו לצלום אשר הוא נורא על כל כציו.

מצפון זהב יאתה. ע"ד: העירותי מצפון ויאת (ישעיה מ"א, כ"ה). — זהב. זוהר האור דווח לעין הזהב.

ראו — עברה. תכס צ' פעלים אלו צעזר צנחנה לזמן העתיד של הסעל יאתה.

אליהוא אמר זה למשל, וזהו הנמשל המובן: כן יקרך איוב גם אתה. הגם שעולם חשך בערך ושמיך התקדרו בענני היגון — פתאום יזרח השם עליך הוד אורו, ויגסו העננים, וצדקך יצא כנוגה וישועתך כלפיד יבער.

כג יְשַׁדִּי לֹא־מִצְאָנָהּוּ שִׁגִּיא כַּח
וּמִשְׁפָּט וְרַב־צָרָקָה לֹא יַעֲנֶה:

כד לִבִּן יִרְאֶהוּ אַנְשִׁים
לֹא יִרְאֶה כָּל־חֲכָמֵי־לֵב:

(כג) יְשַׁדִּי — לא מצאנהו שגיא כח
ומשפט ורב צרקה — לא יענה!

שדי וודאי לא יענה וידכא איש — האם לא מצאנהו צהשכלותינו שגיא כח ומשפט,
ורב צרקה? — האידך א"כ יחסז כי יענה ויגה צני אדם מלצו. — ע"ד אמרו לעיל:
הן אל כביר! — ולא ימאס כביר — כח לב.

(כד) לִבִּן להכרתינו צו כי שגיא כח ומשפט הוא, יִרְאֶהוּ אנשים — לא
יִרְאֶה כל חכם לב. האנשים יראים אותו אשר אף אחד מכל חכמי לז לא יראה —
כי לא יראוהו האדם וחי. — כענין אמרו לעיל:

כל אדם חזו בו —

אנוש יביט מרחוק.

לבן. לא על מה שלא נדע ממונו נוסדת היראה מכניו, כ"א על מה שנדע ממונו
מלד פעולותיו המורות על גדלו וטובו.

לא יראה. החסיר הכינוי, מכני שתכזב על הלשון לומר יִרְאֶהוּ — לא
יִרְאֶהוּ. — יִרְאֶהוּ — יראה. ע"ד לשון נוסל על לשון.

אליהוא דבר דבריו האחרונים בלשון מגומגמת ומקוטעת קצת — וזה מיופי המליצה, לגלות
חרדת לבו מפני כבוד השם.

תוכן מעני אליהוא. — אחרי הודיע אליהוא אותנו את כל זאת, אין נכון וחכם כמוהו
בין המדברים לפניו בספר, כי הוא הגיע במחקריו עד היסוד של מבנה תורת האדם.

הנה הורנו המליץ בשטות השונות שאחזו בהן המדברים בספר ליסר האמונה המנהלת את
האדם אורח חיים למעלה, ומאמצת אותו לאחזו בכל מסיבותיו החולפות עליו בדרכי המוסר
והיראה — והראנו לדעת כי כלמו שגו ברואה ופקו פליליה.

הריעים — אף שכאז"א מהם תפס באיזו שטה מיוחדת לו — הסכימו כי האמונה היא נישאת
מלימודי הנסיון בקורות התבל בקישור עם הדיעות שנמסרו לנו עפ"י הקבלה. — הנסיון
בכלל מורה, כי הצדק מוביל את האדם לאושר, והזרז מוליכהו לאבדון. והקבלה מעידה על

זה, כי כן הנחלנו מדורות הראשונים; ואבותינו הרבו לספר לנו מדורשי השם אשר לא חסרו כל טוב והשאירו ברכה אחריהם, ומעוזביו אשר ספו ונכרתו ואבד כל זכר למו. — אם בכל זאת, כי נתבונן במעשי בני אדם ומקריהם, רואים אנו ההפך: כי ידוכא התוס, והזר יפרה ויתערה — אז אנו מוכרחים להטיל ספק בצדקת הצדיק אשר רע לו, ולהחזיקו לאיש חנף וצבוע המסתיר מעשיו מעיני האנשים, וטומן בחובו עונו, ולחשוב שלות הרשע להצלחה מרומה וכוזבת.

אך ריעה זו אינה מספקת להרגיע לב הצדיק המנוסה היודע בצדקת נפשו. אף שרבים הם הישרים בלבותם אשר תנחם הקבלה במעגלי הצדק — אפס מי יודע אם גם לעתות בצרה יאחזו בהם, אם לא בכור ההצלחה מהם לא תסור גם תומתם מאתם. — וגם לא תתאים ותסכים ריעה זו, אשר על פיה היינו מוכרחים להרשיע כל נדכה אף בלי שום הוכחה על רשעתו, עם התביעה המוסרית — לדון את כל האדם לכף זכות, ולא להרחות אבן אחר הנופל.

איוב יסד אבן פינת יראתו על הנבלת שכל האדם בהשגת דרכי אלוה. הנסיון מוליך השכל שולל, והמסורת צריכה להבחין — ובמה נבחון אותה אם לא באבן בוחן הנסיון אשר תבחנינה בה כל הדיעות המוחשיות. לכן גזר כי אין טוב לאדם כי אם לירא את השם אשר לו הגדולה והגבורה.

אולם גם ריעה זו לא תספיק להעמיד האנוש על מכון היושר אף בשטף מים רבים אשר יגיעו אליו. הגם שהספיקה לאיוב ואמצתהו בכל צרותיו לאחוז בתומתו — אין זה די לראיה על הכלל. איוב היה שונה מכל אדם. הוא היה מוכן ביותר להנהנה מוסרית; הרגשתו הזכה והטהורה נצרתהו מנפול בשחיתות הרע. הוא הרגיש בנפשו היופי והנעימות של האמת והצדק, והמיואס של מעשי הזרז והעול. הלא מפני זה התפאר בו הכורא והעיד עליו מתחלה כי אין כמוהו בארץ. אבל רבים הם האנשים אשר נגרעה מאתם נחלה זו להרגיש בטבעם כי נעים ונוה היושר ונתעב ונאלח העול, עד שיבחרו בטוב וימאסו ברע אף זולת הדיעה למה זה ידבק בהאחר וירחק מהאחר, הגם שהוא רואה כמה שיארע לפעמים כי נעזב הצדיק ויוחן הרשע, כי לא ישגיח אלוה על מעשי בני האדם. — וגם זולת זה — האם תנוח נפש האדם ברעת הנבלת ונריעות השכל. הלא גם את איוב, אשר עמד בנסיוניו ואחוז בצדקתו גם בימי עניו ומרורו, מצאנו וראינו משולל האושר והשקט — ואלוה שם את האדם על הארץ להיות מאושר ולהתענג על חלקו בחיים ולשמוח במעשי הבריאה אשר פעל השם למענהו.

ממוצא הדברים האלה נבין ונשכיל כי חברי איוב והוא כמוהם היו נבוכים במחקריהם ונאחזים בסבך הטעיות. אבל משנת אליהוא היא על פני כלה קב ונקי, ואין בה שום מגרעת. הוא ירה אבן פינת תורת האדם בנשמת האנוש האצולה ממרומים. אין לשוטט מחוץ לעצמנו כדי לעמוד על הדיעות הנצרכות לנו לתקוננו. קרוב אלינו הרבר מאוד — הנפש מעידה על יוצרה! כי בה גילה השם את כבודו והגיד לאדם מה טוב: עשות משפט ואהבת חסד. האין א"כ פון האדם בצדקת אלוה. הבי יחשב כי הוא אשר אלפו חוקי הצדק והיושר וחרתם על לוח לבו לא ינהג ג"כ עולמו על פיהם. לא חוקיו נעלמים הם מאתנו, כ"א האופנים השונים שהוא משלימם בהם — המתחלפים כפי מוגי האישיים וצרכי העתים. כי ילידי חומר אנחנו, ולא נקיף כשכלנו הפרטים השונים אשר ישקיף עליהם המנהיג להשלמת חוקיו. ויריעה זו הנמנעת מעמנו גם אינה נצרכת לנו. די לנו כי נדע, כי האל היוצר יחד לבנו, וחקק בקרבנו כי חפץ חסד הוא, גם מביט ומבין אל כל מעשינו וממציא לנו כארחנו.

ומהשנה זו אשר תצא לאדם מבחינת נפשו ועצמותה, יצער החוקר מעלה מעלה בסולם ההשכלה אל חוג ההתבוננות בנפלאותיו בטבע, וגם בהן יכיר אז אותות השגחת האל על מעשיו. ואם לפעמים ילאה לעמוד על סוד הדבר ולהבין לאחריתו — יתלה העלם ידיעה זו בקוצר שכל האנוש להקיף רבבות הפרטים אשר יחשב בהם הקונה הכל.

וכמו ששונה הוא אליהוא בשטתו משארי המדברים לפניו, כן הוא שונה מהם בסגנון לשונו. רבים מהמבארים והמבקרים תפסו עליו כי באו דבריו בערבוביא ואין סדרים למו. אך הם לא שמו לנגד עיניהם כי סגנונו הולך על פי שטתו והלך נפשו. הוא הציג ליסוד מחקריו האומר: **אכן רוח היא באנוש!** ואומר זה ניהג כל דבריו, כאמרו: **רוח אלה עשתני ונשמת שדי תחיני.** הוא היה פונה בהשכלותיו אל כל אשר נשאתהו הרוח, ואשר שמה היא בפיו אותו שמר לדבר. והנפש אחת היא; רעיוניה והגיוניה יסובכו אלו באלו ויתלכדו ולא יתפרדו. והוא שאמר בפתיחת מענהו הראשון: **וכל דברי האזינה!** אל תבהל על פך להשיב על כל דבור ודבור שיצא מפי, כי הנפש דוברת בי ומלתה על לשוני — ודבוריה הם אחוזים וסבוכים זה בזה ודיעותיה הן חוברות אשה אל אחותה. הגיוני נפש אין לחתכם כמו שמחתכם לחלקים ולנתחים דבר נחבר מחלקים שונים. לכן שמע כל דברי, ויתפרשו לך אלו מתוך אלו, ולבסוף כי ילוקטו לאחד אחד יובנו לך כלם על בוריים, ויהיו לאחדים בידך.

כל מגמת אליהוא היתה לצייר לאיוב אשר היה עיקר השגחה רופף בידו, הלך נפש איש שלם באמונתו. — תחלת עיונו היא בחינת נפשו להכיר מקורה ועצמותה. מהכרה זאת צמח לו ידיעת החוקים אשר הוחקו בה להורותו בדרך יכחר. אח"י הוא מגיע להכרה כי אלוה הוא דובר אליו בנשמתו אשר נפח בקרבו; הוא דובר אליו במקרים השונים אשר הוא שולחם אליו להכניע בעמל לבו, לחלץ נפשו ממות ואת רגלו מדחי; הוא דובר אליו בתמורות במדינות, אשר לא נדעה סיבה להן זולת רצון האל השופט כל הארץ; והוא דובר אליו בפלאי הטבע אשר הם ידיו עמים וגם ישפיע ויריק ברכותיו על הארץ להחיות נפש כל חי. — ואלו הן המדות אשר ישמור האיש השלם הזה מול אלהיו: כי יארע שיחלה, והשם עונה לעתירתו וישלח דבריו וירפאהו — הוא מודה לאלוה חסדו ויודיע אמתו אל האנשים; והוא חדל מהתלונן על אלוה על כי מרום משפטו מרשעי ארץ, אמנם יבטח כי לעת מועד יחיש עתידות למו; וגם אינו מבקש שכר חלף עבודתו, כי שכרו אתו אחוזה בפעולתו הישרה, ושפרה עליו נחלתו ממרומים — נר אלהים אשר יאר בקרבו והוד השכל אשר עטרהו בו היוצר לשומו עליון לכל היצורים. — וממצב הרם הזה הוא מתבונן בנפלאות האל בטבע ומכיר בהן כי משקיף אלוה על יצוריו, ואין נסתר מהשגחתו.

ואיוב בעצמו הוא למופת על אמיתת דעת אליהוא. בישרו בלתי פנייה הוא אומר לכל כי רוח אלוה מתנוססת בקרב האנוש; ולא גילה אליהוא לאיוב כ"א מה שהיה כבר טמון בלבו. ובכן הוא אשר העיד עליו בוראו מתחלה, העיד לבסוף על בוראו כי צדיק הוא וצדקות אהב. והשכיל אליהוא לחכות את איוב בדברים עד שעמד בנסיונו וגילה תוקף ישרו לעין כל.

ויותר שהיה אליהוא חכם השכיל גם בשיר ומליצה. בכל דבריו נכרים מעשי ידי אמן מפואר המולך ומביא ומעלה ומוריד את שומעיו לכל אשר תשאנו הרוח. אמריו מלאים זיו וצוף מליצותיו מזרה כל מדוה מהנאנק והנאנח. שמו נאה לו והוא נאה לשמו: **אליהוא** — כי רוח אלהים דבר בו ומלתו על לשונו.

והקסם על שפתי אליהוא ומתק אמריו משכו לבות השומעים והטו אותם אליו. חבירים מקשיבים לקולו ואין עונה דבריו מהם, אף ששמעו מוסר כלימתם – מה שהוא קשה על האוזן לשמוע. – ואיוב עשה אונו כאפרככת והקשיב קשב רב קשב, כאלו היה משתאה ומחריש לדעת, האם הוא האיש אשר כלתה אליו נפשו שיהיה שומע לו להוכיח בינו ובין קונו. ואנו הקוראים מתמיהים על שתיקתו ושואלים: האם נתיישרה נפש איוב על דברי אליהוא והסכימו בכל עינייהם לדעתו – מדוע זה א"כ לא נתן לו כבוד להודות לו בפירוש, הלא הוא בעצמו אמר כי יחשיב איש שומע לו כמו נגיד, וגם מפני מה הוסיף המליץ על המדברים גם את אלוה ממעל. – מכל אלה מוכח בבירור כי אין לחשוב שתיקת איוב כהודאה, ומבוכתו לא הותרה עדיין לגמרי. ומה ששתק ולא ענה, מפני שהרגיש כי באמת דבר אליהוא נגידים ומפתח שפתיו מישרים. אך לא הספיקו להרגיע גלי לבו אשר עוד היה עליו דוי על ליאות שכל האנוש להשיג גם האופנים אשר ישלים אלוה בהם חוקיו. למה זה לא נפתחו להאדם אשר חננו השם דעת כל שערי בינה.

וכדי להתיר מבוכה זו, העיר המליץ אוזן איוב לשמוע כלמודים מה ידבר האל אל האנוש אשר נבה לבו ורמו עיניו להלוך בגדולות ובנפלאות ממנו, ואינו מסתפק בחלקו להיות דגול מרבבות יצורי הארץ, ומבקש גם להיות כאלהים – יודע טוב ורע.

מעני האל.

הבחינה בטבע תורנו לדעת כי נתקן הכל על פי עצה נפלאה מאוד אשר לא תיוחס הכרתה כי אם להבורא לבדו. כי אלו השיגה האדם אז היה כאלהים אשר בכחו לברוא עולמות, כמאמר החכם: אלו השגתיו הייתי. אמנם זאת היא גדולתו של ה' כי הוא אחד ואין שני לו, וכבודו לאחר לא יתן.

ויתרון האדם הנוצר בצלם בוראו הוא להשכיל בפלאי הבריאה, למען יכיר וידע כי יש עצם אחר יחיד ומיוחד גדול העצה, אשר העריך לכל הנבראים למיניהם השונים כחות ופעולות כפי שהן נחוצות להשלמת תכליתם. – וכן נוצר ונתקן גם הוא בתכונות נאותות לתכלית שלימותו. והוא חלקו ואשרו בארץ החיים.

וכמו העצה כן תיוחס להבורא לבדו הגבורה כלית תכלית לקיים הבריאה בתיקונה ובמעמדה הנכון. רוע הסדר הנמצא במנהגי העולם – הוא סובלו לאיזו סיבה כמוסה עמו, אבל יחשוף אלוה את זרוע קדשו לקץ הימין להתם הרשעה ולתקן עולמו במלכותו.

על ב' ענינים אלו – כי לו העצה ולו הגבורה – יסובו מעני האל בפרשיות הבאות. אפס כי לא דבר אליו אלוה במאמרים פשוטים להשכילו בינה בדרכי הנהגתו ולהבינו אורח משפטו כרי שיכיר על מה הגיע אליו ככה – כי לא יתכן זה, שיתן אלוה לאנוש דין וחשבון על מעשיו. אכן הקיף אותו בשאלות חבילות חבילות, אשר מכללן נשמע השאלה האחת הערובה להאדם המבקש גדולות ונפלאות ממנו: בהדי כבשי דרחמנא למה לך. כאלו אמר לו אלוה: הלא כי תבין אל מעשי ידי תחוינה עיניך בירור כי נתקן הכל במדה ובמשקל ובערך הראוי והנכון, וכי השגחת תגיע לכל מין ומין מבעלי החיים באופנים מתחלפים, כדי שיושלם המין

ההוא באופן היותר שלם שאפשר לו כפי חקו. וגם הם, הנמצאים כלם. ששים ושמחים בהוויתם ומסתפקים בחלקם — אך אתה לדרך אשר הנך בחיר מעשי תערער עלי ותמרמר על גורלך. ותחסר בזאת את נפשך מכל טובה.

מענה ראשון. — פתח דברי אלוה שאול שאלהו אודות חוקי הבריאה בכללותה, ואח"ז על איזו ממיני הבעלי חיים אשר תגיע אליהם ההשגחה האלהית באופן יותר נפלא.

א. מי שם ממדיה (של הארץ)

איזה הדרך ישכן אור

איזה הדרך יחלק אור

מי פלג לשטף תעלה

הידעת חקות שמים

ב. התצור ללביא טרף

הידעת עת לדת יעלי סלע

המבנתך יאבר נץ

אם על פיך יגביה נשר

כל אלה נעלמו מעמך, ובכל זאת נמצאת הארץ בכל חלקיה, וגם היא שמורה ונצורה על ידי מחזות הטבע המחדשות פניה, ואין עליה שום בריה אשר אינה מושגחה ונתקנה בכל ענינה. — הא"כ תהיין לקרוא תגר על האל ולהחליט כי עזב את הארץ ודרך נסתרה מאתו. אם הוא משגיח כ"כ על בעלי חי בלתי מדברים להטריפם לחם חוקם ולהתקינם כפי יעודם וערכם — כי אם לא איפו מי הוא שישגיח עליהם — איך יחשב שיעלים עיני השגחתו מבחיר יצירי כפיו.

בשאלות אלה שערך אלוה אל איוב: מי היה הממציא לכל הנמצאים ומי הוא המקיים ומנהיגם — הורוה מה שהוא די להשלים האדם בקוצר השגתו. אך הנושא הכל ומכלכלו יודע הכל, אפס האנוש אשר עצתו אינה נצרכת לא למציאות הנמצאים ולא לקיומם אין צורך לו לתכלית שלימותו לידיעת העצה אשר היא יסוד הבריאה וחוק הנהגתה.

המענה נחלק לשלש מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה ל"ח עד פסוק כ"א. בה הוא מדבר על בריאת הארץ אשר נתקנה בעצה העליונה בקצבה ובמדתה; ומוריד לדבר על הים והתהום והשואל בעומק; ומשוטט בדבורו למרחבי הארץ ולאפסיה עד מקום האור והחשך.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק כ"ב עד פסוק ל"ח. בה הוא מדבר על המחזות הנפלאות בגבהי שחק.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק ל"ט עד סוף פרשה ל"ט. בה הוא מדבר על מיני בעלי החיים אשר לא יספיק להם הסדר הכללי וצריכים לקיומם ביותר להשגחה הפרטית.

פרשה לח

א וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן־הַסַּעֲרָה וַיֹּאמֶר:

I.

ב מִי־זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה
בְּמַלְיָן בְּלִי־דַעַת:

ג אֲזַר־נָא כְּגֹבֵר חֲלָצִיךְ
וְאַשְׁאֲלֶךְ וְהוֹדִיעַנִי:

אחרי שהטה אליהוא לבב איוב אל נפלאות האל בטבע היתה רוחו מוכנת להשכיל פועל אלהים ומעשי ידיו, ולהבין כי דובר אלוה אל האדם ומלמדהו דעת להועיל.

(א) וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב. לא נאמר כך צספר צשארי המענים שניתנו לאיוב, מכני שענה העונה תוך כדי דצורו של איוב, ולא היה מקום לטעות שניתן המענה לזולתו; חונס כאן הוצרך לומר אֶת אִיּוֹב, מכני שהכסיק אליהוא צמעניו.

מִן הַסַּעֲרָה. חעכ"י שכל הענין נושל הוא זכר צו הַסַּעֲרָה, מכני שכן נגלה השם אל חציו, כמו שאמר יחזקאל: וַאֲרָא וְהִנֵּה רוּחַ סַעֲרָה בָּאָה (יחזקאל א, ד).

(ב) מִי־זֶה מַחְשִׁיךְ עֵצָה. ווי הוא זה ואיזה הוא אשר צולאו לצו להחליט כי חשובה היא העצה אשר על כיה תכון הצריאה לכל חלקיה ופרטייה — כן צמוציאותה וכן צהנהגתה.

בְּמַלְיָן בְּלִי־דַעַת. צדצורים אשר חין כל צצונה צהם ואין להם שחר.

(ג) אֲזַר־נָא כְּגֹבֵר חֲלָצִיךְ. אם צדעתך להתווכח עמוי ולהראות כי לא נעשו מעשי צהשגהה וצכמה, אזר חלצך כגצר החוצר את חלציו צכלי ציינו להתקין את עצמו לנלחמה. — אך דצר שכתים — עצה ונצורה לנלחמה! התווכח עמוי צנווכתים חותכים ונוצחים ולא ציולין צלי דעת.

אַשְׁאֲלֶךְ על כיוה עניני צריאה ונהנהגה — וְהוֹדִיעַנִי ויה שצצין ותדע מהם.

צהתול חוצר זה, כי ווי תכן את רוח ה' — ואיש עצתו יודיענו. כאלו חוצר לו השם: שיטה שצעולם כצר ידעת כל הדצרים, ולא נשארה לך חלל צו צלצד — לדעת וודת הנהגתה.

מִי זֶה — אֲזַר נָא. שִׁיוּשׁ זֶהנוֹכַח אַחֵר שֶׁפֶתַח זֶהנִסְתֵּר, כִּאלֹו אֲמַר אַחֵר שֶׁהִים נִכְנָם עִמּוֹ דְּדָצְרִים: אִם אֵתָּה הוּא זֶה הַמַּחֲשִׁיךְ עֲנֵה — אֲזַר נָא כַּגִּזְרֵי חֲלִינִיךָ!

ד' אִיפֹה הִיִּית בִּיסְדֵי־אָרֶץ
הַגֵּר אִם־יִדְעַת בִּינָה:

ה' מִי־שֵׁם מִמְדִּיָּה בִּי תִדְעַ
אוֹ מִי־נָטָה עָלֶיהָ קוֹ:

י' עַל־מָה אֲדַנִּיָּה הַטֹּבֵעוֹ
אוֹ מִי־יָרָה אֶבֶן פְּנִתָּהּ:

י' בָּרֶן־יֶחֶד כּוֹכְבֵי בֶקֶר
וַיִּרְעוּ כָל־בְּנֵי אֱלֹהִים:

(ד — ה) אִיפֹה הִיִּית בִּיסְדֵי אָרֶץ. מֵאַחֵר שֶׁהִנֵּהגַתִּי לֹא יִשְׂרָה צַעֲיִנִיךְ מִדּוֹעַ לֹא הוֹדַעַתִּי עֲלֶיךָ זֵרָאשִׁית הַצְרִיָּאָה הַחֵיךְ לִיסֵד הַצְרִיָּאָה זָאֻכֵּן יוֹתֵר שְׁלֵם.

(ו) מִי־שֵׁם מִמְדִּיָּה בִּי תִדְעַ: מֵאַחֵר שֶׁלֹּא נִשְׁתַּכַּחַת עִמִּי זִמְעָשִׁי זֵרָאשִׁית וּדְאִי חֵין לֶךְ שׁוֹם יִדְעָה וְהַצָּנָה וְהַעֲנָה אֲשֶׁר עַל פִּיה נַעֲשֶׂה כָל — וְאֵין לֶךְ ח"כ לִקְרָא תִגַּר עַל מַעֲשֵׁי וּמִדּוֹתֵי).

הַגֵּר — אִם יִדְעַת בִּינָה — מִי־שֵׁם מִמְדִּיָּה בִּי תִדְעַ. אִם יִדְעַת זִינָה הַגֵּר מִי שֵׁם מִמְדִּיָּה הַאֶרֶץ לְכָל גְּזוּלִיָּה — לְהוֹכִיחַ זֶהָ כִּי תִדְעַ וְלֹא נַעֲלָם מִמֶּנּוּ יִסּוּד הַמַּחֲשִׁיחוֹת.

אוֹ מִי־נָטָה עָלֶיהָ קוֹ. לְהַיִּישִׁיר הַצִּנּוֹן, וְלַעֲשׂוֹתוֹ מִכּוּוֹן זִשְׁעוֹר נִכוּן לֹא כַחֲסוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

הַגֵּר. נִקְשָׁר עִם הַכְּתוּב שֶׁלֹּאֲחֵרָיו.

אִם יִדְעַת בִּינָה. ע"ד: וַיִּדְעוּ תוֹעִי רוּחַ בִּינָה (יִשְׁעִים כ"ט, כ"ו).

מִי. חֵין הַשְׁאֲלָה עַל הַעֲשֵׂה, כִּי הַעֲשֵׂה מִדּוֹעַ, וְגַם הַקָּדִים לִזְיִינוּ זִאֲמָרוֹ: בִּיסְדֵי אָרֶץ זִכְיִינוּ מִדְּזַר זַעֲדוֹ, אִלֵּא הַשְׁאֲלָה זָאָה עַל תֹּאֲרֵי הַעֲשֵׂה הַזֶּה, לִמּוֹר הַעֲשֵׂה אֲשֶׁר יִסֵּד הַאֶרֶץ כִּפִּי הַתְּכוּנָה הַרְאִוִּים לֹה וּדְאִי נַעֲלָה הוּא זִחֲכָמָתוֹ וְאֵין לַעֲרַעֵר עָלָיו —

ונס יש קצת התול בשאלה זו: מי שם — אני או אתה; ועל דרך זו צאות כל השאלות
ביועני האל.

במדריה. ג' מרחקי הגוף — אורך רוחצ וגוזה. — שרשו מדד, והמיי"ס הא' הוא
לסיומן המשקל, כמו המיי"ס של מוכר.

כי תדע. אשר תדע. — או מי. כמו ומי.

נטה עליה קו. ע"ד: ונטה עליה קו תהו (ישעיה ל"ד, י"א).

כתוצים חלו צאים ע"ד הכתוצים:

מי עלה שמים וירד (להוריענו) —

מי אסף רוח בחפניו

מי צרר מים בשמלה

מי הקים כל אפסי ארץ!

מה שמו ומה שם בנו כי תדע.

(משלי ל, ד).

(ו—ז) **על מה אדניה הטבעו.** איזו הם אדניה הלל תלויה היא על צלימה
כי צחמות יסדה. היחצז ח"כ כי כועלה הוא מחוסר עזה.

או מי ירה אבן פנתה. מי ירה אבן הראשה הנומדת קירות הצנין —

ברן יחר כוכבי בקר וכו'. צעת שגמורה הולאכה, והיו כוכבי צקר וכל צני
אלהים כולאים רינה ומוריעים להלל ולשצח מועשי להגיד כי כלם צחמות נעשו ואשר
עשיתי הוא טוצ ומאוד — ואתה אנוש יציר חומר אשר נאחמול הנך וימייך כצל עלי
ארץ תדצר עליהם תועה.

אבן פנתה. אבן הראשה, כמו **אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה**
(תהלים קי"ה, כ"ז). וכן **אבן לפנה ואבן למוסדות** (ירמיה כ"א, כ"ו).

הטבעו — ירה. מלית חלו ומתנגדות זו לזו צהוראתן צצחית הכח אשר הכעולה
נעשית זה: טצע ענינו שקוע צחוק, וירה ענינו השליך איזה דצר צקלות, לוור
נטצעו אדני הארץ ויוסדה צחוק אף שהשלכה הכינה צקלות כמו שמורים האן עד"ה:
מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומכחר שלשיו טבעו בים סוף
(שמות ט"ו, ד).

המליין תפס בכרר בנין הבונים למשל על יצירת הארץ: בתחלה ימודו הבונים השטח לכל
גבוליו: אח"כ כמתחים הקו לישר החומות; ומתחילים הבנין באבן למוסדות בעומק ומשלימים
אותו באבן לפינה בעליותיו; ובכלות המלאכה מחנכים הבנין ומוציאים אבן הראשה והמשוררים
כרגנים ומריעים: תשואות חן חן לה!

ח וַיִּסַּךְ בְּדִלְתֵּי יָם
בְּגִיחוֹ מֵרַחֵם יֵצֵא:

ט בְּשׁוּמֵי עֲנָן לִבְשׁוֹ
וְעֶרְפֹּל חֲתָלָתוֹ:

י וַאֲשֶׁבֶר עָלָיו חֲקֵי
וְאִשִּׁים בְּרִיחַ וּדְלָתִים:

יא וַאֲמַר עֲדִיפָה תָּבוֹא וְלֹא תִסָּף
וּפֹא יִשִּׁית בְּגֵאוֹן גְּלִיָּה:

(ח) וַיִּסַּךְ בְּדִלְתֵּי יָם. ומי זה אשר סגר כמו דלתים צעד הים לצלתי תת אותו לעצור גבולו. — וַיִּסַּךְ. מענין וַיִּסַּךְ אלוה בעדו (לעיל ג, כ"ג). — תפס צעתיך מהוסך, מפני שהוא שז לזמן הקודם ליריית אֶזְנִי הכנה, ושייך ומאמר זה צענינו לשלכניו: או מי ירה אבן פנתה — וַיִּסַּךְ בְּדִלְתֵּי יָם, כלומר מי שם אֶזְנִי הראשה צללותו צנין הארץ אחרי שסגר דלתים ים אשר יסד הארץ עליו. — אֶמְנֵם הכריד המאמר הזה מהקודם, כדי לקשור עמו להרחצת ציאורו המאמרים הצאים ממאמר ז' של כתוב זה עד סוף כסוק י"א.

בְּדִלְתֵּי יָם. המספר הזוגי רומז לז' עצרי הים — אֶפְסֵי הָאָרֶץ מעצר האחד וקלות השחקים מעצר השני.

בְּגִיחוֹ — מֵרַחֵם יֵצֵא. צהמשכו ממקורו שהיו מימיו עזורים צו, למען יצא מהרחם;

בְּשׁוּמֵי עֲנָן לִבְשׁוֹ וכו'. צעת שהלצשתיו והסתלתיו צענן וערכל כתינוק שנוול שחלפכים אותו צחיתולים —

וַאֲשֶׁבֶר עָלָיו חֲקֵי. והייתי חונצ סציז לו צחוקי מקום חלול צעומק. (כמין עריסה שמוניחים צה הילד שנוול).

וְאִשִּׁים בְּרִיחַ וּדְלָתִים. ושמותי לו צריח ודלתים, לסגור צעדו לצל יפרון לצאת ומחללו צחזקה.

בְּגִיחוֹ. לשון הוצאה צכח כופלת על ענין הלידה, כמו כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ז, י).

מרחם. כינה צגס זה המקור אשר מימיו הים נוצעים מונו. — לכי דעת הקדמונים נוצעים ומקלחים מימיו הים מחנן גדולה אשר יש לארץ מתחתיתה ככיסוי על כני תהום ונקראת **אבן אפלוצלמות** (לעיל כ"ה, ג), כמו שמצינו בתלמוד (חגיגה י"ז) תנא תהו זהו קו ירוק שמקיף את כל העולם כלו שמונו יאל השך, וזהו הן הצנים המכולמות המשוקעות צתהום שמהן יוצאין המים. (עיין ציור צ' לעיל כרשה כ"ו).

המליץ לקח כרטי ציורו מענין הלידה ומומה שהוא נהוג צילד היולד, לומר שהיה הים תיכף צלאתו מרחם חזק ואמין כגזור — ולא היה אפשר להארץ להתקיים מכניו צלי ההשגחה היתירה של הצורא.

ואמר עד פה תבוא ולא תוסיף. ואמרתי אל הים: עד כאן תחמוך ולא תוסיף עליו.

ופא ישית בגאון גליך. ואך כא, צעריסה שחציתי לך, ישית — השת מי שהוא — נגד גאון גליך. — ע"ד שנאמר: **יעלו הרים** — (מן גערתך ומן קול רעמוך) **ירדו בקעות אל מקום זה יסדת להם** (תהלים ק"ד, ח). — ואמר כאן: אך מי שיערצ את לבו לצוא צתחמוך יהיה לו ללחום נגדך.

פה — ופא. ה' רומז על תחמוו של הים והצ' על מקומו שהוקצצ לו.

ישית. לשון מלחמה, כמו **שת שתו השערה** (ישעיה כ"ז, ז).

בגאון גליך. נגד גאון גליך, כמו ואיך **תעשה בגאון הירדן** (ירמיה י"ז, ה). כתוצים אלו נוסדו על המקראים:

בשמו לים חקו ומים לא יעברו פיו

בחקו מוסדי ארץ (משלי ח, ט).

יסד ארץ על מכוניה

בל תמוט עולם ועד —

תהום כלבוש כסיתו . . .

גבול שמת כל יעבורון

בל ישבון לבסות הארץ (תהלים ק"ד, ה — ט).

ענין הכתובים מפסוק ד' עד כאן הוא, להורות על העצה העליונה שהיתה נחוצה ליצירת הארץ הן בבחינת הבנייה והן בבחינת השמירה הצריכה לה מפני הים אשר מצד טבעו זולת החוק שהושם לו יצ"ה השגחת הבורא היה מתפרץ ועולה ומכסה אותה.

יב הַמִּימִיךָ צוֹיֵת בֶּקֶר
יִדְעָתָה שְׁחַר מְקוֹמוֹ:

יג לֵאחֹזוֹ בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ
וַיִּנְעֲרוּ רִשְׁעִים מִמֶּנָּה:

יד תַּתְּהַפֵּךְ כַּחֲמֵר חוֹתֶם
וַיִּתְּצֻבוּ כִּמוֹ לְבוּשׁ:

טו וַיִּמְנַע מִרִשְׁעִים אוֹרֶם
וַיִּרְוַע רָמָה תִּשְׁבֵּר:

(יב) המימין צוית בקר. האם מעת היותך על האדמה עד היום הזה צוית הצקר להאיר (כלומר האם אתה הוא זה המחדש בכל יום תמיד מעשי צראשית).

סמך שאלה זו לסיום הענין שלמעלה ברן יחד כוכבי בקר, לומר הנה קראתי אני לצקר הראשון—ויהי אור! ועשיתי זאת עלי עצתך, וכלי שתשתתף עמי תזרח השמש חדשים לצקרים.

ידעת השחר מקומו. אלו תוכל לסקוד על הצקר, אז וודאי ידעת השחר במקומו:

(יג) לאחוז בכנפות הארץ. לאחוז קודם שיאיר הצקר בכנפות הארץ—וינערו רשעים ממנה. כדי לנער מומנה הרשעים (ולא סבלת הרעים כמו אלוה המאריך אף וממתין ליום מועד).

(יד) תתהפך כחמר חותם. צאוכן שתתהפך הארץ על צירה כחומר צחותם היוצרים; ויתצבו כמו לבוש. וצינתיים עד הזמן שתהיה הארץ צמקומה הראוי וצמצמה הנכון, יתלצו ויעמדו הצקר והשחר צמקומם כמו לצוש המוכן להלצש;

(טו) וימנע מרשעים אורם. וימנע צזה מהרשעים אור השחר והצקר. וזרוע רמה תשבר. וזרוע אשר תרום תשצר צהפיכת הארץ צנכלס מומנה.

ידעת. פעל עזר מצנין הכזב, וענינו צוית וגזרת. —מקומו. חסר צי"ת השמוש. והענין הוא, מיד צעלות עמוד השחר, צעודו צמקומו טרם שיאיר הצקר גזרת עליו לאחוז בכנפות הארץ כדי שצאור הצקר יתמו הרשעים ואינם. —חותם. דפוס של יוצרים שמגלגלים צו החומר אשר הכלי נעשה מומנו.

ויתיצבו. הסקר והשחר. — כמו לבוש. דימה האור ללבוש ע"ד: עטה אור בשלמה (תהלים ק"ד, ז).

וזרוע רמה תשבר. ע"ד: שבור זרוע רשע (שם י, ט"ז), וכן כי זרועות רשעים תשברנה (שם ל"ז, י"ז).

ענין כתובים אלו הוא כמתלוצץ על המקנאים, אשר אלו היה בכחם ירדפו באפם וישמידו הרשעים מהר מתחת שמי ה'. כמו שהוא דרך בני אדם לאחוזו אחר כל סעודה וסעודה במפה הפרוכה על השולחן בשעת האכילה, כדי לנער ממנה הפרורים ולנקותה, כן יצוו המקנאים בכל יום ויום השחר לאחוזו טרם שיניץ החמה בכנפות הארץ ולנער ממנה כל עושי רשעה. אולם לא כן היא מדת אלוה אשר יסר הארץ על הים ומניחו שיחמרו מימיו ויהמו גליו, אך לא יתנהו לשוב לכסות הארץ ולהשחיתה.

טז הַבָּאֵת עַד־נִבְכִּיִּים
וּבַחֲקֵר תְּהוֹם הַתְּהַלֵּכֶת:

יז הַנִּגְלוּ לְךָ שְׁעֵרֵי־מוֹת
וְשְׁעֵרֵי צְלָמוֹת תִּרְאֶה:

אחרי ששאלו על הארץ בכללותה, שאלו על עומק הארץ ותחתיתה — הים והתהום והשאול.

(טז) הבאת עד נבכי ים. הצאת עד נוולות הים. — ובחקר תהום התהלכת. ואם התהלכת נקטה האחרון של התהום.

אם חיונם יעצור האדם ארמות ימים, אזל האם יצוא ויגיע עד עווקס ונותהלך שם בחקר תהום כוונ שהיא ונתהלך על כני הארץ לארצה ולרחצה.

נבכי ים. ויענין נבכים הם בארץ (שמות י"ד, ג). וקרא כך לעיוקי הים וכני שהם נבוכים ויהסוף והקנה שגדלים שם.

סמך שאלה זו לענין הקודם, מפני שצריך האדם לבא עד קצה האחרון של הים כדי לצוות להבקר. בזמנים הקדמונים חשבו כי החמה בשקיעתה תשקע בהים, ותעלה ממנו לעת זריחתה בבקר.

(יז) הנגלו לך שיערי מות וכו'. על השאול הוא נודבר, כוונ ויגיעו עד שיערי מות (תהלים ק"ז, י"ח).

יח התבִּנַּנְתָּ עַד־רַחֲבֵי־אָרֶץ

הַגֵּר אִם־יָדַעַת כָּלָה:

יט אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכֵּן־אֹר

וְחִשָּׁךְ אֵיזָה מְקוֹמוֹ:

כ כִּי תִקְחֶנּוּ אֶל־גְּבוּלוֹ

וְכִי תִבִּין נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ:

כא יָדַעַתָּ כִּי־אֵז תּוֹלֵד

וּמִסְפַּר יָמָיֶךָ רַבִּים:

(יח—יט) התבננת עד רחבי ארץ. הן אפשר שהתבוננת עד רחצי הארץ (כי זה הוא זכח האנוש אשר הוא חוקר לכל תכלית), אונס הגר—אם ידעת כלם—איזה הדרך להמקום אשר ישכן אור שם, וחשך אשר יגולל וכני האור איה מקומו.

(כ) כי תקחנו אל גבולו. כדי שתקח האור אחרי שקיעתו אל גבולו אשר הוא יוצא משם על הארץ. (הכינויים הנסתרים של תקחנו, גבולו רומזים גם על החשך).

וכי תבין נתיבות ביתו. וכדי שתצין להוליכו הנתיבות המוליכות אל המקום אשר שם ביתו, עד שתוכל לזוות הצקר. (הכינוי הנסתר של ביתו רומז גם על החשך).

(כא) ידעת כי אז תולד. וודאי ידעת כל זה, כי נולדת צטרס יולדו אלה.

ומספר ימייך רבים. ומספר ימייך עד עתה רצים הם.—ע"ד ההתול: האין יהיו האנוש אשר תמול הוא ולא ידע ואל ימיו עלי ארץ לחרון משפטו על מעשי הצריאה אשר מלז נוצרו.

נתיבות ביתו. ההפך של המאמר: בית נתיבות נצבה (משלי ח, ז).

ומספר ימייך רבים. התואר צומספר השם הסמוך לו.

זכרו מקומות האור והחשך אשר הם מתפשטים משם כל אחד בעתו על הארץ. אינו מפני שבזמנים הקדמונים עדיין לא נגה עליהם אור המדעים, ולא ידעו שהאור סובב והולך והחשך כרוך הוא בעקבו, זה שוקע וזה עולה—אלא כך היא דרכה של ההגדה להגשים הכחות בשבע

ולקבוע לכא־א מקומות מיוחדים. ההגדרה מְנַחֵלֶת ארצות להאור והחשך והאופל והצלמות ומצבת גבולות להם להפרידם זה מעל זה. וכן היא מיחדת אוצרות לרוח אשר היא כלואה בהן כל זמן שאיננה מנשבת על הארץ. ואוצרות לשלג וברד אשר הם נעצרים שמה עד שתגיעם פקודת האל לרדת ארצה. — ובאופן זה מדברים מהם ההמונים המכנים הדברים כפי מראית העין. ולא יחושו בלשונם על ריעות אנשי העין במקורי הדברים וסיבות המחזות בטבע כדי לדבר מהם כפי שהם נמצאים לאמיתותם. כמו שגם בזמנינו אשר יורח עליהם אור המדע במלואו, שגור הוא בפינו לומר: זרח השמש ובא השמש! הגם שהוא ברור לנו, שהחמה היא קבועה והכדור הארצי הוא סובב על קוטבו מיום ליום. — והמליצה מדברת בלשון בני אדם.

II.

כב הִבֵּאתָ אֶל־אֲצֵרוֹת שֶׁלֵּג

וְאוֹצְרוֹת בֶּרֶד תִּרְאֶה:

כג אֲשֶׁר חֲשַׁכְתִּי לַעֲת צָר

לְיוֹם קָרֵב וּמִלְחָמָה:

כד אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יַחֲלַק אֹר

יִפֹּץ קָדִים עַל־אָרֶץ:

יעתה שם פניו בשאלותיו למעלה, ושאלו על המחזות בטבע — השלג והברד והברק והרוחות והגשם ומערכי השמים.

(כב — כג) הִבֵּאתָ אֶל אֲצֵרוֹת שֶׁלֵּג. האומנם זאת לאותם המוקומות צנוצה אשר השלג הוא נאצר שם.

וְאוֹצְרוֹת בֶּרֶד תִּרְאֶה — אֲשֶׁר חֲשַׁכְתִּי לְהוֹרִידָם עַל הָאָרֶץ לַעֲת צָר — לְיוֹם קָרֵב וּמִלְחָמָה עִם עוֹצְרֵי רִצּוֹנִי.

ע"ד: פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו (ירמיה נ, כ"ה). — ורמוז על נוכח מורדים (סיוות ט, כ"ה) ועל נולחות יהושע צנצנון (יהושע י, י"ה) ועל נולחות נב ונמנ (יהזקאל ל"ה, כ"ז).

לְיוֹם קָרֵב וּמִלְחָמָה. להרפתת ציחור של לַעֲת צָר.

אֲשֶׁר חֲשַׁכְתִּי. ווענין כִּי לְיוֹם אִיד יַחֲשֹׁךְ רַע (לעיל כ"ה, ל).

(כד) אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יַחֲלַק אֹר. ואם נסקת לגיזה וצאת ליוקומות חלו, הגד איזה הדרך אשר יחלק הצדק להכניע צחותם אשר יצו אותם השם עליהם —

יפִין קרים עלי ארץ. עת אשר הקדים יפִינֵהוּ עלי ארץ.
לפי רש"י ושאר המפרשים ענין אור צכתו זה הוא אור השמש, אצל הוא דבר
הלמד מענינו כי על אור הצדקים הוא נודר.
יחלק — יפִין. מענין אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (צדאשית נו"ט, ז).

כה מי־פלג לשטף תעלה
וְדֶרֶךְ לַחֲזִין קָלוֹת:

כו להמטיר על־ארץ לא־איש
מְדַבֵּר לֹא־אָדָם בּוֹ:

כו להשביע שאה ומשואה
וְלֹהֲצַמִּיחַ מֵצֵא דָשָׂא:

(כה) מי פלג לשטף תעלה. מי הוא זה המחלק לשטף מים רבים המתקצנים
בעצם תעלה להמשיך דרך שם הגשמים למקום שהם נצרכים.

וְדֶרֶךְ לַחֲזִין קָלוֹת. ומי פלג דרך להצדק לעצור העצים צמקום שהוא מזה
עליו. — עיין לעיל כ"ח, כ"ו.

(כו — כז) להמטיר וכו'. להוריד המטר גם על ארץ שמים מאין יושב זה רק
להצמיח דשא לפראים וחיות הצד, כי רחמיו על כל מעשיו.

תעלה. חפירה סמוכה למקום מים, שמושיכים משם המים לתוכה להגירם
למקום שהם נצרכים שם, כמו תעלת הברכה (ישעיה ז, ג) וכן ואת תעלתיה
שלחה (יחזקאל ל"א, ד). — ומכני שהמטר יורד פעם על חלקה אחת ופעם על
חלקה אחרת, צייר המליץ צדמיונו כאלו היו העצים פלג מלא מים שולח תעלותיו אל
המקום שיוצאים שם הגשמים.

לא איש — לא אדם בו. ע"ד: בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם
שם (ירמיה צ, ו).

להשביע שאה ומשואה. כי אין מקום צלתי מושגת מהאל ונעזב מאתו
לגמרי, ע"ד ישם מדבר לאגם מים וכו' (תהלים ק"ז, ל"ה — ל"ח).

כח הַיֵּשׁ לַמָּטֶר אֲב
אוּ מִי־הוֹלִיד אֲגִלִּי טַל:

כט מִבֶּטֶן מִי יֵצֵא הַקֶּרֶחַ
וּכְפָר שָׁמַיִם מִי יֵלְדוּ:

ל כָּאֲבֵן מַיִם יִתְחַבְּאוּ
וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכְּדוּ:

(כח) היש למטר אב. היש למטר יסוד הנוכריה היותו כמו האז שהוא עילת זרעו.

או מי הוליד אגלי טל. או ווי הוא שהוליד וסיצצ טיפי הטל (ומאחר שהמטר והטל אינם דברים ונקריים חלף הם מתהווים וצאים לתכלית, ווי הוא זה שזוכווס ויוסצצם, אם לא שהם מתהווים וצאים צחפצי וצרצוני).

(כט) מבטן מי יצא הקרח וכו'. ווי הסיצה הראשית של הקרח והכפור. ווי הוא שנתן הכח צטצע לפעולות חלו, שיקפא המטר לקרח ושיקראו אגלי טל לכפור—
(ל) כאבן מים יתחבאו. אשר דווה לאצן אשר יתחצאו המים תחתיה.

ופני תהום יתלכדו. וגם על כני תהום יתדצקו המים יחד. (כלומר הקרח ונקיף המים לפעמים גם עד התהום וותחת).

השאלות האלו אינן צאות על הסיצות הכועלות, כי הן גלויות ונדעות לחוקרי התולדות; חלף הן מוסצות על הסיצות התכליתיות אשר מחנותן הוחקו פעולות חלה צטצע, כאמור: להשביע שאה ומשואה; ושאלו ווי הוא זה אשר היו אותן התכליתיות מוכונות מותו—ולכן קרא צדרך נושל ומליצה אצ ואם.

למטר אב. המטר הניתך ארצה ייוחס אל האצ; והקרח הנקרא ייוחס אל האם.

מי הוליד הוא הככל של נושל האצ; מי ילדו הוא הככל של מבטן מי הרווץ על האם.

אגלי טל. תרגם הכשדי: רסיסי טלא, לפי שטיפות הטל הן סגלגלות הוא קורא אותן אגלי כמו עגלי מלשון עיגול.

לא הִתְקַשֵּׁר מַעֲרָנוֹת כִּימָה
אוֹ-מוֹשְׁכוֹת כָּסִיל תִּפְתַּח:

לב הִתְצִיא מִזְרוֹת בְּעָתוֹ
וְעִישׁ עַל-בְּנֵיהֶם תִּנְחָם:

לג הִידַעַת חֲקוֹת שָׁמַיִם
אִם-תִּשִּׁים מִשְׁטְרוֹ בָּאָרֶץ:

לד הִתְרִים לַעֲב קוֹלָךְ
וְשִׁפְעַת-מַיִם תִּכְסֶּךָ:

לה הִתְשַׁלַּח בְּרָקִים וַיִּלְכוּ
וַיֹּאמְרוּ לָךְ הִנֵּנוּ:

(לא) הִתְקַשֵּׁר מַעֲרָנוֹת כִּימָה. הַחֵמָה תִּקְשֶׁר קִישׁוֹרֵי הַכּוֹכָבִים עַל קֶצֶן
הַכִּימָה אֲשֶׁר הֵם קְצוּעִים וְקִיּוּוּיִם.

או מוֹשְׁכוֹת כָּסִיל תִּפְתַּח. אוֹ הַחֵמָה הוּא הַמִּפְתָּח קֶצֶן כּוֹכָבֵי הַכָּסִיל שִׁמְשִׁכו
וַיִּלְכוּ צִמְסִילוֹתֵם אֵלָיו אַחֲרֵי-אֵלָיו.

מַעֲרָנוֹת. קְשׁוּרוֹת צִמְסִילִים, כִּמוֹ וַיִּלָּךְ אֵלָיו אֲנֵי מַעֲרָנָה (ש"א ט"ו, ל"ז).
וְשׁוֹרֵשׁ זֶה הוּא וְהַמִּתְהַפְּכִים מִשׁוֹרֵשׁ עֵבֶד שְׁעִינֵנו הוּא קְשִׁירָה, כִּמוֹ אֶעֱנֶדְנָה
עֲטֻרוֹתַי לִי (לְעִיל ל"א, ל"ו) וְכֵן הוּא צִלְשָׁן הַמִּשְׁנָה: הַמִּתִּיר רֹאשִׁי הַמַּעֲרָנִין
(כָּלִים כֶּרֶךְ כ, מִשְׁנָה ז).

מוֹשְׁכוֹת. הוֹלְכוֹת, כִּמוֹ וְאַחֲרָיו כָּל אֶדְם יִמְשֹׁךְ (לְעִיל כ"א, ל"ג).

(לב) הִתְצִיא מִזְרוֹת בְּעָתוֹ. הֵאֵם תּוֹצִיא אֶתָּה הַמִּזְלוֹת אֲשֶׁר כְּאוֹ"ל מֵהֵם
מִשְׁמַשׁ אֶת הַחֲמָה צִדְּדוֹ מִחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה.

וְעִישׁ עַל בְּנֵיהֶם תִּנְחָם. וְעִישׁ עַל צִנִּיה—הַתִּנְחָה אֶתָּה אוֹתָם.

(הוֹרָאָה וְעֵינִין שְׁמוֹת אֵלָיו עֵינִין לְעִיל כֶּרֶשֶׁה ט).

(לג) הִידַעַת חֲקוֹת שָׁמַיִם. הִידַעַת הַחֲקִים שֶׁחֲקַקְתִּי צִמְסִים אֲשֶׁר שִׁינִי
הַעֲתִים וְתַחֲיִיז מֵהֵם.—וְעֵינִין חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאַרְצָה (יִרְמִיָּה ל"ג, כ"ה). וְהֵם
צִצְאֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם חֹק וְזִמְנָן שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ אֶת תִּפְקִידָם.

אם תשים משטרו בארץ. אם תשים אתה משטר כאו"ל וחוקות השמים שינהג ומשלטו על הארץ. — משטרו מענין שוטר ומושל.

(לד) התרים לעב קולך, לזוות על העצ שיריק לך מימיו — ושפעת מים תכסך, ויעשה העצ רזונך ותכסך שפעת מים (לעיל כ"ג, י"א).

(לה) התשלח ברקים — וילכו לעשות רזונך ויאמרו לך הגנו. וישונו ויאמרו לך מזומנים חנו ללכת אל כל אשר תזנו ולעשות מה שתגזור עלינו.

זכר בכתובים אלו גם איזו מגרמי השמיים הגם שעיקר כוונת מעני האל היא להורות השגחתו על הארץ נגד החלטת איוב שעזבה, מפני יחוסם וערכם אל הארץ, כי הם אינם נראים לעין אך לאיזו זמנים בשנה, והם לסיבה זו לאותות לעובדי אדמה על כמה שינוים בטבע במרוצת השנה לכל תקופותיה, כמו קור וחום, יובש וגשם, רזון ושובע. — וטעו המבארים לפ"ד אשר פתרו שמות אלו לכינויי צורות הכוכבים בצפון אשר אין להן יחוס כלל למאורעי הטבע, ומעלתן רק היא שהן משמשין לפתח עינים למלחים בעברם ארחות ימים.

לו מִי־שֶׁת בַּטָּחוֹת חֲכָמָה

או מִי־נָתַן לִשְׁבוֹי בִּינָה:

לו מִי־סֵפֶר שְׁחָקִים בְּחֲכָמָה

וְנִבְלֵי שָׁמַיִם מִי־יִשְׁקִיב:

לח בַּצֵּקֶת עֶפֶר לְמוֹצָק

וְרִגְבִים יִרְבְּקוּ:

(לו) מי ישת בטחות חכמה. ווי שם החכמה נקרא האדם.

או מי נתן לישבוי בינה. ווי זה שנתן בינה ללז.

בטחות. קרא כך לזלעות הגויה שהן דוונות לקירות הצית אשר הן טוחות ונכבשים צסיד שעליהן לדק האצנים ולחזקן. וכן גם זלעותיו של אדם הן טוחות ונכבשים בחלז שעליהן להיות לזושכן להחכמה שהשונה נקרא האדם.

לישבוי. הוא הלז הנונח צין דוכני הגויה כחדר צתוך חדר לזען תהיה הצניה זכונה ונצירה נקראו. — ישבוי ושרש שכה, מלשון עברו מיישביות לבב (תהלים ע"ג, ז).

מלינה זו נוסדה על המקרא: הן אמת חפצת בטחות ובסתום חכמה תודיעני (תהלים נ"א, ח).

(לז) מי יספר שחקים בחכמה. מי עשה נחמה השחקים לעשות אותם חזקים כספירים.

ונבלי שמים מי ישכיב. ומי היה משכיז העצים צגוצה האויר —

(לח) בצקת עפר למוצק. צעת שינקתי העפר להיות מוצק וגוף חזק (כלומר צעת צריאת הארץ).

ורגבים ידבקו. ונומשך מהיזיקה זו שנדצקו יחדיו רגצי העפר ונעשו לכדור אחד שלם וחזק.

יספר. פעל נגזר משם ספיר. — ע"ד: ותחת רגליו במעשה לבנת הספיר (שמות כ"ד, י). — והכוונה היא שעשה השחקים חזקים. והוא דבר הלמד מסופו, דהיינו מכתוז שלאחריו, שענינו הוא שהזקק הארץ למוצק ונעשית חזקה כדי שתהיה נכונה ומתקנת ליישוצ.

ונבלי שמים. הם העצים אשר הם כנצלים מלאים מים.

ישכיב. הצורא היה משכיז אותם צגוצה האויר לקרות צמים עליותיו.

יספר, ישכיב. צעתיד צנחינה לזמן של יזיקת העפר למוצק.

מי ישת בטחות חכמה — מי יספר שחקים בחכמה. השאלה השניה היא לתשובה על השאלה הראשונה: מי שת צטחות חכמה? — הוא אשר יספר שחקים נחמה!

השאלה על החכמה בכתובים אלו תחזור על כל השאלות שערך האל לאיוב בענין ידיעתו והשגתו ממעשי הבריאה: הידעת ותבין מעשי, ואם יש לך שום ידיעה מהם — מי הוא זה שחננך דעת וכינה להשכיל בהם, הלא הוא האל אשר אתו החכמה, ואשר הכין בה כל יצורי בראשית! ואתה עם המתנה הטובה הזאת שניתנה לך מאתו תערב את לבך לגשת אליו, ולרבו עליו תועה ולומר: לא יתכנו דרכי השם!

III.

לֹט הַתְּצֹד לְלִבִּי טָרֶף

וְחַיִּית כְּפִירִים תִּמְלֹא:

מ בִּי־יִשְׁחוּ בְּמַעֲוָנוֹת

יִשְׁבּוּ בְּסִכָּה לְמוֹ-אֶרֶב:

מא מי יכין לערב צידו
 כי ילדו אל-אל ישועו
 יתעו לבלי-אכל:

בהתימו לספר מיצירת הארץ ומכל הנעשה והנמצא מתחתיתה וממעל לה כדי להתקינה ראויה ליישוב. הוא הולך ומדבר ממיני אלה בעלי החיים אשר לא יוכלו להתקיים אלולא יזמין להם הבורא לעת הצורך מה שהוא נחוץ לקיומם ולפרנסתם. והוא מונה המינים האלו ומתארם בשרר המליצה בשבע מחלקות.

א' הלבאי והעורב.

(לט) התצוד ללביא טרף. האם תצוד אתה ללביא הטרף. וחית כפירים תמלא. ותגולל נפש כפירים כי תרעצ.

(נו) כי ישחו במעונות. כי הם מוזנות אינה מנויה להם, אצל הם שחוקים צמנונותיהם עד שיזדמן שיעצור שם הצמנונה שתטרך מהם.

ישבו בסכה למו ארב. הם יושבים בסוכה לתכלית הצדיה, עד שיכול וי צמנוניהם.

האריה לא יאכל תנן כצקר, והכפירים לא ירעו עשצות השדה, כי חיות טורפות הם, וחיותם תלויה צמקרה וצמזדון; ולולא ההשגחה הפרטית אשר על פיה ינוצא להם טרפם לעת הצורך, כצר תמו וסכו החיות האלו מן הארץ. כי אין להחשצ שיתקיים חיזה ויין מוויני צעלי חי אשר לא נקצצו לו מוזנותיו — אם כן וודאי, הוא אשר צרף אותם והסרוגם גם מכלכל אותם ומוזוין להם המוזון להחיות נפשם.

וגם הסוכה והמוענות אשר ישחו שם הלביא והכפירים לנוו ארצ הוכנו לכך צהשגחה פרטית. החורים והכפים המוצאים צמודצרות היו מוכוונים לזה, צלקת עפר למוצק, וזאת המוצציע לכל חי רצון.

חית, נפש. — תמלא, תשציע, כמו למלא נפשו כי ירעב (וושלי ו, ל).

כי ישחו וכו'. ע"ד: יארב במסתר כאריה בסכה — ידכה ישח (תהלים י, י), וכן עזב ככפיר סכו (ירמויה כ"ג, ל"ח).

(ווא) מי יכין לערב צידו. ווי יכרנס העורצ. — כי ילדיו אל אל ישועו עת אשר יתעו — לבלי אכל, לסיצת אין אוכל לנוו (כי מולידיהם אכזרים הם לא ירמוו).

התחיל צלביא, מכני שהוא המולך צחיות. וסמוך העורצ אל הכפירים, מכני שחיוור ציחוד ונצ' ווינים אלו שהם מוצקשים ויאל אכלם: הכפירים שאגים לטרף (תהלים ק"ד, כ"ח); לבני ערב אשר יקראו (שם קו"ז, ט).

פרשה לט

א הִירָעַתָּ עֵת לִדְתַּת יַעֲלִי־סֹלֶעַ

חֲלַל אֵילֹת תִּשְׁמָר:

ב תִּסְפּוֹר יָרְחִים תִּמְלֶאנָה

וִירָעַתָּ עֵת לְדַתָּנָה:

ג תִּכְרַעְנָה יְלִדֶיהֶן תִּפְלַחְנָה

חֲבִלֵיהֶם תִּשְׁלַחְנָה:

ד יִחַלְמוּ בְּגִיָּהֶם יִרְבוּ בִּבְרָ

יָצְאוּ וְלֹא־שָׁבוּ לָמוּ:

ה' היעלים והאילות.

(א) הִירָעַתָּ וכו'. הִירָעַתָּ וְתִשְׁמָר עַת לִדְתַּת יַעֲלִי סֹלֶעַ, וְעַת חֹלֶל אֵילֹת. כְּלוּמָר הַתִּשְׁמָר עַל עַת לִדְתַּת כְּדִי לַעֲמֹד לָהֶן זִשְׁעַת דּוֹחֶק, מִכִּנִּי שֶׁהֵן יוֹלְדוֹת זָעֵר.

יַעֲלִי סֹלֶעַ. נִקְרָאוּ כֵּן מִכִּנִּי שְׁמוֹשָׁם הוּא זִסְלֵי הַהִרִים, כַּמִּשֶׁ: הַרִים הַגְּבוּהִים לִיעֲלִים (תַּהֲלִים ק"ד, י"ח), וְכֵן עַל פְּנֵי צוּרֵי הַיַּעֲלִים (ש"א כ"ד, ג). וְנִקְטָה הַמִּלֵּךְ יַעֲלִי סֹלֶעַ ע"ד לִשׁוֹן מִכִּל עַל לִשׁוֹן. וְסִמֵּךְ לָהֶם הַאֵילֹת כִּי שׁוֹתֵה הֵן זִתְכוּנֶתָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר: אֵילַת אַהֲבִים וִיעֲלַת חֵן (מִשְׁלֵי ה', י"ט).

חֲלַל. הַכִּפֵּל שֶׁל לִדְתַּת, כְּמוֹ בִּטְרַם הַרִים יִלְדוּ וְתַחֲוֹלֵל אֶרֶץ וְתַבֵּל (תַּהֲלִים ז', ז). וְנִמְלַת עַת זִמְאָמָר הֵא' תִּנְשֵׁךְ גַּם לִכְאֵן: עַת חֲלַל אֵילֹת.

חֲלַל אֵילֹת. הַמִּלֵּךְ שִׁימֵשׁ זִמְאָמָר: קוֹל ה' יַחֲוֹלֵל אֵילֹת (שֶׁס כ"ט, ט).

(ז) תִּסְפּוֹר יָרְחִים תִּמְלֶאנָה. הַאֵס תִּסְפּוֹר הַיָּרְחִים עַד שֶׁתִּמְלֶאנָה הַאֵילֹת אֹתָם — וִירָעַתָּ זֹה עַת לִדְתַּתָּה לַהֲשִׁיגַת עֲלִיהֶן וְלַעֲזוֹר לָהֶן.

תִּמְלֶאנָה. וְעֵינִין מִלֵּא שְׁבוּעַת זֹאת (זִרְאִשִּׁית כ"ט, כ"ז). — לִדְתַּתָּה. לִדְתַּתָּה, וְאִכְשֶׁר שֶׁהוּא מִסְפֵּר הַזֹּנוֹת שֶׁמִּשְׁתַּמְשִׁים זֹו זִלְשׁוֹן עֲרִצִּית, וְכֵן וְאַתָּנָה יִרְעַתָּה (שֶׁס ל"א ו), וְכֵן עַד בּוֹאנָה (רוֹת א', י"ט).

(ג) תִּכְרַעְנָה. וְכִי' אֵף זִלְתִּי הַשְׁגַּחְתָּךְ עֲלִיהֶן זִצּוֹף הַעַת הֵן כּוֹרַעוֹת לִלְדַת. יִלְדִיהֶן תִּפְלַחְנָה וְיִסְכְּזוּ יִלְדֵיהֶן שִׁיכְלוּ הַזָּנוֹת לִלְדַת מִשֶׁס. חֲבִלֵיהֶם תִּשְׁלַחְנָה. וְכִי תִשְׁלַחְנָה חֲבִלֵי לִידְתָּה, כִּי סָרוּ מֵהֶן.

תברענה. כמו ותברע ותלד (ש"א ד, י"ט). — חפלחנה. נרדף לזקע, כמו פולח ובוקע (תהלים קו"א, ז).

הבעלים 33' כתוצים אלו (3—ג) צנקצות רצות מציירים לאוזן צכצדות ונצטאם הקשותן צלדתן של החיות הנזכרות.

(ד) יחלמו בניהם ירבו בבר. צניהם יחלמו ויתחזקו עת אשר יגדלו צרעותם צדה. — יצאו ולא שבו לבו. אחר שיצאו וועל כני אמותם ולא שבו עוד להן.

צכל אלה תראה השגחת הצורא על אותן החיות הצודדות צסלעי ההרים ואין להן צצר עם אדם — הן יולדות אף צלי שום סעד, וילדיהן יגדלו צריאים וחזקים ונוקיימים היוץ.

יחלמו. ווענין ותחלימני (ישעיה ל"ח, ט"ז). — ירבו. ווענין טפחתי ורביתי (איכה ז, כ"ז).

ה מִי־יִשְׁלַח פֶּרֶא חֲפִישִׁי
וּמִסְרוֹת עֲרוֹד מִי פֶתַח:

ו אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי עֲרֵבָה בֵּיתוֹ
וּמִשְׁכְּנוֹתַי מְלַחָה:

ז יִשְׁחַק לַהֲמֹן קִרְיָה
תִּשְׁאֹת נֹגֵשׁ לֹא יִשְׁמַע:

ח יִתּוֹר הָרִים מְרַעְהוּ
וְאַחַר כָּל־יָרוֹק יִדְרֹשׁ:

ג' הפרא והערוד.

(ה) מי ישלח פרא חפיש. ווי שיחרר הכרא וולהציא צוארו צעול (כלומר ווי הצציע צו רוח חכשית עד שאין אדם יכול לגדלו ולהעצידו).

ומסרות ערוד מי פתח. ווי התיר מוסרות הערוד וועל צוארו (כלומר ווי עשה אותו על תכונה זו שיהיה לאדם וון הגנוגע לאסרו ולכבו לחרוש חרישו).

הכרא והערוד מציני חיות הצר הם כמו היעלים והאילים אשר ירצו צצר. ונקרא הכרא ג"כ שור הצר, והערוד הוא חומר הצר; וזכר שניהם יחדיו, לומר הגם שדוויים הם צתצניתם לשור וחומר הנוכנים צצעים לעצודת האדם, הם לא יצצשו תחת ידו לשאת עולו על צואריהם, כי הם אינם צני תרצות.

סמיכות הכרא לענין לידת האילות נוסדה על המקראים:

כי גם אילת בשרה ילדה ועזוב

ופראים עמדו על שפים (ירמיה י"ד, ה — ו).

שלח חפשי. נקט לשון התורה: **לחפשי ישלחנו** (שמות כ"א, כ"ז).

ומסרות פתח. ע"ד: **פתחת למוסרי** (תהלים קט"ז, ט"ז). וענין מוסרות הוא חזלי עול, כמו **ננתקה את מוסרותימו** (שם ז, ג).

(ו) **אשר שמת ערבה וכו'**. צמה שלחתי חפשי, צמה ששומתי ערצה ציתו ומשכנותיו מלחה. — ע"ד שנאמר: **פרא למד מדבר** (ירמיה ז, כ"ד). — צלקת עפר למוזק ציזרת הארץ הכינותי ארצות הערצה והמלחה למושכות הכראים.

(ז) **ישחק להמון קריה**. (ומה טוזה מנת חלקו כי שם הרחק מאדם) ישחק להמון קריה (ולא יחת ומהמונה ושאונה).

תשאות נוגש לא ישמע! — ולמה זה יחמוד למוקומות הישוע.

עד"ה: **תשאות מלאה עיר הומיה קריה עליזה** (ישעיה כ"ז, ז).

(ח) **יתור הרים מרעהו**. יחפש על ההרים למצוא שם מרעה לו.

ואחר כל ירוק ידרוש. וידרוש אחר כל עשז ירוק למאכלו.

הכרא לא יחוש למעדנים והוא מסתפק צעשצות הרים. טוזה לו ארוחת ירק צצר והספסית שם, מזליל חמין צאצום צעלים אשר חלף המסכוא שהם נותנים לו יעזידו אותו צפרך.

יתור. הכפל שלו צסיפיה דקרא **ידרוש**, מוכיח עליו שענינו הוא יחפש משרש תור, והיה היו"ד אית"ן שלו ראוי להנקד צקמן, אלא להיותו נמהר צמצטאו למלת **מרעהו** נתחלפה תנועת הקמן צשוא.

יתור — ידרוש. מצינו שני פעלים אלו סמוכים זה לזה על ענין חקירה צעומק העיון כדי להתחכם ציותר: **לדרש ולתור בחכמה** (קהלת א, י"ג).

כמה נעימה מליצה זו המתארת במעט מלין מדת ההסתפקות והאושר הנקשר עמה! אלה בני הבר כל דרישתם היא לחקור אחר כל ירוק, והם ששים ושמים בהוויתם ומתענגים עלי דשא בנאות שדי ובמרעיתם ישבעו — יען כי האדם ענין רע לו, לדרוש ולתור ולהתחכם עד שהוא מפסיד אשורו עלי ארץ. — הוא מבקש חשבונות רבים — וסביב לו כסו נאות שדי בירקרק עשב ועץ כל פרי!

ט הַיֵּאֱבֹה־רִים עֲבָדְךָ

אִם־יִלִּין עַל־אֲבוֹסְךָ:

י הַתְּקַשְׁר־רִים * בְּתֵלֶם עֲבָתוֹ

אִם־יִשְׁדֹּר עֲמָקִים אַחֲרֶיךָ:

יא הַתְּבַטְח־בּוֹ כִּי־רַב כֹּחֹו

וְהַעֲזֹב אֵלָיו יִגְיַעְךָ:

יב הַתְּאַמֵּן בּוֹ כִּי־יֵשׁוּב יִשִּׁיב קִי־זֶרַעְךָ

וְגִרְנְךָ יֵאָסֶף:

ד' הרים (ראם).

(ט) הַיֵּאֱבֹה־רִים עֲבָדְךָ. האם ירצה הראם, אשר תצניתו כתצנית שור אוכל עשב, לעדך.

אם ילִין על אבוסך. האם ילִין אתך חף כי תתנהו על חזוסך ותספיקו זאוכל לשוצע. (הראם חינו ונוכר לך את עצמו ונכני דוחקו ונוכרת עזד, כמו שיוכר לך אחיך כי ינווך לעדך לחגורת כסף וככר לחם).

הַיֵּאֱבֹה. שורש אֵבָה נורה על החכך והרצון לעשיית חֵזו כעולה. ואומר כי הראם חף שיש לו לחפש אחרי ונזונותיו, לא יאֵבָה לעשות ונלאתו של האדם כדי שיסיה נזון על חֵזו צעלים, כי צוטח הוא שגם זולתם יתכרנם צריוח — וזהו וודאי כך ונהגות הצורא.

רִים כמו ראם, והשמיט האל"ף להקל על הנוצטא. — אבוסך. שם כלי שמשמייס צו הנואכל לצהויה.

(י) הַתְּקַשְׁר־רִים בְּתֵלֶם עֲבָתוֹ. התקשר הראם צענותו שיחרוש תלנוי שדך (כלומר האם תכריחנו נגד רצונו לעדך).

אם יִשְׁדֹּר עֲמָקִים אַחֲרֶיךָ. האם ישדר עמוקים כי תקשרהו ותנושכהו צחצחים אחריך.

בְּתֵלֶם עֲבָתוֹ. הצ"ת של צתלס ניושך גם לוולת עצתו: צתלס צענתו. — תלס הוא שם שורת היוחרישה, כמו על תלמי ישרי (הושע י"ז, י"ז).

יֵהֲרִישׁ שֶׁל רִים ננקד כאן בחירק ובכתוב הקודם הוא נקוד בצירי, (מנחת שי בשם הרשב"ן) ואין בזה שום זרות. הסיבה לשינוי זה היא התנועה הקדמה. המנקדים סמכו התנועות זו לזו באופן שלא יהיה צורך להמדבר לפתוח הפה ולהרחיב או לקצר חללו מחדש בכל תנועה ותנועה שהוא מוציא מפיו.

עבתו. חזל קלוע, כמו בשנים עבתיים חרשים (שופטים ט"ו, י"ג). —
ולו נראה שכינה כאן צסם זה קרני הראס שהם מוסזכים כענפי עץ, כמו
ובין עבתיים היתה צמרתו (יחזקאל ל"א, ג). ויהיה לט"ז פירוש קצין עבות
רשעים (תהלים קכ"ט, ד) ע"ד: וכל קרני רשעים אגדע (שם ע"ה, י"א).

ישרד. ענינו תיקון כפי השדה אחר החרישה לעשות העפר תיחוח כדי לכסות
הזרעים שזרעו צמרינים שצין התלמים, כמו יפתח וישרד ארמתו (ישעיה
כ"ה, כ"ד).

עמקים. השדות, כמו ועמקים יעטפו בר (תהלים ס"ה, י"ד).

(יא) התבטח בו — כי רב כחו — ותעזב אליו יגיעך. התוכל לצטוח צו
צשזיל שכחו רצ, לעזוז אליו יגיעך (כלומר שהוא יתיגע צעדך לדוש התצואה).

כי רב כחו. ע"ד: ורב תבואות בכח שור (משלי י"ד, ד). כלומר אף שחזד
כחו מוכשר הוא למלאכה כמו השור לא תוכל לצטוח צו כי לא יאזה עצדך.

(יב) התאמין בו כי ישיב זרעך. התאמין ותצטח צו כי ישיב זרעך, וגרנדך
יאסוף אל הצית.

וגם אלו יחשצ כי תוכל לכוכו התצטח צו לעזוז אליו יגיעך, ותאמין צו כי יעשה
מלאכתך צאמונה כמו הצהמות הציתיות.

כל המאחר צכתוצים אלו נקל הוא מהקודם, לומר אף העבודה היותר קלה לא
יאזה לעשות כי אזהב החכשית הוא ולא יחמוד אצוסך.

זכר כל העבודות האלו לתת ציור שלם מכל עבודות השדה ולומר: כמה יגיעות יגע האדם
למצוא פרנסתו, ואלו בני הבר — הפרא והערוד והראם — מתפרנסים שלא בצער: האם אין זה
עפי השגחת הבורא.

יג כִּנְף־רִנְנִים נֶעֱלָסָה
אִם־אֲבָרָה חֲסִידָה וְנָצָה:

יד בִּי־תַעֲזֹב לָאָרֶץ בִּיצִיהָ
וְעַל־עֵפֶר תַּחֲמָם:

טו וְתִשָּׁבַח בִּי־רִגְלֵ תְּזוּרָה
וְחֵית הַשָּׂדֶה תִּדְוֹשָׁה:

טז **הַקָּשִׁיחַ בָּנִיהַ לְלֹא־לָהּ**
לְרִיק יִגְיעָה בְּלִי־כָחָר:

יז **כִּי־הָיְתָה אֱלֹהֵי חֲכָמָה**
וְלֹא־חָלַק לָהּ בְּבִינָה:

יח **כָּעֵת בַּמָּרוֹם תִּמְרֵי־אֵ**
תִּשְׁחַק לָסוֹס וּלְרֶכֶבּוֹ:

ה' החסידה (בת היענה).

(יג) **כנף רננים נעלסה וכו'.** יותר מכל מניני צעלי הכנף אשר רננים צביהם, נעלסה היא החסידה אם רק אצרה ונוזה לה (כלומר כשתגדל ואצרתה ונוזהתה גדלו לה).

החסידה איננה ממין בעלי הכנף הנותנים זמירות מבין עפאים, ובכ"ז היא מתעלסת בהדרגה ונוצה שנחלקו לה. — למה זה א"כ לא ישיש ויעלוז האדם בחלקו אשר לו ניתנה מנה אחת אפים: הוד הנזיה ויקרת נשמת שרי בקרבנו.

כנף. מוסגולות המוליזה לכמות הכל על שם החלק, והענין כל עוף כנף.

אברה. הככל של כנף, כוונתו **יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו** (דברים ל"ז, י"א).

כנף — אברה — ונצה. וולות אלו לקומות הן מוסכמות: גדול הכנפים ארך האבר מלא הנצה (יחזקאל י"ז, ג).

נעלסה. העצמי נוסתמוס צדורש עלם להורות על העונג אשר יקח לז והשוגה צו לה יחכם ונוסית דעתו ווכל דבר אחר ואינו חושש לשום סכנה.

(יד) **כי תעזב לארץ ביציה.** כי היא מוטלת ציניה לארץ ומוסכנת צענומה. (ואף על כי כן כעת צינורוס תמוריא — תשחק לסוס ולרכבו).

ועל עפר תחבם. ותחווים ציניה על אם הדרך כדי שתצקענה ויאלו האכרומים. (זהו מנהג צת היענה וכינה אותה חסידה נוסוס קצת שיוויס שציניהן).

(ט) **ותישבח.** ולא תשיס על לזה: **כי רגל עוזר אורח תזורה,** תצריח ותרחיק אותה ותכריע אותה ציועסה החיוווס; **וחית השרה תרושה.** וסית הסדה גס תדוש ותדוק אותה.

תזורה. משורש זור, אמוס כפלו **תרושה** מוכיח עליו שענינו היא זריקה ופיזור כענין שורש זרה, כמו **זרה הלאה** (צמדצר י"ז, 3).

תזורה — תרושה. נוסד על המאמרים: **תרוש הרים ותדוק** ... **תזרם ורוח תשאם** (ישעיה מ"א, ט"ז — ט"ז).

(טו) **הקשיח בניה ללא לה**
לריק יגיעה — בלי פחד.

היא נשארת צלי פחד ואינה דואגת כי ידיה מעמה צניה מן שימאלס צדדך, למסרם לאם אשר לא ילדתם כדי לגדלם, וכי אז תהיה לריק יגיעתה.

הקשיח. המקשיח מן שהוא, וענינו הוא מסיס צקושי הלז, כמו **תקשיח לבנו מיראתך** (ישעיה ס"ג, י"ז). ותכס צעצר, צצחניה להסמוצצ מפעולת המקשיח. **לריק יגיעה**. ע"ד שנאמר: **לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה** (סס ס"ה, כ"ג).

(יז) **כי הישה אלוה חכמה**. (היא אינה חוששת לכל אלה) כי אלוה השכיח אותה חכמה ולא נתן לה חלק צצניה.

השה. הספעיל משורש נשה מענין **כי נשני אלהים** (צראשית מ"א, כ"א).

(יח) **כעת במרום תמריא**. (צכ"ז) אף שהסכינה נפשה צשעת לדתה) כעת שתגציה צמרום צוארה — **תשחק לסוס ולרכבו**. ולא תחת ולא תערון מפניהם. (פסוק זה הוא תצוצת פסוקי י"ד — ט"ז).

תמריא. מענין הכתוצים כלנווד כי הוראתו היא התנשאות צגוצה, ואין לו דומה צמקרא.

במרום תמריא. ע"ד לשון נוסל על לשון.

בכתובים אלו חזר לעיקר ענינו: גידול אותן החיות והעופות אשר הן עזובות בילדותן ומזונותיהן קשות להן. כי זהו היותר נפלא בקיום בעלי החיים שגם אותם שאינם מושגחים ממולדיהם, ואותם אשר פרנסתם תלויה ממה שיקרה לפניהם לצור, יגרלו וירבו ומיניהם מתקיימים. מי לא יכיר ויבין בכל אלה כי הם מושגחים וניזונים מאת הבורא אשר רחמיו על כל מעשיו. ועל ענין זה תסובבנה כל המליצות האלו המתארות התכונות השונות של מיני בעלי החי שזכרם, כמו שהוא מוכח מהמאמרים: **וחית כפירים תמלא — כי ילדיו אל אל ישועו — יחלמו בניהם ירבו בבר — הקשיח בניה ללא לה — ואפרחיו יעלעו דם**. וזכר הפרא והערוד והראם ע"ד אגב גררא. וסמך בכתובים הבאים הסוס לענין החסידה, מפני שחתם הסיפור ממנה בהמאמר: **תשחק לסוס ולרכבו**.

יט **הַתֵּתֵן לְסוֹם גְּבוּרָה**
הַתֵּלְבִּישׁ צֹאֲרוֹ רַעְמָה:

כ **הַתְּרַעֲיִשְׁנוּ בְּאַרְבֶּה**
הוֹד נַחֲרוֹ אֵימָה:

כא **יַחְפְּרוּ בַּעֲמֶק וַיִּשְׁיֵשׁ בְּבֶחַ**
יֵצֵא לִקְרֹאת נָשֶׁק:

כב **יִשְׁחַק לַפֶּחַד וְלֹא יַחַת**
וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי־חֶרֶב:

כג **עָלְיוֹ הִרְגָה אִשְׁפָּה**
לִהֲב חֲנִית וּכְדֹן:

כד **בָּרַעַשׁ וּרְגָז יִגְמַא־אָרֶץ**
וְלֹא יֵאֱמִין בִּי־קוֹל שׁוֹפָר:

כה **בְּרִי שִׁפְרוּ וַיֹּאמֶר הָאֵח**
וּמִרְחוֹק יִרְיַח מִלְחָמָה
רַעַם שָׁרִים וּתְרוּעָה:

(יט) **הַתֵּתֵן לְסוֹם גְּבוּרָה.** האם תתן אתה לסוס גבורה לעמוד עלי מורך צינערכות המלחמה. — הסוס גבורה לו לנלחמה, כמו שנאמר: **לא בגבורת הסוס יחפין** (תהלים קיו"ז, י).

הַתֵּלְבִּישׁ צֹאֲרוֹ רַעְמָה. התלביש אתה צוארו רעם וכח להרעים (צהריחו רעם שרים ותרועה). — הוא ויחם הכח אל הצואר כענין שנאמר להלן ג"כ **והלויתן: בצוארו ילין עז** (יו"ד, י"ד).

רַעְמָה. מענין רעמו פנים (יחזקאל כ"ז, ל"ה). והה"ה המוסף מורה על הרצוי וההכללה.

(כ) **הַתְּרַעֲיִשְׁנוּ בְּאַרְבֶּה.** האתה תתן לו כח להרעיש כמו הארצה המושמיע ציאו קול רעם גדול — הוד נחרו אימה, עד כי נחרו אשר הוא הודו ופיל חיונה על שיועיו.

בארבה. המליך מודמה הסוס להארבה, ע"ד שהנציף מודמה הארבה להסוס:
כמראה סוסים מראהו וכפרשים בן ירוצון (יואל 3, ד).

הוד נחרו. ע"ד הכתוצים: כסוס הודו במלחמה (זכריה י, ג);
מדין נשמע נחרת סוסיו (ירמיה ס, ט"ז).

(כז) יחפרו בעמק—וישיש בכח: יצא לקראת נשק. הגה יחפרו
עורכי מערכות המלחמה צעמק לשפוך סוללה לצנות דייק לערוך משם מלחמתם—
והסוס ישיש צכח כי ילא לקראת נשק.

עמק. מוקם המערכה, כמו בעמק שלח ברגליו (שופטים ה, ט"ו).

(כח) ישחק לפחד ולא יחה. — ע"ד: הוא לכל מבצר ישחק
(סנצקוק ח, י).

ולא ישוב מפני חרב. ואינו נרתע לאחריו מהחרב המעופפת עליו. — ע"ד:
ולא ישוב מפני כל (ושלי ל, כ"ט).

(כט) עליו תרנה וכו'. הגם שתנהיל סנציו אשפה להצ חנית וכידון — הסוס
לא ישוב מפני כל אלה. — אשפה. שם לנרתיק החצים.

(ל) ברעש ורגז יגמא ארץ. לא לצד שלא ישוב מפני הזהלת כל כלי זיין
אלו, אלא גם ישחק הארץ צשטף מורלתו. — יגמא. מענין הגמיאיני נא (צראשית
כ"ד, י"ז)

ולא יאמין כי קול שופר. ולא יכול לעמוד עוד צמקומו כי ישמע קול שופר.
— ע"ד: כי קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה (ירמיה ד, י"ט).

(לז) בדי שופר יאמר האח. צמשוך קול השופר יקרא צשמחתו: האח!

ומרחוק יריח וכו'. וכ"כ הוטצעה תשוקת המלחמה צקרצו, שיריש וירגיש
אותה ומרחוק, והוא ירגיש רעם שרי החיל ותרועת מלחמה עוד טרם שהגיעו
לאזניו; וצשמוע אותן קורא: האח!

האח. קריאה של שמחה צצוא דצר שהיו מנצפים לו ומקודם, כמו האח חמותי
ראיתי אור (ישעיה מ"ד, ט"ז), וכן האח ראתה עינינו (תהלים ל"ה, כ"א).

כן יתאמן גם האנוש אשר צבא לו עלי ארץ לבל ירך לבבו בראותו מלחמה, ולבל ישוב מפני
התלאות המוצאות אותו. כי זה הודו והדרו לשום כצור לבו לבל אשר יקרהו ולבטוח ולהשען
באלוהי מעוזו המאזר חיל כל חוסי בו.

כו המבינתך יאבר־נץ
יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו כְּנַפְיוֹ ק' לְתִימָן:

כו אִם־עַל־פִּיךָ יִגְבִּיֶה נִשְׁר
וְכִי יָרִים קָנּוּ:

כח סֶלַע יִשְׁכֵּן וַיִּתְּלֶנָּה
עַל־שֵׁן־סֶלַע וּמִצּוֹרָה:

כט מִשֵּׁם חֶפֶר אָכַל
לְמַרְחֹק עֵינָיו יִבִּיטוּ:

ל וַאֲפָרְחוּ וּאִפְרָחִיו ק' יַעֲלֶעֱרוּם
וּבְאִשֶּׁר חָלָלִים שֵׁם הוּא:

סומך במה שיבוא לענין הסוס עניני הנץ והנשר, כי כמוהו גם הם יריחו הדברים למרחוק. הנץ מרגיש הקור ההולך וקרב, וכדי לברוח מפניו הוא פורש כנפיו לתימן; והנשר יחפור האוכל ויביטו למרחוק. והרגשה זו נחוצה היא לקיום מיניהם, ותעיד בזה על ההשגחה שיש להבורא על כל יצוריו.

(כו) המבינתך יאבר־נץ. המצינתך הוא זה, כי יאצר ויעוף הנץ זכא — יפרש כנפיו לתימן. עד שיטכיל כי צאצאות תיומן יקס לו צימי הסתיו, ויפרש כנפיו ויעוף לשם.

יאבר. כעל נגזר נושם חזר, וענינו הוא התעופפות זכא מזלי אשר ייגע המעופף כי יעוף ליוקוס רחוק. — יאבר — יפרש כנפיו. ע"ד: יפרוש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו (דברים ל"ג, י"א). — נץ. שם נויין עוף הצורח צסוף ימי הקץ מהצפון אל הדרום אשר שם החום, כי לא יתקיים צצכון לרוח הקור.

(כז — כח) אם על־פִּיךָ הוא כי יגביה נִשְׁר עוף, וכי ירים קָנוּ — על סֶלַע יִשְׁכֵּן, לשכן צסלע, ויתלונן על שֵׁן סֶלַע ומצודה, צמוקס שלא יוכלו המורים צקט להשיגו.

יגביה נִשְׁר — ירים קָנוּ. ע"ד: אם תגביה כנִשְׁר ואם בין ככבים שים קָנָר (עזדיה צסוק ח). סֶלַע ומצודה. ע"ד: סלעי מצודתי (תהלים

ע"א, ג). — סלע ישכן וכו'. ע"ד: הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו — לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג, ט"ז). — הוא שוכן צטח צמרומים שלא תשיגהו שם יד האויז, ואם תשאל: האיד א"כ כי יגציה כ"כ מעל הארץ ימלא מזונותיו — אענך על זה ואומר לך:

(כט) משם חפר אבל. משן סלעו הוא חופר אוכל לו. — חפר, מענין ויחפרו לנו (דברים א, כ"ז).

למרחוק ענינו יביטו. כי ענינו חדות הן וזכות למרחוק. — מאמר זה הוא מוסגר. — מוציהי לשצת שלא יורוהו המורים ומשפילי לראות לחפור אוכל לו.

(ל) ואפרחיו יעלעו דם. וצבא זה הסידוד, האוכל מזוי לו ואכרוחיו יצלעו דם.

ובאשר חללים שם הוא. והוא נמלא תמיד צמקום שיש חללים, וצכן מזונותיו הן מזונות לו.

יעלעו. הפיעל משורש לו, וראוי להכתב ילועעו, אכס כי צ' עייני' סמוכים יכדו על המצטא.

כתוב זה נוסד על המאמר: ודם חללים ישתה (צמדזר כ"ג, כ"ד) ונתן המלך הדם לאכרוחיו הנשר והחללים להנשר צעמו.

(כמו להנץ ולהנשר. כן גם להאנוש יש מנוס ומחסה לעתות בצרה).

בסוף המענה חזר לענין יצירת הארץ אשר מתחלתה נוסדה ונתקנה באופן שתהיינה בין ההרים הגבוהים וצורי שדי למשכנות החיות ועופות הבר מערות וחורים, כפים ושני סלעים ומצודות. ויפה המליץ מליצותיו אלו בתכלית יופי המליצה במה שלא העביר הבריות שזכרן על פני רוח דמיונו כפי משפחותן בסדר תולדות הטבע כ"א כמו שתפול עליהן עין המטייל בנאות שדה, אשר עתה יראו לעיניו ההרים הגבוהים והיעלים מרקדים שם על הסלעים, ועתה יראו צבאי ואילות השדה ויתענג על יפים וצביים, ועתה ישא עיניו ויראה הנץ פורש כנפיו לתימן, והנשר מעופף בשמים. בכ"ז יגלה הקורא המעמיק להבין איזו התקשרות אשר נקרו על פיה ברוח המליץ — או כפי מה שהן נזכרות סמוכות זו לזו בשארי מקומות בתנ"ך או כפי שיווי איזו מתאריהן. וכמו שפתח בהלביא שהוא המלך בחיות כן חתם בהנשר שהוא המלך בעופות.

מענה ותשובה. — כהתימו האל מענהו הראשון אשר הראה בו כי השגחתו היא על כל הברואים, העיר את איוב להשיב על השאלות שערך לו. אמנם איוב, הגם שהרגיש בנפשו כי אמת ואמונה כל זאת שהורהו הבורא מהשגחתו הנפלאה, עוד היה קצת נכון אודות רוע הסדר במקרים החולפים בקרב בני האדם. ומפני זה היתה תשובתו לאל, להיותו אך יציר חלש ונקל ביחוסו אל כבודו הרם והנשגב ישים ידו למו פיו ולא יענה עוד.

פרשה מ

א וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

ב הָרַב עִם־שָׂרֵי יִסּוּר

מוֹכִיחַ אֱלֹהִים יַעֲנֶנָּה:

(ג) הרב עם שרי יסור. האם מי שמעיז כניו לריצ עם שדי יסוג אחור ויצוג לדבר נגדו — מוכיח אלוה יעננה! מי שמלחו לכו להוכיח אלוה על מעשיו גם יענה תוכחתו (כלומר יחזק וילדיק דר איות טענותיו).

הרב. ענינו דברי ריבנות וקטטה, כמו הרב רב עם ישראל (שופטים י"א, כ"ה). — יסור. עתיד נכעל נשורש סור. אומר כמתלוצץ: מה זה היה לך שחרר שהיית הולך ונוריצ תמיד עומדי נשתתקת פתאום ותסוג אחור מהשיצ גם על אחת משאלותי. — יעננה. שז אל התוכחת שהיא צכח מלת מוכיח.

ג וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר:

ד הֲנָן קָלוּתִי מִהָאִשִּׁיבָךְ

יְדֵי שָׁמַתִּי לְמוֹפִי:

ה אַחַת דִּבַּרְתִּי וְלֹא אָעֲנָה

וְשִׁתִּים וְלֹא אוֹסִיף:

(ד) הן קלותי — מה אשיבך. הן נקלה אני ציחם אל רוממותך — ומה לי עוד להשיצ (על כל מה שאשיצ אתה תענני: איש צער לא ידע ולא יצין את זאת!)

ידי שמת לימו פי. שלא לענות עוד. (כאומר חין טוץ לאדם כ"א לשתוק).

קלותי. קל צועלה, נשורש קלל, כמו אשים קברך כי קלות (נחום א, י"ד) ויש צהורחתו גם ענין ציון וולשון קלון, כלומר הלא נקלה ונצזה חנכי צעיניך.

כל צערו של איוב, וכל הצער שמרגיש החוקר בשומו לנגד עיניו ליאות שכלו לחקר הענין אשר יתמה עליו, נאמרו במקרא זה. כאלואמר: למה זה הבל איגע לדרוש ולתור על כל אשר געשה, הן קלתי! — ומה אומר ומה אדבר. — לכן אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום

(ה) אחת דברתי — ולא אענה. דברתי כעס אחת — אך ומתחרט אני על זה, ולא אענה עוד.

ושתים — ולא אוסיף. ואף יותר מכעס אחת קרה לי שדברתי דברי — אצל לא אוסיף עוד לדבר כאלה (אך אשא ואסבול דומם כי נטל עלי, הלא אראה כי אך שחתי דברי ונחשזו כל מלי ללא כלום).

ולא אענה — ולא אוסיף. רמז על מעניו לריעיו ועל הוספות דבריו.

מענה שני. — אם אמנם הניע איוב לידי ההכרה כי אין פשר לכל השאלות שערך האל אליו אורות חוקי המציאות וקיום המינים של אותם בעלי ההיים היוצאים בעניניהם מגדר הכללי כ"א בהנחת עיקר ההשגחה — בכ"ז לא סרה מאתו התמיהה על הנהגתו בקרב בני האדם. עוד הוקשה לו: למה יביט השם בוגדים — ויחריש, יראה במעשיהם הנשחתים — ולא ישים תפלה: למה זה, כי פקוחה עינו על כל דרכי בני האדם, לא ינקום נקמת העשוקים מעושקיהם.

גם על זאת ענהו האל בשאלותיו אשר מכללן נשמע השאלה האחת: בהרי כבשירדחמנא למה לך. הוא אשר לו העצה להמציא הנמצאים גם לו הגבורה להעמידם על נכון. והביא האל על הנהגתו עפי' חוקי המשפט שני ערים נאמנים: אלו שתי הבריות המשוונות אשר האחת היא ביבשה והאחת בים — בהמות ולויתן*. האם יש בכח האדם לכבשם תחת ידו, ולמנעם מהזיק שארי הבריות ומהשחית מעשי היצירה. אך הוא המתנשא לכל לראש מוחה בהם שלא ירעו ולא ישחיתו בתבל ארצו. וכמו שלא השתתף האדם עם הכורא במעשי בראשית כן לא ישתתף עמו לעתיד בתקן עולם במלכותו. לכן יעמוד האנוש על משמרתו ויחכה, כי בוא יבוא בעל הכרם לעת מועד ויכלה את קוציו, ויתמו חטאים מן הארץ — ורשעים עוד אינם.

המענה נחלק לשלש מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מפסוק ו, פרשה מ, עד פסוק י"ד. בה מלעיג האל על איוב אשר לא לבד שהוא מחשיך עצה אבל גם הוא מפיר משפטו.

* צ' צרואים אלו אינם מן הנמצאים, אך הם מיצירי ההגדה המכלגת צסכוריה מרוז גצורתם ועוז תעלומותיהם. לפי ההגדה הישנה שגורה צפי הסמונים צימו קדם נצראו צריות אלו המשוונות צכחן וצצורתן צששת ימי צראשית להשחר יחידות לצל תכרינה ותרצינה; והן צעלמן אינן מתות אצל מתקיימות עד עת קץ הכלאות ותהרגנה אז ציד השם. — והמליצים שימשו ציצירי ההגדה האלו לנשל על הערונים וצעלי הזרוע אשר סובלם השם ומאריך להם אפו עד כי לעתיד יחשוף את זרוע קדשו ויכלם מן הארץ. כי כן דרך המליצה לעטות רעיוניה הנשגבים צמשלים וסכורים שגורים צפי הסמונים, וציחוד היא מסגולותיה להשתמש בדברים זרים ומוכלאים — נמצאים או צלתי נמצאים — ולהסליג עד למאוד צתאריהם, כדי להטות צתוקף ציוריה לצ השומע אל כוונת הנמשל.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק ט"ו עד פסוק כ"ד. בה הוא מדבר מתוקף החיה הנקראת בהמות.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק כ"ה עד סוף הפרשה. בה הוא מדבר מתוקף התנין אשר בים ונקרא בשם לויתן.

י וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן־סַעְרָה וַיֹּאמֶר:

I.

י אֲזַר־נָא כְגִבֹר חֲלָצִיךָ
אֲשַׁאלְךָ וְהוֹדִיעַנִי:

ח הֲאֵף תִּפְרֹ מִשְׁפָּטִי
תְּרִשִּׁיעַנִי לְמַעַן תִּצְדָּק:

(ז) אֲזַר נָא וכו'. זרזו עוד הסעס לשמוע שאלותיו ולהשיב עליהן אם יוכל ואם יש מלין להשיב.

אינו כן כמו שחשב איוב כי נחלת האדם בארץ היא הרו מיה (Resignation) אשר על כן אמר: הן קלתי מה אישיבך — שמתתי ידי למו פי! — האם לצערו ולהצר לו הטביע הבורא בקרב האדם החפץ לחקור עד תכלית כל דבר! אמנם שכלו יגיד לו, כי הוא מורשה להתבונן במעשי השם ולהכיר בהם חכמתו וגבורתו, אם אך בהתהלכו במחקריו לא יפר היראה — להכחיש מה שלא ישיג, ולנאוף ולפרוע מה שלא ידע. כי רק בזאת ישיג האנוש תכליתו ושלמותו ויקנה האושר האמיתי — השכל וידוע את יוצרו כי הוא עושה חסד משפט וצדקה בארץ.

(ח) הֲאֵף תִּפְרֹ מִשְׁפָּטִי. האם גם את זאת תעשה להסיר גם מושפטי (לא לצד שעצתי צוועשי הצריחה חונה נכונה צעיניך, חזל גם תהיין לצטל את מושפטי ולוור שחיניי שוכט את מועשי כהיון).

תְּרִשִּׁיעַנִי לְמַעַן תִּצְדָּק. תרשיעני לוור שונחני יולחיס ווגדר הצדק, לווען תצדק אתה צדצדך: אל הסיר מושפטי!

הֲאֵף. לתויהס כיוו הנס, והוא מוסב על לוורו צראש מוענסו הראשון: מ"זה מחיטיך עצה, ולוור לא די שהנך מוחשיך עצתי חזל גם תכר מושפטי.

ט ואם־זרוע כאל לך
ובקול כמהו תרעם:

י עדה־נא גאון וגבה
והוד והדר תלבש:

יא הפץ עברות אפך
וראה כל־גאה והשפילהו:

יב ראה כל־גאה הכניעהו
והדר רשעים תחתם:

יג טמנם בעפר יחר
פניהם חבוש בטמון:

יד וגם־אני אודך
ב־יתושיע לך ימינך:

(ט) ואם זרוע כאל לך. ואם על חכמתך ולדקתך אשר תחשוב כי נופל אנכי
זהו מעמך. גם כח חלקי לך אשר לו זרוע עם גזורה; ובקול כמהו תרעם —
ע"ד: עליו בשמים ירעם (ש"א 3, י).

(י) עדה נא גאון וגובה וכו'. קשט עלמך צהוד מלכות להראות תפארת
עוזך להעציר ממשלת זדון מן הארץ.

כמלעיג עליו אמר לו האל כל אלה: מאחר שודת משפטך יותר מעולה היא
מודת משפטי, אם גם דומה אתה לאל צעז וגזורה ותוכל כמוהו להרעים צקול —
רואה אני למסור ההנהגה בידיך.

עדה. קשט, כמו הורד עריך מעליך (שמות ל"ג, ה). — עדה נא גאון.
ע"ד: ה' מלך גאות לבש (תהלים נ"ג, א). — עדה נא גאון וגובה. ע"ד:
ויגבה ה' צבאות במשפט (ישעיה ה' ט"ז). אימותי הצ"ה נעשה גזוה צעולמו,
משיעשה משפט צאומות לעתיד לצא (ילקוט ישעיה סימן ת"צ).

הוד והדר תלבש. ע"ד: הוד והדר לבשת (תהלים ק"ד, א).

(יא) הפץ עברות אפך. פזר לרוח כל עזרה וזעם אשר ישלח חרון אפך.
וראה כל גאה והשפילהו! — אמר ראה, לומר שזהו דבר שאי אפשר לאנוש

— רק השוכן שחקים יראה את כל גזים. ואומר כל לרמוז על ז' מניני גאים: המתנאה צעשרו וצרוז חילו; והמתנאה צדעתו לחשוז כי שלם הוא צכל ענינו.

הפץ וכו'. ע"ד: קומה ה' באפך הנשא בעברות צוררי (תהלים ז, ז).

שם עצרה הוא שם מליצי כולל כל המשחיתים אשר שולח אותם השם אל האדם אשר חבו חרה עליו, והוא נרדף לזעם וזרה, כמו שנאמר: ישלח במחרון אפו: עברה זעם וצרה — משלחת מלאכי רעים (תהלים ע"ט, מ"ט). המליץ דינוה כאלו היו העצרות סרות למשועתו של הקון הקף של אלוה. ולזה אומר כאן שהתול שיעשה חיוז כמו האל ויזוה לחיולותיו — עברות אפו ויחלק ויפץ אותן לכל רוח וכינה צעולס.

כל גאה והשפילהו. עד"ס: כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא וישפל (ישעיה ז, י"ז); וגאות ערצים אשפיל (שם י"ג, י"א).

(יז) ראה כל גאה הכניעהו! — ונאמר זה הוא מוסגר ורווז על חיוז. חור לו החל: הגע צעמוך, האם אתה חניך ומתנאה. הכניע את עמוך תחלה, וח"כ תשכל האחרים. — וגם הכוונה: השכילהו עד שתכניעהו וישוץ להיות עניו ושכל רוח; אלל לא כן הרשעים — והדרך רשעים תחתם. והרשעים רנוס וכתוש צוקיוס.

(יג) טמנס בעפר יחד. ע"ד: בא בצור והטמן בעפר מפני פחד ה' ומהדר גאוונו (שם ז, י).

פניהם חבוש בטמון. חזש אותם צטנון עד כי יתצשו כניהם, ולא יראו עוד חור.

חבוש. ווענין סוף חבוש לראשי (יונה ז, ו). וגם הוא דומה לענין כזש בתלמוד, כמו „כזש כניהם צקרקע" (סנהדרין י"ט).

(יד) וגם אני אודך. וגם אני אשנח מועשך ואתן תודתי לך — כי תושיע לך ימינך, כאשר יויד תושיע לך מיד הערצים המוחריצים את הישוע — כי גם אני חיה וישכט אני.

וגם אני אודך. לשון שנה והודיה, כמו גם אני אודך בכלי נבל (תהלים ע"ה, כ"ז).

תושיע לך ימינך. עד"ס: ותושיע לו זרועו (ישעיה נ"ט, ט"ז); הושיעה לו ימינו וזרוע קדישו (תהלים נ"ה, ח).

מליצת כתובים אלו (י' — י"ג) נוסדה על נבואת הנביא למה שיעשה השם באחרית הימים (ישעיה ב). וכל הענין נאמר בהתול, אמר לו האל כמתלוצץ: דבריך מראים כאלו היה הדבר תלוי בך לשפוט תכל בצדק — אמנם אעידה לי שני עדים נאמנים כי באמת חסר כח הנך. חכה א"כ ליום הוחק מאתי להשבית גאון זדים ולהשפיל גאות עריצים — כי השלטון לפני ועוז בידי וגבורה בימיני.

II.

טו הִנֵּה־נָא בַּהֲמוֹת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ
חֲצִיר כַּבֵּקֶר יֹאכֵל:

טז הִנֵּה־נָא כַּחוֹ בְּמַתְנֵי
וְאוֹנוֹ בְּשִׁרְיָרִי בְטָנוֹ:

יז יַחְפֹּץ זָנְבוֹ כְּמוֹ־אֶרֶז
גִּירִי פָחַדוּ פַחֲדֵי יִשְׂרָאֵל:

יח עֲצָמָיו אֶפִּיקִי נַחוּשָׁה
גִּרְמָיו כְּמָטִיל בְּרֹזֶל:

יט הוּא רֹאשִׁית דְּרָכֵי־אֵל
הָעֵשׂוֹ יִגֶּשׁ חֲרָבוֹ:

כ כִּי־בֹל הָרִים יִשְׁאוּ־לוֹ
וְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה יִשְׁחַקוּ־שָׁם:

כא תַּחַת צִאֲלִים יִשְׁכַּב
בְּסֶתֶר קִנָּה וּבְצֶה:

כב יִסְבֶּהוּ צִאֲלִים צִלָּלוֹ
יִסְבֶּהוּ עֲרֵב־נַחַל:

זוכר בתחלה החיה התקיפה אשר ביבשה מושבה הנקראת בשם **בהמות**. ובהמות זה עם כל תקפו וגבורתו אינו מזיק שארי הבריות. כי בלתי טורף הוא ומאכלו הוא מאכל בהמות הבייתיות — חציר ועשב השדה. — ואמר האל לאיוב: נסה נא כחך בו — התוכל לו? — אך העושו לברו יגש חרבו ויקטלהו כי תבוא העת אשר יחפץ השם במיתתו.

(טו) הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך צינשה (הרגהו) אם זרוע כאל
(כ) — עמך מול לוי תן הדומה לו בתקפו ומושצו צים.

חציר כבקר יאכל. הוא אינו מן הטורפים כי מאכלו הוא מאכל הצקר.

המאמר הא' הוא ע"ד: בהמות הייתי עמך (תהלים ע"ג, כ"ז), והמאמר הצ'
הוא ע"ד: ואריה כבקר יאכל תבן (ישעיה י"א, ז).

חציר. ע"ד: מצמיח חציר לבהמה (תהלים ק"ד, י"ד).

המשך הראוי לבתוצ זה הוא כתוצ כ': כי בול — הרים ישאו לו, אלא שהוא
מתאר נוקדם צכתוצים שציתיים חוזק איצריו וכל תקפו וגזרתו, לומר שעם זה אינו
מהטורפים. — והוא ודאי עכ' השגת הצורא, כי לולא כן לא היתה תקומה ופניו
לשאר הצריות.

(טז — יח) הנה נא כחו וכו'. כחו צמתניו ואינו צשרירי צטנו הם גדולים כ"כ
עד שאל יחפץ יושך ויגדל זנבו ויאחוריו כמו ארז. — כחו ואונו. ע"ד:
כחי וראשית אוני (צראשית מ"ט, ג). — זנבו כמו ארז. צאופן שהוא יכול להכות
צו כל מי שיקרצ אליו.

גירי פחדיו (המוצן שקרא כך לשוקיו) ישרגו יתעצו ויארכו כשריגי חילנות.

עצמיו הם אפיקי נחושה (סזקים כנחושת).

גרמיו הם סזקים ומוצקים במטיל ברזל. — גרמיו. הכפל של עצמיו. — במטיל
מענין נטל החול (יושלי כ"ז, ז).

(יט) הוא ראשית דרכי אל. הוא ראשית וועשיו כי נצרא קודם לשאר
מויני הדי.

העשו יגש חרבו. הוא אשר עשהו יגש אליו חרצו להלחם צו (ואין אחר צולת
עשהו שיוכל לו).

ראשית דרכי אל הוא הצכור לכל צעלי החיים. — ע"ד: וראשית אוני
(צראשית מ"ט, ג). — רנה לומר צזה כי זאת היא סיצת כחו הרצ.

הכתוצים מוט"ז עד י"ט הם מוסגרים, וצכתוצים הצאים הוא חוזר לאחורו:
חציר כבקר יאכל

(כ) כי בול — הרים ישאו לו. כי ההרים ישאו לו המוצן הנריך לכלכלתו. —
בול מענין צליל. — ע"ד: בהמות בהררי אלה (תהלים כ, י).

ובל חית השרה ישחקו שם. — והוא אינו מוסיף (כי שם השם נמצעו שלא יצוד ציד ולא ירע ולא יסחית).

שם. ישחקו צמקום אשר הוא שם ולא ייראו ממונו. וצ' כתוצים הצאים הוא הולך ומצא צמקום שהוא שם.

(כא) תחת צאליים ישכב—בסתר קנה ובצה. הוא אינו שוכן ביערים כמו הכרמים, אלא כמו חית קנה כן גם הוא ישכב צמקומות הצלה תחת צאליים (קנים הנותנים לל).

(כב) יסבהו צאליים צללו. הצאליים יסוככו עליו להיות לו ללל יומם.

יסבהו ערבי נחל. וערבי נחל מקיפים אותו ומסביב להיות לו למסתור.

יסבהו. משרש סכך, והיה סכך"א ראוי להנקד צמולס, אך נקד צקצק דומה לשם סוכה, לומר כי הצאליים שהוא שוכן תחתם נעשים לו כסוכה לללל. ונקד יסבהו ג"כ ע"ו זה לתפארת הקריאה.

המליך תכס כדי לתאר מקומו של צממות צמולס הסוכה: הצאליים אשר הוא שוכן תחתם הם לו לסכך מלמעלה, והקנים הגדלים צצה הם יצועו, וערבי הנחל הם הדפנים המקיפים אותו מן הצדדים.—וכונת צור זה הוא, לומר אך שומד המוקם אשר הוא שם נקל הוא לצודו—צכ"ז אין צכח האדם ללכדו מלד גדלו ועומס גבורתו. כמו שהוא הולך ומצא צ' כתוצים הצאים הצמודים יחדיו ונאמרים ע"ד ק"ו.

כג הַן יַעֲשׂוּק נָהָר לֹא יִחְפּוּז
יִבְטֹחַ וְכִי־יִגִּיחַ יִרְדֵּן אֶל־פִּיהוּ:

כד בְּעֵינָיו יִקְחֵנוּ
בְּמוֹקְשִׁים יִנְקֹב־אָף:

(כ"ג—כד) הן יעשוך נהר ויפרוץ על גדותיו, לא יחפוז ולא יחרד צממות מכוניו, אלא יבטח וישאר צמקומו שהוא שם גם כי יגייח ירדן אל פיהו—בעיניו יקחנו במוקשים; ינקב אף. האם יראה צעיניו של נוי, אשר יקחנו צמקשים ומקומו ויוליכנו עמו, או שינקבו אפו לשם שם הצל להנהיגו צו.

לא יחפז. מענין אל תיראו ואל תחפזו (דברים כ, ג).

יגח. מענין מגיח ממקומו (שופטים כ, ל"ג). כלומר גם כי יאל הירדן מוקיוו ווימיו יכנסו לתוך פיו של צהמות, לא יזוז ממקום שהוא שוכן שם.

בעיניו יקחנו. כענין בעיני כל בעל כנף (משלי א, י"ז). והענין כאן: בעיניו — יקחנו במוקשים, או ינקב אף.

כה תמִשֶׁךְ לוֹיֵתֶן בַּחֲכָה
וּבַחֲבֹל תִּשְׁקִיעַ לְשׁוֹנוֹ:

כו הַתְּשִׁים אֶגְמֵן בְּאֶפֹּ
וּבַחֹחַ תִּקַּב לַחִין:

כו הִירְבֵּה אֱלִיךָ תַּחֲנוּגִים
אִם־יִדְבַר אֱלִיךָ רַבּוֹת:

כח הִיכַרְתָּ בְּרִית עִמָּךְ
תִּקְחֶנּוּ לְעֵבֶר עוֹלָם:

בעל החי השני אשר ההגדה תפליג בספוריה מרוב תקפו הוא התנין הגדול הרובץ בתוך הים ונקרא בשם לויתן. ושאל האל את איוב: האם יכול הוא להלחם נגדו. — ומאחר שקצר כח האדם לשנות סדרי בראשית, אין טוב לו כ"א שיעזוב ההנהגה להבדוא לברו אשר לו העצה ולו הגבורה.

(כה — כו) תמִשֶׁךְ לוֹיֵתֶן בַּחֲכָה וכו'. אם חניח האכשרות שתמושך לויתן צחכה וצחצל, אשר תשקיע צלשגו — התששים אגמן באפו ובחח תקב לחיו לקחת חותו ולהוליכהו עונך.

בַּחֲכָה. שם כלי חד שצדין צו הדגים, כנוו מִשְׁלִיכִי בִיאור חֲכָה (ישעיה י"ט, י"ח). — וּבַחֲבֹל. הוא הנוותר שהחכה היא קשורה צו.

תִּשְׁקִיעַ לְשׁוֹנוֹ. תטציע צלשגו. — לְשׁוֹנוֹ חֲכָה צוֹתִי הַשְׁיוּשׁ. וזכר יזכר זה דיוקא יוכני שחין צנויית לויתן חלק רך להשקיע צו החכה כ"ח השקן; וחזר לו האל ע"ד ההתול: אם ע"ז הווקרה יחרע זה שיושיע הלויתן לשונו ווכיו, ותשקע צה החכה הקשורה צחצל שתשליך צים כדי לצודו, ותמושך חותו חליך — חז יזחלך: התששים וכו'.

כתוב כ"ה הוא נקשר ע"ד ההצעה עם השאלות של הכתובים שלאחריו עד כתוב ל"ה. — ונריך להצעה זו. כי מוקם לויתן הוא צקרקעית הים, ולא תחולנה עליו כל השאלות הצאות אם לא שניח שימשך ממוקומו על הארץ באיזה מקרה. — אומנם צתחלת הפרשה הצאה גזר כי הנחה זו היא צלתי אפשרית: הן תוחלת האדם, החפץ לאיזו סיבה להלחם עמו, היא נכוצת — האם גם מעולם יוטל לויתן זה ממוקום רצונו צים ארצה, עד שיראה אותו צעיניו ויוכל לשים עליו כפו.

אגמון. חזל ארוך להמשיך אותו אל מוקום שתרצה. — שם זה הוא גזר משם **אגם** שמתחלק לב' הוראות: א' אגם מים, כמו **על הנהרת על היארים ועל האגמים** (שמות ח, א) וכן **ההפכי הצור אגם מים** (תהלים קי"ד, ח). ב' אחר שגדלים צו קנה וסוף, או הקנה והסוף הגדלים על היארים ועל האגמים, כמו **ואת האגמים שרפו באש** (ירמיה נ"א, ל"ז) ומה שהוא מענין זה — קנה וסוף — קרוב הוא לשם **גומא**. — וב' הוראות אלו של **אגם** ישג"כ לשם **אגמון**, ויש לנו לצארו פעם צאופן הא' ופעם צאופן הצ' כפי שהענין וההמשך של המקראים שהוא נמצא שם מוכיחים עליו. — וכאן הוא דצר הלווד מענינו שטעמו הוא: חזל קלוע מוכי האחר. וצמאמר: **כדור נפוח ואגמון** (לקמן פסוק כ"ו) הענין מוכיח עליו שהוא מטעם אגם מים, והתואר **נפוח** מוסב על דור ועל **אגמון**. כלומר כדור נפוח ואגמון נפוח. — ומה שנמצא: **כפה ואגמון** (ישעיה ט, י"ג) מוכיח ממה שקדם: **ראש זנב**, שתפס צמלת **כפה** (ראש אמיר) למשל לראשי העם, וצמלת **אגמון** (קנה וסוף) למשל לדלת העם. כדוגמא שמינו צתלמוד: אטו אן קטלי קני צאגמא אן (סנהדרין ל"ג).

ובחוח תקוב לחיו. ע"ד: ונתתי **חחים בלחייך** (יחזקאל כ"ט, ד).

באפו — תקב. צשתי מלות אלו רמוז על מה שאמר לעיל: **ינקב אף**, לומר כמו שאין מי שיכול לנקוז האף של צהמות, כן גם אין לאל ידך לנקוז האף של לויתן.

(כז) **הירבה אליך תחנונים.** האם יחנן אותך שתיחנונו, כמונהג האסורים (רש"י צ"ז).

אם ידבר אליך רבות. לצקש על נפשו. (כלומר אלו גם היה עומך ציצסה לא היה מתירא מפניך ולא היה הכח צידך להכריחהו ללכת אחרך).

(כח) **היכרת ברית עמך.** או היאצה עצדך ויכרות עומך צריתו אשר תקחנו לעבד עולם (כלומר היחשצ זאת).

הירבה אליך תחנונים. ע"ד: **תחנונים ידבר רש** (משלי י"ח, כ"ג). **אם ידבר אליך רבות.** הפך המאמר: **ועשיר יענה עזות** (שם).

היכרת ברית. כדרך שכורת האדם זריתו עם חית השדה (הושע ז, כ). —
לעבד עולם. ע"ד: והיה לי לעבד עולם (ש"א כ"ז, י"ז).

כט **הַתִּשְׁחָק־בּו כַּצֹּפּוֹר**
וְתִקְשְׁרֵנוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ:

ל **יִכְרוּ עָלַי חֲבֵרִים**
יַחֲצִוְהוּ בֵּין בְּנֵעָנִים:

לא **הַתַּמְלֵא בְּשָׁבוֹת עֹרֹו**
וּבְצִלְצֵל דָּגִים רֹאשׁוּ:

לב **שִׁם-עָלַי כַּפֶּךָ**
זִכֹּר מְלַחְמָה אֶל-תּוֹסֶף:

(כט) **הַתִּשְׁחָק בּו כַּצֹּפּוֹר.** האם תשחק צו כמו שמשחקים זכור.

וְתִקְשְׁרֵנוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ. ותקשרנו שתשקנה צו נערותיך. — כדוגמא שולחנו:
וַחֲיִים לְנַעֲרוֹתֶיךָ (ושלי כ"ז, כ"ז), וגם הנערים צושמע.

כתב זה נוסד על וזה שנאמר: **לֹוִיתָן זֶה יִצְרֵת לְשַׁחַק בּו** (תהלים ק"ד, כ"ו),
יאמר: האם נוכני שיצרתיו לשחק צו תדוה שתשחק צו גם אתה ויהיה ליושחק
לנעיריך, כי לזילת תכלית זו אין לו שום תכלית ותועלת. ותכס צדויון הזכור ע"ד
ההתול להתנגד הכלגת הקטנות להכלגת גדלו.

(ל) **יִכְרוּ עָלַי חֲבֵרִים.** חונם הוא צומחצתך כי יסחרו עליו חצורות חצורות
של תגרים לקנותו וועוון — **יַחֲצִוְהוּ בֵּין בְּנֵעָנִים,** כדי שיחלקו אותו צין סוחרים
רצים להוציל צשרו למרחקים לזכרו צחרצות שונות.

יִכְרוּ. טעונו כמו **וַאֲכַרְהָ לִי בַחֲמִישָׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף** (הושע ג, ז). —
חֲבֵרִים. סיעה של תגרים הוותחצרים יחד לקנות צשותכות וזה שאין יד האחד
וושנת לקנותו. — **בְּנֵעָנִים.** סוחרים, כמו **בְּנֵעָנִיה נִכְבְּרֵי אֶרֶץ** (ישעיה כ"ג, ח).

(לא) **הַתַּמְלֵא בְּשָׁבוֹת עֹרֹו.** התכרות עורו כדי לחצותו צסכינין (רש"י).
הלא לא תכנסינה השכות דרך הקשקשים הוכסים את עורו ומוהדקים צו.

ובצלצל דגים ראשו. או האם תכרות ראשו מעל גויתו צכלי שחותכים צו הדגים, כדי להמיתו ולמכור את צשרו (כלומר האפשר זה).

בשכות. כלי חתוך אשר הם חדים כמו השכים (קוצים וזנינים). ודומה מלת צשכות למלת משובה (גדר הנעשה מקוצים) צמאמר: **הסר משובתו והיה לבער** (ישעיה ה, ה). — **צלצל.** כלי שמסקעים צראשו של הדג כדי לכרתו מגויתו. והוא מושרש צלל, מענין **צללו בעופרת** (שמות ט"ו, י). — וענין הכתוצ הוא: כל כלי יוצר עליו לא ילח — ואיך תחשוב שתוכל לעשות מסחר צצשרו.

(לצ) **שים עליו כפיך!** השתדל להציאו תחת ידיך. — **זכר מלחמה — אל תוסף!** אל תפסוק מהגות צמצימות לערוך מלחמה כנגדו.

זכר. המקור, וענינו שום על לצ והתצונן. — **אל תוסף.** מענין ולא יסף (דצרים ה, י"ט) שתרגם אונקלוס: **וְלֹא פִסֵּק.**

אמר זה כמתלונן: אם תדמה להרויח צצידתו ותצקש מפני זה את כפשו — אל תפסוק, כדי להפך צמועד, מחשוב צמחשצות צצזזה אופן שתוכל להתקרב אליו ולהלחמו. כדאי הוא הרויח אשר תשיג ממונו שתעשה כל אשר צכחך לעשות ללכדו ולכצשו תחת ידך.

פרשה מא

א הִנֵּה-תוֹחַלְתּוֹ נָכוֹן בָּהּ
הִגֵּם אֶל-מְרֹאֵיו יִטֵּל:

ב לֹא-אֶכְזֹר כִּי יַעֲוֶרְנוּ
וּכְמִי הוּא לִפְנֵי יְתִיצֵב:

ג מִי הִקְדִּימֵנִי וְאַשְׁלֵם
תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם לִי-הוּא:

ד לֹא-אַחֲרִישׁ בְּדִי
וּדְבַר גְּבוּרֹת וְחֵין עֲרָבוּ:

(ה) הן תחלתו נכזבה. חונם נכזזה היא תיחלת של זה החושש ללכדו — הגם אל מראיו יטל. אם רק יושלך הלויתן ממוזלת הים ארצה עד שיהיה מול מרחיו ויראהו צעיניו. — כלומר לריק תהיה כל השתדלותך עלי מושך לצוד אותו כי לא יטל מעולם ממקומו ויושלך לכניך.

יטל לשון השלכה, כמו אטילך (יהזקאל ל"ז, ד).

(ז) לא אכזר כי יעורנו. אין איש חזק ואציר לצ צעולם שיוכל לעורר אותו ולציו ממקומו.

וכי הוא — לפני יתיצב! ואם יש מי שיוכל זאת (לרדת ימה ולעורר הלויתן מרצני) — לפני יתיצב כדי שאזנו על זאת. (כי חפץ אני צהכנעת הגאים — זאת זה שחונן לצו אשלח להשלים חכני).

לפני יתיצב. ע"ד: חזית איש מהיר במלאכתו — לפני מלכים יתיצב (משלי כ"ז, כ"ט).

(ג) מי הקרימני — ואשלים. מי שיקדים אותי צדצר זה (לכבוש הלויתן ולהרנה) הו, מי שיתיצב לפני ויאמר: אני אלך ונלחם עם הלויתן הזה — אני אשלמונה ואתן לו שכר כעולתי. — ע"ד אמרו לעיל: וגם אני אודך.

תחת כל השמים לי הוא! וצדי לשלם לו כי יש לי כל. — ע"ד: לי הכסף ולי הזהב (חגי ז, ח).

הקרימני צעצר, צחינה להזמן של ואשלים.

(ד) לא אחריש וכו'. לא אחריש לזה שיהיה מוזמן ללכת צשליחותי כל תקפו ונצירתו של לויתן. אצל אכבר לו קודם שיקבל את פקודתי בדיו של לויתן ודבר גבורות (שלו) וחין ערכו.

אמר אודיע אותו כל אלה, לכל יאמר כי יראהו: אלו הייתי יודע כי חזק הוא כ"כ לא קבלתי שליחותי של וקום ליכנס עמו צולחמה.

בדיו, הצריו החזקים. — ודבר גבורות (ערכו), וענין גבורות שיש לערך וסדר הצרי גבוה. — וחין ערכו. ויחי הסדר שלו. — וולת ערכו תושך גם לגבורות, וולת דבר תושך גם לולית וחין ערכו.

צכתיצם הצאים הוא הולך ובורע ג' ענינים אלו: בדיו וזה' עד י"ג; דבר גבורות וי"ד עד כ"ה; וחין ערכו יז"ז עד כ"ה.

ה מי־גלה פְּנֵי לְבוּשׁוֹ
בְּכַפֵּל רִסְנוֹ מִי יָבֹוא:

י וּדְלִיתִי פָּנָיו מִי פֶתַח
סְבִיבוֹת שְׁנָיו אִימָה:

י גִּאֲוָה אֶפִּיקִי מִגִּגִּים
סָגֹר חוֹתֶם צָר:

יח אַחֲרֵי בְּאַחֲרֵי יִגְשׁוּ
וְרוּחַ לֹא־יָבֹא בִּינֵיהֶם:

ט אִישׁ־בְּאַחֲרֵיהֶו יִדְבֹקוּ
יִתְּלַכְרוּ וְלֹא יִתְּפָרְדּוּ:

י עֲטִישְׁתִּיו תִּהְיֶה אֹר
וְעֵינָיו בְּעַפְעַפ־שָׁחַר:

יז מִפִּי לִפְיֵדִים יִהְלְכוּ
בִידְרֵי אֵשׁ יִתְמַלְטוּ:

יב מִנְחִירָיו יֵצֵא עָשָׁן
בְּדֹר נִפּוּחַ וְאֶגְמִן:

יג נִפְשׁוּ גִחְלִים תִּלְהֹט
וְלֵהָב מִפִּי יֵצֵא:

א' בר' יו.

(ה) מי גלה פני לבושו. מי מעולם היה יכול לגלות עורו. בכפל רסנו מי יבוא. מי יוכל ליכנס לתוך פיו (אשר הוא הכפל שמשימים צו הרסן).

לבושו. העור שהוא לצוש הגווה. — פני לבושו. השטח החיצוני של העור הנראה לעינים כשמשירים מעליו הקשקשים שעורו של לויתן הוא מכוסה זהם.

בכפל רסנו. הכה שהוא מוקף מלחי העליון ומלחי התחתון, ואשר שם יושם הרסן כדי לנשכו ולהסניגו. וכינה הכה של לויתן כך לגדל ולרוחצ חללו, כאומר שלא יכול עליו שם כה ואין לזיינו ולתארו כ"א זכינוי ככל רסנו.

ושל ז' שאלות אלו, נכני שהוא ההכרח להגלם זו: או לגלות עורו כדי למלאו בשכבות אשר לא תכנסנה דרך קשקשיו, או לשום רסן לתוך פיו כדי להסיעו מווקיומו. — והכתוב מוסב על אמרו: **התמלא בשכבות עורו**, והכתובים צינתיים הם ונוסגרים.

זכתיים הצאים הוא הולך ומצאר סיצת צלתי האפשרית של ז' ענינים אלו — לגלות עורו וליכנס לתוך פיו. וכתח צמאי דמליק מניה ומשום דזוטרי מלי ודי לו לזה זכתי צ' אחד; וחזר אח"כ לשאלתו הראשונה והרצה צמאורים לתאר החוזק וההדוק של הקשקשים.

(ו) **דלתי פניו מי פתח**. מי יפתח הדלתים של פיו כדי ליכנס לתוכו ולשום שם הרסן, הלא — **סביבות שניו אימה!** — **דלתי פניו**. קרא כך לשפתיו של הלויתן, להכליג גדל ורוחצ חללו של פיו ולדמוותו לצית או למערה גדולה שנכנסים שם דרך הדלתים.

(ז) **גאווה — אפיקי מגינים סגור חותם צר!** גאווה והתנשאות הן סציצות אפיקי מוגינים שלו אשר הוא סגור צתוכם כמו צתותם דחוק ונוהדק. — **גאווה**. עצי גצי מוגיניו ע"ד: **ענקתמו גאווה** (תהלים ע"ג, ו). — **אפיקי מגינים**. הקשקשים הנוכסים עורו ודמוים למוגינים חזקים. — **חותם צר** חותם דחוק, וחסר צי"ת השימוש.

(ח) **אחד באחד יגשו**. הקשקש האחד הוא קרוצ וסמוך לקשקש האחר — **ורוח לא יבא ביניהם**. עד שאף האויר הדק לא יוכל לצוא ציניהם נוכני שאין ציניהם שום רוח.

(ט) **איש באחיהו ידבקו**. ולא לצד הם סמוכים זה לזה, אצל הם אחוזים ומודבקים כ"כ עד אשר יתלכרו ולא יתפרדו. — התמלא ח"כ בשכבות עורו.

(י) **עטי"שותיהל אור**. כל עטישה ועטישה שלו תזהיר האויר. **ועיניו** וצריקים בעפעפי שחר (כלומר כמו האור הנותנון צללות השחר). — **תהל אור**. יענין לא יהלו אורם (ישעים י"ג י).

כסוק זה צקישור עם הכסוקים שלאחריו עד י"ג הם ליותר ציאורו של הנואמר:
סריבות שניו אימה. כי אש מתלקחת ונוגה לו סציצ.

(יא) **מפיו לפידיים יהלכו.** מכיו יונא הצל וחוס הצוערים כמו לפידיים.
כידודי אש יתמלטו. נינוי אש נתזים מומנו. — **לפידיים יהלכו.** חצר לו
 צמקרא: **בוערות כמראה הלפידים** (יחזקאל א, י"ג).

כידודי אש. נינוי אש. אין לו חצר צמקרא. — **יתמלטו.** ישתמטו.

(יב) **מנחיריו יצא עשן כדוד נפוח ואגמן.** ההצל היונא מנחיריו הוא כעין
 הקיטור העולה מן הקלחת המרתיחה ומאגס מים שהוא מרתיח כשיתחמם האויר.

דוד. יורה או קלחת. — **נפוח.** רתוח מכח האש אשר ינופח תחת היורה.
ואגמן. פירשתי ענינו לעיל. ויש מפרשים שהוא מלשון קמין צתלמוד: צראשונה
 היו סותמין את הקמין (ירוש' שנת כ"ג) וענינו הוא כצשן, או הארוזה אשר העשן
 יונא דרך שם.

(יג) **נפשו גחלים תלהט.** נשימתו תלהיז גחלים וידלקו צקרצו — **ולהב
 מפיו יצא.** ומה נמשך שינא להצ מכיו.

נוסד על המקרא: **עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו
 (תהלים י"ח, ט).**

יד **בְּצִוְאָרוֹ יִלֵּין עֵז
 וְלִפְנֵי תְרוּץ דְּאִבָּה:**

טו **מִפְּלִי בְּשָׂרוֹ דְּבִקִּי
 יִצּוֹק עָלָיו בַּל־יָמוּט:**

טז **לְבוֹ יִצּוֹק כְּמוֹ־אֶבֶן
 וְיִצּוֹק כְּפֶלֶח תַּחֲתִית:**

יז **מִשְׁתּוֹ חֹסֵר אֵי יִגְוְרוּ אֱלִים
 מִשְׁבָּרִים יִתְחַטְּאוּ:**

יח מְשִׁיגֶהוּ חֶרֶב בְּלִי תָקוּם
חֲנִית מִסַּע וְיִשְׂרִיָּה:

יט יֶחֱשֹׁב לְתֵבֶן בְּרוּזָל
לְעֶץ רִקְבֹן נְחוּשָׁה:

כ לֹא־יִבְרִיחֵנוּ בֶן־קִשֶׁת
לִקְשׁ נְהַפְכוּ־לוֹ אֲבְנֵי־קַלָּע:

כא בְּקֶשׁ נְחִשְׁבוּ תוֹתַח
וְיִשְׁחַק לְרַעַשׁ בִּידוֹן:

ב' ידבר גבורות.

(יד) **בצוארו ילין עז.** צוארו יתמיד החזק ולא יסור מאתו — ולפניו תדוין **ראבה.** הגם שתדון ותשחק לפניו הדאצה (כלומר הדאצה לא תוכל לו ולא תיכנס אל קרצו קף שהיא משחקת למוולו כאלו היתה צטופה שתוכל לו).

(טו — טז) **מפלי בשרו דבקו כ"כ עד שנשאר צשרו יצוק עליו מותך וקצוע** צאיכן אשר **בל ימוט לבו** שהוא **יצוק כמו אבן** צקרצו — **ויצוק אצל יתיצצ לצו** ויעיווד צמוקומו **כפלח תחתית** של אצני הרחיים אשר אינה מתנועעת ולא תזוז ממוקומה (כלומר לא יירא ונשמועה רעה הוודאצת נפש ולצצו לא ינוע).

תרוין. לשון דיצה וחדוה, והוא חד צמוקרא. והענין שהדאצה תדון ותשיש להרע לי, אפס כי לא תוכל לו, כי צוארו ילין עז, וגם טוצ הוא הדצק של מפלי צשרו — ולא ימוט.

מפלי בשרו. כיסויי צשרו והם אפיקי מוגיניו שזכר לעיל. ומה שחזר לזכרם כאן הוא כדי לתאר חזק צשרו שהוא סגור צהם ושמוור ומחומתם מוכל כאצ ודאצון נכש.

אשר **מפלי** הוא נפל מוענין כסה, כמו שמוצינו: **ואמרו להרים בסונו** ולגבעות **נפלו עלינו** (הושע י, ח). וכעין זה הוא גם ענין המאמר: **מפל בר נשביר** (עמוס ח, ו) כלומר נשציר גם קליכות התצואה והסוצים.

וגם נאום זלעם: **נפל וגלוי עינים** (צמדזר כ"ד, ד), יש לפרש צאופן זה: זלעם התפאר שיחזה מחזה שדי הן כסוי עינים והן גלוי עינים.—ואפשר שבעין זה הוא גם עין הר נופל (לעיל י"ד, י"ח) כלומר ההר התלול אשר כפי ההגדה הוא כיסוי כני תהום.

דבקו—בל'מוט. ע"ד: **אמר לדבק טוב הוא . . . לא ימוט** (ישעיה מ"א, ז).

יצוק—ויצוק. הא' מעין התכה והצ' מעין קציעות. לצו הוא מותך וחזק כמו לזן, והוא קצוע ואינו זו ממקומו כמו האזן התחתונה של הרחיים.

כפלה תחתית. כל חלק מז' חלקי הרחיים נקרא פלח לשון מחנית. האזן העליונה נקראת **פלח רכב** (שופטים ט, כ"ג) והתחתונה נקראת **פלח תחתית** ודימה לצ לויתן אל התחתונה מכני שלא לצד שהיא חזקה אצל היא גם נוחה תמיד ואינה מתנועת לעולם.—ותכס צמשלים אלו לזייר לצ האמין של הלויתן, כי מי שהוא מתירא מאיזה דבר לצו הוא מתנועת צקצו, כמו שנאמר: **וינע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח** (ישעיה ז, ז) אמנם לצ הלויתן לא יתנועע ולא יירא ולא יפחד משום דבר והיזק כי צוארו ילין עוז וצשרו יצוק עליו.—וצכתוצים הצאים הוא מוסיף לומר, לא לצד שהוא לא יירא ולא יחת, אלא שגם היותר תקיכים צין הצרואים מתיראים וחלים מכניו.

(יז) **משתו יגורו אלים.** מחדד מנשיאותו צנשאו ראשו ממעל לכני הים מתיראים אף התקיפים של שארי צעלי חי.—**משברים יתחטאו.** עד שמסיצת הפחד הנופל עליהם יתחסרו מן הפחתים אשר על שפת הים כי יצרחו מכניו.

משברים. מצינו שצר נרדף לפחת: **פחד ופחת היה לו השאת והשבר** (איכה ג, מ"ב). וזה גם ענין שצרים צהכתוצ: **וירדפום לפני השער עד השברים** (יהושע ז, ה) כלומר הפירות סציז לעיר.

או הענין הוא, שהאלים מחדדים תמיד שיתנשא הלויתן ממוקם רצו צקרקעית הים—ואז יתחסרו הם מהמשצרים והגלים שירומו צים מסיצת תנועתו, כי יעצורו עליהם המשצרים והגלים האלה וישטפום. ולא אומר ממשצרים, כדי להקל על הלשון.—הצורר יצחר—

(יח) **משיגהו כל מה שמיג אותו** הוא דבר שלא יתקע צו ולא יתקיים—**חרב בלי תקום חנית מסע ושריה.**—מלות בלי תקום תמשכנה לכאו"ל מכלי ציין אלו, וצורת הכתוצ צשלימותו היא: **משיגהו—חרב בלי תקום, חנית בלי תקום, מסע בלי תקום, ושריה בלי תקום.**

ורש"י פירש: גזור המשיגהו להלחם נחרצ לא תתקיים חרצו כי הוא ישצננה.

מסע. אָנן גדולה שכוראים זה אנשי המלחמה חומות ונצורים, מענין **אבן שלימה מסע נבנה** (מ"א ו, ז) ונקראת כן מכני שומיעים אותה מן המוקד שהיחצנה נושא, כמו שנאמר: **מסיע אבנים יעצב בהם** (קהלת י, ח). — **שריה**, כלי זיין הדוקר גם השריון אשר לצב צו איש מלחמה כדי להגן עליו מכני הני המורים.

(יט) **יחשב לתבן ברזל וכו'.** לתוקף הקשקים המוכסים עורו יחשוב ברזל לתבן ונחשה לעץ נרקצ אשר אינם יכולים להזיקו.

(כ—כא) **לא יבריחנו ומוקומו בן קשת** הסן שמורים עליו נקשת. — **לקש נהפכו לו אבני קלע** אשר **בקש נחשבו צווקס תותח**, צווקס שהם נלקחים מותוך עבר התיחוח. (כלומר שהם נמלאים שם הרצה ולוועוט שוויים הם נזרקים עליו לרוע, וכלם נהפכו לו כשהשיגוהו לקש מווש) — **וישחק לרעש** של **כידון** שהוקף עליו ולא יחת ונכניו.

בן קשת. כתרנוויו: גירא דקשתא; הסן נקרא **בן קשת** כדרך **בני אשפתו** (איכה ג, י"ג), וכן **בני רשף** (לעיל ח, ז).

בן קשת — לקש. לשון נוכל על לשון.

אבני קלע. חלוקי אצנים מן הנחל שנושתנושים צהם הנלחמים לקלעם על שגאיהם, כמו שנאמר מנני צנימין: **כל זה קולע באבן אל השערה ולא יחטיא** (שופטים כ, ט"ז).

תותח. חד צווקרא והוראתו סתווה להמכרשים. אונם אם נתרגם הכסוק כצורתו: לקש נחשבו לו אצני קלע אשר כקש נחשבו — אין ספק שנסיון שם זה היוקים אשר הן נלקטות נושא מותוך העבר, ונקרא **תותח** על שם שהעבר הוא תיחוח.

ולכי שארי המכרשים **תותח** הוא: או מין כלי זיין קשה ויותר חזק מכל שארי המינים המנויים עד כאן, או שם כלי אשר צאנונעיתו נזרקים אצני הקלע להפיל חומה ונצור.

היושך כתובים אלו הוא: צווארו ילין עז וכו' עד שמשחתו יגורו אלים, כי משיגהו חרצ צלי תקום וכו' כי כלי ברזל נחשבו ליוולו לתבן וכו', וכן קשת לא יברחנו, ואף אצני קלע הכצדים נהפכו לו לקש, ולרעש והוויית קול כידון הוא מושחק.

כב תַּחֲתֵי חֲדוּדֵי חֲרֵשׁ
יִרְפָּד חֲרוּץ עַל־טִיט:

כג יִרְתִּיחַ בְּסִיר מְצוּלָה
יָם יִשִּׁים בְּמַרְקָחָה:

כד אַחֲרָיו יֵאִיר נְתִיב
יִחָשֵׁב תְּהוֹם לְשִׁיבָה:

כה אֵין־עַל־עֵפֶר מְשָׁלוּ
הָעֵשׂוּ לְבִלִּי־חַת:

כו אֵת כָּל־גְּבוּהַ יִרְאֶה
הוּא מֶלֶךְ עַל־כָּל־בְּנֵי־שָׁחַן:

ג' וחין ערכו.

(כב) תַּחֲתֵי חֲדוּדֵי חֲרֵשׁ. צמקום תחתותו יש חרסים ומחודדים ונלוטשים (אזנים טוֹצוֹת ומרגליות). — יִרְפָּד חֲרוּץ עַל־טִיט. והוא צעֵמוֹ יִשְׁכַּצ על קרקעיתו של הים כעין קורה של זהב מופז.

תַּחֲתֵי. צמקומו. — חֲדוּדֵי חֲרֵשׁ. כפות דומות לכפות של חרס אלא שהן חדות ומזריקות, והן סוככות על המרגליות. כדרך שמוניו צתלמוד: „אי לאו דללאי לך חסכא לא נשכחת מרגניתא תותא" (צ"ו, י"ז).

יִרְפָּד. יִשְׁכַּצ, מניע יצוע, כמו רַפְדֵי יְצוּעֵי (לעיל י"ז, י"ג). — חֲרוּץ. זהב, כמו טוֹצ פֶּרִי מִחֲרוּץ וּמִפִּז (משלי ח, י"ט). — יִרְפָּד חֲרוּץ. ע"ד: רפידתו זהב (שה"ש ג, י). — חֲרוּץ עַל־טִיט. ע"ד: וחרוץ כטיט חוצות (זכריה ט, ג). — חֲרֵשׁ — חֲרוּץ. ע"ד לשון נופל על לשון.

(כג) יִרְתִּיחַ בְּסִיר מְצוּלָה. צקומו ממשכצו ישיז עומק הים כיורה רותחת (צאמנעית הלפידים אשר מכיו יהלכו). — יָם יִשִּׁים בְּמַרְקָחָה. צהתנשאו למעלה ימים מיומי הים כמורקחת ריקוח צשמים.

(כד) אַחֲרָיו יֵאִיר נְתִיב. וצעצרו מומקום למקום יתהווה מאחוריו צשטף מרולתו נתיב מאיר (כדוגמת התלמים המזהירים הנעשים על פני הים מאחורי

הסכינה נלכתה). — יחשב תהום לשיבה. עד כי יתשוב הרואה שזרקה שיצה תהום והלצינו שערות זקנו (חושצים כך מחמת קץ הלצן הרצ שמתקצן על פני הים).

(כה) אין על עפר משלו. אין צורך מי שימשל זו — העשו לבלי חת. אשר הים נצרא צאוכן לזל יחת. — כענין אמרו: לא אכזר כי יעורנו!

לכי הרמז"ן ענין משלו הוא מענין משל ודמיון כלומר לא נמצא בכל העולם דוגמתו שידמה לו צחוק וצחוקק, ושיהיה כמוהו עשוי לזלי חת. אזל ממה שנאמר במקרא שלאחריו: את כל גבוה יראה — הוא מלך, מוכח שהוא מדבר כאן מענין ממשלה ושלטנות, לומר שאין צריה על עבר מושלת עליו לרוב חזקו. וגם ניקידו מוכיח שהוא משם מושל, כמו שמצינו: ומשלו מים עד ים (זכריה ט, י), וכן ולא כמשלו אשר משל (דניאל י"א, ד).

העשו. אשר נתחלת צריאתו נעשה על תכונה זו שיהיה צלי כחד ולא יחת מפני כל. לבלי חת. לזל יחת או לזל יצוא עליו מורא ופחד, כמו ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ (צראשית ט, ז) ועל מאמר זה נוסדה המליצה כאן לומר: קץ שקתת האדם נוכלת על כל חית הארץ, כי חסרהו השם מעט מאלהים והושילחו צועשי ידיו, זכ"ז אין לו שום שליטה על הליותן — כי הוא עשוי לזלי חת.

(כו) את כל גבה יראה — הוא מלך על כל בני שחץ! הוא אשר ממוכן שצתו יראה חת כל גבוה — הוא לזדו הוא המלך על כל הגזוהים. — ע"ד: ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה (תהלים ק"ג, י"ט).

הכלל העולה מהדברים הוא, שהאל מוכיח את איוב על שהפיר משפטו וגזר, כי יביט האל בוגדים ולא יפריעם במעשיהם הרעים. האל משיבו על זה, האם יש בכחך לכבוש ב' בריות התקיפות האלו (*יצירי כח הדמיון) בהמות ולויתן — ומי איפוא הוא אשר ימחה בידן לבל תשחיתנה בתכל ארצי, אם לא כי בעל הכחות כלן שהשלטון לפניו שם להן הגבול אשר לא תעבורנה. — ויש לך א"כ לבטוח כי גם על העריצים אשר מלאו לבם לעשות רע יפקוד אלוה ויכנעם מהשחית סדר הבריאה ותיקון חברת מין האנושי — כי לה' המלוכה ומושל בגוים.

*מוסגילת כח הדמיון צראו צריאותיו לקצן תארים מוכלגים ונכלאים המוצאים מוכזרים ומוכורדים צטצע וללקטם לאחד אחד ולאחדם צתצנית נכלאה ונוראה אחת. אך יסוד יציריו הוא מן המוצאים, אזל קצון החלקים והתארים והמושגים המותיחסים לעצם אחד הוא מוכעולותיו. וכן נוצרו צדמיון ההמונים צמונים הנושנים אשר לשמוע און שיעו ותיקף הכיל, ונותעצמות התנין הרוצן ציחור נוצרים, שתי צריות אלו — צהמות ולויתן. והמליץ השתמש צהם למושל על כללות הכחות של מויני צעלי החיים.

טענה ומענה. בחתימת כל הוויכוחים והמענים חזר המליץ בראש פרשה הבאה (ב-ו) לכלול ע"ד טענה ומענה בין איוב לאל במעט מאמרים המבוכה שהרעיש את לב איוב וסערה בקרבו. וההתרה אשר השקיטתהו והביאה סערת נפשו לדממה. — ואף שנפתחה הפרשה בהמאמר: **ויען איוב את ה'** ולא נסמנו המאמרים בשם מי שהיה אומרם — אמנם עניניהם השונים מוכיחים כי מי שאמר זה לא אמר זה. וגם נכיר בנקל פי המדבר מענינם ומצורתם של המקראים. וכעין זה מצינו הרבה בתנ"ך שסמך הכותב על הקורא — ביחוד כשהוא מקצר בלשונו — שיבחין בין המדברים וירגיש בכל דבור ודבור מבטן מי יצא.

פרשה מב

א **ויען איוב את יהוה ויאמר:**

ב **ידעת ידעתי ק' כי כל תוכל
ולא יבצר ממך מזמה:**

ג **מי זה ומעלים עצה בלי דעת
לבן הנדתי ולא אבין
נפלאות ממיני ולא אדע:**

ד **שמענא ואנכי אדבר
אישאלך והודיעני:**

ה **לשמע און שמעתיך
ועתה עיני ראיתיך:**

ו **על-כן אמאם ונחמתי
על-עפר ואפר:**

איוב

(3) **ידעתי כזר כי כל תוכל, כי לך זרוע עם גזורה.** ולא יבצר ממך מזמה, וכי לא ימנע מוונך דבר ממה שתחשז לעשות. — ע"ד: **ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות** (זראשית י"א, ו).

נחמור ח' הוא זוכר היכולת ונחמור ז' הרצון של האל. ולא ע"ד הודאס אמר חיוז זה, כי צענין זה שהיכולת והרצון לא לוא לא היה חיוז נצוך מעולם.

האל

(ג) מי זה מעלים עצה בלי דעת! למה זה תתלה הכל זכאי וזכפני ותעלים ולא תזכור גם העצה אשר על פיה נתקנו ויתקיימו היצורים כלם.

איוב

לכן הגרתי וכו'. לכן יען כי בלי דעת אני גם הגרתי: נפלאות מעשיך ודרכיך ממני — ולא אבין ולא אדע. — ע"ד הכתובים: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת (תהלים ז"ג, ז); ולא הלכתי בגדלות ובנפלאות ממני (שם קל"ה, ה).

האל

(ד) שמע נא ואנכי אדבר כי אני אתן חכמה ונפיש דעת ותבונה. אשאלך על עניני היצירה והוריעני הם מעשי ידי לא יסכרו ויגידו כבודי ולדקתי.

איוב

(ה) לשמע און שמעתוך כי סכרו לי חזותי מווציאותך וגודל יכולתך. ועתה — עיני ראתך. חונם עתה ראתך עיני כי נגלית עלי צעק כבודך בחזותי הצריחה צהעצריך כל טוֹבך על פני — וצוה תשקוט ותנוח נפשי.

ענין שמעתוך, או סרתי לושמעתך הגם שרק שומעתי שומע גזורתך, ע"ד: לשמע און ישמעו לי (תהלים י"ח, נו"ה), או שומעתי ונעמד, ע"ד: שמעתי שמעך יראתי (חזקיק ג, ז). וכן אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו (תהלים יו"ד, ז).

האל

(ו) על כן להנחות חנוש להכרת מדת טוֹב — אמאם זו ואכסו ואסתיר פני מעיני; ונחמתי על עפר ואפר. ואנחם אל הרעה אשר עשיתי לי, ואחשוז ונחשזה טוֹבה על חנוש עכר ואכר וארפסהו.

אמאם. כענין ואתה נחמת ותמאם (תהלים פ"ט, ל"ט). — ונחמתי. ע"ד: והנחם על עבריך (שם נ, י"ג). — עפר ואפר. כטעם זכור כי עפר אנחנו (שם ק"ג, י"ד).

לשמע און וכו'. מקרא קצר זה המעט בכמותו הוא רב ורחב מאוד באיכותו. כמעט נוכל לומר עליו: זה ספר תולדות אדם! כי הוא נותן ציור שלם בשני מאמרו הקצרים מהליכות הנפש הצוערת בהתפתחותה מעלה מעלה, מעת שנזרעו בתלמיה לימודי האמונה עד העת שיתבשלו ויגמרו והגיעה הנפש בהשכלותיה לרום השתלמותה בהכנת אמיתותם על בוריים.

המאמר הראשון מציג לעינינו האנוש בעורו על המדרגה הראשונה כסולם ידיעת העיקרים אשר ינצח האדם בלבו וחי בהם. — ובמאמר השני תחזינה אותו עינינו נצב על המדרגה העליונה שאפשר לנו להשיגה בכחות שכלנו, ואשר השגתה היא נחוצה לנו להביאנו אל המנוחה ואל הנחלה של האושר האמיתי.

וכמה ירבה הדרך בין שתי קצוות האלו באורח חיים למעלה, וכמה ארוך הזמן ביניהן. וכל הני הרפתקאי דערו עליו, תלאות ויגונות שהשיגוהו, אנחות מבוכות וספיקות שרעשו בקרבו וחתתוהו וביעתוהו בחלומות וחזיונות, וכל ההשכלות והעיונים שעברו משכיות לבבו — מצאנו וראינו בספר בדוגמת איוב.

בראשית ימיו, כהלו נר ההצלחה עלי ראשו, ועוד היה בעצם תומו, כלו שלאנן ושלי — היה איוב מאמין באמונה שלימה בכל העיקרים שנמסרו לו מהוריו ומוריו; ולנוגה זרחם הלך לתומו דרכו הישרה שבירר לו על כי חשבה לתפארת לעושיה ולתפארת לו מן האדם. לא היה לו באמיתותם שום ספק ופקפוק, ולא היה לו שום חשש שאפשר שכוזבים הם ואך שקר הנחילוהו אבותיו שהורוהו כי כאהבת אבות אל בנים כן יאהב השם המביט ומבין אל כל מעשינו את עושי רצונו וחסדו גובר עליהם, לשמרם מכל נזק ואסון ולהריק עליהם שפע ברכותיו בלי מחשך — יען כי עובדי רצונו העושים עלילות ברשע לא יכזבו לנגד עיניו, וינגעו על כן בעמל אנוש ושכח אפו עליהם עד כי יכלו ויסופו מקרב האנשים. חששות וספיקות כאלו לא סליקו עדן ברעיוניו. כי לא היתה עדיין שום סיבה במאורעיו לעוררן בקרבנו. הלא נתן לו אלוה בלבבו, ולא אצל מעמו שום ברכה: העשיר והשיג חיל לרוב, וצאצאיו היו אתו כנטיעים מגודלים ופורחים, ורעיו כבדוהו בכל מאורם, ואוהביו רבו ובקשו פניו תמיד. — למה זה לא היה לו אז להתכרך בלבבו לאמור: ככה יעשה לאיש אשר אלוה חפץ ביקרו! מעשי נאים הם ורצוים בעיניו, ועל כן גדלני בעושר וכבוד על כל בני גילי וכרך אותי בכל.

אמנם כהפוך עליו הגלגל, וברחו ימי ערניו ובאו הימים הרעים, ימי ענן וערפל, ובלהות צלמות אפפוהו מכל עבר עד שגם מכבדיו מקדם הזילוהו, ואף ריעיו היותר נאמנים הניעו עליו ראשם באמרם: דבר בליעל יצוק בו, ואשר שכב לא יוסיף לקום! — אחזתו רוח עוים, והתחיל להיות נבון בתורתו המורשה, עד שהספק באמיתת לימודיה חדר אל קרבו כסופה מארץ גוראה ועקר הנטיעות שנטעו מגדליו בלבבו. — בכאבו הנעכר פנה למעלה ושאל: היש און שומעת ועין רואה שם ממעל לכוכבים! הישקיף אלוה בעד ערפל על מעשי בני אדם ועלילותיהם לשלם להם כפעלם! כך קבלתי מאבותי וכך הורוני מלמדי. אמנם אם כנים דבריהם — מדוע אנף בי כה שרי, במה הצתי את אפוי, ומה עול מצא בי, כי הפליא

להכותני. מרור זה שאני אוכל על שום מה! – הכי מריתי מעולם את פיהו, הכי לא הלכתי מימי בתום לב עם אלהים ואנשים! ואיה איפו א"כ החן והשכל הטוב שהיה לי למצוא בעקבות מעשי בעיני אלהים ואדם! –

אולם עם כל אלה, תומתו וישרתו נשארו נשרשות בקרבו. כי כן ארחות התם האמיתי לאחוז גם בצרותיו באהבת הנכונה שהטביע היוצר בנפש האדם. הוא יצור תום דרך אם יש שכר לפעולתו או לא – הגם שִׁלָּא שכלו למצוא פשר הענין. כה שמענו מפי איוב עצמו:

יִשְׁמוּ יִשְׂרָאֵל עַל זֹאת –

וְנָקִי עַל חֲנֹף יִתְעוֹרֵר

וַיֵּאחֲזֶה דְרִיֵּק דְרָכּוֹ

וַטְהַר יָדָיו יִסְיָף אִמְיָן

(לעיל י"ז, ה – ט).

ואיוב לא סר בימי מרורו מהיות נקי צדיק וטהר ידים ואחז דרכו והוסיף אמין, ובכל מה שהפצירו בו רייעו להצדיק דין אלוה עליו אף נגד הסכמת נפשו – ענה להם ככלות דבריהם אליו:

חֲלִילָה לִי אִם אֶצְדִּיק אֶתְכֶם

עַד אֲגֻעַ לֹא אֶסִּיר תַּמְתִּי מִמֶּנִּי

(לעיל כ"ז, ה).

וזאת שיעמדה לו להקים לבסוף גם סערת נפשו בעיני האמונה לדממה. התום לא יסבול בנפשו הספק לזמן רב. באמצעותו הוא מגיע לראש אמנה, כי הוא מעוררו לעיין ולהשכיל עד כי ימצא מנוח באיזה דיעה נכונה וברורה, והוא לו כאש מצרף וכבורית מכבסים, מטהר ומזקק אמונתו המורשה מסיניה. מתומתו א"כ צמחה לו אמונתו מחדש, ושבה נחלת אבותיו להיות מקנתו – מקנת נפשו המשכלת.

ובעמדתו הרמה הזאת חדל איוב מזעוף על רוע גורלו, ונפשו היתה שליוה ושקיטה באמונתה הנקיה והזכה. כי כאשר תתחזק בקרב האנוש בהשכלת עצמו ההכרה באמיתת חסד הכורא ומדת טובו: אז הוא מאושר בנפשו וישחק אל כל מקרה ופגע, ויבטח באלוה בכל לבו, וימכור ההנהגה אליו, ויפקיד כל עניניו בידו לעשות עמו כחפצו, ולא ישאל על אודותיו, ולא ירבה לחזור ולחקור על סיבות מאורעיו – בידעו ברור כי כל מה שיארע הוא אך לטובתו ולתיקון נפשו.

מיעמדה זו רחף איוב עוד הפעם על כנפי רוח דמיונו מרחבי ימי חייו והביט אל ימי חרפו וקרא בהעלותו על זכרוננו מצבו אז בעיני האמונה: **לִשְׁמַע אֶזְנְךָ שְׁמַעֲתִיךָ!** הורי ומורי ספרו לי מניעשך הנפלאים – אך לא הועילו לי ספוריהם בימי עניי, כי תקף עלי הספק. – **וְעַתָּה** אחרי שקרני מה שקרני – **עֵינִי, עֵין שְׁכִלִי, רֵאשִׁיתךָ** במסתרי נפשי אשר שמת שם חביון עוֹז, ובעולמך הכלא באותות ובמופתים השגחתך על המון ברואיך.

אמאם – ונחמתי. ב' מדות אלו יש להאל – פעם ימאוס ופעם ינחם. ועל פיהן הוא מנהיג את האנוש ומובילהו למחוז חפצו, שיראה בעיניו ויכיר ויבין בשכלו, כי חסד ה' מעולם ועד עולם.

אחרית איוב

באומר איוב: **ועתה עיני ראתך**, הראה כי הותרו לו עכשיו ספיקותיו בעיני ההנהגה, וכי שב לאיתנו באמונה ובאושר הפנימי הכרוך בעקבה. בהשכלותיו במחזות הטבע אשר דובר בהם אלוה אל האדם הכיר כי עוז לאלהים ולו החסד, וחזק בקרבו הבטחון כי לא יעשה אלהים דבר כי אם הוא נחוץ לשלימות האדם ולתיקון נפשו.

אחר זה השלים השם גם את מעמדו הצינוני, והוסיף לו כפלים מאשר היה לו מלפנים. והיה ההכרח לאל לזה – למען צדקו בעיני בני גילו אשר הניעו עליו ראשם ואמרו אין ישועתה לו באלהים כי נכשל בעונותיו. ולהמליץ היה ההכרח לספר עיני אחרית איוב – למען הצדיק האל בעיני קוראי הספר אשר נגלה להם בפתחתו, כי אך לנסותו הפליא השם את מכותיו. ומאחר שנשלמה כוונה זו כל צרכה, תביעת היושר היא שיושב המנוסה על כנו בכל עניניו. ממוצא הדברים תבין ותשכיל כי עבור הריעים השיב השם את שבות איוב וברך את אחריתו מראשיתו; ועבור הקוראים מסיים הספר בסיפור כל פרטי ההשבה שהיתה לו מאת בוראו אשר העיד עליו מתחילה כי אין כמוהו בארץ.

וַיְהִי אַחֲרֵי דִבֶּר יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֱלִיפָז הַתִּימָנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבִשְׁנֵי רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי נְכוֹנָה כַּעֲבָדִי אִיּוֹב:

וְעַתָּה קְחוּ־לָכֶם שִׁבְעֵה־פָרִים וּשְׁבַע־אֲלִים וּלְכוּ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב וְהַעֲלִיתֶם עֹלָה בְּעֲדָכֶם וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם כִּי וְאִם־פָּגְנוּ אֲשָׁא לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבִלָה כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי נְכוֹנָה כַּעֲבָדִי אִיּוֹב:

וַיֵּלְכוּ אֱלִיפָז הַתִּימָנִי וּבְלֶדֶד הַשּׁוּחִי צֹפֵר הַנַּגַּע עִמָּתִי וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים וַיֵּשָׂא יְהוָה אֶת־פָּגְי אִיּוֹב:

(ז) אחר דבר יהוה את הדברים האלה. מכאן ראים שהאל סיים המענה, ומכיו ילד הדבור: ונחמתי על עפר ואפר.

חרה אפי בך ובשני רעריך. הוציא את אליכס מן הכלל וזכרו צפני עצמו, מפני שהוציא הים ראש המדצרים וחציריו היו נמשכים אחריו צטענותיהם. — וכן גם חיוז תלה צנידת ריעיו צאליכס ואמר לו: **השמות כל עדתי ותקמטני** (לעיל ט"ז, ז — י).

כי לא דברתם אלי נכונה. לא דברתם מה שדברתם צצצילי להצדיק גזירותי דצרים נכונים וישרים שהכה והלצ נוסכיוויים צזהם. — ע"ד: **כי אין בפיהו נכונה** (תהלים ה, י). — **דברתם אלי ע"ד:** ולדבר אל ה' תועה (ישעיה ל"ג, ו).

בעבדי איוב. שהיה דוצר כאשר עם לצצו. ואף שקרא עלי תגר עצדי הוא, כי צכל צרותיו אהז צתומתו ולא מוש מדרך האמת.

(ה) **ועתה קחו לכם וכו'.** למוען תתרו ונתכייסו לצני (רש"י).

ואיוב עבדי יתפלל עליכם. וצלצד אשר עצדי חיוז יתכלל עליכם (רש"י). — ע"ד: **ויתפלל בערך יחיה** (צראצית כ, ז). — רמוז להם שתפלתו היא נשומעת לצניו, כי חמות דצר חיוז שנתיסר על לא חמוס צכציו — ותפלתו זכה (לעיל ט"ז, י"ז).

כי אם פניו אשא. לקצל תפלתו ולעשות רצונו. — ע"ד: **הנה נשאתי פניך** גם לדבר הזה (שם י"ט, כ"א) וכן **הירצך או הישא פניך** (וולאכי א, ח).

לבלתי עשות עמכם נבלה. צעצור שהיו אלו האנשים מוצדיקי השם, אס השם יציא עליהם רע יחנורו תועי רוח הנה זאת נצלה (ראצ"ע). והוכרח הראצ"ע לזה, מפני שלא יחצצ שיעשה השם נצלה, ואס יעניש אותם וודאי כדין יענישם. אצל לי נראה שתכם צלשון נצלה לוור שיחול עליהם העונש עכ' מודה כנגד מודה, ע"ד שחנור: **כי נבל נבלה ידבר** (ישעיה ל"ג, ו). ונוטעס זה חצר וחנור: **כי לא דברתם אלי נכונה.**

כאן מלמדנו הספר להועיל, שלא נדון ממצב החיצוני של האנוש על תכונתו הפנימית. הוידן את כל האדם לכף זכות! פלס ומאזני משפט הם ביד אלוה לברו. — ואס נראה התום הולך ומתמוטט בעושר ובבריאות, אל נאמר מפני כך: וודאי חטא בסתר לבבו וטמן בחובו עונו. כי אין בידנו לא משלות הרשעים ולא מיסדי הצדיקים, ויש צדיקים אשר מניע אליהם כמעשי הרשעים ורשעים שמניע אליהם כמעשה הצדיקים.

(ט) **וילכו ויעשו ויִשְׂאוּ.** כאשר הלכו ועשו כונו שזס השם — נשא את פני חיוז נענה לו וסלה לחטאת הרעיעס.

זֶה נִתְּנָה לְאִיּוֹב הַצְּנוּחַת חֲלִיכָה:

תַּעֲתִיר אֵלָיו — וַיִּשְׁמַעַךְ
יִמְלֹט אִי נָקִי וְנִמְלֹט בְּבֵר כַּפֶּיךָ

(לעיל כ"ז, כ"ז — ל).

י וַיְהִי־הָאֵשׁ שָׁב אֶת־שִׁבְתֵּי אִיּוֹב בְּהִתְפַּלֵּלוֹ בְּעַד־רָעָהוּ וַיִּסָּף יְהוָה אֶת־כָּל־
אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה:

יא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו כָּל־אֶחָיו וְכָל־אֲחֵיתָיו וְכָל־יָדָעִיו לִפְנֵים וַיֹּאכְלוּ עִמּוֹ לֶחֶם
בְּבֵיתוֹ וַיִּגְדּוּ לוֹ וַיִּנְחֲמוּ אֹתוֹ עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־הֵבִיא יְהוָה עָלָיו
וַיִּתְּנוּ־לּוֹ אִישׁ קְשִׁיטָה אַחַת וְאִישׁ גֶּזֶם זָהָב אֶחָד:

(י) וַיְהִי־הָאֵשׁ שָׁב אֶת־שִׁבְתֵּי אִיּוֹב. נִקְטָה לְשׁוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה: וַיִּשָּׁב ה' אֱלֹהֶיךָ
אֶת־שִׁבְתֶּךָ וְרַחֲמֶךָ (דְּזָרִים ל, ג).

בְּהִתְפַּלֵּלוֹ בְּעַד־רָעָהוּ. צִוּוֹת שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל כָּל רִיעַ וְרִיעַ שֶׁלּוֹ (רַש"י).

לְמִשְׁנָה. עַל כָּל אֶחָד שְׁנַיִם (רַש"י).

כְּסוּק זֶה הוּא כָּלל וְהִסְרַט צֶלֶם צִכְתּוּצִים שֶׁלְאַחֲרָיו.

(יא) וַיָּבֹאוּ אֵלָיו כָּל־אֶחָיו וְכו'. תַּחֲלַת הַהִשָּׁעָה הִיטָה שֶׁצֶד אֵלָיו כְּצוּדוֹ —
אֹהֲבָיו וּמְכִירָיו וּמַלְכֵי שָׂרָחָקוֹ מַעֲמֹו צִנְרָתוֹ שֶׁצֶד אֵלָיו עֵתָה וּכְצוּדוֹ. וְהִתְחִיל
צִשִׁיזַת הַיּוֹדָעִים מִכִּנִּי שֶׁעַל הַתְּרַחֲקוֹתָם מֵאֲתוֹ הִיטָה אִיּוֹב מוֹזַעַר אֶת עַצְמוֹ צִוְּתָר, וְהִסְכַּר
מִלְּמַדְנוּ צֶזֶה כִּי אֵין אֹשֶׁר אֲמוּתִי צִלִּי רִיעוֹת וְהִצַּצַּת אֲחִים. וְכֵן אָמְרוּ חַ"ל: אִו
חֲצִרוֹתָל אִו מִיִּתּוֹתָל.

אִישׁ קְשִׁיטָה אַחַת. מֹעֵה, צִכְרָכִי הִים קוֹבִין לְמוֹעָה קְשִׁיטָה. — מִזִּינוּ שֶׁסֶּז
עוֹד כְּעַם אֶחָת: בְּמֵאָה קְשִׁיטָה (צִרְאִשִׁית ל"ג, י"ט). וְהַכְּשָׁדִי תִרְגְּמוֹ חוֹרְפָן
(כְּצֶזֶה קִטְנָה).

אִישׁ וְאִישׁ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד (רַש"י) וְלִי נִרְאָה שֶׁעֲנִינוּ הוּא: יֵשׁ נִתְּנוּ לוֹ קְשִׁיטָה
אֶחָת וַיֵּשׁ נִתְּנוּ לוֹ כֶּזֶס אֶחָד.

יב וַיְהִי־הוּא בֵּרֶךְ אֶת־אַחֲרִית אִיּוֹב מִרְאשִׁיתוֹ וַיְהִי־לוֹ אַרְבַּעָה עָשָׂר אֱלֹף צֹאן וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמֻלִים וְאֶלֶף צֶמֶד בָּקָר וְאֶלֶף אֶתְוֹנוֹת:

יג וַיְהִי־לוֹ שִׁבְעֵנָה בָּנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת:

יד וַיִּקְרָא שְׁם־הָאֶחָת יְמִימָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קַצִּיעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קָרֵן הַפּוֹךְ:

טו וְלֹא נִמְצְא נָשִׁים יְפֹת כַּבָּנוֹת אִיּוֹב בְּכָל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם:

(יב) ויהיה ברך את אחרית איוב מראשיתו. השם לזה את הזכרה צוה שרכש צכסף הוותנדזים עד שהיה עושרו צאחריתו יותר וועושרו צראשיתו, ונתקיים צו וזה שהיה צלדד וצצטיחו:

והיה ראשיתך מצער

ואחריתך ישגה מאד (לעיל ח, ז).

(יג) שבענה בנים. הנון שבענה נוסף. ורש"י פירש: כעומים שבע, שתי שבעות. — ולכי זה הוסיף גם צננים לו לוושנה, וצננות לא הוסיף צנוספרן אצל הוסיף צוסיין. ולפי הרמז"ן הנו"ן הנוסף צוולת שבענה וורה על הידיעה, לוור שהם הם הצנים הקודמים אשר היו צצצי ושצו עתה לגצולם.

אציג הנה שיטת הרמז"ן צענין כל הכרשה, הנרחית לי קצת קרובה לאות, וז"ל: יִשָּׁב אֶת יְשׁוּבוֹת אִיּוֹב. החזירו שצא. ומוכרשים אורו כי הדצר הוושצ לצדס או ליוקוס תחת האוצד וווננו יקרא שצות, כטעם ושצתי את שצותיהן את שצות סדוס וצנותיה. ולכי דעתי כי שצות סדוס כשצות שוורון רנוז לישראל, כי ישצו עליה, וישצו צכל הארץ הטוצה אשר נשצע לצצותם. ועוד כי שיצת השצות הוא לעס החוצר כאחד, לא לווצליס וצא לו ריוח לעשות ווונון. ועל כן דעתי כי החזירו אגשי שצא הצקר והסתונות, והכשדים החזירו את הגנוליס והחזירו לו נערים שוורים אותם תחת אשר הרעם. כי כן שם האלהים צלצם צעת התפללו על ריעיו, כי רחס האלהים עליהם ועליו, וגם הוסיף ליושנה על כל אשר לו האץ אשר וותו ושאר כצוד ציתו אשר אצד וווננו. ונוכני אשר רחיתי צתחלת הסכר כי אור הכצו צכל הקורות ומלאך

בא אל איוב וגו' והיה ראוי שיספר המעשה תחלה ואחר כך הגדת המלאך, ויאמר ויהי היום וצניו וצנותיו אוכלים ושותים יין צצית אחיהם הזכור, וזקר היו חורשות והסתונות ותכל שצא ותקחם, ומלאך צא אל איוב ויספר לו לאומר הזקר היו חורשות וכן זכולם, על כן אני חושב כי לא אירע להם כן, רק השטן לקח כל אשר לאיוב והוליד אותם אל המדבר ואל ארץ גזירה והראה למלאכים המגידיים לו כאשר ספרו, והשטן ידע כי רצון האל צנסיין לצד ולא רצה לשלוח זהם יד להמיתם; ואולי כך נצטוו, כי אומר הנה כל אשר לו צידך, ולא אומר לעשות זהם כטוב צעיניך, רק צידו יהיו להציאו צמירך הנסיון. והנה אומר שם צתחלת הספר **ומלאך** צא אל איוב ולא אומר **ואיש** צא אל איוב או אחד מן הנערים, ולא מנאנו מלת מלאך צכתוב אלא על שלוח שלוח ממת אדונו לעשות דבר, על כן נראה כי השטן שלחם ונצטוו ומתו ללכת לאיוב ולספר לו כל מה שראו כפי דעתם. ועתה השיב השם שצות צניו וצנותיו והסתונות והצאן והגמולים והנערים, והוסיף אליו אחרי כן צגמולים וצאן למשנה. וכן מלת **שבי** לעולם על נפש אדם ולא על צאן וזקר לצדו כי יקרא **מלקוח**, והנה הכל נשצח ציד השטן והושצ לו עתה, על כן לא אומר הכתוב **ויולדו לו שבעה בנים וכו'**, כאשר אומר צתחלה. ואולי הנו"ץ הנוסף צמלת שצענה מורה על הידיעה. ועתה קרא שמות חדשים לצנותיו, כי היו עתה יפות מראה וצריאות תואר מאשר צראשונה, כי כן שצמן הכתוב ולא נמלא נשים יפות צצנות איוב, ולא אומר כן צתחלת הספר.

(יד) **ויקרא וכו'**. ומה שזכר שמות הצנות ולא שמות הצנים מוכח שנקראו על שם יפיין.

ימימה. נחה ומלוצנה כיום. — **קציעה**. ריחה נודף, ערצ ומצושם כקציעה של צושם. — **קרן הפוך**. על שם הקרן שנותנים צו כחול, וצורית, שנאמר: **כי תקרעי בפוך עיניך** (ירמיה נ, ל). — **רש"י** — ולכי הראצ"ע ענינו הוא: זוהר אצן פוך, כי מלינו מלין אצן טוצה הנקראת **פוך**, כמו **מרב"ץ בפוך אבניך** (ישעיה נ"ד, י"א), וטעם קרן הוא כטעם **כי קרן עור פניו** (שמות ל"ד, כ"ט).

(טו) **ולא נמצא**. ציחיד, כדוגמת **ויהי אנשים** (צמדצר ט, ו). — והרצ"ה פירש: ולא נמלא יופי נשים יפות כיופי צנות איוב.

נחלה בתוך אחיהם. מתוך יפיין נתן להם נחלה עם האחים (רש"י). — ולכי הרצצ"ן רוצ על חתניו לומר גם צצאת צרכהו השם שהיו לצנותיו קובצין. ומוכחי זה צאים הכינויים צמין זכר.

טז וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי־זֹאת מֵאָה וָאַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּרָא וַיִּרְאֵה ק' אֶת־בָּנָיו וְאֶת־
בְּנֵי בָנָיו אַרְבַּעַת דָּרוֹת:

יז וַיָּמָת אִיּוֹב זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים:

(טז) וַיְחִי אִיּוֹב אַחֲרֵי־זֹאת. אחרי שהלכו ונמנו היסורים (נו"ד). והרז"ה
פירש: אחר היות לו כל אלה עלו ימיו למספר השנים שהיה חי.

מאה וארבעים שנה. נכסלו שנותיו כי ימיו שנותינו זהם שצעים שנה. —
ונתקיימה זו זרכת לזכר:

ומצהררים יקום חלד —

תעפה כבקר תהיה (לעיל י"א, י"ז).

ויראה את בניו וכו'. כדרך שנאמר מיוסף: וירא יוסף לאפרים בני
שלישים (זראשית נ, כ"ז) והרי כאן ארבעה דורות.

(יז) וַיָּמָת אִיּוֹב זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים. כדרך שנאמר מאברהם: וַיָּמָת אברהם
זקן ושבֵּעַ (זראשית כ"ה, ח). — ושבֵּעַ יָמִים. ההפך נאמרו: קצר יָמִים
וְשִׁבְעַת רוֹגֵז (לעיל י"ד, א), כי ונת צעור ונכזר וזרעו היה נכון לכניו, ולא היה
מתאווה לחיות יותר, כי השיג הכל מה שאפשר להשיג ונמנע העולם, והיתה נפשו
שציעה. — וזה נשלמה הצטחת אליפז נמנעו הראשון:

תבוא בכלח אלי קבר

בעלות גדיש בעתו (לעיל ה, כ"ז).

יִשְׁמַר. תם! וראה, יִשְׁרָאֵל! כי אחרית לאיש שלום.

אחרית דבר

לבי יאלצני לתת אומר לרגשי תודתי למבארי הספר — הקדמונים והאחרונים — אשר שתיתי
בצמא את דבריהם, ולחוק את שמותם לזכרון לי על לוח. —

מכל מלמדי השכלתי, ואלוהם: רשי, ראביע, הקמחים, רמבן, רוה, רשבין, ספורנו, מאיר עין,
ר"א פריצול, פשר דבר, מצודת דוד, חקר שדי, בנף רננים, שמחה אריה מדובשוב, ב'
בלומפנפער, דוד אטטענזאסער, שרל, מלבים, הואיל משה.

ואלו המחברים אשר ביאוריהם היו לפני ברשון גערמאנים: דעליטש, עוואלר, היטציג, שלאטטמאן, דיללמאן, וואלפסואהן לעווענטהאל, ארנהיים, הערקסהיימער, פיליפפואהן פירסט.

אמנם הקורא המבין לאשורו יבין כי לא דרכיהם דרכי, וכי סללתי לי דרך חדש להבנת ספרי קרשנו אשר מנעורי היו שעשועי יום יום. מאוד מאוד עמלתי מעודי לחקור עד היסוד מליהם להבין ולהשכיל וללמוד וללמד. וביאור ספר זה הוא ראשית פרי עמלי אשר אקריב היום לפני אוהבי ספר ולשון. והיה אם ימצא ביאורי זה חן בעיני קוראיו ויטעמו בו טעם הספר בכל מאמריו ומליו, יעוררני זה להוסיף להוציא לאור גם שארי הביאורים אשר הם אתי בכתובים. האל יגמור בעדי וינחני באורו ואמתו.

המבאר להמחבר

הבאתני, מחבר, אולמין
הראיתני כי חיילים תגבר;
ואקבץ לי מנעמי נאומיך
ואצא לחוץ ואדבר
מחין ערכך ומטוב טעמך.—
אך כי ישאלני פי המדבר
להגיד לו מה שמך—
מה אשיב לו? הגד, מחבר;
איך קראוך בני עמך?

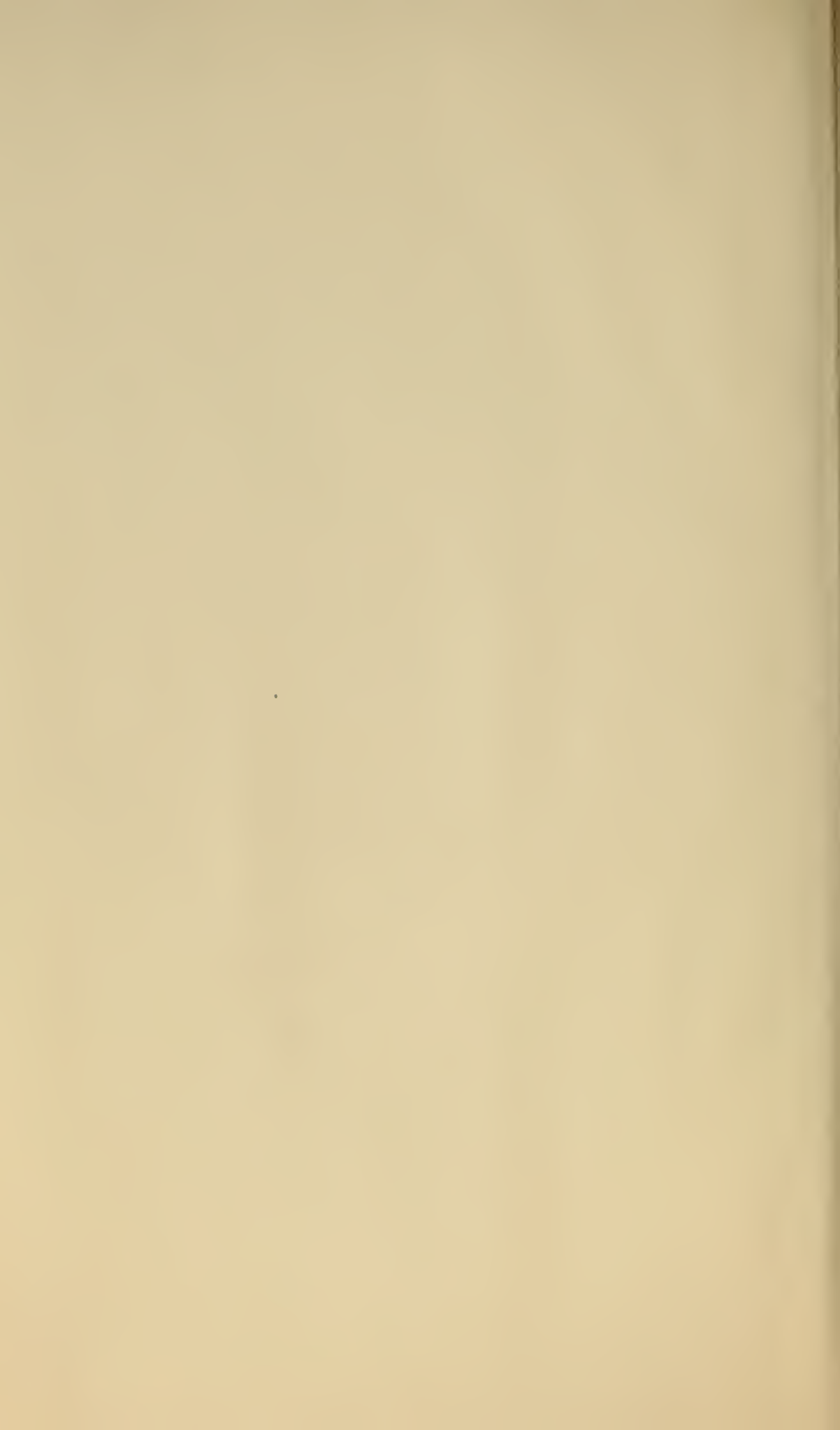
המחבר להמבאר

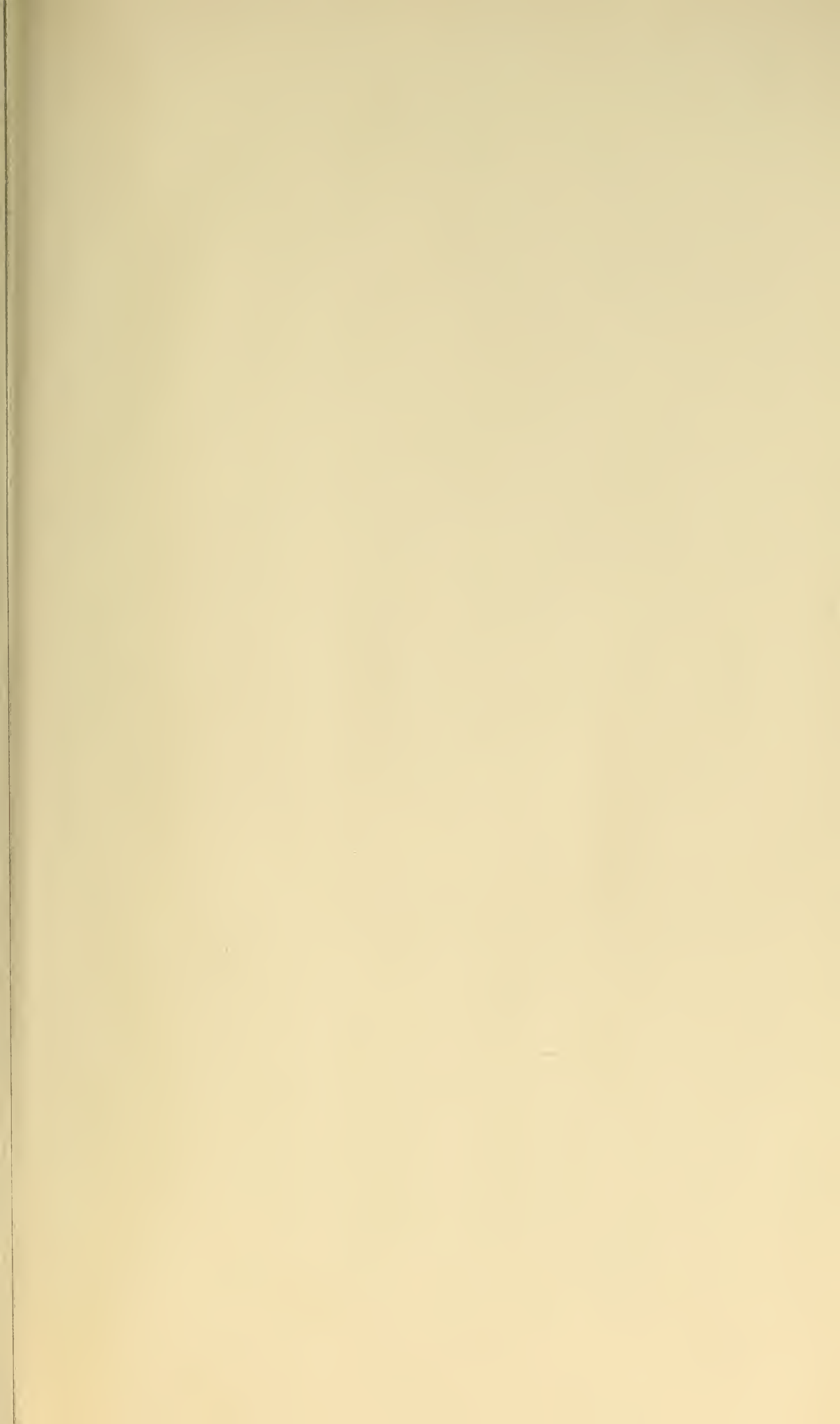
השב לשואלך בשמי אומר בְּשִׁלִי
למה זה תשאל לשמי — והוא פלאי?

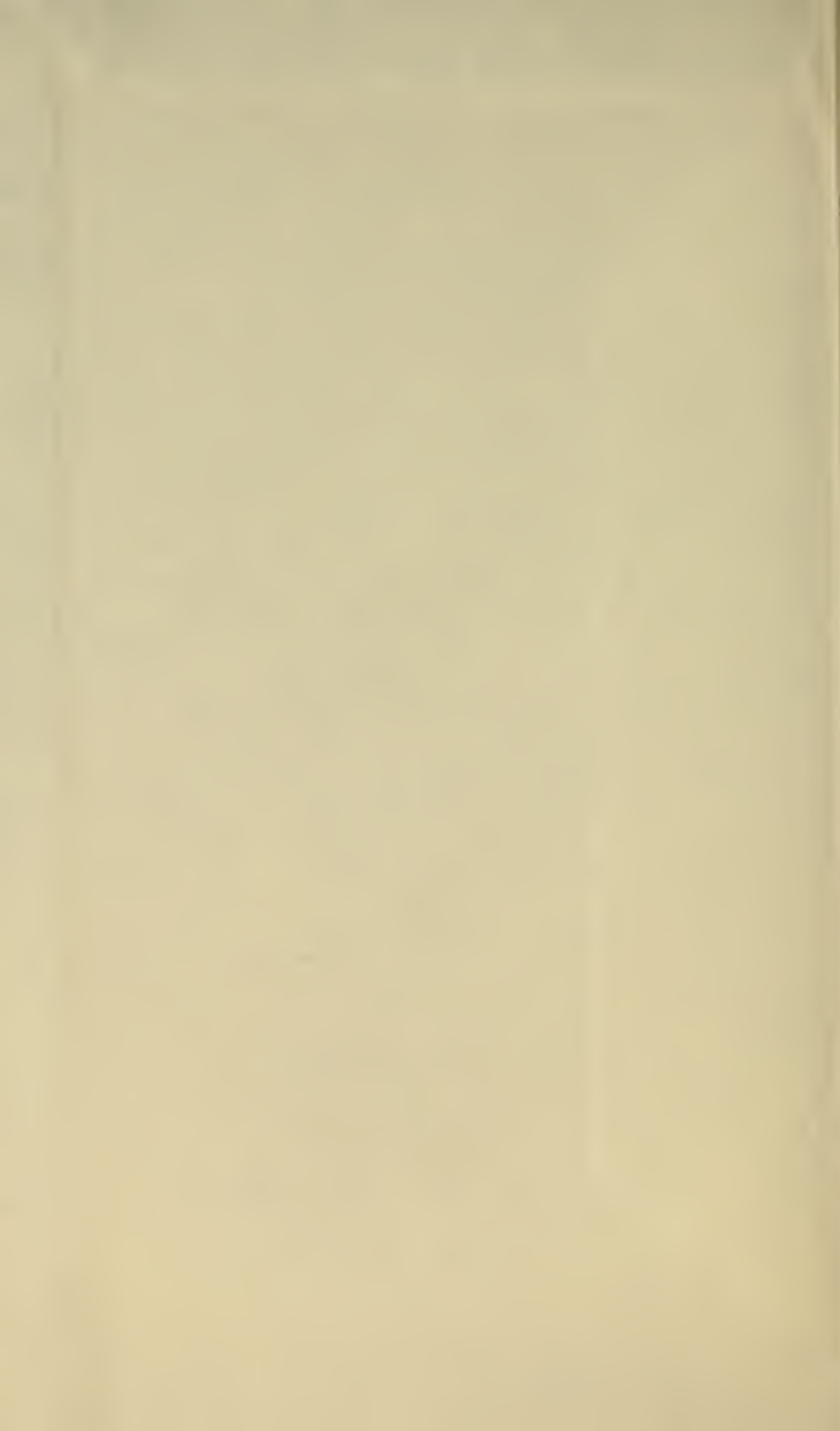
10

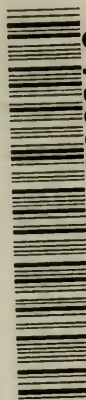
426

3 1761 07129661 0